Vol VIII - 2

1931

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౮. భాగము ౨.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము-మద్రాసు.

౧౯౩౧

భారతి - అష్టమ సంపుటము - భా. ౨.

వ్యాసకర్తల అకారాది సూచి

సం.

భారతి-అష్టమసంపుటము-భా. ౨.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

చెన్నపట్టణము, జూలై ౧౯౩౧

సంపుటము ౮ ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము ఆషాఢమాసము సంఖ్య ౭

చాటుపద్యములు

వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు

ఆమనిసొమ్ము లైన చివురాకులతోఁ బువుగుత్తిపిండుతో
మామిడికొనలోనఁ బవమానకిశోరము లాట లాడుకొం
చామెయి పోఁక నామెయి; తదంగకసంకలితాంగరాగపుం
గోమలసౌరభంబు గల గుమ్మన, వేకువ మేలుకాంచితిన్.

కనరా కుండిన నీవు కన్నులకు, నీ కంఠస్వరం బో పికాం
గన! వేఁ బోక సుధాప్రసేక మయి నా కర్ణంబులం జల్లఁగాఁ
దనుకన్, నిద్దుర మేలుకొందును వసంతంబందుఁ గొన్నాళ్లుగా;
మును పేమైతివో, యెందుఁ బోయితివో రేపున్ మాపు నిన్ నే వినన్.

తెలవాఱుసమయమున తె-క్క-ల రిం గనుమ్రోఁత, కావు కా వనుకూఁతల్
దెలుపుఁ గులాయంబుల కా-కులు కొఱఁకుల కొఱకు నరుగు కోలాహలమున్.

కోకిలకూజితంబు వినుకోరిక నేఁ జెవు లొగ్గి యున్న యీ
వేకువవేళ, నమ్మెలుఁగు వీనులఁ దియ్యగ నాన వీని ప
ల్గాకులగోల గల్గె నధికంబుగ నిప్పు డిదేల? దప్పునే
లోకులమాట! మేలులకు లోకములో బహుళాంతరాయముల్.

తీవు తీవు తీవ్వు తీవ్వుమని, ఱెక్కల మ్రోఁత లెసంగ నింగి, వే
కువ నలుదిక్కులం జలిదికూటికిఁ గూటువ లౌచు మేఁత యి
క్కువలకుఁ గూండ్లు వాసి గవగూషి జవంబునఁ గావుకావుమం
చెవిరెను, నిద్రగోల్పెడు సక్కృత్ప్రిజముల్ కుజసౌధసుప్తముల్.

జలధరమాల సీరములు జాలుగ జాఱిక సన్నసన్నధా
రలుగను జిల్లులంబలెఁ దొరంగెడు జల్లయి యేల? యవ్వి భా
స్కరు నిబిరీస తేజమునఁ గల్గినవౌట దదంశుజాలపై
ఖరి గనఁ బోలుఁ; గార్యములఁ గారణధర్మము గానవోఁగదా.

తావులు గ్రుమ్మరించు ప్రమదావనమందు మరందబిందువుల్
ద్రావను వింతవన్నెగఱులం బువుపువ్వున కేగు చిల్కలన్
శ్రావణమందుఁ గన్గొన, ధరాసుతవారపుఁ బేరఁటాలకున్
బోవు విచిత్రవస్త్ర సుమభూషిత లాత్మ స్ఫురింతు రైదువల్.

తా ముపమానమానమును దామరసంబులు దక్కె, వేనిపై
వేమఱు వ్రాలుఁ బ్రత్యహము, వృత్తరమాకుచకుట్మలస్ఫుర
చ్ఛ్రీమదవాసితంబు, లఘుసింధురకేసరు లవ్వి, భక్తచిం
తామణు లంచుఁ గొల్వుమ సదా హరి యంఘ్రుల నంతరంగమా!

కె. వి. యస్. దీక్షితులుగారు

"గణములు ప్రాసముల్ యతులు
కావ్యమునం గ్రమముల్ ఘటింపఁ గా
రణములు పద్యమల్లుట దొ
రంకొనుటో, నమకోని భావజృం
భణపదబంధశోభఁ దఁ
బాటిలుఁ దన్ని యమానపారికర్
సృణి కరిణిం బలెం గవిత
నీవమె నూ నడిపించు నింపుగన్."

—వి. కు. రాయని చాటుధార.

గ్రామ్యగ్రాంథికభాషావివాదముతో పాటు వీనిం గూర్చి విద్వత్సార్వభౌములు త్రొక్కుడు వడ బయలు దేరిన వాదోపవాదధూళి మన్నుమిన్నొక్కటి గావించినది. అవ్యుత్పన్నుఁడ నయ్యు వారితో నొకగంతు వేయవలెనను కుతూహల మనివార్య మగుట నీచర్విత చర్వణమునకుం దొరఁకొంటిని.

నేఁటి కీవాదమున మూఁడుపక్షము లేర్పడినవి. యతిప్రాస లుండవలె ననువారు మితవాదులు. అతివాదు లక్కఱలే దందురు. మూఁడవవారు తటస్థులు (Libarals). సమయానుగుణముగ నుండవలెనని వీరి వాదము.

"ఆద్యప్రకృతి యగు సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవు. ఆంధ్రమునమాత్ర మవి యెందులకు? ఈ నియమము భావప్రతిబంధకము. అందుచే రసస్ఫూర్తి కాదు సరికదా రసభంగమగును. కావ్య మందుచే సద్యఃపరనిర్వృతిసాధనము కాఁజాలదు. నిరర్గళకవితాచాతురీధురీణుల వాక్స్వాతంత్ర్యము నరికట్టుటకివి 144 శెక్షను ప్రయోగము వంటివి. కనుక నీనియమకంటకముల నూడఁబెరికి, ఆంధ్రసరస్వతికి విశృంఖలవిహారసముచితఘంటాపథ మొకటి నిర్మింపవలె"నని అతివాదుల సిద్ధాంతవాదము.

సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవా?

ఏ సంస్కృతసారస్వతసుధార్ణవమునుండి మనపూర్వికు లాంధ్రభాషామతల్లి నలంకరించుట కమూల్యాలంకారము లనెడి రత్నముల నేరిరో, అట్టి సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవనుట హాస్యాస్పదము. యతిప్రాసము లనునవి సంస్కృతమున వ్యవహరింపఁబడిన పరిభాషలే కాని యాంధ్రమునఁ బ్రత్యేకముగ నంకురించినవి కావు. లక్ష్యపరంపరలూరక పెరిగిపోవునపుడు సదసద్వివేకమునకై నియమములు పుట్టుచుండును. అందుత్తమమతము లాదర్శము లగుచుండును. అట్లే కావ్యౌచితింగూర్చి కొన్ని కట్టుబాట్లు బయలుదేరినవి. అలంకారములు, రసములు, రసోచితవృత్తులు, రీతులు మొదలగువానిం గూర్చి చెప్ప నలంకారశాస్త్ర మిందులకుఁ బుట్టినది. దీని కంగముగా ఛందశ్శాస్త్ర ముత్పన్నమైనది.

"సా విద్యా నౌ స్తితీర్షూణాం గంభీరం కావ్యసాగరమ్". అని ప్రాక్తనులు దీనినే పొగడిరి.

"రసప్రతీతిసేఁ బొసఁగుచు పద్యంబు, పద్యరాశిని గూర్పఁబడును గావ్యము"

అని కావ్యమునఁ బద్యకవిత ప్రాధాన్యము వహించినది. తొల్త వింతగమనికలతో నలరారు గేయములే వృత్తములుగా మారినవి. అందులకే గణనియమము పుట్టినది. యతిప్రాసలు వానితోపాటుగనే రసోపస్కారహేతువులై ప్రాధాన్యము వహించినవి. సంస్కృతసారస్వతమునందే అవి తొల్త రూపొంది యాంధ్రమున మెఱుఁగుదీరినవి. ఆపరిణామమున నాంధ్రసంస్కృతములందు కొద్దిభేదము తటస్థించినది. అంతమాత్రమున నవి తజ్జన్యములు కావనుట పొరపాటు. శ్రావ్యతననుసరించి యీభేదము కలిగినది. అట్టిభేదము కలుగుటకుఁ గూడ సంస్కృతలక్ష్యములే మూలాధారములు. సంస్కృతలాక్షణికులు వీనిని సార్వత్రికనియమముగా పాటించియుండనికతమున నాభాషయందు విరళప్రచారముకలవయ్యెను. సార్వత్రికనియమము లేకపోయినను, ఇవి సంస్కృతలక్ష్యములందు రసోచితముగ నగపడుట వలన నివి యప్రయత్నసిద్ధములనికూడ చెప్పవీలగుచున్నది. తొల్త సంస్కృతమునందలి యతింగూర్చి విమర్శింతము.—

"శ్లోకేషు నియతస్థానం పదచ్ఛేదం యతిం విదుః,
తదపేతం యతిభ్రష్టం శ్రవణోద్వేజనం యథా."

—కావ్యాదర్శము.

"ఏవం యథాయథోద్వేగ స్సుధియాం నోపజాయతే,
తథాతథా మధురతానిమిత్తం యతి రిష్యతే."

—కవికల్పలత.

అని యతిస్వరూపమును నిరూపించుచు, నది శ్రావ్యతకొఱకే యుద్దేశింపఁబడినదనియు, నది లేనిచో యతిభంగ మను కావ్యదోష మగునని యును దెల్పిరి. సంస్కృతమున యతిస్థానమున "కి" యున్న మరల "కి" యుండవలెనను నక్షరనియమ మిందు లేనిమాట నిక్కము. అందుచే నది విరతి, విశ్రాంతి, విరామము అను పర్యాయనామములచే సంస్కృతమున వ్యవహరింపఁబడినది. ఆంధ్రలాక్షణికు లొకింత మార్పుతో నిద్దాని నందము గూర్చిరి. సంస్కృతమునందలి యీపదవిరామనియమముపోయి తెలుఁగున నక్షరనియమము వచ్చినది. ఈనియమమువలన సంస్కృతమునందువలె పదవిరామము లేకున్నను శ్రావ్యతకు భంగము కలుగకపోవుటయే గాక ఆంధ్రపద్యగమనిక సంస్కృతమునందుకంటె మిగుల మనోహరముగ నున్నదనుట నిశ్చయము. సంస్కృతసంప్రదాయసిద్ధమగు నీయతి కక్షరనియమ మందముంగూర్చెనా? అను ప్రశ్నమునకు లక్ష్యములే జవాబు చెప్పఁగలవు. అదిగాక

"తవ కథామృతం తప్తజీవనమ్
కవిభి రీడితం కల్మషాపహమ్."

"మదోత్కటానాం మదలాలసానామ్
గజోత్తమానాం గతయోఽద్య మందాః"

అను నిట్టిచోట్ల పదవిరామమేగాక అక్షరమైత్రియుం గన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి సంస్కృతలక్ష్యములందలి శోభను గమనించి యాంధ్రలాక్షణికు లిట్లంతటఁ బాటించుట సుకరముకాకపోదని

యిద్దానిని నియమబద్ధముం గావించిరి. నిజమున కిది నియమమే కాదు. అద్భుతభావావేశమునం దిది యప్రయత్నముగానే పడును.

ఇఁకఁ బ్రాసము

దీనిని సంస్కృతలాక్షణికు లనుప్రాసమని వాడిరి. అది శబ్దప్రధానమగు నొకనియమము. కావ్యమునం దిది రసావహప్రధానోత్తమ సాధనములలో నొకటి.

"వర్ణానా మనువృత్తి ర్యా పాదే రూపాంతరస్థితిః
అనుప్రాస స్స తేనైవ సనాథా కావ్యపద్ధతిః."
—కవికల్పలత.

"ఉపకుర్వంతి తం సంతం యేఽంగద్వారేణ సంశ్రితాః,
హారాదివ దలంకారా స్తేఽనుప్రాసోపమాదయః."
—విద్యానాథుఁడు.

ఆంధ్రలాక్షణికు లిద్దానిని గుర్తించి, శబ్దసామ్య మంతట గ్రహించుచో నియమ మతికఠిన మగునని తలఁచి, అక్షరమాత్రసామ్యము గ్రహించి, అందును స్వరవైషమ్య మంగీకరించి

"నవలక మునుగొన్న వర్ణంబు కృతులను
బలుమారు నడిపినఁ బ్రాసమయ్యె."

ననిరి. ఆపై "ఆద్యోపరి ద్వితీయః ప్రాసః" అని యాంధ్రవాగనుశాసనులు స్వీకరించిరి. ఇందుఁ బ్రాసమునకు స్థలనిర్దేశము చేయఁబడినది. ఈనియమానుసారము నడచినది మొదట భారతము. ఆపై నందరికిని అదేదారి. సూత్రకర్తలు ప్రాసము రెండవయక్షరముగా నుండవలెనని శాసింపఁగలుగుటకు సంస్కృతసారస్వతమే మూలాధారము.

సంస్కృతభాగవతమున వ్యాసభగవానులు

"జయతి తేఽధికం జన్మనా వ్రజః
శ్రయత ఇందిరా శశ్వ దత్ర హి,
దయిత! దృశ్యతాం దిక్షు తావకా
స్త్వయి ధృతాసవ స్త్వాం విచిన్వతే".

అని యీవిధముగ గోపికాగీత ప్రారంభఘట్టమున నద్భుతఫక్కితో శృంగారరసాధిదేవత నలంకరించిరి. ఏ రెండుమూఁడు తావులలో తప్ప ప్రాసాక్షరము భేదింపలేదు. యతికూడఁ జాల వరకు శ్రుతిమనోహరముగఁ బాటింపఁబడినది.

ఈఘట్టమునందే:

"విషజలాప్యయాత్ వ్యాళరాక్షసాత్
వర్షమారుతాత్ వైద్యుతానలాత్,
వృషమయాత్మజాత్ విశ్వతోభయాత్
వృషభ! తే వయం రక్షితా ముహుః".

అనుచో, 'ష' కు 'ర్ష' పడినది. అయినను శ్రావ్యతకు భంగము కలుగలేదు. యతిభేదములు నిట్లే గమనించునది. ఇట్టి యుదాహరణములు సంస్కృతవాఙ్మయమున ననంతములుగ నెత్తి చూపవచ్చును. వీనింబట్టి యతిప్రాసలు రసప్రధానసాధనము లని స్పష్టపడకమానదు. వర్ణింపఁబోవు రసస్వరూపమునఁ దన్మయుఁడై కాని కవిత్వము వ్రాయఁజాలఁడు. వ్రాయునో, అది నిజమగు కవిత్వము కాదు. అకృత్రిమసుందరస్వరూపముతో ననంతభావగంభీరగర్భితమగు నద్భుతకవితాసుధాస్రవంతి పొంగిపొరలినప్పు డప్రయత్నముగానే రసోచితపదవిన్యాసమమరుచుండును. అడ్డగింపవలెనన్న నాగదు; రప్పింపవలెనన్న రాదు.

"చంచద్భుజభ్రమితచండగదాభిఘాత
సంచూర్ణితోరుయుగళస్య సుయోధనస్య".

అని వేణీసంహారమున భీమునిపాత్రలో నైక్య మునుబొందిన కవిహృదయాంతరాళమునుండి యద్భుతవీరరసోచితపదవితానము ధ్వనించినది. ఇందు 'చంచత్' అనుటకు సరిగా 'సంచూర్ణిత' అనుప్రాస మప్రయత్నముగానే పడినది. ఇట్లే

"శిశుర్వా శిష్యా వా యది భవసి కర్తవ్యతు తథా
విశుద్ధే రుత్కర్షస్త్వయి గు మను భక్తిం జనయతి,
శిశుత్వం స్త్రైణం వా భవతు నను వంద్యాఽసి జగతామ్.
—భవభూతి.

"ఉటజే రామ మాసీనం జటామండలధారిణమ్"
—రామాయణము.

"అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కరరుహై
రనావిద్ధం రత్నం మధు నవ మనాస్వాదితరసమ్"
—కాళిదాసు.

"బాలాయ నీలవపుషే నవకింకిణీక
జాలాభిరామజఘనాయ దిగంబరాయ"
—కృష్ణకర్ణామృతము.

అని యనేకసంస్కృతలక్ష్యములయందుఁ బ్రాస మున్నది. కొన్ని పాదములయందుమాత్రమే యుండుటకు నియమరాహిత్యమే కారణము. అయిన నిది యున్నచోట్లు మిగుల మనోహరములై యున్నవని తెలిసికొనుట కివిచాలును. లీలాశుకుని కృష్ణకర్ణామృతమునందు నాల్గు పాదములయందును బ్రాసముగల శ్లోకము లనేకములు—

"కందర్పప్రతిమల్లకాంతివిభవం కాదంబినీబాంధవం
బృందారణ్యవిలాసినీవ్యసనినం వేషేణ భూషామయమ్,
మందస్మేరముఖాంబుజం మధురిమవ్యాప్తాధరం
వందే కందళితార్ద్రయౌవనవనం కైశోరకం శార్ఙ్గిణః."

శ్రవణపేయములగు నిట్టి శ్లోకములు పెక్కులు సంస్కృతవాఙ్మయమునందుఁగలవు. కేవలలక్షణములంబట్టి లక్ష్యములు పుట్టునను కొనుట పొరపాటు. "సిద్ధిర్లోకాద్ధ్రువా" అనునది లక్ష్యలక్షణము లన్నిటికి వర్తించును. సంస్కృతమునందు గుర్తింపఁబడి కన్నడకవిత్వమునందుఁ బ్రాస మంతటను బ్రాముఖ్యము వహించినది. అఱవమునందుఁ గూడఁ బ్రాస నియమము కలదు. అదియుఁగాక ద్విప్రాసము, త్రిప్రాసము, ముక్తపదగ్రస్తము మొదలగు శాబ్దికాలంకారము లిందుఁ బెక్కులు కలవు. చూడుఁడు—

"తడికూడి యకబ్బకైస్త, ఇకై
పాడిప్పాడి క్కణ్ణీర్ మల్కి, యుఙ్గుస్
నాడినాడి నరశిఙ్గా వెత్తు
వాడివాడు మివ్వాణుతిలే
పారుమానీర్ పకైతూ ప్రీ కిఙ్గత్తాడు
తిరుమానీర్ క ప్రీలకుక్కో ప్రీ
ఒరుమాణిక్కుఱ కాకినిమిర్న్దు, వక్
కరుమాణిక్క మెన్కణ్ణు కలాకుమే."

వివిధభాషాసంప్రదాయములం గమనించియే మనవారీయతిప్రాసలను నియమించి యాంధ్రమునకు వన్నెఁదెచ్చిరనుట నిస్సంశయము.

యతిప్రాసములు భావప్రతిబంధకములా?

కావు. భావపోషకము లనవలెను. ఒకొక్కప్పుడు భావావేశమున నప్పటికప్పు

దప్రయత్నముగానే యతిప్రాసలు పడును. ఒక్కొక్కప్పుడు యతిప్రాసముల మూలమున ననుకోనిభావము లంతటం దోంచుచుండును. ఈరెంటికిం గల సంబంధ మతిసూక్ష్మము; అవాచ్యము; అనుభవైకవేద్యము.

"భూషణములు చెవులకు బుధ
తోషణము లనేకజన్మదురితౌఘవినీ
శోషణములు మంగళతర
ఘోషణములు గరుడగమను గుణభాషణముల్".

అనుపద్యములో యతిప్రాసలంబట్టి భావ మమరెనా, భావములంబట్టి యతిప్రాస లమరెనా? ఈప్రశ్న కుత్తర మిచ్చుటెట్లు? కేవలభావములకే ప్రాధాన్య మిచ్చుచో గద్యకవిత్వము వ్రాయుటయే సులభము. అందు నియమములు లేవు. అట్లుగాక, పద్యములు రసోపస్కారహేతువులు. అందు దిమిడ్చినభావములు మిగుల రాణించు ననుచోం గొన్ని నియమములకుం గట్టువడకతప్పదు. నియమ మనున దెప్పుడును ప్రతిబంధకమే. ఆపదమున కర్థమే అంత. ఒక నియమమునకుం గట్టువడినప్పుడుగాని యొక వింతయందము రాదు హారాద్యలంకారములు భారావహములే, అగుగాక! సౌందర్యాపేక్షచే నవి ధరింపంబడుటలేదా? వివిధకాచపాత్రలందలి విద్యుద్దీపికలవలె వివిధవృత్తబంధములందమరిన భావవిస్తరము వింతయందము నెనయును. మన మాడుమాటలే, మన మూహించు భావములే కవిబ్రహ్మల నూతనసృష్టియందప్రాకృతనూతనస్వరూపమున మూర్తీభవించును. అది విన్యాసవిశేషముంబట్టి జగన్మోహన మగుచుండును. అట్టిశబ్దార్థసంఘటనమే కవిత్వము. అదే కవికిం గల జగన్మోహనార్థంబగు పరికర మని పెద్దలనిరి —

"యానేవ శబ్దాన్ వయ మాలపామో
యానేవ చార్థాన్ వయ ముల్లిఖామః,
తైరేవ విన్యాసవిశేషభవ్యైః
సమ్మోహయంతే కవయో జగంతి".

"అడిగెద నని కడువడిం జను
నడిగిన దన మగుడ నుడువడని నడ యుడుగున్
వెడవెడం జిడిముడి తడంబడ
నడుగిడు నడుగిడదు జడిమ నడుగిడు నెడలన్".

అనుపద్యమును గమనింపుడు. ఇందు యతిప్రాసలనియమమే కాదు, శాబ్దికనియమము మతికొంత హెచ్చుగానే కలదు. ఇవి భావముల నరికట్టెనా? లేదు; పోషించెను. ఇందలి వర్ణముల యలజడి లక్ష్మీదేవి హృదయమునం గల యలజడిని వాచికముగా సాక్షాత్కరింపంజేసి రసస్ఫూర్తి కెంతయు నుపకరించెను. ఇది యిట్లుండవలెనని యాలోచించి కూర్చుటకు సాధ్యమగునది కాదు. కవీశుని భావనాసరణిం గోచరించు నవ్యదృశ్యములు కనువగు రసావహమగు వాక్స్వరూపము తనంత మూర్తీభవించుచుండును. అది "సహజపూర్ణరసోఽస్మి సోఽహమ్" అని యానందించుచు నద్భుతరసావేశమునం గవిత్వము వ్రాయు పోతనాదికవుల కృతులయందే గోచరించును. అట్టివారి భావావేశము నీనియమము లరికట్టంజాలకపోవుటయే గాక తామే వారి ననుసరించుచుండును.

"లౌకికానాం హి సాధూనా మర్థం వా గనువర్తతే,
ఋషీణాం పున రాద్యానాం వాచ మర్థోఽనుధావతి."

అనిశదా కలదు. దీనింబట్టి మన మొకటి గ్రహింపవచ్చును. పోతనాదులవంటి యుత్తమకవుల కివి బాధకములు కాలేదు. అభ్యాసావస్థలో నున్నవారిమాట చెప్పనక్కఱలేదు. మధ్యములకే యివి బాధకములు. వారికి భావావేశ మెప్పుడో కాని కలుగదు. కలిగినపు డందు కనువగు శాబ్దికజ్ఞాన ముండదు. ఇట్టిస్థితిలో యతిప్రాసలు ప్రతిబంధకములు, కంటకములు. మరి యేమన్ననవచ్చును. వీనివల్ల కలిగెడుబాధ వారిదే. కాని అంతమాత్రమున నీనియమములను సడలించు టేటిన్యాయము? ఆంధ్రవాఙ్మయ మనంతము. అనేకభాషల కది విశ్రుతి. భావానుగుణ్యముగ పదజాల మందు లభింపక పోదు. ఒకవేళ తగినంత ప్రతిబంధక మెక్కడేని తటస్థింపవచ్చును. అట్టితావులయందు యతిప్రాసలే కాదు, గణములుకూడ తప్పినను ఒప్పవచ్చును. వ్యాకరణముంబట్టి కుకురని యపశబ్దములే పడవచ్చును. అంతకు సంస్కృతమునం దనేకలక్ష్యము లున్నవి. అందుచే భంగము లేదు. యతిప్రాసలు లేనిచో కవిత్వము బెడిసికొట్టునను నుద్వేగ మెచ్చటను కానరాదు. కాని దురూహ్యములగు నట్టిసమయము లెక్కడనో, ఎప్పుడో వచ్చునని తలఁచి సార్వత్రిక నియమములను సడలించుటవలనఁ బ్రయోజనము కలదా? నియమములు సడలించి నీరసకవిత్వములకుఁ బ్రాముఖ్య మిచ్చుట తగనిపని. అందుచే క్రమముగాఁ బద్యకవిత గేయకవితగా మారి తందానపదాలే మహాకవిత్వ మని యానందింపవలసినరోజులు భాషయొక్క యనాదిస్వరూపమును బోధించు మరల మున్ముందుగాఁ దలయెత్తునేమో! ప్రాక్తనుల నిర్ణయము లతిగంభీరములు. అవి యింతవఱకు శాసనములుగానే పనిచేసినవి. కాదనువా రంతటఁ గలుగలేదు. యతిప్రాసములం దెచ్చిపెట్టుటలోఁ గలవారియుద్దేశము చక్కగ ఫలించితీరె ననుటకు లక్ష్యపరంపర లాంధ్రసరస్వతి కమూల్యాలంకారములై యలరారుచున్నవి.

భాషాసేవకులారా! భాషామతల్లి సహజసుందరస్వరూపమును గ్రొంగ్రొత్తలగు భావపరిమళముల వెదఁజల్లు సరసములగు చంపకోత్పలాదివృత్తమాలికల నందముగాఁ గైసేసి కృతకృత్యుల మగుదము గాక! "దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స" యని తెలుఁగువాణి నుతింపఁబడుట మన భాగ్యము కాదా!

"ఇదంకవిభ్యః పూర్వేభ్యో నమోవాకంప్రశాస్మహే
వందేమహిచ తాం వాణీ మమృతా మాత్మనః కలామ్.

తోడఁ బుట్టినవాఁడవయ్యు, నిటు శత్రుత్వంబు పాటించి, నా
కీడుం గోరి, యరాతులన్ గలియుభంగిన్ జూడ, నా మర్మముం
జాడల్ రామునితోడఁ దెల్పి తని, నాస్వాంతంబునన్ దోఁచె—నె
వ్వాఁ డీరేడుజగాల నన్ను సమయింపన్ జాలు—కాకున్నచోన్.

రాజద్రోహులపోల్కి శాత్రవులఁజేరన్ ధర్మమార్గం బట
య్యా! జన్మించితి మొక్కతండ్రికిఁ బులస్త్యబ్రహ్మకున్ నిర్మలా
వ్యాజప్రేమముఁ జూపఁగాఁ దగిన నీ వారా! యిటుల్ క్రూరతన్
నా జీవమ్ముల యున్కిపట్టు తెలుపన్ గాఁ జెల్లునే వైరికిన్.

నిందితదుష్పథానుసరణిన్ జరియించితిఁగాక, నీ హితం
పుం దెరువున్ దిరస్కరణముం బొనరించితిఁగాక, నీవు స
న్నుం దెగనాడు టొప్పనుచునుం దలపోసిన మానేఁగాక, చే
రం దగునా యరాతిని బిరాన దురాన నిటుల్ విభీషణా!

నీ హితవాక్యముల్ వినని నేరము నాపయిఁబెట్టి, శాత్రవ
వ్యూహముఁజేరి, యన్నయసువుల్ గొనవచ్చిన ద్రోహి వీవు నీ
యూహలు ధర్మవేత్త లెటు లొప్పుదురోయి! మదీయరాజ్యసు
శ్రీ హరియించు నాస యిటుఁ జేసెనె, తెల్పఁగదోయి, తమ్ముఁడా!

ఏ నొనరించినట్టి యఘమే ప్రతికారము నాకొనర్చు నం
చో నయశీల! నన్విడిచి, యోర్మిఁ దటస్థుఁడవై మెలంగినన్,
నీ నియమమ్ము నారసి మనీషులు మెచ్చరె, శత్రుపక్షమున్
బూనుట రాజధర్మమని బుద్ధిఁ దలంచితివే! విభీషణా!

రాజ్యపుఁగాంక్ష పొంటె, నరిరాజుల పాదము లాశ్రయించి, సా
మ్రాజ్యము పాడుచేసిన గరాసుల కెల్లను మేలుబంతివై
పూజ్యతఁబాసి యుండఁదగు బుద్ధివిహీనుఁడ వీవు, నీకు నే
రాజ్య మొసంగియుండనె, తిరమ్ముగ నీ వదె కోరియున్నచోన్.

ఇంటిగుట్టులు పగతుర కెఱుకపఱిచి, లంకధ్వంసించినట్టి యల్పమతి వీవు
నే ననిష్టుండనైతిఁ గాకేమి, నీకు నంతమాత్ర నరులఁజేరు టర్హమయ్యె !

ఒక్కకంచాన భుజియించి, యొక్కమంచమున నె పండినవారము, మనసుభేద
మైనమాత్రాన పగవాని నాశ్రయించి యిట్టి కుత్సిత మొనరింప హితమటయ్య!

ఇహసంబంధములన్ ద్యజించి యపవర్గేచ్ఛన్, బురిన్ వీడి, య
న్మహానీయుండు విభీషణుండు చనె సమ్యగ్బుద్ధి; నేనన్న, న
న్వహమున్ దౌష్ట్యమె పూనియుంటి నను చింతన్ గుందితిన్ గాని, రా
జ్యహృతిన్ గూరి, యరిన్ భజింతువని నిన్ శంకింపరా దుర్మతీ!

నీవె రాజ్యమ్ము నేలు మోయీ! విభీషణా! రఘూద్వహు దివ్యబాణమున మడిసి
పడెదను నేన యవ్యయభవ్యఫలము-చెలఁగు మీవొక్కఁడవె చిరంజీవివగుచు.

అని యంతట వీరాశంసనమున రఘురామబాణజాలక్షతి స్రీ
లిన వక్షముతోడ దశాననుఁ డసువుల వీడి చనియె నాకంబునకున్.

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

---

౨ వ వ్యాసము

వాడుకలోనుండు తెలుగుభాషలో ఆచ్ఛికములుగానివియు, సంస్కృతసమములును తద్భవములును కానివియు, నగు పదములు ఇతరభాషలనుండి వచ్చియున్నవి. ప్రాకృతములు—[హిందీ—గుజరాతీ—మరాటీ—ఇత్యాదులు] హిందుస్థానీ లేక ఉర్దూ—దఖనీ—అరబ్బీ—పారసీ—ద్రావిడములు [అఱవము—కన్నడము ఇత్యాదులు]

సుమేరియన్—సెమిటిక్ [అస్సీరియన్—బాబిలోనియన్—హీబ్రూ ఇత్యాదులు.] గ్రీకు—లాటిన్—ఇంగ్లీషు—ఇత్యాదిభాషలనుండి లభ్యపడినవి. కొన్ని పదములు స్వదేశోత్పన్నములయిన పారిభాషికములు; కొన్ని సంస్కృతమునుండి కల్పింపబడిన పారిభాషికములు; కొన్ని దేశచరిత్రములలోని సందర్భముల ననుసరించియు, కొన్ని భూగోళమునకు సంబంధించియు, కొన్ని ఇతిహాసములకు సంబంధించియు కలిగినవి. కొన్ని ద్వైభాషికములు, అనగా తెలుగుభాషలోని పదమొకటియు, తత్సమానార్థద్యోతకమయిన వేఱొక భాషలోని పద మొకటియును చేర్చి ఒక జంటమాటగ చేర్పడుట కలదు. ఇట్టిపదములను ఇంగ్లీషులో బైలింగ్వలిజమ్స్ (Bilingualisms) అని యందురు. వాణిజ్యము — నావికాయాత్రలు — ఇత్యాదిసంబంధములవలన కలిగినపదములు కొన్ని—ఆయాకాలపు రాజ్యాంగపద్ధతులను, వ్యావహారికసందర్భములను అనుసరించి వెలువడిన పదములు కొన్ని—స్త్రీ పురుషుల ఆభరణములయు, అలంకారపరికరములయు నామములు కొన్ని: తినుబండారములు, పిండివంటలు, 'మిఠాయి' దినుసులు—'గ్రంథ్యాణము' అని చెప్పబడు వైద్యమున నుపచరించు వస్తువుల నామములు, కొన్ని—అనేకవిధములగు కూరగాయల, పుష్పఫలముల, చెట్టుచేమల, ధాన్యాదుల, నామములు కొన్ని, దీపావళినాడు పిల్లలు కాల్చుచుండు బందుసామానుల పేర్లు కొన్ని—ఆటపాటలు, మేళతాళములు—ఊరేగింపులు—భోగపనికల నృత్యాదికములు, ఇత్యాదులకు సంబంధించిన పేర్లు కొన్ని. యుద్ధసేనలు—గుఱ్ఱములు—ఏనుగులు—బండ్లు—ఇత్యాదులకు సంబంధించిన నామములు కొన్ని; పనిముట్లు—వస్త్రములు—'షికారీలు' వేటలు, సాముగరిడీలు, కీటిపదములు కొన్ని—ఇంకను ఇతరవర్గముల మాటలు పెక్కులును వాడుకభాషలో కుదిరియున్నవి. ఇవన్నియు ఇతరభాషలనుండి వచ్చిచేరినవి. ఇట్లే లోకములోని అన్నిభాషలయందును సాంకర్యము కలదు. అయితే యూరోపియనులకును మనకును గల భేద మొకటి ద్విరుక్తముగా చెప్పవలసియున్నది. మనపద్ధతి సంస్కృత పాండిత్యమునుండి మనకు వచ్చిన దాయము.

"ఒరుప్రాలు మాకు తెలియదు,
ఒరులున్ మాప్రాలు తెలియనొల్లరు అయితే,
నొఁకకన్న నొకటి కేమము,
మరలన్ మాప్రాలునూడ మాకే తెలియదు."

అని చమత్కారముగా చెప్పబడిన సరణి మనకు సరిపోవుచున్నది. ఇతరభాషలనుండి-ఇతరద్వీపములనుండి వచ్చి మనభాషలో పదములు చేరియున్నసంగతి తప్పు, లజ్జకు కారణము. సంస్కృతమునుగూర్చి యిట్టిమాట చెప్పువాడు వేదబాహ్యుడు-దేశద్రోహి-వాని దురితమునకు నిష్కృతి లేదు. ఆంధ్రమునుగూర్చి చెప్పినచో బహుశః ప్రాయశ్చిత్తకాండలలో నేదేని కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిసులభమార్గ మగపడవచ్చునని తోచుచున్నది. యూరోపులోని సుసంస్కృతములయిన భాషలు అనగా ఇంగ్లీషు, జర్మను, ఫ్రెంచి-లీటిలో పైన చెప్పినవిధమున నన్యదేశీయములు మెండుగ నుండును. *వాటి విషయమయి ఆయా దేశపు లాక్షణికులు, సైఖంటి

కులును ఒక్కొక మాటయొక్కయు పుట్టుకను చరిత్రమును శోధనచేసి బయలుపరచి నిఘంటువులను వ్రాసియున్నారు. ఇంకను వ్రాయుచున్నారు. ఇందుల కారణము, వారికి మానావమానములు లేకపోవుటయే. ఇట్టి గ్రంథములు మనభాషలకును కావలసియున్నవి. ఎప్పుడు కలుగగలవు? మనకును మానావమానములు వీడిపోయిన పిదప. ఇప్పుడు అనేకపదములు అన్యదేశీయములని మన లాక్షణికులకును, నైఘంటికులకును తెలియుట లేదు. అట్టివాటిని దేశ్యములని చూపి విరమించుచున్నారు. ఈనిఘంటువులలో తెలుగుపదములును దేశ్యములు, అరబ్బీనుండి వచ్చినవియును దేశ్యములే. ఇట్టి లక్షణములవలని ప్రయోజనమేమి?

ఈక్రింద వ్రాయబడిన పదములను పరికింతురు గాక.

౬. అంగడి—దేశ్యము=దుకాణము—దేశ్యము.

౭. కిటికీ, దేశ్యము=గవాక్షము—

౮. హజారు—దేశ్యము—ఆస్థానము—హజారము యొక్క మాఱురూపము.

హజారము—దేశ్యము, అజారము:కు మొదటి రూపము.

అజారము—దేశ్యము—మొగసాల.

౧౦. పాపోసు
పాయపోసు } వైకృతము=ముచ్చె.

౧౧. పాదుషా
పాదుషాహి } వైకృతము=రాజు.

ఈ నైఘంటికులు ప్రయోగించుచుండు దేశ్యము వైకృతము అను సంకేతముల కర్థము వారికే తెలియవలెను. చదువువారికి తెలియదు. 'విధాతా వేత్తి వా న వా'.

౬. దుకాణశబ్దము—అరబ్బీనుండి పారసీలో చేరి, భారతఖండములోని మహమ్మదీయుల వాడుకలో ప్రచురమై, హిందువులు వాడుచుండుమాట. ఇది మాండలికము. విశేషించి విశాఖపట్టణసీమలో దుకాణ మందురు. జిల్లారుసీమలో అంగడియందురు గాని దుకాణమనుట లేదు. దీనికి పారసీరూపములు దుకాన్—దూకాన్—దుక్కాన్—వీటి యర్థము అంగడియని—ఇది యెట్టిదేశ్యమని యీనైఘంటికుల యభిప్రాయము?

౭. కిటికీ, దేశ్యము=గవాక్షమని యర్థము.

ఇది తెనుగుమాటకాదు—హిందీ—ఆభాషలో దీని రూపము ఖిడ్‌కీ—ఇది యెట్టిదేశ్యము ?

౮. హజారు
హజారము
అజారము } దేశ్యములు=ఆస్థానము—

ఈపదములు అరబ్బీశబ్దమునకు తెనుగువారి వాడుకలో పుట్టిన వికారములు. మహమ్మదీయ ప్రభుత్వములో పుట్టినవి — అరబ్బీరూపములు హాజిర్ — హుజూర్,

ఈహాజిర్ శబ్దమును 'కోర్టుకచ్చేరీలు' వాడుకలో మహమ్మదీయులును, హిందువులును అనుదినము చెప్పుచుందురు. అయితే ఉచ్చారణ తప్పుగ నుండును. హాజిర్ అని మధ్యవర్ణమును ఇకారముతో చెప్పక హాజర్ అని అకారముతో చెప్పుదురు. ఇట్లే 'నాజిర్' శబ్దము. 'కోర్టు నాజరుగారు' అందురు. 'నాజిర్' అని చెప్పవలెను. ఈపదము లెట్టిదేశ్యములు ?

౧౦. పాపోసు—పాయపోసు, వైకృతము=ముచ్చె. వైకృతమను సంజ్ఞకు నిర్వచన మిట్లున్నది. 'ప్రాకృతపదమును సంస్కృతప్రాకృతభిన్నమునైనపదము'—దీని యర్థము సులభబోధ్యము కాదు. మొదటివిషయము, ప్రాకృతమన నేమి—సంస్కృతము చెడి హిందుస్థానములో నూరుప్రాకృతము లయియున్నది. ప్రాకృతము అన్నమాత్రన యేప్రాకృతమని అన్వయించువది.— ఏప్రాకృతపదము. ఈపాపోసు, పాయపోసు శబ్దములు ప్రాకృతపదములు కావు, సంస్కృతప్రాకృతభిన్నములును కావు. పారసీమాటలు—'పాయెపోష్' అనునది రూపము. (యకారమును తేలబలుకవలెను). అనగా ముచ్చె అని అర్థము.—పాయె=కాలికి, పోష్=తొడుగు—కాలికితొడుగు అనగా ముచ్చె—పోషీదన్ అని పారసీ

ధాతురూపము—అర్థము, తోడుగుట. దీనియందలి షకారము మనవారి వాడుకలో సకారముగ మారినది. ఈశబ్దమును మాండలికము—నెల్లూరుసీమలో మద్రాసులో కొంతకాలముక్రింద వాడుకలో నుండినది. ఇప్పుడు—ఈమాటను వాడుట లేదు. 'బూట్సు' క్రింద నలిగిపోయినది. దీనియర్థము ఈకాలములో సాధారణముగ తెలియదు.

౧౧. పాదుసా - పాదుసాహీ — వైకృతము= రా. జూ.-వీటినిగురించి యొక వార్తికము వ్రాసియున్నారు. "పాదుసా, పాదుసాహీ, శబ్దములకు మ్లేచ్ఛభాషయందు తెలుగు వాడుక గలదు."

దీనివలన స్పష్టము. వీరికి మ్లేచ్ఛశబ్దమున కర్థము తెలియలేదు. ఈ తెలియమి మనలో పండితపామర సామాన్యమై యున్నది. మ్లేచ్ఛభాష యనుటలో ఈ భరతఖండములోని మహమ్మదీయుల వాడుకభాష యని వీరిబోధగా తెలియుచున్నది. మఱియు 'తెలుగు' అనుటలో వీరి భావ మేమని తెలియలేదు. ఇదియునుగాక తెలుగువాడుక గలదనుటచే నేమి ద్యోతితము? ఇది తెనుగుమాట యనియును దీనిని మ్లేచ్ఛులు తమభాషలో చేర్చుకొని వాడుచున్నారనియా, లేక యిది మ్లేచ్ఛభాషలో రూఢమయిన పదమనియును తెలుగులో చేరియుండెననియా ?

ఈ రెండు సందర్భములలో నొకటియును వీరి వైకృతశబ్దనిర్వచనమునకు సరిపడదు. అట్లుండ వైకృతమనుట యెట్టిది. పాదుసా—పాదుసాహీ— ఇవి పారసీభాషమాటలకు వికృతిరూపములు. పాద్‌షా—పాద్‌షః (బాద్‌షః అని రూపాంతరము) అనగా, సార్వభౌముడు, చక్రవర్తి, సమ్రాట్ — రారాజు, పాద్‌షాహీ—విశేషణము — విశేష్యముగ గూడ వాడబడును. ౧. చక్రవర్తికి సంబంధించిన, సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన, ౨. ప్రభుత్వము— ఆర్యావర్తమునందు మహమ్మదీయప్రభుత్వముతో వాడుకలోవచ్చి చేరినవి. మొగలాయి ప్రభుత్వములో మిక్కిలి వ్యాపకమును జెందినవి. ఢిల్లీపాదుషా అని వాడుక. సామంతరాజులకు పాదుషా అని చెప్పరు. తెలుగు గ్రామాంధ్రుల వాడుకలో 'పాచ్ఛా', 'పాచ్ఛావు', 'పాచ్ఛాయి' అని కూడ గలదు. పాపోసు శబ్దమునందు వలె షకారము సకారమగుట.

బొబ్బిలికథలో (బాల్యములో విన్న జ్ఞాపకము.) బుస్సీదొరసరదారిలోని ఫ్రెంచిసైనికులను గురించి గలమాటలు.—

'దేశమెరుగనీ ఫరాసులే మనదేశము కొచ్చినరు. భూము లెరుగనీ ఫరాసులే మనభూముల కొచ్చినరు. అంతే లేక మా రాట భూములే హతముచేసినారు. గోలకొండ దర్బారి మీదనే కొట్టి పోరినారు. పాచ్ఛావును సాధించినా ఫరాసులే వీరు'

ఈకథ చెప్పినవారికి ఆకాలమందు పాచ్ఛాశబ్దము యొక్క క్రమమైన యర్థము తెలిసియుండినది. గోలకొండ దర్బారు అన్నాడు. అనగా సామంతప్రభుత్వమని—ఇక్కడ గోలకొండ దర్బారు అనునది నిజాము గారి ప్రభుత్వము.

పాచ్ఛావుఅన్నది ఢిల్లీచక్రవర్తి. మారాట, అనునది మహారాష్ట్రి అని యర్థము.

పారసీకులు—సాంస్కృతికుల గణములోని వారు. కావున సాంస్కృతికులవంటి మ్లేచ్ఛులేగాని వేఱుకారు. వారి భాషయును సంస్కృతభాషవంటి మ్లేచ్ఛభాషయేగాని ఎక్కువ తక్కువలు లేవు. వివరము వక్ష్యమాణము— మనదేశములోని మహమ్మదీయులు వాడుచుండెడిభాషయును మ్లేచ్ఛభాష కాదు. హిందుస్థానములోని హిందువులు వాడుచుండు భాషయును ఇదియును ఒకభాషయే యని చెప్పవచ్చును.

ఇట్టి సన్నివేశములో అపేక్షణీయ మయిన సాహిత్యకృషి లేక మనభాషలకు నిఘంటువులను వ్రాయబూనుట సాహసము. కేవలసంస్కృతము నాధారపఱచి సంస్కృతమునకు గాని, సంస్కృతాంధ్రములనుమాత్ర మాధారము చేసికొని తెలుగునకు గాని నిఘంటువులు ఏర్పడవు.

తెలియని విషయము తెలియదనుటలో అవమాన మేమియు లేదు. తెలియనిచోట్ల యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి తెలిసికొను ప్రయత్నములు చేయవలెను.

మఱియు కొన్నిమాటలను సర్వసామాన్యముగ వాడుచుందురు. అయితే ఆపదముల్లకుండు అర్థమొకటి, వాడుకలోగల అర్థము మఱియొకటి. కొన్నిమాటలను కొందఱు ఒక అర్థములోను, మఱికొందఱు వేఱొక అర్థములోను ఉపయోగింతురు. కొన్ని పదములు మాండలికములు అనగా దేశ్యములు. ఒక మండలములో వాడుకలోనుండు మాటలు ఇంకొక మండలములో తెలియరావు. ప్రేతమునకు పితృత్వము వచ్చుటకు జరుపునట్టి యపరకర్మకు ఒకప్రదేశములో కర్మాంతరములు, ఒకచోట తీరాలు, ఒకచోట దినవారములు, ఒకచోట క్రతువులు అని చెప్పుదురు. ఇటువలెనే ఒకచోట గర్భాధానమందురు; ఇంకొకచోట ఆక్రియకే నిషేకమందురు; మఱియొకచోట 'ప్రస్తుతి' మందురు. వేఱొకతావున పునస్సంధాన మందురు. విశాఖపట్టణములో 'ప్రస్తుతం' అనుటచే గర్భాధానమని తెలియుదు. కడపవారికి పునస్సంధాన మనుటలో ఈ యర్థము కలుగదు. ఇట్టి మాండలికములు వేనవేలు యూరోపియనుభాషలలో కలవు. వాటి కన్నిటికిని స్థలనిర్దేశములు, వ్యుత్పత్తి, పుట్టుక కాలము, ఇత్యాదివిశేషములను తెలియపఱచు నిఘంటువులు ఏర్పడియున్నవి.

మఱియు, కొన్నిమాటలను అపార్థములలో నుపయోగింతురని చెప్పితిమి. ఇందుల కుదాహరణముగా పయిన చెప్పిన గర్భాధానప్రస్తుతమునే విచారింతము. యాజకులు, పురోహితులు, తమ గృహస్థులతో కూడ ఊరిలో బంధుమిత్రాదులను ఆహ్వానము చేయవచ్చి— "అయ్యా-రేపు దేవదత్తయ్యగారి కుమారుడికి గర్భాధానము. తమరు సకుటుంబముగా దయచేయవలెను" అని చెప్పుదురు. ఈ శబ్దప్రయోగమును గూర్చి మన దేశములో ఇంగ్లీషు చదివినవారిలో కొందఱివాడుకయు నొకటి చోద్యముగనుండును. వారు 'ఈదినము రామయ్యగారి యింటికి భోజనానికి వెళ్లాలి. వారికి నప్చల్సు' అని చెప్పుదురు. ఈ 'నప్చల్స్' అనునది ఇంగ్లీషుమాట, గర్భాధానమని యర్థము. మనమాటకు పట్టిన దుర్గ్రహాచారమే మనవారి యాజమాన్యమున ఆ యింగ్లీషుమాటకుకూడ గలిగినది. ఆ 'నప్చల్స్' అను మాటను గర్భాధానమనుమాటవలెనే స్త్రీ విషయమునందే చెప్పవలెనుగాని మగవానినుద్దేశించి కాదు. దీని కారణము ఈరెండుపదముల వ్యుత్పత్తిలో తెలియును.

ఇట్టిదే 'కాత్యాయనీ' శబ్దమొకటి. దీనిని సంస్కృతవిద్వాంసులు అపార్థములో నుపయోగించుటను చూచియున్నాను. 'కాత్యాయన్యర్ధవృద్ధా యా కాషాయవసనాఽధవా' అని అమరసింహుడు స్పష్టముగా చెప్పియున్నాడు. తెలిసియో, తెలియకయో మనపండితులు ముండితబ్రాహ్మణవితంతువులను, నలుబది సంవత్సరముల వయఃపరిమాణముగలవారిని, ఈ నామనిర్దేశముతో చెప్పుట కలదు. ఇది తప్పు. ఈ పదము పుట్టిన కారణము, దీనియర్థమును, దీనిప్రయోగమును వారికి బోధలేదు. ఆవివరమును ఇక్కడ వ్రాయుటకు లేదు. శబ్దనిస్తరమగును, భవిష్యద్గ్రంథములో వక్ష్యమాణము. అమరుని నిర్వచనములోని అధవా అనుమాటను విధవా అనుదానికి పర్యాయముగ అర్థము చేయుచున్నారు. ఇది తప్పు. 'అధవా' అనునది పెండ్లిలేనియామె అని యర్థము—పెండ్లి అయి ముండమోపి అయిన స్త్రీ 'విధవా'

ఉత్తరసర్కారులలో గారెలు, బూరెలు నపలి భ్రమింతురు. నెల్లూరువారు వడలను సుగియలను భక్షింతురు. బూరె శబ్దము యీమండలమున అశ్లీలమయిన పదము. ఈవిషయము రాబోవు పుటలలో విస్తృతము చేయబడును. మఱియు సంస్కృతమునుండి వచ్చిన పదములలో తత్సమములతో నట్టి కష్టమును లేదు. సంస్కృతభవములలో కొన్ని సులభసాధ్యములు. మఱికొన్ని సంస్కృతభవములని తెలియకపోవుటయు కలదు. ఇదిగాక సంస్కృతపదములు కొన్ని మిక్కిలిగా రూపుమాఱి ఇదమిత్థం అని తెలియరాకయుండును. అట్లే స్వచ్ఛమయిన తెలుగుపదములుకూడ గుర్తించుటకు వలనులేని వైరూప్యము పొందియుండును.

మఱియును, కొన్ని ఆలంకారికవచనములు వాడుకలో నుండును. అవి తెలియని వారికి తెలియుటయెట్లు? ‘వాణ్ణి పెద్దవాణ్ణి చేసి పంపినారు.’ అనగా గుడ్డలు విప్పి తఱిమి వారని యర్థము. ‘వాడికి పాదపూజచేసినారు.’ అనగా చెప్పుతో కొట్టి పంపినారని యర్థము.

కొన్ని పదములు స్వస్వరూపములుగ జెప్పిన నమంగళములుగ నుండుననియు, అవాచ్యము లనియు భావించి విపరీతముగ సవరించి చెప్పుచున్నారు. కుండలో ‘బియ్యము నిండుకున్నది’ అనగా లేదని యర్థము. ‘కుతికంటు పెరిగిపోయినది’ అనగా తెగిపోయినదని యర్థము. తెగిపోయినదనుట వైధవ్యసూచకము—‘మంగళవారము’ ఏకార్యమునకుగాని అమంగళము. అయినను మంగళమని చెప్పబడుచున్నది. అట్లే ‘మంగళవాండ్రు’, ‘భద్రకాళి.’ ‘శనివారమని’ చెప్పుట ప్రశస్తము కాదు; స్థిరవారము అనవలయును. ‘దీపమును తగ్గించు, ఆర్పివేయి’ అని చెప్పకూడదు. ‘దీపము పెద్దదిసేయి’ ‘నిలుపు’ అని చెప్పవలెను. ఇట్టిమాటలు ఎన్నియో కలవు. ఇవి తెలియనివారికి తెలియుట యెట్లు!

ఇట్టి పదవిశేషముల కంతయు పైన చెప్పిన యూరోపుభాషలలో నిఘంటువులు ఏర్పడియున్నవి. మన భాషలలో నట్టిగ్రంథములు ఏర్పడుటకు సామగ్రియేమియున్నది. పరిశ్రమ చేయువా రెవరు? పూర్వాయుస్కులు దేశాభిమానులయి భాషాభిమానులయి, పాటుపడవలయును. అవకాశము కలుగజేసికొని యిట్టి విషయములను దర్శింపవచ్చును. ఒకదినములో జగుపని కాదు. ఒకపురుషాంతరములో నగునది కాదు. ఒక్కనివల్లనే తుదముట్టునదికాదు. ఆలస్యమయినను ఆరంభము చేయవచ్చును. ‘అల్పశ్చకాలో బహవశ్చవిఘ్నాః’ అయ్యును, కొంతకాలమునకు నిరంతరపరిశ్రమవలన నిట్టిగ్రంథములకు ఆకృతి యేర్పడగలదు. మీమాంసలేని, చర్చలేని చదువు కాసుకు అక్కఱకు రాదు.

బూరెశబ్దము నెల్లూరుసీమలో అసభ్యమైన మాటయని చెప్పితిమి. అయినను ‘బ్రాహ్మణా భోజనప్రియాః’ కావున బూరెలు, గారెలు, లడ్డుకములు, మోదకముల సంగతి విచారింతము.

మనుష్యసృష్టి యేర్పడిన కొంతకాలమునకు— మానవకోటికి, దేవుడు — దయ్యము అనే వ్యక్తులుండియున్నవనితోచి, వానియందు ఒకవిధమయిన భయముతో కూడిన భక్తి ఉత్పన్నమయినది. ప్రథమమున చెట్లు, చేమలు, రాళ్లు, అప్పలు, అచేతనములు. వీటియందు దేవత్వమును పిశాచత్వమును కల్పితమయి యుండినవి. పర్వతములనుండి గండశైలములు కదలిపడినయెడల వాటినిన్ని, ఆకాశములోని జ్యోతిర్మండలములనుండి భ్రష్టములయి ఈభూమిమీద పడుచుండు పాషాణములను దైవభావనచే కొలుచుచుండిరి. ఇట్టి యవలక్షణములు కాలక్రమమున నితరభూములలో అడుగంటిపోయినవిగాని మన కిప్పటికిని దైనందిన విషయములుగా నున్నవి. తులసిచెట్లు, కంపపిలకలు, ఉసిరికచెట్టు, కేదారము, అశ్వత్థము, నింబము ఇత్యాదులను అనుదినము కొలుచుచున్నారము.

అక్కడక్కడ కొన్నిచెట్లు, కొన్నిరాళ్లు వాయుచేష్టితమునగాక గూఢమయిన కారణములచే కదలుట, తిరుగ యథాపూర్వముండుట అగపడుచుండును. ఇట్టివి నిస్సందేహముగా దేవతలే అని భావించి వాటిని పూజించుచుండిరి. ఈ సందర్భములో ఒకమాటను ఉదాహరింతము.

౧౨ వేతాళ—బేతాళ—భేతాళ—ఈ శబ్దమును మొదటి రెండు రూపములలో సంస్కృతమని భావించియున్నారు. ఆంధ్రదేశమున వాడుకలో వర్గచతుర్థాదిగా చెప్పుట కలదు. గ్రంథములలో వర్గతృతీయాదిగ నుండును. సంస్కృతరూపములు ‘వబయోరభేదః’ అని వచ్చినవి. వానిలో ‘వేతాళ’ అనునదియె సరియయిన రూపమని భావించియున్నారు. అట్లుకాదు, ‘బేతాళ’ అనునది సరి. ఈపదమునకు అర్థము శబ్దరత్నాకరములో నిట్లు చెప్పబడినది. బేతాళము — “సంస్కృతము. విశేష్యము-౧ పిశాచము-౨ భూతావిష్టమృతశరీరము; బేతాళుడు—యమకింకరుడు.” శ్మశానభూములయందును, రణరంగములయందును రాత్రివేళల కొఱవిపిశాచములును, భూతావిష్టములయి లేచి ఆడు కబంధములును, మృతకళేబరములును ఉండునని నమ్ముచుండిరి. అమర

సింహుని కృతిలో వేతాలశబ్దము లింగాదిసంగ్రహవర్గము నందు 'పుం స్త్రీ' అను అధికారసూత్రముక్రింద పఠింపబడి యున్నది. అయినను స్త్రీలింగరూపముకూడ నొకచోట 'ఉష్ణవేతాలీ' అని యొకతంత్రస్త్రీదేవత పేరుగా కనబడుచున్నది.

ఈ శబ్దమునకు సరియైన వ్యుత్పత్తి యే నిఘంటువు నందును అగపడదు. ఇంగ్లీషువిద్యాంసుల సంస్కృత నిఘంటువులయందుగూడ కానరాదు. ఇది హీబ్రూ భాషలోని మాట, ఆభాషయందు — బెతెల్ అని యుండును. అనగా ప్రాణవంతమయిన శిల మొదలగు అచేతనము. — 'బెత్' అనగా 'ఉనికిపట్టు', 'నివాసము', 'ఇల్లు'. 'ఎల్' అనగా దేవుడు. బెతెల్ — అనగా దైవమునకు నివాసమైనది. లేక దైవముచే అధిష్ఠిత మయినది. అట్లే శిలావావిష్టతమునకు గూడ సంకేతమయినది. 'బెత్' అనగా 'ఇల్లు' అని చెప్పితిమి. ఈమాట సంస్కృతములో 'భిత్తిః' అని చేరియున్నది. భిత్తిః అనగా గోడ — గోడలు లేనిది యిల్లు కనుకదుగదా! 'బెత్' అనుమాట అరబ్బీలో బైత్ అని నిలిచినది.

కాలక్రమమున మనుష్యజాతులు లోకమం దంతయు నొకవిషయమును తెలిసికొనిరి. క్రిమికీటాదులు — పశుపక్ష్యాదులు — జలచరములు — భూచరములు — మానవకోటి — వీటి కన్నిటికిని ఉత్పత్తియు, వృద్ధియు స్త్రీపురుషప్రకృతుల సాంగత్యమువలన కలిగినట్లేర్పడినది. అందుమీద యీభూమియందలి సృష్టిగాక ప్రపంచ మంతయు ఈకారణమువలననే సృష్టింపబడినదిగా నిశ్చయించిరి. ఈ భూమియందలి ప్రథమసృష్టి ద్యావాపృథివుల వ్యవాయమువలన గలిగినది. ఇందు మొదటిది పుమాన్ - భూమి స్త్రీ.

అటువంటి సకలసృష్టికి కారణభూతులగు స్త్రీపురుషు లున్నారనియు, వారిని నిరంతరము కొలుచుచు వారికి వీర్యవృద్ధి కలిగించుచుండిన గాని ఈభూమియందలి ప్రాణికోటికి, జంతుజాలమునకు, సస్యసమృద్ధికి కొఱతవాటిల్లుననియు భావించుచుండిరి. అప్పట్లో వివిధ నామములతో వయ్యయిదేశములయందు ఒకపితృదేవతను, ఒక మాతృదేవతను ఆరాధించుట యేర్పడినది. అయితే అప్పటికి విగ్రహనిర్మాణము ఇంకను ఏర్పడలేదు. ఈదేవతలకు ప్రత్యామ్నాయముగ మనుష్యజాతిలోని స్త్రీపురుషుల సరాంగరూపములను ఏర్పఱచి పూజించుచుండిరి. ఆదేవతలకును మనుష్యజాతికిగల దేహములవంటివే యుండినట్లు భావించిరి. ఈపరిస్థితుల ననుసరించియే మన సహస్రనామములలో అమ్మవారికి అనేకనామములు 'నగ్నా', 'భగరూపా', 'భగాలసా', 'భగార్పితా', 'భగారాధ్యా' 'కాలినీ', 'వామాచారరతా', 'కౌలమార్గతత్పరసేవితా', 'వేశ్యా', ఇత్యాదులు కలిగియున్నవి. విగ్రహము లేర్పడినపిదప యెల్లచోట్లను అమ్మవారి స్వరూపములు నగ్నముగ కులాలాదిశిల్పికృతములయి రాజ్యము లంతటను వ్యాపించియుండినవి. ఈపరాశక్తి గొప్పదేహముతో నగ్నముగా మర్మముదాచని రూపముతో పర్వతములమీద చెక్కబడి యున్నది. ఈవిషయము కాళికాపురాణములో నొకచోట ఈవిధముగనున్నది. 'స్థితా రమయితుం తత్ర నిత్య మేవ హిమాద్రిజా' ఈశ్లోకములో 'రమయితుం' అనునది 'రన్తుం' అనుటకు అర్థము. మఱియు మనరాజ్యములోని కర్నూలుసమీపమున తుంగభద్రాతీరమున నుండు దేవీపీఠమయిన అలంపురివద్ద యీదేవి ఉపాసనలో జరుగుచుండు విశేషమును ఈవ్యాసమును చదువువారు తాముగా చూచిగాని యాత్రికులవలన తెలిసికొనిగాని బోధపఱచుకొనవలెను.

మఱియు నయ్యవారి సంగతియు నిట్లే. పల్లెటూళ్లలో సాగుబడిపొలములలో కొందఱు కాపులు పిచండిలమును నొకవిధమయిన పొట్టపోతురాజు విగ్రహమును, మృద్వికారమును చేయించి పెడుదురు. దీనికి ఒక ప్రహసనములో కుంభికర్ణునిగూర్చి చెప్పినట్లు గురుతరము, నతిదీర్ఘమునగునది యుండును. ఈవిగ్రహము దృష్టిదోష పరిహారార్థము కల్పితమని చెప్పుచుందురు. పూర్వాచారము ననుసరించి చేయబడిన రూపమేగాని నవీన కల్పన కాదు; దుర్మార్గుల పనియునుగాదు; దృష్టిదోష పరిహారార్థమును కాదు, ఇది సస్యసమృద్ధికి అత్యావశ్యకమయినది. ఇటులే పురాతనకాలమందు ఎల్లెడలను

వ్యాపించి యుండ, కాలక్రమమున నన్యదేశములయందుండు నిర్భాగ్యులు ఈసదాచారమును పోగొట్టుకొన్నారు. మనకుమాత్రము భగవదనుగ్రహముచేత నింకను జరుగుచున్నది.

ద్యావాపృథువుల కలయికలో సందర్భము లెట్లుండెనో మనకు తెలియదు. అగమ్యమనోగోచరము-కావుననే పరమేశ్వరుని లింగమునకు ఆద్యంతములు తెలిసికొనలేక బ్రహ్మవిష్ణువులు భ్రష్టులైరి. మఱియు సంతానాపేక్షచే కొందఱు కులస్త్రీలు ఇప్పటికిని సంతానగోపాలుని సంస్పర్శించి, సంతానద్వారస్పర్శను కలుగజేసికొనుచున్నారు.

మనదేవాలయములలో గోపురములపయి వినిష్టములయియుండు ప్రతిమలు అందఱకును తెలిసినవేకదా. దృష్టిదోషపరిహారార్థమై యిట్టి బూతుబొమ్మలా దేవళములలో నుండవలసినది? స్నానముచేసి, మడుగువస్త్రములుకట్టి ఆరాధనకు పోవలసినచోట ప్రత్యక్షముగనవి యున్నవి. మానసికము ఎటులయిన నుండునుగాక, దృష్టిదోషపరిహారార్థమని యిట్టివానిని పారంపర్యముగ నంగీకరింతురా, కాదు. ఒకకాలమందు ఇది సార్వజనీనమయిన మతములో నంతర్భాగముగ స్థిరపడిన విషయము. ఆకాలమందు ఇట్టి ప్రతిమల కవసరముండినది. వాడుకలో నిలిచిపోయినవి. ఆలయములోనుండు దేవతల తేజోవృద్ధికొఱకు ప్రత్యక్షద్వంద్వక్రియావివరణము ముఖ్యమైనదన్న మన భావముతో నిట్టి సాధనసామగ్రి సంకల్పింపబడినది. ఇదియును గౌణము; రెండవపక్షముగా కల్పితము. ప్రథమమును, ఉత్తమము నయినది, మనుష్యజాతి స్త్రీపురుషకర్తృకము. ఆప్రకారము బహుకాలము పురాతనమున జరుగుచువచ్చినది. వేయికాళ్లమంటపములలోనవి దేవళములలో స్వార్థముగ కట్టబడినవి కావు. స్త్రీల వివాహమునకుముందు ఈకార్యము జరుగుచుండెను. వివాహమయినపిదప ముత్తయిదువలు అప్పుడప్పుడు ఈనైవేద్యపు మ్రొక్కుబడిని చెల్లించవలెను. ఇది పరపురుషునితోడనే జరగవలెను, సంవత్సరమునకు ఒకసారియని కొంతకాలము నిబంధన. పిమ్మట, కాలక్రమమున పద్ధతులు, సందర్భములును మారిపోయి, ముత్తయిదువలు వివాహమునకు పూర్వము ఒకసారిచేసిన చాలునన్నారు. అట్లుకూడ నొల్లక తిరుగబడువారికి ప్రాయశ్చిత్తము విధించుచుండెను. ప్రథమములో దేవళములలో 'తలనీలాలు' సమర్పించుకొనుట యేర్పడిన విధమిది. ఈవల కారణము తెలియక యేదో మ్రొక్కుబడిక్రింద చేరినది. ఈవిషయములను గురించి ప్రాచీనశాస్త్రగ్రంథములలో మిక్కిలి విరివి తెలియుచున్నది.

మనదేశములో కడుప్రాచీనమయిన దేవళములు క్రీస్తుశకము సప్తమాష్టమశతాబ్దములకన్న పూర్వతరములు కావు. ఈజిప్టుదేశములో క్రీస్తుశకమునకు ముందు మూడువేల సంవత్సరముల కాలములో దేవాలయములు కట్టబడి వాటియందు మనదేవతలవంటి దేవతలే వెంచేసియుండిరి. దేవళములకు సంబంధించిన పూజావిధానములకును, ఆగమశాస్త్రమునకును ఆయీజిప్టుదేశము పుట్టినిల్లు. అయీజిప్టుదేవాలయములనిండ ఇప్పుడు మనదేశమునందు మనము అనుదినము చూచుచున్న ప్రతిమలవంటి ప్రతిమలే నిర్మితములయి యున్నవి.

భగవల్లింగము అన్నిచోట్లను ధ్వజస్తంభముగ పరిణమించినది.

ఇట్టి భావనలును పూజలును ఇతరదేశములలో మాసిపోయినను మనదేశములో నవిచ్ఛిన్నముగ నానేటి హిమాచలము ఆపూజలు జరుగుచునేయున్నవి. పానపట్టమునందు నిలువబడియుండు లింగమును అనుదినము ఆరాధించుచుండియు, అదియేమి యీపూజయేమి అని కాలములు మాఱుపడిపోయినందున తెలిసికొనలేక జరిగించుచున్నారము; అలంపురిలోని విశేషము తెలిసియే జరుగుచున్నది.

ఈ స్త్రీపురుషదేవతలను ఉపాసనచేయుటలో వారికి భక్ష్యాదికములను నివేదింపవలెను. అధికృత్యములను సాధ్యమైనవఱకు తత్స్వరూపములను అనుకరింపవలసినదిగా నుండవలయును. ఏలన, ఆదేవతల సృష్టిచేయుటకు సాధనభూతములగు అవయవములకు పాటవముండుటకై ఈ

భేద్యములు వాశీకరణముగ నాచరించును. వారి శక్తి తగ్గినయెడల యీలోకమందలి ప్రాణిసృష్టియంతయు క్షీణమయిపోవును. మఱియు నామభేదములను పొందిన పూర్వోక్త పురాణదంపతి కుమారసంభవకావ్యమునందలి అష్టమసర్గలో నుపక్రమించిన కార్యము—ఏండ్లు పూండ్లు యుగములు కల్పములు జరుగుచుండినను ముగియలేదు. తాత్కాలికముగ నంతరాయము కలిగినదేగాని ముగియ లేదు. అది ముగిసియుండినచో నీప్రపంచము ముగిసి యుండును. తత్పరిమాణమే యీప్రపంచపు సత్త.

ఈ దంపతియొక్క శక్తి తగ్గకుండుటకై మనుష్య కోటిలోని స్త్రీ పురుషులు 'మనసా వాచా కర్మణా' తోడ్పడుచుండవలెను. పురాతనకాలమున ప్రాచీనయవన స్త్రీలు [గ్రీకులు] ఇపుడు మనవారు ఆచరించుచుండెడు నాగులచవితి వ్రతమును బహుశ్రద్ధతో జరుపుచుండిరి. ఆవ్రతమునందు చిమ్మిలి చేయుదురు. దానిని స్త్రీ గుహ్యాకారముగ కట్టి అమ్మవారికి నివేదనచేసి కొంత వాయనదానముచేసి కొంత తాము భక్షింతురు. ఈవ్రత మునకు 'తెస్మొఫోరియా' అని పేరు. మనవారును చిమ్మిలి చేయుచున్నారు గాని సంప్రదాయవిశేషము లను మఱచినారు. ఈ వ్రతమును, ఈ చిమ్మిలియును గ్రీకులనుండి వచ్చినవి. పశ్చాద్వక్ష్యే—

మఱియు కథాసరిత్సాగరమునందలి యొక చిన్న వృత్తాంతమును గమనింపుడు.—

కీర్తిశేషులయిన మాక్యేష్మసోదరులు రచియించిన ఆంధ్ర కథాసరిత్సాగరమునందు ప్రథమభాగములో వర్షోపాధ్యాయవృత్తాంతములో అణగియున్నది. "ఈపట్టణములో స్త్రీలు బెల్లమును, పిండియు కలిపి గుహ్యాకారముగా ఒక పాడుపిండివంటచేసి మూర్ఖబ్రాహ్మణునికి దానముచేయుదురు. ఆదానముచే స్త్రీలకు శీతకాలమందు స్నానక్లేశమును, వేసవియందు తాపమును కలుగవు. ఆపాడుదానమును వివేకులెవ్వరును పుచ్చుకొనరు......"

ఈకథకు కొంత వ్యాఖ్యానము కావలసి యున్నది. బెల్లమును పిండియు కలిపి ఆయిల్లాలుచేసిన పిండివంట 'అతిరసములు'. గుహ్యాకారమనునది - స్త్రీగుహ్యాకారము—దానముచేయుటయనునది-వాయన దానము. దానికి నియతమైన గౌరీవ్రతమునుచేసి వ్రతాం తమందు ఆబ్రాహ్మణునియందు అమ్మవారిని ఆవాహన చేసి సదక్షిణాకముగ 'తుభ్య మహం సంప్రదదే నమమ' అని ఇయ్యబడునది—మూర్ఖబ్రాహ్మణునికి దానము చేయుదురనుటలో ధ్వనివిశేషము వివేకికి ఇయ్యగూడ దని కాదు, మూర్ఖునకు కాక సందర్భము తెలిసినవాడు గ్రహింపడు. కారణము క్రింద చెప్పబడును. ఈకుటుంబిని ఒకామెయేకాదు. 'ఈపట్టణములో స్త్రీలు' అన్నారు. బహుజనమునకు వాడుకయునట. ఆదాన ముచే స్త్రీలకు శీతకాలమందు శీతమువలని బాధయు, ఉష్ణకాలమున తాపమువలని బాధయు నుండదనట. కారణ మేమన—ఈయాకారముగల పిండివంట అమ్మవారికి సమర్పితము అమ్మవారి అవయవమునకు పటుత్వము కొఱకు—ఆభగవత్యనుగ్రహమువలన స్వకీయావయవ పటుత్వసిద్ధికి.

శ్లో. కూపోదకం వటచ్ఛాయా
శ్యామా స్త్రీ ఇష్టకాలయమ్
శీతకాలే భవే దుష్ణ
ముష్ణకాలే చ శీతలమ్.

[శ్యామా యౌవనమధ్యస్థా.]

ఇట్లుంట సహజమని యెంచినను కాలక్రమమున పటుత్వము తగ్గుచుండునుగదా. అట్లు తగ్గకుండుటకు ఈ వ్రతమును, ఈరూపముగల నైవేద్యమును, ఈవాయ నమును—దానివలన ఆయంగమునకు పాటవముగలిగి 'శీతకాలే భవేదుష్ణ ముష్ణకాలే చ శీతలం' అని భావము—కానిచో ఈయాకార ప్రాధాన్యమేమి - ఈయతిరసమునకును శీతోష్ణములకును సంబంధమేమి— పిండిగాచేసి ఇయ్యకూడదా—పాడుపిండివంట—పాడు దానము—అని యేల చెప్పవలె—కథాసరిత్సాగరమును ప్రథమమున రచించిన మహాకవికాలమునకే అనేకసంప్ర దాయములు విస్మృతములయిపోయినవి. ఈయాకార మును కల్పించి పిండివంటలనుచేయుట యెందుకు అని

తెలియలేదు, లోకులవాడుకలో కొంతకాలము స్త్రీలకు కొంత తెలిసియుండును. క్రమేణ బహుళముగా తెలియ వచ్చెడిది అపిండివంటయొక్క ఆకారము—దానివలన దానికి మాతృకరైన అవయవముకకు సంబంధించిన పీడలను పరిహరించుట కనే భావము కలుగును. అట్లుండ ఆ దానమును స్వీకరించినవారే యిట్టివారికి ఆపీడలు సంక్రమించునని భీతి—కావున నది పాడు పిండివంట, పాడుదానము. ఈభీతిచేతనే షష్ఠోపాధ్యాయుని భార్య ఆయన తెచ్చిన వాయనమునుచూచి నగుట—అందు చేతనే ఆదానమును వివేకులెవ్వరును కైకొనకుండుట. మనదేశములో పడుచులు ప్రథమము రజస్వలలయిన సందర్భమున చిమ్మిలిచేసి పంచిపెడుదురు. అయితే దీని విషయమైకూడ పురాతనసంప్రదాయమును మఱచినారు. ఈతరుణములోకూడ షష్ఠోపాధ్యాయుని మఱదలు చేసినపద్ధతినే చేయవలసియున్నది.

మఱియు అమ్మవారుగాని అయ్యవారుగాని కర్మకాండమాత్రమే కాక వాచాకైంకర్యమునుకూడ అపేక్షింతు వారు. జగన్నాథక్షేత్రములో కల్యాణోత్సవములో ఆ దేవతలవిషయమయి ఉచ్చరింపబడు బూతుబండమాటలకు మితిలేదు. ఇప్పటికిని కొచ్చి మొదలగు మలయాళ రాజ్యములలో నిట్టి యుత్సవములలో సన్నిధిలో బూతుమాటలు అమితముగ చెప్పుచుండుట—బూతుపాటలు పాడుట—బూతుచేష్టల నభినయించుట మిక్కిలిగ కలిగియున్నది. వీటిని నిలిపివేయించుటకు ఒకచట్టము కావలెనని అక్కడి ప్రజాప్రతినిధులు తమసభలో ఆ రాజ్యప్రభువునకు మనవిచేసియున్నారు.

పయిచెప్పినవి పోకిరులచేష్టలు కావు; నూతనములును కావు మనవంశములో నిట్టివి లేవు గనుక పోకిరుల కృత్యములని భావింపవలదు—వారికన్న మనము యోగ్యులము కాము. మనకన్న వారు తక్కువవారును కాదు—ఈపనులు చిరంతనములు. పారంపర్యక్రమాగతములు—క్రీస్తుశకమునకు మూడువేల సంవత్సరముల క్రిందనుండి ఈజిప్టుదేశములోని సుప్రసిద్ధమయిన దేవళములలో ఇదేవిధముగా బూతుబండప్రసంగము జరుగుచునే వచ్చినది. ఏమికారణము—ఆదేవతల సేవకొఱకు,

మఱియు అమ్మవారు, పోలేరమ్మ, అంకమ్మ ఇత్యాదిగ్రామశక్తిరూపమున ఆరాధింపబడినపుడు ఆయాజాతరల అంతమందు పొలిమేరకు తీసికొనిపోయి ఆవిగ్రహమును విడుతురు. అప్పుడు కడపటి కైంకర్యముగా వెట్టివాడిద్వారా జరుగు సేవాపద్ధతి కాపులకును, 'సంసారులకును' బహుళముగ తెలిసియేయున్నది. ఈ వివరములు తెలియనివారికి తెలియగలందులకు వ్రాయడమయినది.

ఇట్లు ఈనైవేద్యములగు భక్ష్యములలో అమ్మవారి 'రూపు' సామ్యమున కొన్నియును, అట్లె అయ్యవారి 'రూప'ము ననుకరించి కొన్నియు కల్పింపబడినవి—అవియన్నియు నిప్పటికిని మనవాడుకలోనున్నను వాటి యర్థముగాని విశేషార్థమున్నదను బోధగాని లేదు. నమలి మ్రింగుటయే ముఖ్యప్రయోజనము.

౧౩ గారెలు-వడలు

కుడుములయిన నక్కుడుములయినను వీటిస్వరూపములవలనే వీటియర్థము సుబోధ్యము—ఈనైవేద్యము అమ్మవారికొఱకు కల్పితము. గారెశబ్దముయొక్క పుట్టుక తెలియలేదు. ఈశబ్దము కన్నడములో 'గారిగె' అను రూపముతో నున్నది—'గారిసు' అను ధాతుపదము—'బాణలిలో నేయిగాని నూనెగాని పోసి అందులో పదార్థమును పక్వముచేయుట' అను మూలమునుండి గారిగె శబ్దమునకు ఉత్పత్తి కలిగియుండునని చెప్పియున్నది. ఇతరభాషలలో ఈమాట కనుబడలేదు—శబ్దరత్నాకరమునందు ఈమాటను వైకృతమన్నారు. ఎట్టి వైకృతమైననియు చెప్పలేదు. అట్లుండ వైకృతమని యెట్లు తెలిసినది?

వడశబ్దము భరతఖండములోని వాడుకభాషలలో నగపడుచున్నది. అక్కడక్కడ సంస్కృతపురాణముల యందును, వ్రతకల్పములయందును దీనినే 'వటక'మని చెప్పుట కలదు. వటపత్రాకారసామ్యమున వటకమైనట్లున్నది. వటకము వడిగా మాఱియుండును (?) వటపత్రమును ఆజాలిలోచేరిన అశ్వత్థపత్రమును అమ్మవారి సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదములోనివి.

౧౮ బూరెలు, సుగియలు

వడశబ్దమువలె సుగియశబ్దమును ఆంధ్రమునందు చేరియున్నది. బూరెశబ్దమును సుగియశబ్దమును శేశ్వ అనగ పేర్కొని అనేకభక్ష్యముల పేళ్లు గుంఫించిన యొకపద్యమునందు ఒకయాంధ్రకవి ప్రయోగించియున్నాడు. వాడుకలో నీరెండుపదములకును ఒకటే అర్థము—అయినను కొంచెము భేదము కలదు. ఉత్తర జిల్లాలలో పూర్ణము లేక కేవలము పిండితో చేయబడు వాటికి (బిట్టి) బూరెలని చెప్పుట కలదు. పూర్ణము లేని వాటిని సుగియలని చెప్పుటలేదు. సుగియశబ్దము దక్షిణదేశములో వాడుకలో నున్నది. అయితే అది ఆఱవ మాట కాదు. ఏభాషయనికూడ స్థిరపడలేదు. కన్నడములో రూపభేదముతోను కొంత అర్థభేదముతోను కనుబడుచున్నది కన్నడ నైఘంటికులు మహారాష్ట్రము నుండి వచ్చినదానినిగా సూచించియున్నారు.

తెలుగులో సుఖియ—సుకియ - సుగయ అను రూపములలో చూపియున్నారు. కన్నడములో సుగ్గి నుండె—సుగ్గిఉండె అను పదములకు అర్థము బియ్యము పేలపిండిగ జేసి దానితో బెల్లముగు టెంకాయ 'కోరును' కలిపి చేయబడిన సిద్ధపదార్థమని యున్నది. సుగ్గినుండె—సుగ్గిఉండె అను రూపములో తప్ప 'సుగియ' శబ్దము కన్నడములో లేదు. సుగ్గి అనగా మహారాష్ట్రమునందున, ఆకొండుగల మైసూరుసీమయందును, వసంతఋతువను ఆరభయని యర్థము గలదు. బహుశః ప్రాచీనవాడుకగా వసంతమాసాగమములో నిట్టివి చేసి దేవతలకు నివేదించి ఆరగించుట యుండునని కాబోలును. అయినను ఈసుగియశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తినిగూర్చి నిశ్చయముగా తెలియలేదు.

బూరెశబ్దము నెల్లూరుమండలమున నప్రశస్తమైన మాటయని ఉపరి సూచించియుంటిమి—కారణము—ఆమాటను స్త్రీరహస్యావాచిగ నన్వయింతురు. ఈయర్థము ప్రాచీనమేగాని నవీనముగాదు. ఈసీమలో పసుల కాపరికుఱ్ఱవాండ్రకు తెలిసిన పాటయొకటి గలదు— "కట్టమీద పొయ్యేది రంగేగదా...". ఈపాటయందలి ఉత్తరార్థములో నీశబ్దము పైనదచెప్పిన యర్థములో ప్రయుక్తమై యున్నది.

[కట్ట=చెరువుకట్ట—రంగేగదా=రంగిరయే కదా, రంగి=రంగమ్మ అని యొక ఆడుదానిపేరు.]

మఱియు ఇక్కడనేగాక ఇంకను కొన్నితావుల నీయర్థము తెలిసియున్నది. "బూరెదశ్వనం, బుశ్వనాశనం" అని వయస్సుచెల్లిన స్త్రీలు రాగముతో కూడ చెప్పు వాడుకవాక్యమొకటి యున్నది. ఇందులో బూరెశబ్దము అశ్లీలార్థవంతము. ఈవాక్యమును సాధారణముగా అన్వయించుకొనుటలో ఒకపొరపాటు కలిగియున్నది.

కాకతాళన్యాయముగా ఎవడయినను అర్థానిని చూచుట తటస్థించిన మొదల అదినము వానికి యేదో ఒక కార్యమున కూడుచిక్కబోవునది లేదని అభిప్రాయముగా భావించుచున్నారు. అట్లుకాదు—కోడలు కాపురమునకువచ్చిన క్రొత్తలో కుమారుడు, లోగడి వాడుకప్రకారము బయటతిరిగి, పొప్పు, మాడ సంపాదించుకొనివచ్చి యింటికృత్యము నెరవేర్పకుండ ఏదో ఒకసాకుపెట్టి విశ్రమించి కొంపలోనే పడియుండి, గోవువెంటదగులు కోడెభంగి, భార్యను కనిపెట్టుకొని యుండు సందర్భములో ముసలామె చెప్పెడుమాటగ నిష్పన్నమయినది. ఏసంఘమని తేవుణని కష్టమయిన యీ పదార్థము ప్రశస్తమయిన భక్ష్యముగా నెటుల యేర్పడినది. అమ్మవారికోలకు—అయితే గరెలకుండు ఆకృతి లేదే. ఇది యేమి?

ఈ బూరెశబ్దమును, సంస్కృతములోనుండు భ్రూణశబ్దమును రెండును హీబ్రూభాషకు సంబంధించినవి. ఆభాషయందు అర్థము 'స్త్రీగర్భ' మని. స్త్రీలకు గర్భములను కలుగజేయుట, ఆగర్భములను కాపాడుట, వారికి సుఖప్రసవమగునట్లు చేయుట అమ్మవారి పని. ఇదియును శ్రుతిప్రమాణమువలన స్పష్టము:—

అవెస్తవేదమునందు అనాహితామూక్తమునందు ఈక్రిందివాక్యములు వచ్చియున్నవి—

౧. యాసీస్పనగ్ం అర్షనగ్ం శుద్రాయ ఒక్ష దధాఇతి.

౨. యాహీప్వనగ్ం హోఇరిషీంగ్ం.

౩ జగ్దాఇ గరప్‌గ్‌యబక్ష్‌దధాఇతి.

౪. యాహీప్వాహో ఇరిశీష్‌హుజామిత్లోయబక్ష్ దధాఇతి.

౫. యాహీప్వనగ్ంహోఇరిషీనగ్ం.

౬. రాఖిలీం రక్ష్యంపపీమ అవబరఇతి.

దీనియర్థము.

౧ పీ (అ) అనాహితాదేవి పురుషులయొక్క శుక్లమును లెస్సగ శుద్ధిచేసిపెట్టును. ౨. అందఱు స్త్రీల యొక్కయు, ౩. గర్భగోళములను గర్భము లగుటకుగా కడిగి శుభ్రము చేయుచుండును, ౪. అందఱు స్త్రీలను సుఖప్రసవమగునట్లు జాగ్రత పెట్టును, ౫. అందఱు స్త్రీల కును, ౬. వారి పయోధరములయందు వ్యాయముగ, నుచిరముగ, నుండవలసిన దుగ్ధములను ఉంచుచుండును.

కనుక ఈసందర్భములను గుఱించి అమ్మవారు చేయవలసిన పనులనిమయములో సందేహముండఁ దగదు.

ఈఅనాహితా నామము లలితాసహస్రములో అనాహతా అని కనబడును. గనిష్ట శ్రుతిలోని రూపమే సరియని చెప్పఁదగియున్నది. అక్షతయోని యని తెలుపుటకు కాబోలు అనాహతా అని మార్చినారు. ఈశబ్దము గ్రీకులో అనైటిస్—అనైతిస్ [అనాయితిస్] అనియును, అరబ్బీలో నాహీద్ అనియును ఉన్నది గనుక 'హకార ఇకారి' రూపమే ప్రశస్తమని చెప్పఁదగును.

మఱియు అమ్మవారు తానుగా గర్భమును ధరించి సృష్టిచేయవలసియున్నది. కావున బూరెలు ఉభయత్రాపి ఈసృష్టిగర్భసూచకముగ నమ్మవారికి నివేదన.

గారెలు లేక వడలు స్త్రీలింగప్రకృతిరూపము; బూరెలు గర్భిణీరూపము. బూరెలలోపల చణక బీజముల 'పూర్ణ'ముండును. అది గర్భములోని 'భ్రూణ' ద్యోతకము. ఒక గ్రామీణుఁడు సుగెఱును ప్రథమము చూచినపుడు సరియైన నిర్వచనమును చెప్పినాడు.— 'లోనపప్పు, మెయిబొల్లి'.

మన్మథునికి ఇక్షుచాపుడని యొక చే[...] దేశమంతయు తెలిసియున్నది. దీనియర్థము [...] వాడుకలలో చేర్పఁబడియున్నది. అదియును స[...] సరిపడిపోయియున్నది. స్త్రీపురుషప్రకృతులం[...] రతిపతి అధికారమునకు లోఁబడినవి. చెఱకు[...] మయి నిలుచుటచే పురుషవ్యక్తికి సంబంధించి[...] సూచకము. మఱియు నీ చెఱకును విఱుగని[...] వంచవచ్చును. విల్లునకు కావలసిన వంపుతో నుం[...] ఇది గర్భిణీ స్త్రీయొక్క ప్రవృద్ధమయిన యు[...] సూచించునది. అనగా పురుషులకు అట్టిస్థితి వి[...] స్త్రీలకు తద్ద్వారా ఇట్టిస్థితివిశేషమును క[...] వాడని యర్థము.

15. మోదకము—16. లడ్డు, ఉం[...]

ఇవి పురుషాకృతిని అనుసరించి పురు[...] ముఖ్యమయిన భక్ష్యములు. ఇందులో మోదక[...] ము] నిడుపుగ నుండునది. ఇది ప్రధానరూప[...] ఉండ్రాలరూపము, గుండ్రము — సుభోగ్యము. [...]కశబ్దమును 'మోదము' అనగా 'సంతోషము' [...] నుండి నిష్పన్నమయినట్లు భావించుచున్నారు[...] షము కలుగచేయునది యని యర్థము. అం[...] వలసినమాట చెప్పఁబడవలెను.

మహారాష్ట్రభాషలో 'మోధ' [...] అర్థము, 'పుట్టించుట', 'పుట్టుట'. ప్రథమ[...] దీర్ఘము ప్రాప్తమయిన రెండవ వెంబడియు[...] ద్విరుక్తమగును. ఇది అనేకభాషలయందును[...] సంధును కలదు. ఆప్రకారము మోధశబ్దము[...] లోని తెలుగుపద మొకటి కలిగియున్నది. [...]నది అవాచ్యముగ నుండునది మోదకముగ[...]

లడ్డుశబ్దమును, హిందుస్థానీభాషలో[...] యొక శబ్దము. రెండును ఒకటియే. అనే[...] అనుస్వారమును తీసివేసినపుడు వెంబడికలవా[...] మగును. ఇట్టిదే యొకవిశేషముకలదు. తె[...] లలో అనుస్వారమును వ్రాయుట లేదు. ఉ[...]

. గ్రీకులో 'లింక్' అని వ్రాయవలసినచో
ని వ్రాయుటయు 'లింగ్' అని చదువుటయు
మ్మతిమయిన పద్ధతి. ఋటేరూ లడ్డు శబ్దమునకు
సకృతలలో 'లాడు' అని రూపము కలదు. ఇది
మీదచెప్పిన ప్రకారమే. ప్రథమాక్షరము దీర్ఘ
ందున పయిహల్లునకు ద్విరుక్తి లేదు.
మోదకశబ్దస్వరూపము మోదకమనియుండ మాత్రే
చెప్పబడినది. ఇటువలె—ఇతరత్ర కలుగుట
ఉదాహరణము—

౧౭. మోహనదుంపలు

టికి ఇంగ్లీషులో 'Sweet potatoes' అనగా
ఉరలగడ్డలు' అని చెప్పుదురు. ఆంధ్రదేశమున
గమున ఒక్కొక పేరు గలదు. కందమూ
చిరగడ దుంపలు, మోహనదుంపలు, గనుకు
గడ్డలు. వీటిలో రెండుజాతులు గలవు. ఒకటి వీరాది
భాగమున ఎఱుపువర్ణము గలది. ఈ రెండవది నిట్లుండును.
సెల్లారుసీమలో గోధుమవర్ణముగ నుండును. దీని ఆకార
సామ్యము సులభగ్రాహ్యము. ఇది మోహనదుంప కాదు,
మేహనదుంప. 'మేహనశేఫసీ' అని అమరుడు—అయితే
దానిని శ్రీడాకరముకాకుండ మార్చుకొన్నారు. ఇట్టి
పేర్లుంచుటనా అని తలపవలదు. ప్రాతకాలమునను సహ
జము. ఆంధ్రదేశమునందు విరివిగ తెలిసియుండి వాడు
కలోగల 'అవ్వ * * పండు', అను దానికి ఆనామ
మెట్లు కలిగినది? చిరగడ అనునది చిలుగడ—చిన్న
గడ. కుందూరపు కవిచౌడప్ప †'పడిపాటుగ చేసిరయ్యలు
గడపాదన కుందవరపు కవిచౌడప్పా' అని ప్రయోగించి
యున్నాడు. ఈ మేహనశబ్దము తెలుగుభాషలో
కొంచెము రూపభేదముతో నిలబడియున్నది. మంచి
వ్యాఖ్యాతమగును.

...ముపరీక్ష

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు

(ప్రథమఘట్టము)

"నేడిటు లోయి కృష్ణ, కమనీయభవద్వదనాబ్జసీధితుల్
వాడిన వేమి? నీ నయనవారిజయుగ్మ మకారణమ్ముగా
మోడుపు చెంద నేమిటికి? మోహనదివ్యదరస్మితోల్లస
ద్దాడిమబీజసల్లలితదంతరుచుల్ ప్రసరింప వేలొకో?
ఏల మనోజ్ఞవేళ శయనించితి వోయి కుమార యింగతిన్?
చేలము గప్పి యుష్మదతసీకుసుమోజ్జ్వలగాత్రవల్లి కో
భాలన మేలుఁ జేసె దిటు? లక్కటచిల్కవదేల బంధుక
న్గాలను నీసుధామధురనవ్యవచోరసలేశ మేనియున్?
కోపము కల్గెనోయి వ్రజకుంజర, నాపయి నేటికేని? సం
తాపము కల్గెనోయి గుణధామ, యెదో మన రాధమీద నా

పాఠభేదము కలదు. 'సడి వెంగళ నంబి చేసెను'; గడపాదన, అనునది సరియయినపాఠము. సాధనకాదు.

౨౨

రోషణ చేయుచున్నది యరోచకలోకము నిందయుంచు? తం
డ్రీ, పలుకంగ రాదె జననీహృదయవ్యథ తీరిపోవగన్!
నాయన, నీ తనూలతిక న న్నొకమారు స్పృశించి చూడని
య్మాయెడ కాకయే తగిలెనేమొ!" యటంచు యశోద కృష్ణుపై
జే యిడ, కప్పుకొన్న తనచేల మొకింత యెడల్చి యామెపై
నాయతనేత్రముల్ నిలిపి యల్లన గోకులచంద్రు డిట్లనెన్:—
"ఏటికి కోపరేఖ యుదయించు తనూజు మనమ్ములో దయా
పేటిక యైన మాతయెడ? ప్రేమసుధారసవృష్టిలో పరాం
కోటిని జెంది యెల్లరకుగూడ మహోన్నతనీయ మాతయే;
సాటి మరొండుగాంచుట యసాధ్య మసాధ్యము తల్లిప్రేమకున్!
లోకము గర్హణశ్రవణలోలుప మెల్లపుడున్; వ్రజాంగనా
నీకములోన రాధపయి నింద ప్రచారముచేయు భావ మ
స్తోకముగా గనంబడును దోష మెరుంగని యామె మానసం
బాకలితంబు నీ సుతున, కందునకై వగ బొంద దెన్నడున్.
ఈదివసావసానమున నెంతయు వేచుచునున్న దీ శిరో
వేదన!" యన్న భాషణము వీనులు సోకినయంతనే మహా
ఖేదజ మైన గద్గదిక గృష్ణునితోడ యశోద, "చెప్పగా
రాదుర కన్నతండ్రి, అచిరమ్ముగ నీ జనయిత్రి కీకథన్!
చెప్పితి విప్పుడేనియును, చెచ్చెర వైద్యుని బిల్వనంపి నే
జప్పున వత్తు" నంచు మొగసాలకు బోయెను దాసి కోసమై
అప్పుడె లోనికిం గతిపయాంగన లొక్కట నేగుదెంచి, "నీ
వెప్పటియట్ల కానబడ వేటికి దెల్పుము కృష్ణ!" నావుడున్—
వల్లవకామినీవదనవారిజముల్ ముకుళించిపోవగా,
ఉల్లములెల్ల ఝల్లు రన, నుస్సురు మంచు యశోదనందనుం
డల్లన నేత్రముల్ దెరచి హస్తము చేర్చి లలాటసీమపై,
"పెల్లుగ నేడు నన్ను వెతబెట్టు శిరోవ్యథ దుర్నివార్యమై.
అమ్మకు నమ్మిక మ్మధిక మౌషధమన్నను, వైద్యు బిల్వ భా
వమ్మున నేరినో యతనివద్దకు బంపగ బోయె నిప్పుడే

వమ్ము తదీయయత్నము! లవమ్ము శిరోవ్యథ మాన" దంచు త
ల్పమ్మున వెన్ను వాల్ప వ్రజభామిని యోర్తుక యార్తి గృష్ణుతో—
"ఔషధసేవ నిష్ఫలమెయ్యెన మ రెట్టులు మానుః నీ శిరో
దోషము కృష్ణ? ఏమియును దోచదు మాకు ద్వదీయబాధ ని
శ్శేషము గానిదో!" ననగ, చెంగట నున్న ఘటంబు వ్రేల నా
యోషకు జూపి, "దాన యమునోదకముం గొనివచ్చి యెవ్వరేః—

నేరుపుతోడ నాపయిని నీరకణంబును రాలనీక ము
మ్మారు ఘటమ్ము ద్రిప్పనెడ మాను శిరోవ్యథ" యన్న మోహనా
కారుని భాషణమ్ములకు గాటపువిస్మయ మావహిల్ల నా
వారిజనేత్ర యిట్టు లను వారలగాంచి దరస్మితాస్యయై.

"చూచితిరే నవీన మగు చోద్యము! ఛిద్రఘటంబు సూర్యజా
వీచికలందు ముంచినను వేగమె తోయము నిండ, దింటికిః
వే చనుదెంతు మన్న పదవీముఖమందె స్రవించు బిందువుల్;
తోచుట లేదు నా కిపుడు తొయ్యలులార, యుపాయమేమియుః.

నీవె విధానముం దెలుపనేర్చిన మే లగు నందనందనా!"
నావుడు కృష్ణు డిట్టు లను: "నాపయి ప్రేమ నిమేషమేనియుః
భావములోన నెవ్వ రెడబాయక యుందురొ వారు తెచ్చుచో
బోవదు బిందువేని జలపూర్ణముగా ఘటముండు నెచ్చెలీ!

అల్లన నింతలోన పునరాగతయాచు కవాటసన్నిధిం
దల్లి తనూజు పల్కులను తత్పరత న్విని, "ఎన్నడేని నా
యుల్లమునందు నేమరిక నొక్కనిమేషము పాటు ప్రేమ సం
ధిల్లక యున్నదేమొ" యని తేకువ తక్క యనిశ్చితాత్మయై.

అంగణభూమి నింపెసగు నామ్రమహీజమువంక గ్రుక్కిళుల్
మ్రింగుచు జూచుచు న్నిలిచె మిక్కిలి తత్తరపాటుతోడ గో
పాంగనలుం బరస్పరముఖాబ్జవిలోకన మాచరించుచుః
చెంగులు వ్రేళ్ల ద్రిప్పచును సిగ్గున మానము పూని రయ్యెడన్.

శ్రీ ప్రతాప వీరరుద్ర దేవుఁడు

విద్వాన్, కజ్జి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు

ప్రాచీనాంధ్రక్షత్రియకులమునఁ గాకతీయాన్వయము మిగులఁ బ్రఖ్యాతమైనది. ఈవంశము రాజులు శౌర్యౌదార్యములందును, దానధర్మములందును బురాణక్షత్రియులకు సమానులై వెలసిరి. ఈవంశమునఁ బుట్టిన రాజుల చరిత్రము లిదివఱకనేకు లనేకవిధముల వర్ణించియున్నారు. సుప్రసిద్ధవిమర్శకు లిదివఱకే దెలిపినదానికంటె నావ్యాసమున విశేషము లుండవుగాని మనపూర్వులను మఱల నొకపరి స్మరించికొని మనము తరించుటకు నావ్యాసము బాగుగ నుపకరించును.

కాకతీయుల కాకులనామ మేర్పడినవిధము భిన్నముగనున్నది. సోమదేవరాజను నొకరాజు కంధారమను పట్టణమున రాజ్యముచేయుచు కటకము గజపతులచే జయింపఁబడి దానధర్మముల ప్రాభవంబున నొక్కకుమారునిం గనియె. ఆకుమారుఁడు గర్భమందున్నపుడు గజపతులు సోమదేవరాజుం జంపి యాతనిభార్య గర్భమందున్న శిశువుగూడం బరిమార్పఁ బ్రయత్నించిరి. ఆమెను బురోహితుఁడగు మాధవశర్మ తనకూఁతురని చెప్పి శత్రువుల బారిఁబడకుండఁ గాపాడె. కుమారుఁడు జనించినంత వానికి మాధవవర్మయను నామముంచి విద్యాభ్యాసము చేయించుచుండెను. ఆపురమున కించుకదూరమునఁ బద్మాక్షిదేవి యాలయ ముండెను. ఒకనాఁడు రాత్రిపడిన పిదప నాబాలుఁడా యాలయమున నిర్భయముగఁ బ్రవేశించెను. దేవి వానిధైర్యము ననేకవిధములఁ బరీక్షింప, సంతసించి వానికి దివ్యాయుధంబులను ఖడ్గఖేటకంబులను, జతురంగసైన్యంబును నొసఁగెను. దానిచే నాతండు కటకగజపతులఁ బరిమార్చి దిగ్విజయము గావించి చక్రవర్తియై యాయిలనేల కాకతీయవంశమునకు మూలపురుషుండయ్యెను. ఈతనికి వరము లిచ్చిన పద్మాక్షిదేవికి కాకతియను నామాంతర ముండెను. దానివలన మాధవవర్మ దొట్టి యావంశమునకుఁ గాకతీయవంశమను వ్యవహారము గల్గెను.

కాకతియను గుమ్మడితీఁగయొకటి! ఒకానొకసమయమున శత్రువులు రాజమందిరము ప్రవేశించి పురుషులను, వృద్ధులను, శిశువులనుగూడఁ జంపివైచిరి. ఆసమయమున నొక రాజశిశు వెల్లో ప్రాఁకుచుఁ బెరటిలోనున్న గుమ్మడితీఁగలో నున్న కాయలతో నాడుకొనుచుండెను. శత్రువులు గుమ్మడిపండ్లనడుమ నున్న శిశువును బోల్పలేక విడిచిపోయిరి. అనంతర మాతండు పెరిగి వంశకర్తయయ్యెను. తన్నుఁ గాపాడిన గుమ్మడితీఁగకుఁ గృతజ్ఞతఁ దెలుపఁ దనవంశంబు కాకతీయమని యాతఁ డేర్పఱించెను.

ఈరెండువిధములు మాత్రము ప్రసిద్ధములై యున్నవి. ఈరాజవంశము మొదట చంద్రవంశమునది. పిదపఁ గాకతీయవంశమని మాఱినది. కంధారము (గాంధారము) ను మాధవవర్మయును జాల రాజవంశముల చరిత్రము లందుఁ బ్రసక్తములగుచుండును. వాస్తవముగ నీపురమునకు నీరాజునకు నాయా రాజవంశములతో సంబంధము కలదో లేక ప్రాచీనతకొఱకు నుత్కర్షకొఱకును సంబద్ధమగుచుండునో తెలియదు. ఈమాధవవర్మ శ్రీరాముని పెద్దకుమారుఁడగు కుశుని సంతతిలోనివాఁడనియు, నాకారణమున సూర్యవంశమువాఁడనియుఁ గొన్ని చరిత్రములందుఁ గలదు. కొన్నింట చంద్రవంశమువాఁడని కలదు. కాకతీయవంశచరిత్రమునఁ జంద్రవంశమువాఁడనియే తెలియఁబడుచున్నాఁడు. ప్రాచీనకాలమునుండియుఁ గాకతీయుల రాజధాని యేకశిలానగరము. అది యిపుడు నైజామురాజ్యమున వరంగల్లు అను పేరఁ గలదు. తొలుతటినుండియుఁ గాకతీయులకును, కళింగగజపతులకును మిగుల విరోధము. ఉభయరాజ్యముల వారు నెల్లపుడును యుద్ధములు చేయుచునే యుండువారు. ఈకాకతీయవంశమున రుద్రదేవుఁడను నొకరాజు మిగుల శివభక్తిగలవాఁడు. అనుదినము కాశిగంగలో స్నానముచేసి శివు నభిషేకింపనిదే

భుజింపకుండుట యాతని వ్రతము. ఏకశిలా నగరము నికటమున స్వయంభుశివలింగము గలదు. నిత్యము కాశీగంగ కావడులచే దెప్పించువాఁడు. ఒకప్పుడు గొప్పతుఫాను పంద్రెండుదినములుపట్టి గంగకావడులు రాకపోయె. ఆపంద్రెండుదినము లీతఁ డుపవసించి మరునాఁడు శివాలయముకడ కేగి దేవునిఁ బ్రార్థింప నక్కడఁ బాతాళగంగ ప్రాదుర్భవించె. దానియందుఁ గృతస్నానుండై దేవు నభిషేకించి తాను భుజించె. తండ్రిగండెమున నీతని కొక తనయుఁడు జనింప సిద్ధాంతులా బాలునిఁ జంపుమన్నను జాపఁజాలక పూజారికిఁ బెంపనిచ్చె. బాలుఁడు యుక్తవయసు వచ్చినతరువాత నీమట్కాలపూజాపరాయణుఁడగు రాజు నడురేయి శివాలయంబున కరిగి తస్కరభ్రాంతి నందిన భటులచేఁ బొడువఁబడి, యాక్షణమున పౌరుల రావించి వృత్తాంతమెల్ల నెఱింగించి, కుమారునిఁ బట్టాభిషిక్తుఁ గావించి తాను శివలోకమున కరిగెను.

మఱియు గణపతిదేవుఁ డనురాజు మిగులఁ బ్రఖ్యాతుఁడు. మనుమసిద్ధిభూపాలునిరాజ్య మాతని దాయాదులగు అక్కనబయ్యన లపహరింపఁగాఁ దిక్కనసోమయాజిచే విజ్ఞప్తుఁడై గణపతిదేవుఁడు వారల నోడించి నెల్లూరిరాజ్యమునఁ దిరిగి మనుమసిద్ధినిఁ బ్రతిష్ఠించె. ఈ రాజునకుఁ జక్రవర్తిబిరుదము గలదు. రాజునకుఁ బట్టమహిషి రుద్రాంబ. ఇతనికిఁ బుత్రసంతానము లేదు. ముమ్మక్కయను నొక్కకూఁతురు గలదు. గణపతిదేవుని దాయాదులు దేవగిరిలో రాజ్యముచేయుచు నేకశిలానగరాధీశులకుఁ గప్పము చెల్లించు సామంతులుగా నుండువారు. గణపతిదేవుఁడు తనకూఁతును మహాదేవరాజునకిచ్చి వివాహముగావించి యామెకు సంతానము కలుగక పూర్వమే తాను బరలోకమున కరిగెను.

గణపతిదేవుని యనంతర మతని పట్టమహిషి రుద్రమదేవి సింహాసన మధిష్ఠించి రాజ్యము మహాసమర్థతతోఁ బాలించెను. గణపతిదేవునకు శివదేవుం డను మంత్రిసత్తముఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. తిక్కనసోమయాజి యామంత్రిని మిగుల మెచ్చెనట. ఆమంత్రి సాహాయ్యమునఁ దన కెదురుతిరిగిన దేవగిరిరాజులను, గట్టగజపతులను, నింక నితరరాజులను దాను సొంతముగఁ బరాక్రమమున సేనల నడపి జయించి కీర్తిగాంచిన రుద్రమదేవి నెంత పొగడినను దనివితీఱదు గదా! ఆ దేవి రాజ్యము నిష్కంటకముగ నేలుచున్నతఱి ముమ్మక్క గర్భమున మగశిశు వుదయించెను. ఆ బాలునకు శివదేవుని యనుమతంబునఁ బ్రతాపవీరరుద్రదేవుఁ డను నామకరణము గావించి యాబాలునిఁ దాను దత్తపుత్రునిగా గ్రహించి పుట్టినవెంటనె యా బాలునిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించెను. ఆతఁడు గురువులకడ సమస్తవిద్యల నభ్యసించి యుక్తవయస్సున దిగ్విజయము గావించి ప్రజలను జల్లఁగాఁ బాలించెను. ఈ రాజున కంకితముగానే ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మను నలంకారశాస్త్రగ్రంథమును విద్యానాథమహాకవి రచించెను. ఒకానొకప్పు డీతఁడు వేఁటకరిగి సేనాశూన్యుఁడై నిద్రించుతఱి నల్లాయుద్దీ నను యవనచక్రవర్తి యాతని బందిగాఁ జేసి ఢిల్లీనగరమునకుఁ గొంపోయి చెరయం దుంచెను. ఆవార్త తెలిసి యాతనిమంత్రి మహాచాతుర్యముతో నాతని విడిపించి రాజ్యమునఁ దిరిగి ప్రతిష్ఠించెను. ఈ మహారాజు చక్రవర్తిబిరుదాంచితుఁడై మహాకీర్తితోఁ బ్రజలఁ బాలించెను. ఈతఁడు రుద్రమదేవికి దౌహిత్రుఁ డనియు దత్తపుత్రుఁ డనియు నిదివఱకుఁ దెలిపియుంటిని గదా! ఈతని తల్లియగు రుద్రమదేవి గణపతిదేవునకు భార్యయని కొందఱును, కూఁతురని కొందఱును వివదించుచున్నారు. కావున నిందలి వాస్తవ మెఱుంగుటకుఁ బ్రయత్నింతము. ఈతని చరిత్ర మెఱుంగుటకు శాసనాధారములు పెక్కులు గలవు. మఱియు నీతని కంకితముగా రచింపఁబడిన ప్రతాపరుద్రీయమునందుఁగూడఁ గొన్ని యాధారములు గలవు. ప్రతాపరుద్రీయమువలన నీరెండు వాదములు పుట్టుట కవకాశము కలదనియుఁ, గాని రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయే కాని తనయ కాదనియుఁ బ్రతాపరుద్రునిఁ గన్నతల్లియగు ముమ్మక్క యొక్కతియే గణపతిదేవుని తనయ యనియు, నామెకు రుద్రాంబ యను నామాంతరముగూడ నక్కడక్కడ వ్యవహరింపఁబడియెననియుఁ దెలియనగును.

ప్రతాపరుద్రీయము నాటకప్రకరణము నాట కోదాహరణానుసరణమున నీ విషయమున కాధారములు గలవు:—

1. శ్లో. దేయా త్ర్విదిం మహాలక్ష్మీ
ర్జగ ద్రక్షాధురంధరా,
విష్ణువక్షస్స్ఫురద్వాత్రలా
విహితాలయతోరణా.

2. భూభృత్సుతా మహాదేవా
పితరౌ యస్య విశ్రుతౌ,
నరనాగాకృతి శ్శ్రీమా
న్రుదేవ శ్శ్రియసేఽస్తు వః.

3. విహారరాజహంసశ్రీ
ర్విలస న్మిత్రమండలః,
ప్రసాధయతి సన్మార్గం
ప్రసన్న శ్శరదాగమః.

4. యోరుద్రో రజతాచలే స్థితి మగా
దర్ధాంగనారీః పురా
సోఽయం సంప్రతి కాకతీశ్వరపురే
పర్యాంగనారీః స్థితః,
స్థానే యద్విషమాపలోకనకలా
మాత్రేణ భస్మీకృతా
న్యాస న్వైరిపురాణి చత్ర మధునా
ఖడ్గేన విషం ధార్యతే.

5. పురాకిల కాకతికుల సంభూతే గణపతినామ్ని మహారాజే దుహితృమాత్రసంతానే కదాచిత్ దైవయోగేన కాలపరిపాక ముపేయుషి తన్మహిషీ రుద్రదేవీనామ రాజ్ఞీ బహూని వర్షాణి తద్రాజ్య మకంటకం పరిపాల్య పరిణతాసతీ దౌహిత్రే ప్రతాపరుద్రే రాజ్యధురాం నిదధే. (కుమారస్వామివ్యాఖ్య).

6. సైషోమాచేతి నిర్దిష్టా
సోమాచేతి ప్రథా మగాత్,
తవ మాతా శివా సాక్షా
ద్దేవో గణపతిః పితా.

7. ఏవమే వైతత్. అన్యథా కథ మీశ్వరప్రసాదా దృతే నిరంకుశం స్త్రీస్వైకిని శేషస్య లోకాధిపత్యమ్. ఏవం మానుషశంభునా గణపతిమహారాజేనాఽఽత్మీయాంతర స్యాఽనుభవమహిమ్నః పత్యుకేయ త్రిపుత్ర ఇతి వ్యవహారః కృతః. తదనుగుణాచ రుద్ర ఇత్యాఖ్యా.

8. స్వీకృతే పుత్రభావేన
దౌహిత్రే ప్రాజ్యమాఽఽజ్ఞరా,
అస్మి న్నిధేహి ధాకేయే
గుర్వీ ముర్వీధురా మితి.

ఈ యుదాహరించిన వాక్యములు రెండు విధము లగు నవకాశము గల్పించుచు, బరస్పరభిన్నములై యున్న వి. ఇందు మొదటిదానియందు రుద్రమదేవి జగద్రక్షా ధురంధరయై రాజ్యమేలుట సూచింపఁబడినది. రెండవ దానియందు రుద్రాంబయొక్కయుఁ బ్రతాపవీరరుద్రుని యొక్కయుఁ దలిదండ్రు లుమామహాదేవులని సూచింపఁ బడినది. మూఁడవదానియందుఁ బ్రతాపరుద్రుని దిగ్విజయ యాత్ర సూచింపఁబడినది. నాల్గవదానియందు నైదవదాని యందును రుద్రమదేవియే రుద్రదేవరా జను పేర రాజ్యము చేయుట నిర్దేశింపఁబడినది. ఆఱవదానియందు రుద్రాంబ తల్లి "ఉమ","సోమ" యను నామములు గలదియనియుఁ దండ్రి గణపతిదేవుఁడు మహాదేవుఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఏడవదానియందు గణపతిమహారాజు తనకుమారి రుద్రాంబను రుద్రదేవుఁడను పేరఁ బుత్త్రినిగా వ్యవహ రించె ననియు నెనిమిదవదానియందు రుద్రాంబ దౌహి త్రుని పుత్త్రునిగా స్వీకరించెనయునిఁ దెలుపఁబడినది.

ఇందు మొదటిదానియందును రెండవదానియం దును రుద్రాంబాగణపతిదేవులు భార్యాభర్తలని సూ చింపఁబడినది. మూఁడవదానియందు వీరికి స్వీకృతపుత్త్రుఁ డగు ప్రతాపరుద్రుఁడు సూచింపఁబడెను. 5, 8 వాక్యము లందుఁగూడ నిట్లే రుద్రాంబ దౌహిత్రుఁడగు ప్రతాప రుద్రుని స్వీకృతపుత్త్రునిగాఁ గైకొన్న విషయము చెప్పఁ బడినది. కాని వీనికి విరుద్ధముగా నేడవదానియందు రుద్రాంబ గణపతిదేవుని పుత్త్రికయనియు నారాజామెను బుత్త్రుఁడుగానే వ్యవహరించెననియుఁ దెలుపఁబడినది.

ఈవాక్యము లన్నియు విద్యానాథుని చేతనే రచింపఁబడినవి. ఈతఁడు ప్రతాపరుద్రునకు సమకాలమువాఁడే యని చారిత్రకులు వచించుచున్నారు. కావున నీతఁ డిట్లన్యోన్యవిరుద్ధముగ వ్రాయుటకు హేతువేమై యుండునో దీనికి సమన్వయ మెట్లో తెలియకున్నది.

ఈవిషయమున శాసనంబునకు రెండువిధముల సమాధానములు తోఁచుచున్నవి. మొదటిది-గణపతిదేవుని కూఁతురు ముమ్మక్కకుఁగూడ రుద్రాంబయను నామాంతరము గలదు. గణపతిదేవుఁ డీమెను బుత్త్రినిగానే ప్రకటించి తన యవసానసమయమున నామెకు రాజ్య మిచ్చెను. ఆమె యనంతరము రాజ్యార్హుఁడగు తనకుమారునకు రాజ్య మిచ్చెను. గణపతిదేవుని యనంతరము అతనిదేవి రుద్రాంబ కొంతకాలము రాజ్య మేలి పిదపఁగూఁతునకును మనుమనికిని వరుసగా రాజ్యమిచ్చెను అనునది. అయినచోఁ బ్రతాపరుద్రునిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించినవారు మాతామహియా లేక జననియా యని శంక వచ్చును. 8-వ వాక్యమున దౌహిత్రునాదు రాజ్య మొసఁగినట్లు కలదు. ఈ దౌహిత్రపదమునకు రుద్రాంబ దౌహిత్రుఁడనికాని గణపతిదేవుని దౌహిత్రుఁడనికాని యర్థము చెప్పవలెను. అట్లే కావున్నచో నీ సందర్భమునఁ బలుమారులు రుద్రాంబ కాకతీయకులమున జన్మించినట్లు స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడినది. కాకతికులమున జన్మించిన రుద్రాంబయే దౌహిత్రుని బుత్త్రినిగాఁ దీసికొనెనని యున్న ప్రసు దౌహిత్రుఁడన నా రుద్రాంబకే ప్రతాపుఁడు దౌహిత్రుఁడు కాఁజాలఁడు కదా? పోని, గణపతిదేవుని పుత్త్రియగు రుద్రాంబకే ప్రతాపరుద్రుఁడు దౌహిత్రుఁడందమా? 8-వ వాక్య మిందుకుఁ బ్రబలవిరుద్ధముగా నున్నది. కావున మొదటి రుద్రాంబకు దౌహిత్రుఁడు దత్తపుత్త్రుఁడు నగు ప్రతాపుని కాతని గన్నతల్లి ముమ్మక్క యను రుద్రాంబ రాజ్య మర్పించెననుట యుక్తము. ఇది కొంచెము క్లిష్టమార్గమున నున్నను వాస్తవమునకు సమీపమున నున్నదేమో యని నా యూహ. కాని యీపక్షమున రుద్రమదేవి యనంతర మామెకూఁతురు రుద్రాంబ రాజ్య మేలినట్లూహింపవలసినదే కాని ప్రబలాధారము లేవియును లేవు.

రెండవ సమాధాన మెట్లన; గణపతిదేవుని భార్యయగు రుద్రాంబ తండ్రిపేరు గణపతిరాజనియుఁ దల్లిపేరు ఉమ (ముమ్మక్క) అనియు నూహింపవలయును. 6-వ వాక్యము దీనికిఁ బ్రమాణముగను. కావుననే యామె తనకూఁతునకుఁ దనతల్లి పేరు పెట్టియుండవచ్చును. గణపతి యనఁగా సామాన్యముగా లోకులు వ్యవహరించు విఘ్నేశ్వరుఁడుగాక ప్రమథగణములకుఁ బతియగు శివుఁడని యర్థ మీసందర్భమునఁ దెలియవలెను. ప్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్యాత యీయర్థమునే పేర్కొనెను. కాకతీయులు పరమశివభక్తులు. కావున వారు శివుఁడను నర్థముననే యీ యర్థము నుపయోగించిరి. రుద్రమదేవి జనకుఁడగు గణపతిమహారాజు తనకు పుత్త్రసంతానము లేమి నీమెనే పుత్త్రుఁడుగా వ్యవహరించెను. దానికనుగుణముగా నామె రాజ్యపాలన మొనరించినట్లు 7-వ వాక్యమునఁ దెలుపఁబడినది. రుద్రమదేవికూఁతురు ముమ్మక్కకు రుద్రాంబ యను నామ మున్నట్లూహింపవచ్చును. 6-వ ప్రమాణమునఁగల యుమాసోమనామములు రెండును రుద్రమదేవి తల్లికిఁ గలవని తెలియుచుఁగదా! ఆమె తన కూఁతునకు నా రెండునామములు వ్యవహరించెను గణపతి యన శివుఁడను నర్థమున్నట్లే సోమశబ్దమునకు రుద్రయను నర్థమును స్వీకరింపఁబడినది. కావుననే ప్రతాపరుద్రునకుఁ దండ్రి మహాదేవుఁడనియుఁ దల్లి రుద్రాంబ యనియు మాతృపితరులఁ గూడ రుద్రాంబాగణపతిదేవులనియుఁ దెలియవలెను. అయిన నీపక్షమున కాకతిగణపతిదేవుని మామయగు నొకగణపతిరాజు మన సహపాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. అం దెంత వాస్తవమో నిర్ణయింప సాధారములుమాత్రము శూన్యములే. మొత్తముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రుని తల్లి వంశమువారును, తండ్రివంశమువారు నొక్క మూలపురుషునుండి విడివడిన స్త్రీపురుషశాఖలలోనివారనియు, వారు మేనరికములు సేయుచు మేనరికములు గావించుచుఁ దమలోఁ దామే రెండువంశములవారే సంబంధబాంధవములు చేయుచుండెడివారనియు, దానివలననే యీరెండుతెగలవారి నామములన్యోన్యసాదృశ్యము గలవిగా నున్నవనియుఁ దెలియవలెను.

"చీఁకటిదారులందు వికా
సించిన వెన్నెలవోలె, తీవ్రబా
ధాహతులైనవారలకు సు
ధాసరసీగతానుస్నాన మట్లు శ్యా
మాకృతిఁ దాల్చి వాదుమ్మాని
యమ్మున నిల్చిన దివ్యరాజ్ఞి! నా
కై కరుణించి నీ తనుపు
కాసము నింపుము నామనమ్మునన్."

ఆ 'యులరింపునెచ్చెలి'ని ప్రేమకుఁ దారిఁ జూపఁగ వరించిన కవి కోరిక తీరని కోమల ప్రణయముకొరకుఁ గొంత వాపోయును.

"నైజరుచిరమ్ములగు స్రవంతీజలమ్ము
లారిపోయిన రాతిబయళ్లవోలె
రిత్తయయిపోఁ దలంపుల నెత్తేఁదినము
గిల్లుకొనిపోయి యేడ దాఁగికొనె దిపుడు ?"

ఆంగ్ల మహాకవి వచించిన

'Thy dewly looks sink in my breast,
Thy gentle words stir poison there,'

అను వాక్యములు కూడ పైగీతము నెంచుచున్నవి. అనురాగము ఎందరి కవులనో యున్మత్తావేశితులఁ జేసినది. ఆ యావేశములో ననుభవైకవేద్యము లగు నపురూపపు సంగతులు నర్థవంతములైన యాబద్ధప్రణయసూత్రము లల్లఁజాలును. సమకాలికు లగు కవులయందు నింతకన్న మించి వ్రాయఁగలవారు చాల నరుదు.

యౌవనవీథులందు "పడవలను గటికి చీఁకటి నడుమఁ జేయఁ గీర్తిదేహుల ప్రణయసంకీర్తనములఁ బుస్తకంపుఁ జైతన్యసంపుటము లెల్ల విప్పి" పఠించు కవిహృదయమునందుఁ గవులకొరకు వందనమాల కూర్పఁబడినది. మహాకవి తిక్కన యద్భుతరచనమునందు నీతనికిఁ గాంతిపుంజము గన్పించినది. హైందవ-కోకిల సరోజినీదేవి పాటలయందు నీతనికి నమృతమాధుర్యము పొడసూపినది. అరవిందుని అనాసక్తయోగపదములయందు నీతనికి యోగధోరణి విన్పించినది. వారల కందరకు నమోవాక మర్పించిన కవి ధన్యుఁడు. "లోలమృద్వీకాగుళుచ్ఛమాధురియు, నవపుష్యరాగసుందరపటిష్ఠతయు, కృష్ణవేణీతరంగిణి నున్నఝరియు, తుంగభద్రాసరిత్తున నాగు హేల" కల్గిన తిక్కన తెలుఁగుపల్కులకు వినయోచితవందన మందికొమ్మని తిక్కనవలె "సృజించు నుదాత్తమనమ్ము లేమిచేఁ" "గవికులపుత్రులే యెడల గానము చేతురో" యనుచున్నాఁడు.

"నీకవితాప్రపంచమున
నిల్చి దిశల్ పరికింప, విస్మయ
వ్యాకులలీల నామదిస్వ
భావమనోహరసస్యసంపదం
జేకొని విల్గు పర్వతపు
సీమలు నిల్చినయట్లు దోఁచు, నీ
టీకలవాదముల్ రగర
గన్మధురంబుగ సందడింపఁగన్."

అని యాంధ్రబాలకు కళాజగతిస్థలి దారిఁ జూప వేఁడుచున్నాఁడు.

"ఎఱుఁగఁగ రాక మాటికి స్ఫు
రించి తనూలత నూఁచు భావబం
ధురములు కీర్తికిన్ వరవు
దోఁపఁగఁ జక్కని రాయబారికై
తరుణుల నూతనంపుఁ
గవితాహృదయంబుల దివ్యగీతముల్

పఱపుము; దారిఁజూపుము క
శా జగతీస్థలి నాంధ్రబాలకున్."

ఇఁక సరోజినీ దేవీ ప్రశంస. ఆ మెగాన శకలములు 'తొలిపొద్దు రేకలు', 'పులుగుల కేకలు', 'తలసూపు మోశలు', 'క్రడలేని బంగారు గనులును'—మరియు 'జ్ఞానావధుల నేలు నానందపుఁ బదాలు', 'దీనుల చుట్టాలు', 'క్లాంత మనశ్శీతలములు.' సరోజినీస్నిగ్ధగీతములకుఁ జెలులు 'దారి తప్పినచోటఁ జేరిన సెలయేటఁ బాలు మెల్లని పాటఁ జిందుటియ్యనిదనాలు" అని ముచ్చటగా నుచ్చరించినాఁడు కవి.

ఇఁక అరవిందుని. అరవిందుఁడు ఆంగ్లమునందు పలువిధములగు భావకావ్యముల రచించినాఁడు. ఆతని ధోరణులు 'గుమ్మడిపూవు తేనియలకున్ సరిపోవును'. 'పూవు చందమ్మున విచ్చు జన్మమరణక్షుభితాధికజీవితావధులు 'Love and Death' అను నొక మనోహర కావ్యమున విన్పించినాఁడు. "కొండల దండశోభకనుఁ గోనిలువఁబడి శ్రావణాంబువుల్ నిండఁగఁ బొంగి బిట్టుఱచు నిర్ఝరిణీ శ్రేయదూర్మి కింకిణీ తాండవములు". ఈతనికవితయందు విన్పించు కావుననే 'భవద్గభీరకవనమ్మది నేఁడును గ్రొత్త' అని రామకృష్ణరావు పల్కినాఁడు. కవితాకోమలికి చరణచామరములు వీచిన యాశవులు మనకవిహృదయమున భాషాఘులలో శాశ్వతత్వముఁ జెందిరి.

కవిహృదయము మధురమై, సున్నితమై, మృదులమై యుండును. ఆతని యూహావీథికి తగలని చరిత్రము కాని, యతని భావమున కందని పూర్వసౌభాగ్యము కాని యుండదు. విజయ ప్రబోధవిద్యాసుతుల వాసముల సంబరము నుండి కవిలోకమునకు కనపర్చును. విజయ దుందుభుల మ్రోయించును. అయినను విశ్వ కల్యాణ మం దావిష్కృతము. పురావిభవముల పొలిమేరలో స్వచ్ఛందప్రయాణ మొన ర్చిన మనకవి దివ్యయువతీసంభాషణరూపమున దేశకల్యాణమునకుఁ బసుపునిగ్గులు దేరు తోరణములఁ గట్టినాఁడు.

"చేసిన రాజకృత్యములు
సింధునదీతటులందు సెన్నఁడో
మాసియు నేటికిన్ స్మరణ
మాత్రన సంగరలక్ష్మి కందఁగన్
డోసిటు లార్గఁజేయు కాల
దుల్గల; వావిజయప్రబోధవి
ద్యాసుతు లున్న వాసములు
నల్లవివో! హిమవంతుచేరువన్"

'వీరవ్రతకంకణు'లని పేరువడసిన 'భారత పుత్రకులే హిందూరము తలఁ దాల్పఁ దగు మణులు' అని కవి గ్రహించినాఁడు. అం దాంధ్ర భూమి రామకృష్ణరాయని చైతన్యతంత్రిని మీటఁజాలినది.

"అల్లదె! యాంధ్రభూమి! సమా
రావనులన్ జయశంఖ మొత్తు రా
ట్టల్లజులందుఁ గల్గిన స్వ
తంత్రులు వోయెడు నేల; శేముషీ
పల్లవితమ్ములౌ సరళభావము
లం దొకక్రొత్తరీతిగా
నల్లినసీమభారతమ
హోహవమందలి జీవగీతులన్."

ప్రాచ్య నాట్యకళోజ్జీవనము

(సి. యన్. వాసుదేవన్‌గారి నాట్యచిత్రములు)

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

హైందవసౌభాగ్యౌన్నత్యంబుల నెన్నుకొని 'స్వేచ్ఛాపురంధ్రీమతల్లి' యగు భారతాంబ పవిత్రశక్తికి కవిహృదయము నీరాజన మొసంగినది. 'జన్మభూమికిన్ సేవకు'లైన వారు ప్రబోధనరళమ్ముగ పాడిరి. వారికి దేశీయుల నమస్కృతులు.

బాల్యస్మృతియను కావ్యములో విషాదరేఖలు రేకెత్తుచున్నవి. కవి వయోవిరహభారక్రాంతి వ్రాయుచున్నాఁడు. 'చేయికి చేఁ దగిల్చికొని చిత్తమునం దోకవంతలేక యీయా యెడలందు' తనతో విహరించిన స్నేహితుని గూర్చి కవి జ్ఞప్తిసీమల కెగురుచున్నాఁడు. అప్పుడే 'నీవులేక నేయేమెలద్రాక్ష పందిళుల నెక్కి వరింతు దురాపరాగముల్' అని దుఃఖసాగరకుహరముల కుములుటకూడ కల్గినది.

కావేరియను శీర్షికయం దగస్త్యకుమారుని వియోగరాగము రామకృష్ణరావు కవిత్వ కౌశల్యమును జూపుచున్నది. మఱియు మంజులభావసమన్వితమై యొప్పుచున్నది. 'నా యెద కానందముఁగూర్చు లక్ష్మి విడిపోయె న్నేఁటికి నాఁటికి' అని యగస్త్యకుమారుఁడు నిట్టూర్చుచు

"త్రోపుడు వెట్టిపాఱెడు రఘు
  రుల్ పులకింపఁగఁ బాడ చంద్రికా
స్నాపితరాత్రులందు తరు
  ణమ్మగు నీమృదుపాణి నాచెయిన్
దోపికొనంగ మేమెయి నొ
  దుంగుచు, నా యనురాగమూర్తి మ
దీపికవోలె నెన్నఁడరు
  దెంచెదవో! ననుఁ గూడి తోడుగన్."

'నూత్నకర్ణాటపుణ్యభూమి' నావరించిన విద్యాశుభాంకురములఁ గూర్చి పొగడుచు విద్యార్థిబృందమును కవి యిట్లు హెచ్చరించుచున్నాఁడు—

"పూవులు పుష్పించుపోలిక, చదువులు
  విప్పిదూపెడు మురిపెములు గలిగి
అలఁతిత్రోవలలోన నడఁగిన యభినవ
  సౌందర్యముల వికాసములు గలిగి
ఆలజడి నొందు ప్రాణుల కష్టగతులకుఁ
  దాపోపశమనవృత్తములు గలిగి
లోకపరిణామగీతు లల్లుకొనియున్న
భారతీసుందరకుటీరపరిసరముల
ప్రొద్దుపుచ్చుటకన్న నేపుణ్యకృతులు
వేఱుకలిగెడు విద్యాకుమారకులకు?"

కవిహృదయము పారములేనిదై యుండును. ఆకసముకన్న దాని వైశాల్య మత్యధికము. కావుననే యది సంపూర్ణలక్షితము కాఁజాలదు. తాను పల్కుచున్న వాక్యములతో కవి యవినాభావసిద్ధిఁ జెంది వచించుటచే నాయూహల్లు పాఠకులముందుచిత్రితములై పోవును; భావఫలకము నాక్రమించును; మెఱయును; లేదా ఊహా కందును. అప్పుడే కవి మానవ సహజప్రకృతినుండి దాఁటి స్వర్గీయసీమలకుఁ బాఠకులనైతము తోడ్కొని పోవును.

రామకృష్ణరాయఁడు రచించిన పద్యములన్నియు సంపూర్ణభావవిలసితములు, సరళచైతన్యవృత్తములు. వానిలో జీవశక్తి ప్రతిఫలితము. పల్లెవాని పడుగుఁదనపు వలపుపాటలు,

మహర్షి యగస్త్యుని వియోగగీతియుఁ గవి చిత్రకారుఁడై సరియగు రంగు లద్ది ప్రసారితము చేసినాఁడు. అకలుషమును, అమ్లానమును అగు పవిత్రప్రేమ సృష్టింపఁజాలినాఁడు.

రాయప్రోలు సుబ్బరాయని శిల్పచాతుర్యము మనకవి కవితయందు జోడువడుచున్నది. శైలి యంతకు మించి పోవుచున్నది. కాని యీతని రచనము చాల మందముగాఁ గాన్పించుచున్నది. ఈతఁడు రచించినది మల్లికాంబయను చిన్న కావ్యసంపుటి యొకటికూడ నున్నది.

"ఊహాగానము", "పూర్వప్రేమ" కలిపి యొకపుస్తకముగాఁ బ్రచురితమైనది. "పూర్వప్రేమ"ను మున్ముందు విమర్శింతుము.

అపారమైన కవిహృదయమును జూపించుటకు విమర్శనము అదర్శమాత్రము. 'పుస్తకసాంగత్యము'లో కవి వచించిన పల్కుల తోడనే ప్రకృతవ్యాసమునకు ముగింపు.

"శిఖరశిఖరమునుండి వచ్చెదు వినూత
నోదయం బార్ద్రిమయ్యె జ్ఞానోదయమున
తారకలకన్న కదు నక్షత్రంపు నడుల
మంచిచదువులు మమ్మనరించు నిపుడు"

శిలాదృశ్యము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

బలిమిని సహించి వర్షాతపముల శైల
శిఖరమునఁ గూరుచుండి నిశ్శిథిలమైన
మౌనముద్రనుగొని తపోమగ్నుఁడైన
గండశిలపేరి శమివతంసుండు పోలుచు

తరులకొమ్మలు దన్నెంతఁ దారసిల్లి
యాకుఁబైట చెఱంగులఁ దాఁకుచున్నఁ
బతగరవముల గీతముల్ పాడుచున్న
స్వల్పమేనిఁ జలింపఁ డాశమధనుండు.

గడ్డకట్టిన జ్ఞానంపుఁ గలిమియొక్కొ!
పండిపోయిన మూఢంపుభక్తియొక్కొ!
ఒడలెఱుంగని యావేశమొక్కొ? నాఁగఁ
బెలుచనెల్లప్డు డాశమిపుంగవుండు.

తన్మహత్త్వతద్యోగసాధనలు వడయఁ
దదుపదేశంబుఁ గాంచి నిత్యముపసించు
డాసి ప్రాయోపవేశంబుఁ జేసి చావ
చుట్టలుగఁబడి పెక్కురాల్ చుట్టుపట్ల.

ఆతఁ డెన్నండు యోగసమాధినుండి
మేలుకాంచునో? యని నిర్నిమేషదృష్టిఁ
బ్రేక్షకుల్ తదనుగ్రహాపేక్షఁ బోలెఁ
గాంచుచుందురు కౌతుకోత్కంఠులగుచు.

వేంకటశబ్దవిచారము

వంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు B.A., B.L.

1927 వ సంవత్సరం జూలై నెల "భారతి"యందు "సుబ్బ"శబ్దమునుగూర్చి కొలదిగ ప్రసంగము జరుపబడియుండెను. "వేంకటు"నికి కాలాంతరాపేక్ష సమర్పింపబడిరెను. సుబ్బని కేవిపరమయిన నోదుగును. వెంకటుడు గడుసువాడుగ నున్నాడు. ప్రాతిపదిక మే కుదుటబడుట కష్టముగ నున్నది. వాడుకలో వేంకట, వేంగడ, వేంగళ, వెంకట, వెంగడ, వెంగళ, వెంక, వెంగ రూపము లగపడుచున్నవి. అంక, రెంక, అంకి, రెంకి, అంకాలు లోనగునవిగూడ ఈశీర్షిక క్రింద జేరునటులున్నవి.

వేంకటశబ్దము తత్సమమా, తద్భవమా, దేశ్యమా? వేంకటాచలమాహాత్మ్యప్రశంసగల బ్రహ్మాండవారాహాది పురాణములందు "వేంకట"శబ్దప్రయోగము గలదు. కాలామృతకారుని మంగళశ్లోకమున నీశబ్దమున్నది. సంస్కృత గ్రంథములనున్న మాత్రమున నిది సంస్కృతశబ్ద మని సాధింపవలనుగాదు. అన్యదేశీయము లనేకములు సంస్కృతమున గలవు. జ్యోతిషమునందలి కేంద్రద్రేక్కాణాదులును, కావ్యనాటకాదులందు చీనాదిదేశనామములును గలవు. వీని కాభాషయందు నివృత్తి జూపబడలేదు. ఆధునికకవిపండితులు ఆంగ్ల-జార్జిలోనగు పదములజేర్చి శ్లోకముల రచించుచున్నారు. అంతమాత్రమున నివి సంస్కృతశబ్దము లని సాధింపనగునా?

"కట"ధాతువు వేదముల నుండునుగాని "వేంకట" యను నక్షరసముచ్చయము వేదభాషయం దున్నటుల గానరాదు. ఏకాక్షరప్రాయమయిన "వేం" అయినను కలదా? లేదనియే తెలియుచున్నది. మంత్రబీజములలో "వేం" యున్నదని కొందరు చెప్పెదరు. ఇందు కాకరము ముఖ్యముగ నున్నది.

"సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః కట స్తద్దాహ ఉచ్యతే। సర్వపాపదహో యస్మాద్ వేంకటాచల ఇత్యభూత్" అను నీశ్లోకము బ్రహ్మాండపురాణాంతర్గతవేంకటాచలమాహాత్మ్యమున గలదు. దీనివలన "వేం" = సర్వపాపములు" అని అర్థమగుచున్నది.

వారాహపురాణాంతర్గతవేంకటాచలమాహాత్మ్యమున:—

వేంకారోఽమృతబీజశ్చ కట మైశ్వర్య ముచ్యతే
అమృతైశ్వర్యసంఘత్వాత్ వేంకటాద్రిరితి స్మృతః.

ఈరెండుపురాణప్రమాణములును విరుద్ధార్థద్యోతకములుగ నున్నవి. సర్వపాపపర్యాయ మొకచోట, అమృతైశ్వర్యము లింకొకచోట చెప్పబడియున్నవి. ఇట్టి నివృత్తుల ప్రామాణ్య మెంతవరకు గ్రాహ్యమగునో విచారింపవలసియున్నది. శబ్దముల కనేకార్థము లుండుట ప్రసిద్ధముగ నున్నది. కాబట్టి "వేం" శబ్దమునకు పైరెండు పురాణములలోని యర్థము లుండవచ్చు ననువాదము చేయదగును. ఈశబ్దమున కితరత్ర ప్రయోగము లగుపడుట లేదు.

వైజయంతి అను సంస్కృతనిఘంటువునందు "వేంకట" శబ్ద మున్నది. దాని పర్యాయపదము లిటులున్నవి—"వేంకటో వృషభ స్సింహః కేసరః కేశవప్రియః". ఉదాహృతపురాణప్రయోగముల కిందు ఆధారమగరడలేదు.

"కట" ధాతువు సంకట, వికట, ప్రకట, ఉత్కట, నికట ఇత్యాదులం దగపడుచున్నది. "వేంకట"ను గూడ నీగణమున జేర్పవలయునా? "కట" వలన కష్టము లేదు; "వేం" కటకట లాడించుచున్నది.

"వేం" అనునది యొకటి యున్నదని గ్రహింతము. ఇది "స్వః"వలె నవ్యయమా లేక సుబంతపదమా? పదము నెడల ప్రథమైకవచనము "వేం" అనుకొనిన రెండవ ద్విబహువచనరూపములు, ద్వితీయాదివిభక్తిరూపములు నెటులుండునో? "వేం—వేంనె—వేంనాని, శేషం జ్ఞాన

శబ్దవత్" అందురా? "వేం" అవ్యయము కానియెడల నపుంసకముగ నుండవలెనుగదా?

నానార్థరత్నమాలాకారుడు ఏకాక్షరకాండలో అచ్చు "ఏ" అచ్చు "ఐ"ఇత్యాదిశబ్దముల జెప్పినాడుగాని "వే"నుగాని "వేం"నుగాని చెప్పలేదు.

"వే" పాపములేక అజ్ఞానమును ద = తెగగొట్టునది. అని "వేద"శబ్దమున కొక వ్యుత్పత్తి చెప్పుట గలదు. విచారప్రసక్తమయినది "వేం" గాని "వే" కాదు. ఛాందస మడ్డుపడి "వేం" "వే" లకు భేదమును సాధించును గాబోలును.

స్మృత=స్మరింపబడిన, ఇః*=మన్మథుడుగలవాడు (శివుడు) అనువిగ్రహముతో "స్మృతేః" అనుఏకారాంత పుంలింగశబ్ద మొకటి సాధ్యమని తెలియుచున్నది. ఇటులనే "వేం" యేల యుండగూడ దను వాదము చేయవచ్చును. "స్మృతేః" వలె "వేం" నకును విగ్రహము గలదా లేక ఇటులనె నిపాతమయినదా?

ఈ సంస్కృతపు చిక్కు లిటులుండగా మన తెలుగు చెనకబడునది గాదు. పెరుమాళ్లు "వేం"చేయుచున్నా రనగానే పెరుమాళ్లు "వేం" అనుకార్యమును జేయుచున్నారని యూహయా ? తెలుగు లేట గనుక "విజయం" చేయుచున్నా రనుటకు సంక్షేపరూపముగ "వేంచేయుట" యేర్పడినదని సమర్పకము కుదిరినది. ఆర్యావర్తపు "విజయం" కొండల బండలపైనుండి దొరలి నదనదీప్రవాహములబడి యెట్లెట్లో, తెలుగునాడు జేరి పరుల కలవిగాని పెరుమాళ్ల సన్నిధిం జేరినది.

వేంకటశబ్దములోని ప్రథమాక్షరము హ్రస్వమా? దీర్ఘమా? సంస్కృతవర్ణసమామ్నాయమున హ్రస్వ-ఎకార-ఒకారములు లేవు. రాణాయణీయశాఖాఛందోగులు ఎవ్వరో కొన్ని సామములను పఠించునపుడు ఎ, ఒ లను హ్రస్వస్వరములతో బలుకుదురట.

కాని యీయుచ్చారణమును మహాభాష్యకర్త శిష్టమతమును బొందినటుల లేదు. (మహాభాష్యప్రథమాధ్యాయ ప్రథమపాదద్వితీయాహ్నికము జూడుడు) సంస్కృతమున నిది 'వేంకట' యని దీర్ఘైకారముగనే ప్రయోగింపబడునట్లు గ్రహింపవచ్చును.

'వేంగడ'శబ్దము నాదిగ యఱవభాషలోనున్నది. శిలప్పదికారం1, నన్నూల్2అను ప్రాచీనగ్రంథములలో యఱవభాషవ్యాపించియుండు భూప్రదేశమునకు సీమనిర్ణయము జేయుచు 'వేంగడ'ము త్తరపు టెల్లగా జెప్పబడినది. అం దీశబ్దము దీర్ఘ 'వే'కారముతోటియే ఛందోబద్ధమయియున్నది.

వాడుకలోమాత్రము తెనుగువారికిని యఱవవారికిని కర్నాటకులకును హ్రస్వదీర్ఘములు వివక్షాధీనములుగ గన్పడుచున్నవి. పాండిత్యప్రసక్తివచ్చినపుడు 'వేం'3 అని దీర్ఘమును జూపుదురుగాని వాడుకలో వెంకయ్య, వెంకటరామయ్యర్, వెంకటరమణాచార్యులు అని హ్రస్వరూపములనె జూచుచున్నారము. వెంకట (వెంగడ) శబ్దము తత్సమముగాని యెడల దేశ్యముగనుండును. దేశ్యమగునెడల-సవర్ణకమగు 'వేగి' శబ్దము బుద్ధిస్థమగుచున్నది. 'వేగి'యె వేంగి, వెంగియను రూపాంతరముల బొందుచున్నది. యఱవవారి యక్షరసమామ్నాయమున 'కగ'లకు భిన్నసంజ్ఞలు లేకున్నను ఉచ్చారణలో 'వేంగడం'అనియె వారు పలుకుచున్నారు. శబ్దసిద్ధికి కడపటి ప్రమాణము లోకవ్యవహార మేకదా.4

---

*ఇకారః ఫణి రత్నార్చి ష్వగ్రతో ఽర్థగుహార్థయోః । హారేకరేణౌకష్టాస్తే నిశాకరకరే స్మరే."

—నానార్థరత్నమాల, ఏకాక్షరకాండము.

1. తేర్కుడల్ కీழ్కడల్ వేంగడం కుమరి ఆకియయెల్లయుల్=తూర్పుసముద్రము - పడమట సముద్రము-దక్షిణమున కన్యాకుమారి-ఉత్తరమున వేంగడం.

2. కుణకడల్ కుమరికుడహంవేంగడం etc, etc. తూర్పుసముద్రము-కన్యాకుమారి-కొడగు-వేంగడము.

3. ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వరవిలాసము చూచునది.

4. సిద్ధిర్లోకాద్ధ లక్ష్య— నన్నయభట్టీయము.

వేగియనగానే ఆంధ్రలోకప్రసిద్ధము 'వేగినాడు' స్ఫురించుచున్నది. ఇందలి 'వేగి'కి పెద్దపులి యని యొకయర్థమును, వేగినది=అగ్నితప్తమయినది, కాలినది' ఇత్యాది అగ్నిసంబంధమగునొక అర్థమును చెప్పబడుచున్నవి. అగ్నిసంబంధమువలననె వేగినాటికి 1 దగ్ధరాష్ట్రమను పేరు వచ్చినటు లున్నది. వేగినాడు దండకారణ్యభాగమగుటచే దానిని మనుష్యనివేశనయోగ్యము జేయుటకై యడవియందుండిన పెద్దపులులు ధ్వంసము జేయబడియుండుటయు, అడవులు తగులబెట్టబడి నేల చదరము చేయబడియుండుటయు రెండును జరిగియేయుండవచ్చును. ఇందువలన వైయాఘ్రాగ్నేయాఖ్యయములు రెండును యొప్పదగినవి కాగలవు. మరియు షేక్స్పియరు చెప్పినటుల 'What is there in a name'

"వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవసత్యం"[2]. మలదకరూశదేశనామోత్పత్తినిగూర్చి

ఇమౌజనపదౌస్ఫీతౌ ఖ్యాతిం లోకేగమిష్యతః,
మలదాశ్చకరూశాశ్చ మమాంగమలధారిణౌ.[3]

అని వాల్మీకి చెప్పియున్నాడు. ఈప్రాచేతసుడే వసిష్ఠవిశ్వామిత్రసంగ్రామవర్ణన ప్రసక్తముగ, శకుల పుట్టుక "శకృద్దేశాత్"[4] అనియు చెప్పియున్నాడు. ఇట్టి పూర్వగాథ లనేకము లున్నవి. పూర్వగాథల వదలి ఆధునికముగజూచిన జార్జిచక్రవర్తి యౌవరాజ్యదశలో చెన్నపట్టణమునకు విజయము చేయుదనుక ఆపట్టణము నల్లపట్టణముగ (Black Town) నుండుట యందరకు తెలియును. ఇప్పటికి తెలుగుజిల్లాలలో "పాచి పెంట", "రావులకొల్లు" ఇత్యాది గ్రామనామము లున్నవి. చరిత్రాంకితముగ దగ్ధరాష్ట్రమయినను ఆంధ్రవైదగ్ధ్యము నకు హాని లేదు.

వేగి వ్యాఘ్రపర్యాప్తమైనను దిగ్ధప్రాగ్వ మయినను వర్ణక్రమమున నొకట్రిగనె యున్నది. రెంటను అర్థానుస్వార మున్నది[5]. వ్యాఘ్రపర్యాయమగు వేగి వ్యాఘ్రశబ్దభవముగ నుండవచ్చును. అటులయిన నర్థానుస్వారమునకు గతి గల్పింపవలసియుండును. అగ్నిపర్యాయమగు వేగితోటి సామానాధికరణ్యమున నెట్టెటులో యరసున్న తొచ్చుకొని యుండును. కొన్ని తత్సమశబ్దములు తద్భవములగునపుడు యరసున్న వచ్చినటు లున్నది. సంస్కృతశబ్దమగు "కాండ" తెలుగున "కా(డ"యగును. పూర్ణానుస్వారస్థానమున అర్థానుస్వారము వచ్చినది. అనుస్వారము లేని సంస్కృతశబ్దములకు కూడ వికృతియం దర్థానుస్వారము సామాన్యముగ వచ్చునా యనుట విచారణీయాంశమే!

అగ్నిసంబంధముగల "వేగి" అంగారశబ్దభవమో లేక దేశ్యమో నిర్ణయింప వలసి గాకున్నది. వేగుట-తెలుగువారి వడియాలు లోనగునవి వేగించుటలో (వేయించుటయని వాడుక మాట) నున్నది. ఆఱవవారి యన్నము పప్పమొదలగు నివి యుడుకుటలో వారు 'వేగురదు' అను ధాతువు నుపయోగించుచున్నారు. ఇక కర్నాటకులన, ప్రత్యక్షమగు వహ్నికి వారిపేరు "బెంకి" యని తెలియుచున్నది. 'బెంకి'కి 'వెంకి'కి అభ్యంతరమున నేమియును లేదు. "బెంకి"లోని "బా దీర్ఘముకాగా నిందు సున్న యరసున్న కాగలదు. మరియు పరుషమును సరళము కాగలదు. సులభోచ్చారణ యొక్కయు, శ్రవణ

1. దగ్ధత్వమున యుక్తిలయుదోచి సుక్రికముగ వీర్యశౌర్యప్రతాపద్యోతకమగు పెద్దపులి పర్యాయమగునర్థము నే చిలుకూరు వీరభద్రరావుగారు యాంధ్రులచరిత్రము సంపుటము ౧. ప్రకరణము ౧౨ నం దభిమానించినారు.

2. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ౬. ౧.

3. వాల్మీకిరామాయణము బాలకాండ సర్గ ౨౪.

4. ,, ,, సర్గ ౫౪.

5. సీతారామాచార్యుల వారి శబ్దరత్నాకరము చూడుడు.

6. పెద్దపులియర్థమున వేగి అఱవమునను, కన్నడమునను గలదు.

సుఖోచ్చారణముయొక్కయు నియమము లిట్టివిగనే యుండగలవు. సంధిమాత్రము లన్నియు సుఖసులభోచ్చారణలకొరకేర్పడినవియెగదా! వాక్ + హరిః = వాక్హరిః అని యెంత ప్రయత్నించినను సాధ్యము కాజాలదు. "వాగ్ఘరిః" సులభసాధ్యము. ఇందు ప్రయత్నక్లేశమును లేదు.

వేఁగి కగ్నిసంబంధము జూపుట కింకొక నిదర్శనమును గలదు. తెలుగునాట వెలసిన శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరితోకూడ అగ్నిం బ్రవేశించిన వైశ్యసందోహమునకు "వేఁగినవారు"[1] అనునొక సంకేతము గలదు. తదితర వైశ్యులు (బేరివారు లోనగువారు) వేఁగిన సమ్మెలోని వారు కారు.

వేంగి (వెఁగి) కడ నందుకొని "వెంగడము" జేరుట దూరాన్వయము కాదు; క్లిష్టాన్వయమును కాదు. అక్కడ, ఇక్కడ, ముంగడ ఇత్యాదు లిందుకు సాహాదర్శ్య మొసర్పగలవు. ఇదియొక ఆకృతిగణమనదగదా! "వేంగడ" "వేంకట" శబ్దములు భిన్నజాతులు గావు. రెంటికిని ప్రాతిపదిక మొక్కటియె. పరమపరశబ్దవ్యుత్పత్తియును తెనుగుతల్లి కనభ్యస్తపూర్వము కాదు.

అఱవభాష. కుదించినసీమ వేంగడ మనుటయు అఱవదేశమునకు వేఁగినాఁడుత్తరమున నుండుటయు వేఁగివేంగడముల నైక్యసాధనకు గొప్పఆధార మగుచున్నది. నిగమనము సిద్ధియగుచున్నది.

శిలప్పదికారాదులు పాడిన "వేంగడం" తమిళదేశములో నున్నదందురేమో! అటుల కాజాలదు. ఒక భూప్రదేశమున కెల్లల నిర్ణయించునపుడు అందులోని భాగమె దానికొక యెల్లగ జెప్పుట వ్యవహారసంప్రదాయము గాదు. స్వాశ్రయదోష మగును. ఇంగిలీషులో జెప్పునటుల (Views circle) అగును. కాబట్టి వెంగడము తమిళనాటిలోనిది కాదనుట సుస్పష్టము.

ఇట్లు వేంగడమను వేఁగినాటి కధిష్ఠానదేవతయే శ్రీవేంకటేశ్వరమూర్తి. ఈమూర్తిని నలుదిశల నావరించియుండునది నాటికి నేటికి నేనాటికి తెనుగునాడగు గాని మరియొండుగాదు.— అఖిలాంధ్రవ్యాప్తిగల ఈ పరమద్రవ్యము తద్దేశస్థులది గాక జన్మదైన్యదిగ్ధము గొటెంచుకొను పొరాణికులది కావలయునా?

ఇక అంకి, అంకమ్మ, అంకాళమ్మ, అంకయ్యలోనగునవియు వీనిరూపభేదములును వేఁగికి సాజాత్యములుగను తోచుచున్నవి. పసిబిడ్డలు వానవస్తున్నదనుటకు 'అనత్తుందమ్మో'యని కేకలు వేయుదురు. నోరుతిరుగని పెద్దవారు సైతము కొందరు వెంకయ్యను యెంకయ్య అనియు, వెంకటగిరిని 'యెంకటగిరి' అనియు అనుట వినుచుందుము. మీరు యెప్పుడువచ్చినారు అనుటకు మీరు 'వెప్పుడు'వచ్చినారు అని విపరీతోచ్చారణమును గలదు గాని యట్టిది అరిది. మొదటిది సామాన్యముగ నున్నది. ఈ న్యాయము ననుసరించిన వేంగి, వెంకి ఇత్యాదులు అంకిలోనగు ద్వైరూప్యములను బొందుట విపరీతము గాదు. ఈరూపములకు సాజాత్యము జెప్ప సాహసించుటకు ముఖ్యకారణ మేమనగ ఈ అంకి, అంకమ్మ, అంకాళమ్మ లోనగు దేవతావ్యక్తులు అగ్నిస్వరూపమగు వ్యక్తులని వాడుక గలదు. అంకమ్మ నిప్పులు చెరుగుచు గ్రామాలు కుప్పలు తగులబెట్టుచు ప్రవేశించునట. రవధూళి అంకమ్మ నిప్పుతోకూడ ప్రచండమారుతమును దుమ్మునుగూడ తెచ్చునట. ఇవన్నియు అత్యుగ్రశక్తి భావనలుగ నున్నవి. బహుశః 'వేఁగి'తో పాటు యివియు అనాదిగ తెలుగునాట వర్ధిల్లుచున్నవి కాబోలు. దాహపర్యాయమగు 'వేఁగి' 'అంకి' లోనగునవన్నియు అంగారశబ్దవికారములుగ నుండునా? అంకిశబ్దము అఱవమున నున్నది. అభాషయందుదానికి నిప్పు అని అర్థమున్న

---

1. వీరు "వేఁగినవారు" కారు, శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరితో కూడ "వీఁగినవారు" అని ఛలము చేయవచ్చును గాని అది సరికాదు. ఆమహావ్యక్తితో కూడ "వేఁగుట" అభిమానాతిశయమును స్థైర్యధైర్యశౌర్యములను దెలుపును. ఆమెతో కూడ వేఁగుటయన నెక్కడిదో?

టుల దెలియుచున్నది. అగ్ని దేవతాక[1] మగు కృత్తికా నక్షత్రమునకుగూడ ఆభావ్యయం దది యొక పేరట.

విష్ఫులింగరిపింప నీయంకమ్మ మనకేగాక ప్రాచీన గ్రీసులకును జ్వాలాస్వరూపిణి యగు 'ఓంకా' [2] యను దేవతారూపమున నుండినదట. 'ఓంకా' యనగ మండుటయని యర్థమట.

బహుశః మనుష్యచరిత్రమునందు ఆగ్నేయత్త్వ మగల దేవతావ్యక్తులన్నియు ప్రత్యక్షదైవమని కొని యాడబడు సూర్యునందే యంకురించి యుండవచ్చును. అట్టియాదిత్యునికి పూర్వరూప మగ్ని [3].

'వేంగట' తిరుమలనుండి వేఁగినాటి కవతరించి 'అంకాళమ్మ'శక్తిగ పరిణమించి గ్రీసుదనుకపోయి 'ఓంకా' పదవి నంది విజృంభించి తుదకు సర్వమయమగు నోంకారమున [4] లయమగునా. అతి చనవుచేత, పాపము! ఆంధ్రదేశమున జక్కితోట్టి వెంగళప్ప [5] కావలసివచ్చినాడు.

ఇంతవరకు ఈదీర్ఘ ప్రసంగమున సాధింపఁ జెందిన దేమనగ:—'వేంకట' శబ్దము 'వేం' పూర్వకకటోద్భవ మా లేక 'వేఁగి' సాజాత్యమా? పౌరాణికపక్షము పోవ గలేదు. 'వేంగి' పక్షములో కానర్థమునకు పరిపోవు చున్నది. ఇనమిత్రుని రాద్ధాంతముచేయ చేశ క్షమనుగాను. దేశచరిత్రజ్ఞులు పరిశోధించి స్వారాజ్యయుగమున నీకాలమున వెంకటుఁడు వేఁగినాటనుండి దూసిపోకుండ ధ్రువయితమూర్తి పరిల్లునటుల చేయవలయును.

౧౮౯౦ ప్రాంతముల మద్రాసున స్థాపింపఁబడి ఆపల కొలదికాలమున కంతరించిన మెయిన్ హిస్టారికల్ సొసైటి (Maine Historical Soceity) సన్నిధానమున మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీకాలేజి సంస్కృతోపాధ్యాయులును ప్రాచ్యభాషాభిజ్ఞులును నగు డాక్టరు ఆపర్టు గారు ప్రతిపాదించిన ఓకానొక వ్యాసము ఈవ్రాతకు కొలది సహాయమైనది.

---

1. కృత్తిక యగ్ని దేవతాకమగుటకు 'బుక్షేశా అథదప్రకాలహంతభుగిత్యాది'—కాలామృతం శ్లో 3.

2. Brown's Saintic Influence on Hillenic Mythology p. 143) గ్రీసువారు 'Onka"ను ఓంకాయని బలికిరో లేక అంకాయని బలికిరో తెలియదు.

8. అగ్నిః పూర్వరూపం ఆదిత్యఉత్తరరూపం-తైత్తిరీయశిక్షావల్లి 8.

4. ఓమితిదగ్ం సర్వ—తైత్తిరీయశిక్షావల్లి 5.

5. ప్రతాపరుద్రనాటకము—సర్వతంత్ర స్వతంత్ర వేంకటరాయశాస్త్రికృతి.

చిత్రకారుడు : జి. హనుమంతరావుగారు.

నాయనగారు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు.

౧

సుదర్శనం—నాన్నా! ఆవిడెవరూ? పెద నాన్నగారి అక్కయ్యా?

లక్ష్మణరావు—కాదురా బాబూ! మీ అమ్మ.

సుదర్శనం—అబ్బే! ఇదేమిటి నాన్నా? మాఅమ్మ ఇలాగుం దేమిటి? ఇంతకంటె పెద్దదిగా ఉండేది. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ ఉండేది. మాఅమ్మచెవుల కిలాటివి లేవే! ఆఁ! కాదు! ఎవరో చెప్పరూ?

లక్ష్మణరావు కన్నులు కొంచెం చెమ్మగిల్లాయి. శుభం చేసికొని యింటికి వచ్చినతరువాత కంటతడిపెట్టకూడదని దుఃఖం మ్రింగుకొన్నాడు.

"సుదర్శనం! ఇది మీ పినతల్లి. మీ అమ్మ కాశీవెళ్లిపోయింది కాదూ! నీవొక్కడవూ ఉండలేవని దీనిని తీసికొనివచ్చాను." అన్నాడు.

సుదర్శనం— అయితే మరి మా అమ్మ రాదూ?

లక్ష్మణరావు—(గడగడా వణుకుతూన్న కంఠంతో) ఎందుకూ? మీఅమ్మ రాకపోతే నీకేమిటి? చక్కా మధురం అన్నీ వండిపెడుతుంది. తల దువ్వుతుంది. ఒళ్లు కడుగుతుంది. చాకంటిబట్టలు తొడుగుతుంది. నీవు శ్రద్ధగా బడికివెళ్లి చదువుకుంటావు. నీకు కావలసినన్ని రూపాయిలు నేనిస్తాను. కొంచెం పెద్దవాడవయేసరికి ఇంకా బాగా చదువుకుంటావు. నీకు మంచిపిల్లను పెళ్లిచేస్తాను.

సుదర్శనం—అయితే కర్పూరపుపేరులూ అవీ కొంటావా? ముత్యాలపల్లకీ ఉంటుందా?

లక్ష్మణరావు—అన్నీ ఉంటాయి.

పాపం సుదర్శనం ఏడేండ్లవాడూ. వాని తల్లి క్రొత్తగా పోయింది. వెంటనే లక్ష్మణరావు మధురాన్ని వివాహం చేసుకొన్నాడు. ఆనాడామె సారెవచ్చింది. లక్ష్మణరావుకు మొదటి భార్యవల్ల ఒక్కడే సుదర్శనంకొడుకూ. తాతలనాటి ఆస్తులేమీ లేకపోయినా సంస్థానంలో లక్ష్మణరావుకు నూరురూపాయీలిస్తారు. సొంతయిల్లు కట్టుకొన్నాడు. ఇంతలో అంతలో

పాతరసామానూ వెండిసామానూ ఉంది. మధురం ఒంటిని యేబదితులాల బంగారం పెట్టేడు. అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి. భగవంతుడు చేసిన లోపానికి లక్ష్మణరావేం చేస్తాడు! కంఠంలో జీవమున్నంతకాలం ఎలాగో ఒకలాగు సంసారం సాగించాలా? మొదటి భార్య పోగానే వివాహం మానేద్దామనుకున్నాడు గాని తనకూ బిడ్డకూ త్రాగడానికి గంజి ఉండదని అధైర్యపడి చేసుకున్నాడు.

లక్ష్మణ—మధురం! ఇదిగో వీణ్ణిచూచేవా? వీడు నీకొడు కన్న మాట.

మధురం వానినిచూచి తనశరీరసౌష్ఠవం చూచుకుంది. లలితంగా మాలతీతీగలాగు ఇప్పుడిప్పుడే కొనసాగుతూన్న యౌవనంతకిది కత్తివ్రేటులాగు తగిలింది. ఆమెమనస్సు చివుక్కుమంది. "ఆఁ! అంటే మీకొడుకు కాదూ?"

లక్ష్మణరావు—ఔనే, వాడిని సరీగా పరీక్షించిచూచేవా? (ఇట్లనుటలో సుదర్శనంలో తనముఖలక్షణాలు ఉన్నాయనీ, అవిచూచి వానిమీదకూడా తనమీదవలెనే ఆమెకు ప్రేమకుంటుందనీ లక్ష్మణరావు ఊహ)

మధురం—ఆఁ! చూచేను. కన్నులూ చెక్కులూ అవీ ఆడుతనాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

లక్ష్మణరావు—అదికాదే. లేతవాడవడంచేతా మీసాలు లేకపోవడంచేతా అలా అనుకున్నావుగాని, ఆముక్కూ, కన్నులూ, నోరూ, ముఖంకుద్రనా అవన్నీ నావిలాగే ఉన్నాయి కావూ?

మధురం— అయితే ఔనుగాబోలు. నాకేం తెలుస్తుంది?

లక్ష్మణరావు—చూడూ! నీవు కాస్త వీణ్ణి కనిపెడుతూ ఉండాలిసుమా! నీవు చిన్నదానవయినా బుద్ధిమంతురాలివి. నీకు పదేపదే చెప్పనక్కరలేదు.

మధురం—అయ్యో! అలాగే నండీ! నాకలాటి అలక్ష్యం యెప్పుడూ ఉండదనుకోండి. మీవస్తువయితే చాలునా, అది యెలాటిదయినా సరే; ఇలా నాకనురెప్పలలో పెట్టి సంరక్షిస్తాను.

సుదర్శనం—అయితే పిన్నీ! మీవూళ్లో ముత్యాలపల్లకీ ఉందీ? బ్యాండు మేళం ఉందీ?

మధురం—(క్రీగంటనే నిరసనంగా వానివైపుచూస్తూ తలత్రిప్పుతూ) ఆఁ! అన్నీ ఉన్నాయి. అవేలా యిప్పుడూ?

లక్ష్మణరావు — కుఱ్ఱాడు కాదుటే? అలాటివాళ్లకివన్నీ అంటే సరదా కాదూ? అందుకలా అడుగుతాడు. (కొడుకుతో) ఉన్నాయిరా బాబూ! చూడూ, ఇప్పుడు నీకేలా ఆవూసులన్నీనీ? ఆవేళ కన్ని తెస్తానో చూడు.

అని సుదర్శనాన్ని దగ్గరా తీసికొని వెచ్చగా కౌగలించుకొని తల ముద్దుపెట్టుకొన్నాడు.

మధురం అదిచూచి తెల్లబోయింది.

"రాత్రివిడితేనేమిటి! ఇంకావాడిపోలేదు. రమారమి యిప్పుడు విడ్డబడివుండదని ఈ అడవి గులాబిపువ్వును చూచి కోసుకుందామను కొన్నాను. నలుగనీయకుండా తలమీద పెట్టుకుందామనుకున్నాను. సువాసినినయి కాంతాలోకంలో కలకలలాడుదాం అనుకున్నాను. అయ్యో ఈ రెక్కలలో అప్పుడే గండుతుమ్మెద యిమిడిపోయిందే! ఇగురగా మిగిలిన కాస్త తేనే యిది త్రాగేస్తుంది కాబోలు! అది రెక్కలు గలిగినది కాబట్టి యెక్కడికేనా యెగిరిపోతుంది. నేనేం చేసేది? పువ్వు వాడిపోయిన శాఖనుపట్టుకొని వలవలాయేడ్చేదా? అప్పుడు నాయేడు పెవరు వింటారు? ఈ మధురసం నేనెలా గ్రహించడం? నా అనుభవమైన వెనుక గదా యితరులకు జారపెట్టాలి!...... ఈయువస్థలో అది నాకు సాధ్యమా?...... ఎలా అవుతుంది? ఇప్పుడప్పుడే నేనేమీ తొందరపడి అనకూడదు. ఏమో! కాల మెలా మారుతుందో! నేనింతకంటే గండుతుమ్మెద నా పువ్వుదగ్గర కాపుంచితే యీతుమ్మెద యేం చేస్తుంది?... సరే కానీ! దేవుడే ఉన్నాడు!"

అని మధురం అలోచించుకుంది.

౨

సుదర్శనం—నాన్నా! దసరాకుఱ్ఱవాళ్ళందరూ వెళ్లిపోతున్నారు. ఈలాల్చీబొత్తాయిలు పెట్టవ్వూ! నాకు పెట్టబడలేదూ... వేగంరా నాన్నా! అదిగో అందరూ వెళ్లిపోతున్నారు!

లక్ష్మణరావు—అబ్బ! ఉండ్రా బాబూ! తమ్ముడేడుస్తున్నాడు వినబడలేదూ! వాడినెత్తుకున్నాను కనబడలేదూ? పదేండ్లపిల్లాడివి; లాల్చీకిబొత్తాయీలు పెట్టుకోలేవ్రా?

సుదర్శనం—(ఏడుపు మొగంతో) క్రొత్త లాల్చీ నాన్నా! కాజాలు చిన్నవి!

లక్ష్మణరావు— అబ్బ! ఏదో ఒక

"అవతలెవళ్లైనా ఉంటారు......చిన్న నవ్వు నవ్వుకుంటూంది"

లోపం. అవతలెవళ్లైనా ఉంటారు పెట్టమందూ.

అంటూ ఆ చేతులలో యేడుస్తూన్న పిల్లాడ్ని గుండె కదుముకొని ముద్దుపెట్టుకొని

"ఓ! ఓ! "అంటూ చేతులలో ఇటూ అటూ ఊస్తున్నాడు. వంటయింటి కిటికీలోంచి మధురం ఇదంతా చూచి చిన్న నవ్వు నవ్వుకుంటూంది.

సుదర్శనం లాల్చీ బొత్తాయిాలు పెట్టుకోకుండానే గబగబా దసరాపిల్లలతో వెళ్లిపోతున్నాడు. బొత్తాయిలేక లాల్చీ మెడ మెడం భుజంమీదకి వ్రేలాడిపోయింది. సవరింపు లేక షరాయి కాళ్లు ఒకటి క్రిందికీ ఒకటి మీదికీ తొ్రొక్కుకుంటున్నాయి. తిరిగీ దువ్వకపోవడంచేత, లాల్చీతొడుక్కుంటూన్నప్పుడు చింకిరయిపోయిన జుట్టు చెదరిపోయి మొగాన రెండు మూడు పొడుగుపాయలు వ్రేలాడుతున్నాయి. చేతిలో విల్లు పెద్దదవడంచేత, జారిపోతున్న షరాయి నడుంకట్టుమీదికి సవరించుకొన్నప్పుడల్లా వింటికొన కాళ్లలోబడి ముందుకు పడిపోబోయి ఆచుకుంటూ కన్నీరూ చెమటా కలసిపోతూన్న మొగంతో అలిసిపోవడంచేత చిగురాకుకొనలలాగు ఎగురుతూన్న ముక్కుపుటాలతో ముద్దునోరుతో దసరాతిరుగుతున్నాడు సుదర్శనం.

పైని స్వర్గంనుండిగానీ సుదర్శనం తల్లి విజయలక్ష్మి ఆ సమయంలో సుదర్శనాన్ని చూస్తే నిలువుపాటున కిందపడిపోదూ?

3

లక్ష్మణరావు చిన్నకొడుకు శ్యామలరావుకు ఒళ్లుకడిగి తుడుస్తున్నాడు— చింపిరి జుట్టు సవరిస్తున్నాడు— ప్రక్కను చిఱునవ్వు మొగంతో మధురం నిలబడి "శామ్‌కి పట్టు సూటు కుట్టించాలండీ. చూచేరా? ఆపులిగోరు పతకం వాడిమెడలో ఎలా వెలవెలపోతూందో! మాయవైనాసరే నాలుగురంగు రాళ్లైనా ఆ పతకంలో వేయించారు కారు.

లక్ష్మణరావు—మాయరాళ్ల గ్రహచారమేమీ? మంచిరాళ్ళే వేయిద్దాం. పెద్దవాడయిదాకా దీన్ని శామ్ పెట్టుకుంటే తరువాత కనకం పెట్టుకుంటుంది. ఇవాళే ఉమ్మిడియార్‌కి వ్రాస్తూ పతకం పంపుతాను.

మధురం—అఁ! వచ్చే! ... ... అడుగోనండీ, వచ్చేడు అడగండి. అట్టే కోప్పడకండీ, యేడుస్తాడు.

అని పరుగున వెళ్లి వీథి తలుపు తీసింది.

సహజంగా మెత్తగా నల్లగా నిగనిగలాడేదయినా సంరక్షణ లేక సుదర్శనం జుట్టు ధూళిపడి కొంచెం యెఱ్ఱవాకుగానూ చిక్కుపడి కొంచెం బిరుకుగానూ కనబడుతూంది. అక్కడక్కడ చినిగిపోయిన తెల్లని లాల్చీ తొడుక్కున్నాడు. బొత్తాయిాలవంతు చిన్న దారపుపోచలు కట్టుకున్నాడు. పంచెకు కూడా చింకులున్నాయి కాబోలు, అటునుండీ యిటునుండీ ముందుకు కొంగులు మళ్లించి కట్టుకున్నాడు. చేతిలో యేదో ఇంగ్లీషుపుస్తకం ఉంది. తొమ్మిదిన్నరగంట లయింది. ఏదో యింత తినేసి బడికి పోదామని వచ్చేడు. వస్తూనే చీడీమీద కిటికీలో లాల్చీ పుస్తకం పెట్టి పెరట్లో నూతివద్దకు నీళ్లుపోసుకుందామని

వెళుతున్నాడు. లక్ష్మణరావు క్రీగంటను వానిని చూచేడు. మధురం ముఖం కోపంగా పెట్టింది.

లక్ష్మణరావు—ఓరా! ఏమిటి నీ వేషం? ఆపూట కీపూట హోటేలుకు వచ్చినట్టు తిండికి వస్తున్నావు! మరి యిక తిరిగి చూడవు! వంగివాలవు! నీ వవతల చదువుతున్నావో సాముచేస్తున్నావో యెవరికి తెలుస్తుంది? అది కాక ఒకనాడు రాత్రి ఎనిమిది గంటలకొస్తావు, ఒకనా డారుగంటలకే వస్తావు. నాకంటపడనే పడవూ! ఇంట్లో ఉన్న మనమిద్దరమూ రెండు సార్లు భోజనం చెయ్యడమా? వడ్డించేవాళ్లెలా యేడుస్తారు? ఏదో వేళ నిర్ణయించుకోలేవూ? పగలుకుపగలూ రాత్రికి రాత్రీఅలాగే?

సుదర్శనం — (బొమముడితో) నాకు సొంతపుస్తకాలు లేవా, తోడకుఱ్ఱవాళ్ల నడిగి చదువుకోవాలి. వాళ్ళసమయం కనిపెట్టక పోతే పుస్తకంకావలసినప్పుడు దొరకదేమోనని కనిపెట్టుకుంటాను. అందువల్ల ఒక్కొక్క— నా డాలస్యం అవుతుంది.

లక్ష్మణరావు—అబ్బ! ఎంతదరిద్రం వెళ్లబోసేవురా! నాయనా! ఊరుకో! ఊరుకో! ఎవళ్లయినా వింటే నిజమనుకుంటారు. ఆగోసా యీ వెధవలనుకూడి బాగా తయారయ్యేవు. నీలాటి వాణ్ణి కన్నందు కబ్బకు రెండూ, అమ్మకు రెండున్నూ!

"అమ్మకు రెండు" అనేసరికి సుదర్శనం తండ్రివైపు చుఱచుఱాచూచేడు.

లక్ష్మణరావు—ఏమిట్రా అలా చూస్తున్నావు? నన్ను భయపిస్తున్నా వేమిటి? గ్రుడ్డు వచ్చి పిల్లను భ్రమించిందట! అబ్బో! వ్యవహారం శ్రుతిమించి రాగాన్నపడుతూందే! నే నింతా అనుకున్నాను. నీ వోయింటివాడవయి పనికివస్తావన్న నమ్మకం నాకు మొదటినుండీ లేదు. ఆ దౌర్భాగ్యుడు మేనమామను పోలేవు.

సుదర్శ—నేనిప్పు డేం చేసేను?

లక్ష్మణరావు—నే నేం చెప్పేనో అది తప్ప అన్నీ చేసేవు.

సుదర్శనం—నీవేం చెప్పేవు?

లక్ష్మణరావు—ఏమి టీ ప్రశ్నోత్తర రత్నమాల? నీ వలా అడుగుతూ ఉంటే ఇలా సమాధానాలు చెపుతూఉండడమే పనా యేమిటి నాకు?

సుదర్శనం "ఊఁ" అని పెరట్లోకి వెళ్లబోయేడు. లక్ష్మణరావుకు కన్నులు మొయ్యా కోపం వచ్చేసింది. "ఏమిట్రా ఆ నిర్లక్ష్యం! ఎక్కడి కలా నను దులపరించుకొని వెళ్లిపోతున్నావు! నీకింత నిర్లక్ష్యంగా ఉందా? (తల పంకించి) అబ్బీ! సుదర్శనం! నీకు మైనారిటీ తీరింది. ఇన్నాళ్లూ యేదో నా శక్తివంచన లేకుండా నిన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేసి ఇంతో అంతో చదువు చెప్పించేను. నీకు భయ భక్తులు మానిపోయెను. విశ్వాసమేనా లేక పోయిన తరువాత నా కెందుకూ ఈ దేవు

లాట? ఇక నే నేమీ నీకు చేయలేను. తెలిసిందా? మీ మామగా రింటికి వెళ్లు. వాడూ పట్నంలోనే కాపురమున్నాడు. నీకు కడతేరా చదువుచెప్పించి పెండ్లీ అదీ చేస్తాడు.

సుదర్శనం—వాళ్లకే తిండికిలేకయిబ్బంది బడుతుఉంటే నాకేం పెడతారు?

లక్ష్మణరావు—అయితే చిన్నవాడవా యేమిటి? పద్దెనిమిదేండ్లు దాటేయి. స్కూలు ఫైనలు దాటేవు. ఇంటర్మీడియేటు చదువుతున్నా నంటున్నావు. ఈచదువు చాలును నీ పొట్టపోసుకోడానికి. ఇంట్లోసొమ్మంతా ఖర్చుపెట్టి బి. ఏ. పాసయిమాత్రం ఏం చెయ్యాలి? ఎంతచదివినా ఒకటే. నే నేం పాసయినాను. మా మేనేజ రేం పేసయినాడు? గడుసువాడవయి యజమానికి నచ్చేటట్టు పనిచేస్తే యీ చదువే చాలును. ఆతాసీల్దారు కచేరీలోనో డిల్లోనో రోజూవెళ్లి పని నేర్చుకోకూడదూ? ఎద్దునచ్చిన దాసరిలా గెందుకూ యీతిరగడం?

సుదర్శనం—ఇప్పుడు పనేమిటి? ఈ ఆరు నెలలూ యెలాగో యీడ్చేస్తే పరీక్షలయిపోతాయి. తరువా తేదో చూచుకోవచ్చును.

లక్ష్మణరావు—ఆరునెల లంటే నీ కంత సులువుగా ఉంది కాబోలు! సొమ్మిచ్చేవాడి కష్టం నీకేం తెలుస్తుంది? ఇంతకీ ఆపరీక్ష పాసయితేమాత్రం ఏమిటి తేటు? లేనిపోని వేషాలు వేసి నన్ను ఫకీరునిచేయక ఏదో నౌఖరీలో ప్రవేశించు. నీకు కావాలంటే సిరస్తాదారుతో నేను మాట్లాడుతాను. అతడు నా మాట కాదనడు.

సుదర్శనం కళ్లనిండా నీళ్లునిండేయి. గాలిలో రెల్లులాగు గడగడలాడేడు. చదువు

"సుదర్శనం కళ్లనిండా......గడగడలాడేడు"

మానివేయడం తనకిష్టం లేదు. మానకతీరదేమో! సరేకానీ, యెలాఉంటే అలాగే ఉంటుందనుకొని తిండితినకుండా లాల్చీ తొడిగేసుకొని పైకి వెళ్లిపోతున్నాడు. అతడు వెళ్లిపోయీదాకా ఊరుకొని మధురం-'అయ్యో! అదేమిటండీ! బొట్టెడలా తిండితినకుండా వెళ్లిపోతున్నాడూ? తిన్నాకేనా పెట్టరుకారూ యీ చీవాట్లేవోనూ? జ్ఞానంవచ్చిన పిల్లాడు. శౌర్యపడడూ? అందులోనూ ఈరోజుల్లో పిల్లలు

చెప్పినట్టు పెద్దవాళ్లే వినాలి......ఏమి టలా చూస్తున్నారు? ఇక నామీద కోపపడడం ఉండి పోయిందేమిటి? ఇక బాగుంది! నాకేలా! మీకంటె నాకెక్కువ తెలుసునా యేమిటి? ఆపుదాన్న వడంచేత ఉండబట్టక అలా అన్నాను. మ రారోనరోనలు మానేసిలెండి. కచేరీకి వేళకాలేదూ? వంటకాలేదని ఊరికే తొందరపెట్టకూ?' అంది.

లక్ష్మణరావు—లేస్తానుగాని మధురం! ఈ వెధవని మరి గుమ్మంత్రొక్కనీయకు. వీడి తలతిరుగేదో చూద్దాం. పెద్ద మొస్టేటున్న వాడిలాగు పెడమొగం పెట్టుకొని వెళ్లిపోయాడు. ఆ చదువేదో ఎలా సాగుతుందో నేనూ చూస్తాను.

౪

కొంతకాల మయింది. సుదర్శనం మరి తండ్రికంట పడలేదు. కలకత్తాలో రైల్వేలో నౌఖరీ సంపాదించుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. మేనమామ కూతురును పెండ్లి చేసుకున్నాడు. జీవితం సుఖంగానే గడుస్తూంది.

తండ్రికీ కొడుక్కీ ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలయినా లేవు.

ఆనాడు మధ్యాహ్నం చాలా జబ్బుగా ఉండి లక్ష్మణరావు చావడిలో మంచంమీద పడుకొని ఉన్నాడు. మెల్లగా జారుతూన్న వాని కన్నీళ్లు మధురం పైటచెరగుతో తుడుస్తూంది. శ్యామలరావూ, కనకం ఏడుపు మొగాలతో మంచందగ్గర కూర్చున్నారు. పొరుగు భీమారావుగారు వచ్చి "అయ్యా! లక్ష్మణరావుగారూ, కీడెంచి మేలెంచమన్నాడు-ఎందుకయినా మంచిది ఒకవిల్లు వ్రాసేరు కారూ?" అన్నాడు.

లక్ష్మణరావు—వ్రాసేను బాబూ! వెనుక వ్రాసేను. మధురం! ఆవిల్లు తీసికొని వచ్చి భీమారావుబాబుకు చూపించు.

భీమారావు—వ్రాస్తేనరే, చూపించడమేలా? మీకిలా సుస్తీకా ఉన్నట్టు మీ పెద్దబ్బాయికి వ్రాయించేరా?

లక్ష్మణరావు త్రుళ్లిపడి ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి పెడవివడకించేశాడు. కన్నీళ్లు వలవలా కారేయి. అతనిముఖం మరింత పాలిపోయింది. వడకుతూన్న కంఠంతో "వాడెందుకూ? వీళ్లు నాకు సంరక్షణచేస్తున్నారు కారూ? ఇంతకంటె వాడేంచేయగలడు?" అన్నాడు.

భీమా—అది కాదు. మీరొక మాటు చూస్తారని.

లక్ష్మణ—నన్ను నిర్మోహుడుగా చేసేశాడు బాబూ, వాడు. వానిని చూడాలని నాకెన్నడూ లేకు సరిగదా, వానిని చూస్తే నాకు దుఃఖంకూడా వస్తుంది. వాడికర్మం! నేనేం చేస్తాను.

భీమా—అది కాదు లక్ష్మణరావుగారూ, మీరు మరోలా అనుకోకండి-మీరింత జబ్బుగా ఉన్నారా? ఒకవేళ ఎటునుండి ఎటువచ్చినా పనికివస్తాడని.

లక్ష్మణరావు—ఆఁ! పనికి వస్తాడా? (అని మరింత పాలిపోయేడు.)

భీమారావు—పనికి రావద్దూ మరీ? మనము హిందువులము కామూ?

లక్ష్మణరావు—ఔను లెండి!

అని కన్నీళ్ళొలికించేశాడు. మధురం మొగం తేరిచూచేడు. ఏదో చెప్పబోయి గడ గడా వడికికన్నులు మూసుకున్నాడు.

భీమారావు నిదానించి అతని ముఖం చూచేడు. ఆ ముఖంలో అప్పుడే మృత్యు చిహ్నాలు కనబడుతున్నాయి. "లక్ష్మణరావు గారూ" అన్నాడు. లక్ష్మణరావు మెల్లగా కన్నులువిప్పేడు. వానిలో తెలుకుగ్గిపోతూంది.

భీమారావు—ఏమిటి చెప్పబోయేరు?

లక్ష్మణరావు—ఏమిటా? (కన్నీరు జారి పోతూంది).

భీమారావు—చెప్పండి. సంకోచం మెం దుకూ? వీలయితే మీ రెలా చెపితే అలాగే చేస్తాం.

"చెప్పండి. సంకోచం యెందుకూ? మీ రెలా చెపితే అలాగే చేస్తాం"

లక్ష్మణరావు—ఆపెద్దబ్బా...యి...చేసే ...పనేదో...శ్యామ్...చెయ్యకూడదూ!

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—. మేనేజరు, 'భారతి.'

శ్రీకృష్ణసందేశము

సోమంచి వాసుదేవరావుగారు

కురుపితామహకోదండగురువిదురకృ-పాదులును గణ్వనారదాద్యఖిలమునులు
క్ష్మాపతులుపుత్రవర్గంబు గలుగుసభ ర-హించు ధృతరాష్ట్రుతోఁ గృష్ణుఁడిట్లుపలికె:

మానవనాథ! యన్నిట సమంజసబుద్ధిఁగలట్టివాఁడ వీ
వైనను నాకుఁదోఁచిన శుభావహమార్గ మెఱుంగఁ జెప్పఁగా
నే నిట కేగుదెంచితి గణింపఁగ బాంధవసౌహృదంబునన్
మానితభారతాన్వయ మనారతముం బ్రియ మొందునట్లుగన్.

తులువలుసెప్పెడు వెడబు-ద్ధుల నాకొని దుర్నయమునఁ దొడరెడి కొడుకుల్
వలచి సధర్ములఁ బాండుసు-తుల బహివెట్టెదె? యధర్మదూరవిచారా!

ఈకురుకులంబునకునెల్ల నీవ కుదురు-గావె యిం దెవ్వరెవ్వ రేగతిని జనినఁ
గీడుమేలును దుది నిన్నుఁ గూడుఁ గాన-జగము మెచ్చెడుగతిఁ బొందుఁ దగనొనర్పు.

సురుచిరధర్మయుక్తము యశోరమణీయము నిత్యసత్యవి
స్ఫురిత మమేయసద్గుణవిభూషితమై పెనుపొందునట్టి యీ
భరతకులంబు పన్నెయును వాసియుఁ బోవఁగఁ జేయనేల భూ
వర వరపాళిరత్నచయభాసితపాదసరోరుహద్వయా!

వినుము పగన్ దగన్ విడిచి విశ్రుతశాంతము నూఁది నీదు నం
దనులును బాండవేయులు ముదంబున నుండుట మేలు నాకు నీ
కును గులమంత కిన్నృపతికోటికి నుర్వికిఁ బోరకల్గఁ గ
ల్గును జమి కీడు గాన నృపకుంజర! యెమ్మెయి సంధిసేయవే.

అచ్చపుందెలికీర్తుల నలరుచుండు-శంతనక్షితిపాలు వంశమున కకట!
నేఁడు నీచేత నొక కీడు మూఁడెనేని-నపయశంబెట్లు దరియింతువయ్య! చెపుమ.

నేరుతువు నీవు పాండవకౌరవులను-దెఱఁగుఁ గైకొని శాంతత నెఱివహింపఁ
జేయఁ గురురాజ! దాన భాసిల్లుఁ గీర్తి-పొరయు భూజనమెల్ల నామోదభరము.

కుంతీపుత్రులు తండ్రిలేనిప్రజలై కుందంగ నవ్వారి నీ
వెంతేఁ బ్రోచితి చిన్ననాఁటఁగోలె నుర్వీశోత్తమా! యిప్డు ని

శ్చింతస్వాంతత వారి కీడఁదగునే; చేటొంద నీకుండ తప్పొ
కాంతావల్లభ! పారమొందఁ గడువీఁకన్ వారి రక్షింపుమా!

అయ్యపంపునఁ బదియు రెండబ్దములు వ-నంబునం దొక్కవర్ష మజ్ఞాతచర్యఁ
జలిపితిమి; మీఁద సర్ధరాజ్యంబుఁబడసి-సుఖులమై యుందుమని వారు చూచుచుండ్రు.
తండ్రియుఁ దెలుంగుగలిగినఁ దత్తనయులు-నెవరు గొఱగానివారయ్యు నేమికొఱఁత?
కులము పాడియు ధర్మంబు గొనలుసాఁగు-నంచుఁ బాండవేయులు వచియించుచుండ్రు.
కొడుకువాఁడయి మాతండ్రి నడపె మమ్ము-గనికరం బేద వనముల కనుచుఁగాక
ధర్మమూర్తులు భీష్ముండు ధర్మగురుఁడు-తన్ను బోధించి మముఁ దేర్పఁదగదొ యండ్రు.

గొనముఁగని ధర్మజుఁ డా-తని యనుజులు సట్టివార ధర్మం బెన్నం
డును విడువరదియు నీయెఱుఁ-గని యదియే తలఁపు మింత కౌరవనాథా!

విను మింద్రప్రస్థపురం-బున ధర్మజుఁ డుండి నిన్ను భూపవితానం
బును గొల్వఁగఁ జేయుదునని-జనసుతుఁ డాతండు దిగ్విజయ మొనరించెన్.

ఉన్నతి నీగతి నటవా-రున్న సహింపకయ యల సుయోధనముఖ్యుల్
పన్నరె జూదము సిరిగొని-యన్నా! పాంచాలి నీద్వరా కొలువునకున్.

ఒడఁబడితి వీవు దానికి-నొడయఁడ! ధర్మజుఁడు సత్యమూని యనుజులన్
దొడికొని వని నడలియు ని-ప్పుడు పూనికఁదీర్చి నీదు పొత్తాసించున్.

వినయము గౌరవమ్మును వివేకము సత్యము శాంతి దాంతియున్
ఘనతరధర్మవర్తనము గల్గిన ధర్మసుతుం డపేయశో
ధనగుణశాలిగాఁడె జనవల్లభ! తాఁ దనుఁబోలుఁగాక యే
జనపతులందుఁ దాదృశలసద్గుణరాజి ప్రకాశమొందెనే!
కౌరవపాండవేయుల కఖండశుభావహమైన మార్గ మీ
దారి వచించితిన్ దమ హితంబునుగోరి భవత్సుతుండు ధా
త్రీరమణాగ్రగణ్య! కడుఁ దేఁకువమాలినవాఁడు లోభి యే
నేరుపుచేతనైన నతనిన్ దగనోరిచి వారిఁ దేఁగడే.

పాండవు లేగతినైనం-భండన మదికాకయుండ మది నెంతురు నిన్
నిందుమనంబునఁ గొల్వఁగ-నుందురు రది లెస్సతలఁపు ముర్వీనాథా!

ఇదియున్ నీమది కప్రియంబయిన భూవిశాగ్రణీ! యింతకున్
గదియన్ వత్తురు మిమ్ముఁ బాండవులు సంగ్రామంబునన్ నీదునె
మ్మది నీరెండు దెఱంగులం దొకటి సంభావించి చెప్పందగున్
విమతద్రోణకృపాపగాతనయు లెంతే మోదమున్ బొందఁగన్.

అని కృష్ణుఁ డిట్లు పలుక న-వనిపతి సభ్యజను గగురుపా టొంది యచే
తనవృత్తి నుండి రెంతయుఁ-దనకు సదుత్తరము నీయఁ దల్లడపడుచున్.

గురుఁడు పితామహుండు జనకుండును జెప్పెడు నంతవట్టు చె
ప్పిరి, తరువాత నెంతయును వెంగలియైన సుయోధనుం డహం
కరణధురంధరుండు వినఁగా మదినొల్లఁడ వారిమాట లా
హరి యది కాంచి రక్తకమలాక్షుఁడునై యిటు పల్కె-వానితోన్:

అకటకటా! సుయోధన! యహంకరణంబు దొలంగు; పాండుపు
త్రకులకుఁ బంచియిమ్ము తమతండ్రికి రాఁదగు నుర్విపాలు; స
త్ప్రీకరము మెచ్చురీతి యిది; ధాత్రికి దాన శుభావహంబగున్
వికసనమొందు నీదగు వినిర్మలకీర్తి రమావిలాసముల్.

రాధేయప్రముఖమహాయోధులు-గలరంచుఁ దద్ద నూహించెద వా
యోధనము సేయ నీవు సుయోధన!-నినుఁ బోలు వెడఁగు లుర్విన్ గలరే.

ఒక్కఁడు కాఁడె యోర్చెను సుయోధన! గోగ్రహణంబునన్ మిమున్
మిక్కిలి మేటి యర్జునుఁడు; నెవ్వగ నొందితిగాదె; యప్పుడు
క్కెక్కిన కర్ణసౌబలులు నీభవదీయసహోదరుండు వా
రెక్కడ పోయి రేడ్తెఱవహింపరొ నింపరొ నిన్నుఁ గూరిమిన్?

అకటా! యప్పటియర్జునుండు వనవాసాయాసఖిన్నుండు సై
నికహీనుం డసహాయశూరుఁడు సుమా; నీవన్న నానాభయా
నకసేనానిచయోగ్రమూర్తివియుఁ గర్ణద్రోణభీష్మాదివీ
రకదంబుండవునైన నేమయితివో రారాజ! దుర్యోధనా!

రథికుం డమ్మహనీయవీరవరుఁ డోరారాజ! నన్ నీవయసా
రథిఁ గాలాంతకమూర్తి వాయుసుతు సంగ్రామస్థలీనాట్యరం
గధురీణుల్ గవలన్ యుధిష్ఠిరుని విక్రాంతిచ్ఛటామూర్తి స
ద్రథికవ్రాతముఁ గూడివచ్చి ఘనకౌరవ్యాటవిన్ గాల్పఁడే?

నేనూ మా రాజీ ఎప్పుడూ యిల్లాగే వున్నామూ! అనిపిస్తోంది. గతించిన విషకాలం, రాబోవు నిషాకాలం, మాతో నిలిచివున్న ఈ నిమేషకాలంతో మేళవించి చుక్కలకూ వాళ్ల రాజుకుకూడా ఆనందసందేశాల నంపుతున్నాయి.

ఎన్ని నిశలో! గతించిన నిద్ర మొన్న మొన్నటిదాకా ఆవలించి కలవరిస్తూనే వుంది.

ఎన్ని నిశలో! విడచిన వేడినిట్టూర్పులూ, కళ్లల్లో మెరుగుతూండే దుస్స్వప్నాలూ కకుబంతాల కనల్చి, నరసవృష్టిని దిగజారి విశ్వాన్ని వివశం చేశాయి.

విధివిరామం లేక జపించిన మా రాజి రాగరేఖ మొన్న నే నాదబ్రహ్మని ఓంకారంలో కలసి వినిపించింది.

నేను ప్రేమబాధల పొగిలి, సొలి, త్రిభంగపదవి కూర్చుకొని ఆశాప్రతీక్షలో కుంచుకొని పోతూంటే, ఆమె మహారాజ్ఞియై చిరునవ్వు చిలుకు తొలకరి మబ్బులా దైవతపథాలనుండి నా కెదురుగా నవతరించి తన హృదయమలయ మారుతాల ప్రసరించేది. అంత నాహృదయం మిసిమించి కుసుమించి పరిమళించేది.

ఎవరో నింగినీలాల చాందినీ చీల్చికొని వచ్చి నిశ్శబ్దరజనీజీమూతరాగప్రశస్తి నాలపింపక గుసగుసలుపోతూ మమ్మే తిలకించేవారు. శశి రాజును కళ్లుమూయుమని శాసించేవారు. వెన్నెలచిన్నిపువ్వులు మామీద జలజల రాల్చేవారు. పాపం! ఆలోకులకు నేనూ మా రాజీ అంటేఎంతో యిష్టం. మాది అతిలోక సాంద్రతృష్ణ యని వారికి తెలుసు.

నా రాజి ఆమె సుధాపునీతనిశితదృక్కులతో నాలోకికభావాల నన్నిటినీ దహనం చేసింది. తన దరహాసవల్లిక నా హృదయంలో నాటి, అంటుకట్టి విరులతోట పెంచింది. నా చూపు మేరదూరంలో వుండి మా యిద్దరి మధ్యనూ విశ్వాన్ని యిమిడ్చింది. నాకు మా రాజికి విశ్వమే విడని కౌగిలైంది.

నేను రాజికౌగిల్లో విశ్వ మంటూంటే వెర్రిగా పొగిలి కనలిపోయేవాణ్ణి. నన్ను విశ్వంలో వాణ్ణిగా చూసేదికాదు. నన్ను తన కౌగిల్లోనికి చొరనిచ్చేది కాదు. నన్ను విశ్వంలోనుంచి వేరుచేసేది.

ఎందుకిల్లా చేస్తావంటే?

విశ్వాన్ని తన అనంతబాహువులూ సాచి కౌగిలించుకుంటూంటే నేను పైనుంచి చూడాలట! చూసి మా రాజి శక్తిసంపద లెంత! అని మెచ్చుకోవాలట!

నేను విశ్వాన్ని కౌగిలిస్తూంటే తనేమో దూరదూరాలకు తక్కుచూ తారిపోయి విశ్వా నాకౌగిల్లో యిమిడాక నాయెదుట నిలిచి పకపకా నవ్వుతుంది.

ఏమి నవ్వుతావు రాజీ! అంటే విశ్వాన్ని కౌగిలించుకుంటూన్నా నేను ద్విబాహినేయనిట... ఆరేయి విశ్వమంతా అవశమై నిశ్చలసుషుప్తిలో మునిగిపోయింది. నేనంత చేతులు దొప్ప గట్టి నాముఖానికి దోయిలుంచుకొని నాలో కూడ అనంతబాహువు లెప్పుడు విరిసికొనిపోతాయి రాజీ! అని అడిగాను.

“ఎప్పుడు నీవు నన్ను చూడగా ప్రేమపొగలు చిమ్ముకుండా, త్రిభంగపదవిహార్వకుండా అవలోకితేశ్వరస్వామిలా నిల్చుంటావో అప్పుడు” అని సన్నగా నానం దేహానికి సందేశం పంపింది రాజీ.

అయ్యో! నేనింకా అల్పమర్త్యకనే! అని నేను వెరగుతో నైస్పృహ్యం పొందాను.

అంతలో విశ్వరూపసందర్శనం నాదృష్టినుండి మాసిపోయింది. చీకటి క్రమ్మింది నన్ను మా రాజీనీకూడ.

ఆమె కొంతసేపు నభోలక్ష్మి నీలిచెరగులో దాగుంది. తరువాత వాలుజడనల్లకుంచె చేత పట్టుకొని అల్లా అల్లా తరలిపోయింది—స్వర్గ పేటిలో దాచుకున్న కిరీటంమీద చిత్రితమైన నారూపం చెరిపెయ్యాలని—

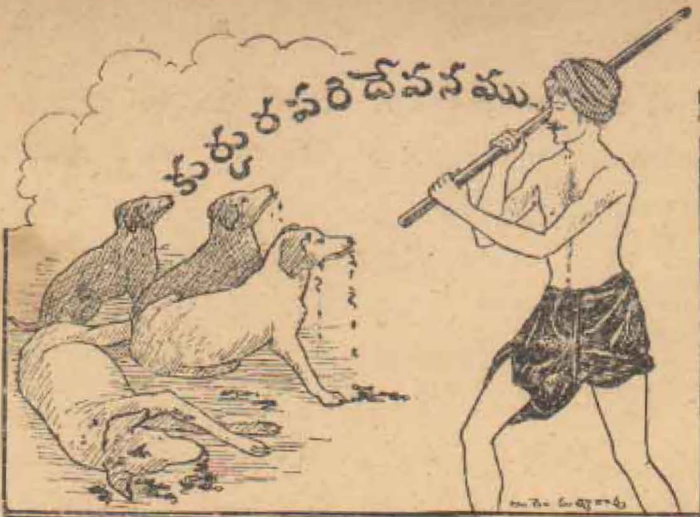
ఒకసారి తారామోహనమూర్తి నన్ను ఎర్రగా చూచి, రెండు కరుణాశ్రువులురాల్చి ‘పిచ్చి బతుకింతే!’ అని తన నీలిసౌధంలోని మధుమందిరం చేరుకున్నాడు. తారలన్నీ రాజుగారి అరుణదృక్కులు పోల్చుకొనలేక కోపాతిరేకముచేత నే అనుకొని గబగబా భువికి రాలిపోయినాయి. నేనంతే అల్లా నిల్చిపోయినాను.

చీకట్లు క్రమ్మినై. నారాజి మళ్లీ నావైపుకే యాత్రసాగించింది. వెక్కి వెక్కి పసిగోలగా ఏడుస్తూన్న నన్ను చూసింది. ప్రసన్నత దొరకించుకొన్న హృదయమవడం చే నన్ను కామించింది. నన్ను చేరి నవ్వుతూ తన కరాలింగనాల్లో భూర్భువర్లోకదృశ్యాలు చూపింది. జలజలస్రవిస్తూన్న నాసెలజాలు తనలోనికి పారించుకుంది. దివిజగంగ తనలో యిముడ్చుకున్న ఫేనవ్యాతరగల చిమ్మింది. * * * * ఇంతలో ప్రళయం క్రమ్మినట్లైంది. వియత్తలపు నీలిపరుపుటాకాలన్నీ తెగిపోయినై. ఫేనరాసులన్నీ ప్రళయఝంఝానిలంలో కలసి ఆశాంతాల కెగిరిపోయినై. నభోలక్ష్మి కార్మొయిలు పెదవులవిప్పి, దంష్ట్రాగ్ని చిమ్మి ప్రళయభీకరంగా మృత్యుకేళి సలిపింది.

ఒకమెరపు సువర్ణమేఖలై మమ్ము ఆవరించింది. మరొకటి మమ్ము స్వర్గవుద్యానాల్లో దింపింది.

ఆసువర్ణమేఖల మమ్మింకా కుదిస్తూనే వుంటుంది. మేము చేతులుపట్టుకొని “ఒప్పుల కుప్పా! ఒయ్యారిభామా” అడుతూ తాండవ నృత్యకేళి చేస్తాం మామధ్యనే విశ్వం ఆడుతూ పాడుతూ, హాయిగా తేలుతూంటుంది. అప్పుడు మేఖల కరగి చిన్న చిన్న గీతులై మాకు ప్రేమసంగీతం వినిపిస్తుంది.

విశ్వం అవశమై వుంటే మేఖల మమ్ము కుదించుకుంటుంది. మేమంత అనంతంలోనికి సాగిపోయి కేరుకుంటాం. మళ్లీ విశ్వం మేల్కొనగానే దాన్ని మా విడని కౌగల్లో యిముడ్చుకొని శ్రావ్యగీతుల నాలించి తేలిస్తాం. ఇదే మా ఎడలేని ఆట; తేటపాట.

నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

వినము వినుము, గుండుఁ బేల్చుము, నామెడఁ గత్తి నఱుకు మకట కఠినహృదయ!
బడితెమోఁది తలను బగులఁగొట్టు టదేటి లీల యయ్యొనోరి మాలవాఁడ!
కుక్కను గొట్టినపాపము పొక్కుచు గుడిఁ గట్టిన నీకఁ బోవ దటంచుం
జెక్కురు వలికెడి నుడి నీ విక్కరణిం జెవిని బెట్టవేలా మాలా?
ముక్కు నోటను రక్తముం గ్రక్కికొనుచు-మెదడు ప్రక్కలై చిదురు పల్డెదరివడఁగ
వ్రేలు నాలుకం గఱచి నే నేలఁగూల-భయముఁ గొలుపదె నాదు భీభత్సరూపు?
తినుటకుఁగాదు నన్నుఁ గడతేర్చుట! మానిసిపాల్టివా రొసం
గిన నొక జేడబిచ్చమునకే యిటు లుబ్ధతఁ బ్రాణమైనఁ దీ
యను సమకట్టువాఁడ వకటా! యిఁక నొక్కఁడ నిన్ను మేటి సా
మ్మునఁ దనియింప నెట్టి యఘముల్సమకూర్చఁగఁ బోవు ఘాతుకా!
నిక్కముగఁ జచ్చునె నరుండు కుక్కకఱువ?-కఱచిన న్వాఱుఁగుదుమందు కలవెయెందు?
తిరుగొకటి యున్నె నీ దుడ్డుదెబ్బ కకట?-కుక్కలం జంపఁగా వెఱ్ఱికుక్క వీవ!
ఘోరహత్యలఁ జేసి కోణంగినటవల నిక్కట్టులను వాయు నొక్క వెఱ్ఱి
ప్రభుధనంబుల మ్రింగి ప్రజలఁ బీడించియు నుద్యోగమున నిల్చు నొక్క వెఱ్ఱి
స్త్రీగాలి సోఁకినం జేలమ్ము జాఱ మదోన్మత్తతం జెందు నొక్క వెఱ్ఱి
అంద నెవ్వారినే నన్యాయముగఁ గొట్టి మెక్కసక్కెము లాడు నొక్క వెఱ్ఱి
ఎందఱున్నారు మీలోన నిట్టివారు-బడితెల న్వారిఁ గొట్టదే వరుసఁ బెట్టి?
మందుమాకుం రోగము న్మాన్పఁజాలొ?-సరియె మముఁ జంప మానిసీ! కరుణ మాని!

పట్టెఁడన్నము న్వెట్టు మీపదములకడఁ-దోఁకనాడించి భక్తిని దుముకులాడి
విచ్చు మూతినిం గడుపును వెలకిలఁబడి-చూపి కొంచును మనః కృతజ్ఞులము మేము.

ఇదె పిచ్చెత్తిన కుక్కయుం చనఁగ రా దిందందు నల్లాడి యె
య్యదియే న్గంటఁ బడంగ వీడక యమేధ్యంబేని వేఁగుటీలో
సాదఁ దీర్చంగ భుజించు మాకు మఱి బిచ్చ ల్వెజ్జిలుర్ రాక నె
మ్మది యె ట్లబ్బును? కూడు వెట్టి గనుమా మాబుద్ధిచాతుర్యముల్.

“సర్కసు”లఁ బెక్కు విద్దెము ల్సలిపి, మేటి-వేఁటలను బెబ్బులులఁబట్టి విచ్చి చంపి
మందలను దప్పమేఁకల న్మలపి, మిమ్ముఁ-బలువిధంబుల సేవించువార మేమె.

ధ్రువమండలంబుల నవలీలఁ బొసఁగతి బండ్లీడ్చువారు మావారె సుమ్ము
మంచుదిబ్బలకల్మి మాయమౌ మనుజుల నారయువారు మా వారె సుమ్ము
ప్రియులకు దూతలై ప్రేమంపుజాబులఁ జేరఁదువారు మావారె సుమ్ము
చీఁకటి న్నీముందుఁ జిన్నిలాంతరు లూని తారాడువారు మావారె సుమ్ము
చోరులందోలి మిమ్ము మీసొత్తుఁ గాచి-మించు విశ్వాసమునను సేవించువారు
ప్రాణములనైన మర్పించి ప్రభుల మెప్పు-వడయఁగాఁ జూచువారు మావారె సుమ్ము.

“హా”యని, “దైవమా” యనియు నాఁకలిచిచ్చున వేఁగి మేము “మొ
ఱ్ఱో” యని గోలువెట్ట నది యూరి కరిష్ట మటంచుఁ “గఱ్ఱక
ఱ్ఱో” యని “వేయు” “ఛీ” యనియు నూరకతిట్టుచుఁ గొట్టవత్తు “ర
మ్మో” యని పట్టెఁ డోగిరము నొక్కరుఁడే నిడఁ డేమి పాపమో!

అదనుఁ గన్పట్టి యేసదనమే న్జొరనేల? కన నీవు పాలను “కాఫి” గుండ!
బువ్వకై యెంచేనిఁ బోనేల? కలదెల్ల సరిపెట్టుకొందువే చలిదికుండ!
మెతుకుల కింకేల మిట్టాడ? నీవుండ తామదేవతవె పింగాణి మండ!
పూఁటకూళుల యింటఁ బలియూకు నాసింప నేల? నన్ దఱుమవే మాలముండ!
పుడమి షట్చక్రవర్తులు విడిననాఁడె-దానధర్మాదిగుణములు దగ్ధమయ్యె
భూతదయ యన్నమాటయే పొల్లువోయె-తొంటి భరతవర్షమువాసి మంటఁ గలిసె.

మునుపటి నీదాక్షిణ్యము-వెనుకకు దిగఁద్రొక్కి యకట వికటముగా మా
శునకపు జాతిని నరుఁడా-“వెనుకటి గుణ మేలమాను వినురా” యనెదో?

నిముసము నిన్నువాయకయె నెయ్యముఁ జూపి యొకండు సాఁకు లో
పముఁ గలుగంగ నీయఁ డొకభాగమునందును, ముద్దుఁ గొంచు నం
కమున వసింపఁజేసి నిజనందనుఁ డీవ యనంగఁ జెల్లు నం
బ్రముఁగని నిన్నుఁ బెంచును, మమత్వముఁ జెందును సీమకుక్కరో!

పురువుపట్టెడినంతు నరుణోదయమున నిత్యస్నానమున నిన్నుఁ దనుపువారు
గొలుసులు కంఠమాలలు వైచి భూషించి పేర్వెట్టి ముద్దుగాఁ బిలుచువారు
వండినమాంసముం బాలుబువ్వలు మేఁపి బిసకట్టునంజాలం బెట్టువారు
తమ పిల్లలకుఁబోలె నెమకుచుఁ దగినట్టి దాంపత్యమును గూర్పఁదలఁచువారు
"ఆత్మవత్సర్వభూతాని" యనెడిసుద్ది-యొక్క నీపోషకునియంద నిక్కమయ్యె
నహహా! నినుఁబోలు సుకవాసి మహినిఁ గలఁడె?-ఆభిజాత్యగౌరవము సొమ్మరయ నీకు!

సీమఁబుట్టువారె చిత్రహా మర్యాద-లందువా రటంచు విందుఁగాని
సీమఁబుట్టకున్న, నీవు సంకరజాతిఁ-బుట్టియొకఁ డదెంతో బెట్టునేయు.

పోలేవా నీదారినిఁ-జూలాలిని నీడ నిందు సోలెడినాపై
నేలా ఱాలన్ రువ్వెదు-బాలా! నీచెయ్యి యుండఁబట్టనుర? ఖలా!

గతభవంబునం దారులం గాచి కాచి-దుడ్డునం బాంథులం జంపి దోఁచి సొమ్ము
లపహరించితి మేమొ సు మ్మిపుడు మాకు-దారుణపుచావుఁ దీరిచి ధాత వ్రాసె.

ఇల మమ్ముఁ బోలువా రెవ్వరున్నారు?-మలభక్షకుఁడ! నీవ మమ్ముఁ బోలెదవొ?
కాసంత భేదంబు కలదయ్య మనకు-నీసుఁ జెందఁగఁబోకు మెత్తఁగింతు వినుమ
ఉండియుం దండిగా నొకనాఁడుఁ దినవు-యెండుచు నుంటి మెయ్యెడఁ దిండిలేక
మాటాడఁగలనంచు మనుఁజూడ నీవు-గోఁటు సేసెదవు, తక్కువ సుమ్మి మాకు
నరసింహులముగాము, నరులముఁగాము-కరివైరులముఁగాము గ్రామసింహులము
వెలయుఁ "గృతజ్ఞ"మన్ పేరొక్క మాకె-యిల సంస్కృతనిఘంటువే ప్రమాణంబు
ఘనతరవిశ్వాసఖనులము మేము- కనరాని విశ్వాసఘాతుకు లీరు
"ఛీ" యన్న మెండుగా సిగ్గుండు మాకు-"సీ" యన్న నేమన్న సిగ్గున్నె మీకు ?

వినుఁడీ మా మొఱ, దీనులఁ-గనుఁడీ, యిఁకనైన మాకుఁ గరుణానిధులై
"పెనుతుము, సుఖ ముండుఁడు మీ"-రని యభయ మ్మిడుఁడు కడు రయమ్మున మీరల్.

చిత్రము 3

చిత్రము ౪

"కన్యాకాలే యత్నాద్వరితా"

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

జామ్ము పొద్దెక్కింది. చైత్ర పున్నమి వెళ్లింది కనక అప్పుడే యెండ ముదురుతుంటోంది.

రాయవరం ఎనభై యిళ్ల బ్రాహ్మణాగ్రహారంలో నూ అప్పటికప్పుడే వంట లయిపోతున్నాయి; గాని జానకమ్మ మాత్రం అప్పుడే చెరువుకి బయలుదేరింది. చెరువుకి రావడానికి రోజూ ఆమె కిదే సమయం. ఇంటి పను లన్నీ దాసీది చేసేస్తుంది; కనక యేనిమిదింటికి చిల్లర పనులు ముగించుకుని మొగుడితో యేకబంతిని చద్దన్నం తినేసి మొగుణ్ణి తొమ్మిదిన్నరకి అలారం పెట్ట మని చెప్పి, ఆమె యేపుస్తకమో పుచ్చుకుని కూచుంటుంది. పార్వతీశం తనకి పుస్తకా లంటే సహజమైన అభిరుచి లేకపోయినా జానకమ్మకోసమే రెండు వందల రూపాయల పుస్తకా లొక్కమాటే కొన్నాడు. అయిదారు మాసపత్రికలు కూడా తెప్పించుతాడు. ఎప్పటి కప్పుడు కొత్తపుస్తకాలూ వస్తూవుంటాయి. పుస్తకం పుచ్చుకుం దంటే యిక ఆమెవ్వరితోటీ మాట్లాడదు. ఎవరేనా పలకరించినా కొంచెం అసంతృప్తి తెలుపుతూనే జవాబు చెబుతుంది; కాని అలారం వినపడ్డం దంటే మాత్రం ఎక్కడి కయిన పుస్తకం అక్కడికే ఆపేసి వెంటనే బిందె పుచ్చుకొని బయలుదేరుతుంది.

రోజూ ఆసమయాని కెవరూ వుండేవారు కారు; గాని ఆవేళ మాత్రం పొరుగూరి బ్రాహ్మ డొకడు స్నానం చేసి, తడి అంగవస్త్రం నెత్తిమీద వేసుకుని, చెరువులోనే నుంచుని జపం చేసుకుంటు న్నాడు. అంచేత ఆమె చెరువులో దిగడానికి సిగ్గుపడి, సోపానాలకి పక్కని వున్న రావిచెట్టు కింద అటూ యిటూ చూస్తూ నుంచుంది.

సరిగ్గా యీసమయంలో యిరవై యేళ్ల వితంతు వొకామె వెతుక్కుంటూ దగ్గిరికి వచ్చి యెంతో ప్రేమతో "నీ పే రేవ రమ్మా?" అని అడిగింది. జానకమ్మ దానికి చాలా ఆప్యాయంగా "జానకమ్మండీ పిన్నిగారూ" అని బదులు చెప్పింది.

"నేను నీకు పిన్నిని కాను."

"ఏ మౌతారూ మరి?"

"దయ వుంటే అక్కయ్యా అని పిలు."

"అయితే మరీ సంతోషం. నాకు చెల్లెళ్లే గాని అక్కలు లేరు. మిమ్మల్నే అక్కగా చూసు కుంటాను."

"అలా అయితే యిక 'మీరు' అనడం యెందుకూ మరి?"

"కొత్తకాదూ? అలవాటయిందాకా 'నువ్వు' అనడానికి యిబ్బెట్టుగా వుంటుంది."

"నిన్ను పిలిచాను గాదూ నేనూ?"

"పిలిచారు, నిజమే—"

"అదిగో మళ్లీ—'వొసే అక్కయ్యా' అని పిలు."

"వొసే?"

"ఏం?"

"మీరు నన్ను వొసే అన్నారు కారేం మరి?"

"నాకూ అలవాటు లేకే. ఇక 'వొసే' అంటే 'వొసే' అనుకుందాం. ఏం?"

"అలాగే."

"ఏదీ అలా పిలూ."

"నీ పే రేవరే అక్కయ్యా?"

"ప్రాణాలు లేచివస్తున్నాయి నువ్వలా అంటే నూ. నా పేరు రంగనాయికమ్మ."

"............"

వెల్లాళ్లనుంచి చూస్తున్నాను నీతో మాట్లాడాలనీ. మీ రిద్దరూ కూడా చద్దన్నం తింటారు కనక నువ్వు పొద్దెక్కి వస్తావుకదా అని నేనూ అలాగే వొస్తున్నాను; గాని నువ్వెప్పుడూ తారసపడలేదు. ఎప్పుడేనా యిద్దరమూ వొక్కమాటే రావడం తటస్థించినా యెవళ్లో వుంటూ వుండడం చేత మాట్లాడకుండా వూరుకుంటూ వెళ్లిపోతూవచ్చాను. ఇవాళ లేచిన ముహూర్తం మంచిది."

"వొక్క మాటేనా చెప్పారు—"

"మళ్లీ మీ రంటున్నావే"

"ఇంకా నలగలేదు కాదుటే?"

"ఎప్పుడేనా వొంటిగా దొరక్కపోతావా అని వూరుకుంటూ వచ్చాను. ఇవాళ దొరికావు."

"నిన్ను చూసినప్పుడల్లా మాట్లాడాలని నాకు కూడా తోస్తూ వచ్చింది. ఏమిటో సాహసించలేక పోతూ వచ్చాను. నీ మొగం చూశాటప్పటికి యెక్కడో చూసినట్టూ, కొన్నాళ్లు కలిసి వున్నట్టూ,— యేమిటో మనస్సు వురకలు వేసుకువచ్చింది."

"దృఢమైన ఋణానుబంధం యేదో వుంది మనకి. వెనకటి జన్మలో యిద్దరమూ వొక్క కడుపున పుట్టి వుంటాం."

"అలాగే తోస్తోంది."

"అదిగో అబ్రాహ్మడు వెళ్లిపోతున్నాడు నీళ్లు పోసుకుందాం రా మరి."

"పద."

౨

పీనుగున్నలాగ ముందు రంగనాయికమ్మా, హంసపిట్టలాగ వెనక్కాల జానకమ్మా బిందెలు బుజాల మీద వేలాడవేసుకుని బయలుదేరారు. హఠాత్తుగా కలిసిన యీ స్నేహానికి ఆశ్చర్యమూ, యెక్కడా వనుకు లేకుండా వొక్కమాటే — వొక్క క్షణం లోనే పెనవేసుకుపోయిన యీ చుట్టరికానికి ఆనందమూ, యీరెండూ సమానంగా మిళితం అవడంచేత కొత్తగా పుట్టిన మనుసిగ్గుదొంతరలూ — యీమూడూ కలిసి ఆయిద్దరి మొగాలమీదా నృత్యం మొదలుపెట్టాయి. అంచేత చివరి సావంచామీదకి వెళ్లేదాకా రంగనాయికమ్మ వెనక్కి తిరిగి చూడలేకపోయింది. జానకమ్మ పలకరించలేకపోయింది. అప్పుడేనా అవి మూడూ యింకా గుబగుబ పొంగిపోతూ వుండడంచేత అతిప్రయత్నంమీద అణచుకుంటూ, అటూ యిటూ చూస్తూనే బిందెలు సావంచాల మీద పెట్టి, చెర్లో దిగి, గుండెల లోతుకి వెళ్లి, కంఠాలదాకా నీళ్లలో మునిగి, మళ్లీ కబుర్లందుకున్నారు.

"వొక్కమాటు కౌగిలించుకోనివ్వవుటే చెల్లీ?"

"ఊ."

జానకమ్మ యిలా అంటూ చేతులు చాపగా రంగనాయికమ్మ బ్రహ్మానందపడిపోయి, "యెవరేనా చూస్తున్నారేమో బాబూ" అని నాలుగువేపులా చూసి జంకుతూనే గభీమని ఆమె కౌగిటిలో చేరి గట్టిగా—ఆత్మలు పూర్తిగా కలిసిపోయేటంత బింకంగా నొక్కింది. జానకమ్మకూడా అలాగే చేసింది.

ఈస్థితిలో వా రిద్దరూ కామమూ ప్రణయమూ కలిసిపోయినట్లూ, సౌఖ్యమూ ఆనందమూ మిళావు అయిపోయినట్లూ, స్వర్గమూ మర్త్యలోకమూ మిళితమైపోయినట్లూ, జీవాత్మ పరమాత్మ ఐక్యం అయిపోయినట్లూ వున్నారు. ఇలాగ వొక్క—కేవలమూ వొక్క క్షణ కాలం మాత్రమే వున్నారు. వుత్తరక్షణంయొక్క ప్రారంభంలోనే విడిపోయి వొకరికొకరు గజం దూరంలో నిలుచున్నారు. ఇద్దరికళ్లలోనుంచీ ఆనందబాష్పాలు జాలువారి ఆపల్లెటూరి చెరువులో అంతర్వ్యాప్తములై త్రివేణీసంగమస్థానం కంటే దానికి పావిత్ర్యం సమకూర్చాయి.

తరువాత "యేడుపు వస్తోందే చెల్లీ!" అంటూ రంగనాయికమ్మ కళ్లల్లో నీళ్లు పెట్టుకుంది. మాట్లాడలేక—బాష్పావిష్కరణంచేత చూపుకూడా సరిగ్గా చూడలేక జానకమ్మ తలవూపింది. ఇద్దరి పెదవులూ

రాధికేకల్లాగ అల్లల్లాడిపోయాయి. ఇద్దరికంఠాలు రుద్ధస్వరా లయిపోయి శరీరాలు గరిపాటిచాయి.

"చెల్లీ ..."

"...ఏం...అక్కయ్యా?"

"ఈ దయ...య్యా...అనుగ్రహం ......బతికి ఉన్నంత...కాలమూ..."

"ఆదేమి...టే...అ...క్కయ్యా...అలా.... అంటావు?"

"ఏదీ చేతిలో చెయ్యివెయ్యి"

మాట్లాడకుండా జానకమ్మ చెయ్యి చాపింది. ఇద్దరూ ఒకరిచెయ్యి ఒకరు గట్టిగా పట్టుకున్నారు.

ఈసమయంలో ఒక శూద్రస్త్రీ యెవరిమీదో రుంజుకుంటూ వచ్చి గబగబా బిందె ముంచుకుని చక్కా పోయింది.

"నీతో మాట్లాడా' లనీ, నీతో స్నేహం చెయ్యా లనీ, నిన్ను 'చెల్లీ' అని పిలిచి, నీచేత 'నా నే అక్కయ్యా' అని పిలిపించుకోవా లనీ నేను తల్లడిల్లి పోతున్నాను. నువ్వు తారసపడినా నీతో మాట్లాడానికి వీలు లేకపోయినప్పు డల్లా హృదయం దహించుకుని పోయేది. తల తిరిగిపోయేది. కాళ్లు వణికిపోయేవి. ఈజన్మకి యీసుఖం — యీ ఆనందం — యీ సౌభాగ్య మేనా కలగ దేమో నని యింటికి వెళ్లాక తల నొప్పి వచ్చిం దని వంకపెట్టి ఒక్కత్తినీ గదిలో కింద పడుకుని కుమిలికుమిలి యేడ్చేదాన్ని"

"........................"

"ఎవరితో నైనా యీ దుఃఖం వెళ్లబోసుకుంటే కొంత భారం తగ్గివుండును; గాని నోరు విప్పడానికి యిష్టం లేకపోయేది. విప్పలేకే పోయాదాన్ని"

"........................"

"ఇలాగ వున్నదుఃఖం వున్నట్లే వుండగా కొత్త దుఃఖం వచ్చి గుండెలకి యెగతన్నింది...చెల్లీ! చెబితే నువ్వు నమ్మవు. నటన అని కూడా అనిపిస్తుంది; కాని నే నొక్కొక్కప్పుడు తలుచుకుని తలుచుకుని మరణవేదన — జ్ఞాపకం వస్తే...ఏడుపు..."

"...................."

"నువ్వు గూడా యేడుస్తున్నావే. యేడవకమ్మా! యెవరేనా చూస్తే — యేది యే మైనా నువ్వు నాకు చెల్లెలివై నావు. నన్ను అక్కగా అంగీకరించావు. ఇలాగేనా దుఃఖం తరిగిపోవడానికి — నీ సుఖమూ, నీ ఆనందమూ — నువ్వే నే నని తృప్తిపడడానికి ఈశ్వరుడు మార్గం చూపించాడు."

ఈ సమయంలో మళ్లీ ఒక దేవాంగియువతివచ్చి "వేసంకాలం అయితే మాత్రం చలివెయ్యడం లేదుటండీ మీకూ?" అంటూ బిందె ముంచుకుని జవాబుకోసం చెవులు వెనక్కి ఓరచేసుకునే కాళ్లీడ్చుకుంటూ చక్కాపోయింది.

"ఇవాళ యేకాదశి" అంటూ రంగనాయకమ్మా, "నిన్న నే స్నానం" అంటూ జానకమ్మా జారుముడులు విప్పేసి పల్లెవాడు వల వేసినట్లు కేశపాశాలు నీటిమీదికి విసిరేశారు. దానితో చెరువంతా నాచు కమ్మేసినట్లయిపోయింది. అంత లోతులో వుండినీ యిద్దరూ చేతులతో నీళ్లు చల్లుకునే స్నానాలు చేసి అరికట్టం మీద ముళ్లు వేసుకున్నారు.

"అసలు మొదట నన్ను నీ మొగుడికి యివ్వడానికి నిశ్చయం అయింది."

"యెందుకు తప్పిపోయిందీ మరీ?"

"నా అదృష్టం మంచిది కనకా"

"అంటే?"

"నేను మోడునై పోయినా అతన్ని కళ్లతో చూసుకుని ఆనందించడాని కేనా పెట్టిపుట్టాను కనకా. పెద్దదాన్ని కాకుండానే నాకు మొగుడు చచ్చిపో యీ యోగం వుంది. పై సమ్మంధం అయింది కనక అతను బతికాడు. దుఃఖం బాగా యెరగవప్పుడే నే నిలా అయిపోయినా పక్కపాపిడి తీసుకుని కండువా జందెప్పెట్టుగా వేసుకుని అత నలా వెళుతూవుంటే

"అదృష్టవంతుడు కనక నేను తప్పిపోయాను" అనుకుని ఆనందిస్తూ వుంటాను."

"ఆసమ్మంధం వొల్లకా దనలేకపోయావా?"

"రెండు రోజులు మా అమ్మదగ్గిర యేడ్చాను. 'నే చెబుతా కాదూ? పూర్ఖురాలా అమ్మా' అనేది మా అమ్మ. ఇంతకీ యోగం లేకపోయింది."

"........................."

"నువ్వు గృహప్రవేశానికి వచ్చి వూరేగుతూ—పల్లకీ మావీథిలో ఆగినప్పుడు అమాంతంగా పల్లకీలోకి దూకి నీపక్కని కూచోవా లన్నంత సరదా వేసింది నాకు"

"........................."

"నువ్వు తొలీమాటు కాపరానికి వచ్చినప్పుడు ఎన్నో విధాల ప్రయత్నించాను; కాని కనపడ్డావు కావు."

"........................."

"నెల్లాళ్ల కిందటే నువ్వు మలిమాటు వచ్చినా యిప్పటి—యీక్షణం కాకా యోగం లేకపోయింది చూశావా?"

"అవు నవును."

ఇలా చెబుతూ చెబుతూ రంగనాయికమ్మ హఠాత్తుగా పాయంచాలకేసి చూసి, వులిక్కిపడి, "అదిగో మా పెద్దన్నయ్య కాబోలు వస్తున్నాడు" అని లేచి, "దయ వుంచవే చెల్లాయీ" అంటూ పాయంచాల మీద వున్న బిందె తెచ్చుకుని నీళ్లు ముంచుకుని "మళ్లీ రేపూ కాస్త ఆలస్య మైనా వుండాలి సుమా" అంటూ మాట వినిపించుకోకుండా చక్కాపోయింది. అది చూసి అప్రతిభురాలై "వాళ్లన్నయ్య చూస్తే యేమి?" అని తర్కించుకుంటూ జానకమ్మ నింపాదిగా—రంగనాయికమ్మఅన్నగారిని బెదిరిబెదిరి చూస్తూ వెళ్లిపోయింది.

3

ముందువా వాకిట్లో పడకకుర్చీలోపడుకుని పార్వతీశం యేదో ఆలోచించుకుంటూ వుండగా చెరువు నుంచి తడిబట్టలతో వచ్చిన జానకమ్మ బిందె బుజమ్మీదే వుంచుకొని చిరునవ్వు నవ్వుతూ యెదట నుంచుంది. యోచనావ్యగ్రుడై వుండడంచేత అతను మొదట్ల ఆమె అలా నుంచునివుండడం గమనించలేదు; గాని హఠాత్తుగా చూసి కుర్చీలో సరిగ్గా కూచున్నాడు. పదిహేడేళ్ల పిల్లయినా సలాకలాగ బక్కపలచని మనిషి. కనక కుంచెడు తప్పేలా బరువుకే ఆమె వూగిసలాడిపోతోంది. అది చూసి అతను మందహాసం చేస్తూ "చాలా బరువులు కలిశాయి పాపం. బిందె యింటో దింపి రారాదూ అంత పని వుంటేనూ?" అని అడిగాడు. ఈ మాటతో ఆమె ముఖానికి కొత్త అందం వచ్చింది; గాని దానికి జవాబుచెప్పక అలాగే నుంచుని, అలాగే మందహాసం చేస్తూ "మీ కెన్ని సమ్మంధాలు వచ్చాయండీ మొదటా?" అని బదులడిగింది.

"అ దేమిటి?"

"చెబుదురూ."

"అంటే?"

"వినపడ లేదూ?"

"అర్థం కాలేదు."

"పులకం"

"అబద్ధం ఆడుతున్నా నటే!"

"పోనీ మళ్లీ అడుగుతాను. మీ కెంతమంది పిల్లనిస్తా మని వచ్చారూ మొదట?"

"రావడం యెంతమంది వచ్చినా వచ్చినవా ళంద రూ వొకొక్క పిల్లనే యిస్తా మన్నారు; కాని—"

"కాని మాట అనక లేదు నేను."

"అయిన మాటే చెబుతున్నాను. అయితే—"

"అయితే గియితేల కేం అవసరం వచ్చిందీ యిప్పుడూ?"

"నేనూ అదే అడుగుతున్నాను. ఏంపని—"

"పనుంది."

"ఏమిటో?"

"అదంతా మీ కెందుకూ ?"

"........................"

"చెప్పరూ ?"

"నువ్వు చెప్పావా యేమిటి ?"

"దాచుకోండి"

"......వెళ్లిపోతా నేం ? చెబుతా రా పాపం."

"అ-క్క-ర్లే-దు."

ఇలా అంటూ ఆమె వూపలాగ యింటోకి చక్కాపోయింది. వెనక్కి తిరిగి చూడ నేనా చూడ లేదు.

ముఖంమీద అంకిత మైన అసంతృప్తీ, నడకలో ప్రత్యేక మైన దురుసూ చూసి పార్వతీశం గాభరా పడ్డాడు. "కోపం తెప్పించాను" అని అతను కించ పడ్డాడుకూడాను. నిజానికి జానకమ్మ మాటకారే; గాని వుపసంహరించుకోవలసిన మాటలెప్పుడూ వాడదు. అడగవలసిం దేదేనా వుంటే సూటిగానూ, స్పష్టం గానూ, మృదువుగానూ, మితంగానూ అడుగుతుంది; గాని అదే పనిగా పట్టుకుని వేళ్లాడదు. కోరిందిచెయ్యక పోయినా ధుమధుమ లాడదు.

ఈ సంగతి అతనికి బాగా తెలుసు. అయినా వాదం అంటే అతను చెవికోసుకుంటాడు; కనక తరుచు ధోరణి అలా వచ్చేస్తూ వుంటుంది. ఇప్పుడూ అలాగే జరిగింది. తీరా జరిగిపోయిన తరవాత యిక నే మనుకుంటే మాత్రం యేం లాభమూ ? వొక్క క్షణం అవాక్ప్రతిభుడై అలాగే కూచున్నాడు. వుత్తరక్షణంలో గభీ మని లేచి "ఈ కోపాన్ని బలపడనివ్వకూడ" దంటూ వంటింటోకి బయలుదేరాడు.

చూడగా తలుపు వేసివుంది. పిలవగా "పొత్తి పంచె కట్టుకుంటున్నానండీ" అని బదులు వచ్చింది. అది విని మాట్లాడకుండా మధ్యమధ్య గొళ్లెం కదుపుతూ అత నలాగే నించున్నాడు.

మళ్లీ అతను కత్తు కలపడానికి వచ్చాడని ఆమెకి తెలుసు. అయినా బతిమాలివకొద్దీ బిర్రబిగిసే రకం కాదు. కనక పనికాగానే ఆమె తలుపు తీసి "యేం?" అంది.

"నువ్వడిగింది చెప్పడానికి."

"నే నే మడిగానూ ?"

"పోనీ అడుగుదామా ?"

"........................"

"ధూపం వేసే వేస్తానులే."

"పొయ్యి మండిపోతోంది. మీతో మాట్లాడుతూ కూచోడాని కిప్పుడు వీలా ?"

"మండీ పొయ్యిమీద తవ్వెడుగిన్ని పడేస్తే ఆరెండూ కలిసి నీళ్లతో తన్నుకుంటూ వుంటాయి. ఇక మన పని మనం చేసుకోవచ్చు."

"ఇం కేమీ పని లేదూ ?"

"ఇది పని కాదూ ?"

"దాటిపోయింది కదూ ?"

"వెనక్కి లాగేద్దాం. మనకి చేతగాదా యేమిటి?"

"వెనకటిది ముందూ ముందటిది వెనకానా ?"

"అదో అందం."

"శాబాసు."

"పొరపా టన్నది అందరికీ వస్తుంది. అంత కత్తులమీద పరీక్ష—"

"ఎవరు చేశారూ ?"

"నేనే. కనక క్షమించు."

"........................"

"నువ్వలా చూశా వంటే నాకు గుండెలు దూసుకుపోతాయి"

"బాగానే వుంది"

"అయితే యిక తలుపెందుకూ మరీ ? తడిబట్ట ఆరేసి వస్తావా, యీమాట కూడా తప్పులో నే చెబు స్తానా ?"

దీని కామె బదులుచెప్పక వొక్క నిశితకటాక్షం విసిరేసి, యెదటి గోడదగ్గిర పీట పరిచి, "కూచోండి" అని మాత్రంచెప్పి దొడ్లోకి వెళ్లిపోయింది.

౪

ఆమె మళ్లీ వచ్చేటప్పటికి పార్వతీశం" కథ యెలా మొదలుపెట్టనా?" అని ఆలోచించుకుంటున్నాడు. అది లేకుండానే ఆమె వచ్చి, పోయికి సమీపంగా చిన్నపీట వేసుకొని కూచుని, "మరి చెప్పండదేమిటోను" అంది.

"మొదట వరసగా అయిదుగురు పెద్దమనుష్యులు నాకు పిల్లనిస్తామని—"

"అయిదుగురూ వొక్క పిల్లనే?"

"బహులు తీర్చుకున్నావూ?"

"వులు కలా వుంటుంది కాబోలు."

"తప్పకుండానూ. ఎవరికీ అంతే కాదూ? మరి తరవాతి కథ విను."

"ఆ అయిదు సమ్మంధాలూ యెందుకు తప్పేశారూ?"

"వొకటి మా నాన్నకి నచ్చలేదు. వొకటి మా అమ్మ వొప్పుకోలేదు. వొకటి లాంఛనాల దగ్గిర బెడిసిపోయింది. వొకటి నాకు నచ్చింది కాదు. వొకటి అంతా సిద్ధమయిన్నీ మా నాన్న హఠాత్తుగా చచ్చిపోవడంచేత దాటిపోయింది."

"మీ నాన్న చచ్చిపోతే ముహూర్తం మారిపోవాలి; గాని సమ్మంధమే దాటిపోవడం యేం?"

"పిల్ల కట్టుతప్పి వుండడంచేత మరో ముహూర్తం వెంటనే కావాలన్నారు వారు. సంవత్సరమధ్యంలో మావాళ్లు పనికిరాదన్నారు. కానైతే ఆలోపుగా వారూ తెమల్చలేకపోయారు పెళ్లి; గాని అంతలో నా పరీక్ష పోవడంచేత వంకలు పన్ని మరో సమ్మంధం చూసుకున్నారు."

"పెళ్లి దాటిపోవడమూ, పరీక్ష పోవడమూ—"

"అవు నవును. మా నాన్న పోవడంచేత పెళ్లి తప్పిపోయింది. పెళ్లి తప్పిపోవడంచేత పరీక్ష పోయింది."

"అంత బెంగెందుకూ? పెళ్లికోసమా? ఆపిల్ల."

"ఆ పిల్లకోసమే. ఆసమ్మంధం కుదిరినందుకు మొదట నేను నెయ్యినంది దేవుళ్లకి మొక్కుకున్నాను. తప్పిపోయినందుకు తరవాత చాలారోజులుదాకా మతిపోయి—"

"అంత యిష్టమా ఆపిల్లమీద?"

"ఆరోజుల్లో మాట అది"

"ఇప్పుడో?"

"ఈమాట నువ్వెందుకడుగుతున్నావో తెలుసు. అయితే నేను నిన్ను మోసం చెయ్యడం లేదు. ఇప్పుడు నీమీద యెంత యిష్టమో, అప్పు డాపిల్లమీద అంత—"

"యెలా తిరిగిపోయిం దాడీ?"

"కోరిందల్లా సమకూడడానికి మనం దేవతలం కాము. అవుతుం దంటే ఆశపడ్డాను. కా దంటే బెంగ పెట్టుకున్నాను. ఆ ఆశ యెలా పోయిందో ఆ బెంగా అలాగే—"

"మొగాళ్లంతట్లో తప్పేసుకుంటారు కాబోలు మనస్సు?"

"తప్పేసుకుంటారంటే—ఇప్పటికిన్నీ—"

"అక్కర్లే దక్కర్లేదు. తరవాతి కథ—"

"నే నేమేనా దాస్తున్నానా!"

"నే నా మాట అన లేదు. తరువాతి కథ చెప్పండి. మీరు తప్పిపోయినందుకు ఆపిల్ల యేం చేసిందో—"

"నా కంటేనూ ఘోరం చేసింది. ముహూర్తం దాటిపోయినందుకు బెంగపెట్టుకుంది. మరో సమ్మంధం కుదిరాక నాలు గుపవాసాలు చేసింది. పెళ్లిలో వొక్కమూ టేనా పీటమీద సంబరపడుతూ కూచో లేదుట."

"ట"

"టా కాకపోతే నేను చూశానా? అలా చెప్పారు చూసినవాళ్లు. వూళ్లోవాళ్లంతా చాలా వుద్ధారంగా చెప్పుకున్నారు కొన్నాళ్లదాకానూ."

"ఏమనే?"

"ఆపిల్ల ఆపిల్లాడితో కాపరం—"

"పెళ్లి అయిన తరవాత యేం జరిగిందీ?"

"తరవాత కూడా ఆపిల్ల మనస్సు నామీద నుంచి తప్పిపోలేదు."

"ఎలా తెలిసిందీ?"

"మ విశాఖ పట్నం నుంచి మనుగుడుపులకి వచ్చినప్పుడు, తెల్లవారగట్ల ప్రయాణం అనగా రాత్రి నీకు మల్లె మొగ్గల దండ వేశాను జ్ఞాపకం వుందా?"

"వుంది. అప్పుడు నాబుగ్గకి మీ వేలు తగిలి వొళ్లంతా గరిపొడిచింది."

"ఇంక నేమీ! ఆదండ ఆపిల్ల పంపించినదే. తరవాత చెప్పింది నాకు మా సుబ్బత్త కూతురు."

"ఊహూ"

"మరో మాట—అనగా నువ్వు మా అక్క కూతురు శాలపాలకి వచ్చినప్పుడు మల్లీ బుట్టెడు గులాబీపువ్వులు పంపింది. నొక్కి పంపేశాను"

"అయ్యో"

"నీకు గులాబీపువ్వులు—అసలు పువ్వులంటే నే సంబరం అని తెలుసు; కాని ఆపిల్ల అలా చేసినట్లు తెలిస్తే వాళ్లవాళ్లు కొప్పడరూ? సమ్మంధం తప్పి పోయాక మాకు మాటలు కూడా పోయాయి"

"తరవాత యెప్పుడేనా మీ రా పిల్లతో మాట్లాడారా?"

"లేదు"

"ఆపిల్లేనా—"

"చాలా మాట్లు ప్రయత్నం చేసింది. తప్పించు కున్నాను. వొకమాటు సాహసించి యేదో పేలాకోళం చేసింది. బదులు చెప్పడం మానేశాను"

"ఎంత చిన్నపుచ్చుకుందో పాపం"

"కావచ్చు. కాని దానికీ నాకూ యింకేం సమ్మంధమూ?"

"ఎంత తీసేసుకున్నా అది మీ పెళ్లామే"—

"నిజాని కంటే, దానికి జరిగింది రెండో పెళ్లి"

"ఇంకేమీ?—"

"కాని లోకం మాట చెప్పు"

"లోకం సంగతి పోనిస్తురూ. ఆపిల్ల పేరేం టూ?"

"రంగనాయిక."

"మీకు బాగుందా ఆపేరు?"

"నిక్షేపం—"

"నా పేరుకంటే వెయ్యిరెట్లు బాగుంది కదూ? మావూళ్లో—"

"మీ దే వూరూ?"

"తప్పే. మావాళ్ల వూళ్లో మాయింటి—కాదు కాదు. మావాళ్ల యింటి దగ్గిర వొక పిల్ల వుంది."

"వుంటే?"

"దాని పేరు రంగమ్మ."

"అయితే?"

"రంగనాయికమ్మ అని పిలిపించుకో మని యెన్నోమట్లు చెప్పాను దానికి."

"పేరు మంచిదే. రూపం కూడా సాటి లేని దే. వైధవ్యం వచ్చినా యిప్పుడు కూడా ఆమె చాలా అందంగానే వుంది."

"బూడిదలో పోసిన పన్నీరూ. ఏం లాభమూ? అయితే తరవాత మీ కెప్పుడేనా కనపడిందా?"

"లక్షమట్లు—"

"మీరు కనపడ్డప్పుడు దాని మొగం—"

"నేను చూశానా?"

"వేశారు కప్పదాటు."

"ఏం?"

"పోనీ మీ కెలా వుండేద చెప్పండి?"

"ఎప్పుడేనా అయ్యో—"

"ఎప్పు డేనానా? నిజం చెప్పండి."

"వొట్టు"

"వొట్టు వద్దు. పాపం అది యెంత దుఃఖిస్తోం దో?"

"యెంకుడు వచ్చిపోతే దుఃఖం కాదూ?"

"తప్పు తప్పు నోగాయిత్యం మాట లనకండి."

"నీ ధోరణి యిలా వుందేం జానీ యివాళ?"

"ఆడాళ్ల బతుకు యింతటిదే కదా?"

"చెప్పవూ?"

"పాపం వీరేశలింగంగారు——"

సరిగ్గా యీసమయంలో యెవరో వచ్చి పిలుపు మీద పిలుపు పదిమాట్లు పిలిచారు పార్వతీశాన్ని. చేసేది లేక "ఎవరు వా" రంటూ అతను లేచి వెళ్లి పోయాడు. వొక్క క్షణందాకా జానకమ్మ స్తబ్ధ అయిపోయి అక్కణ్ణుంచి కదల్లేకపోయింది. కొంతసేప టికి వచ్చిన మనిషి భర్తవేపు చుట్టం అని గ్రహించి ఆగిన్నె దింపేసి మూడు సోలల గిన్నెతో యెసరు పెట్టింది.

౫

తరవాత భోజనాల వేళదాకా ఆ దంపతు లిద్దరూ కలుసుకోలేదు. అప్పు డేనా చుట్టం వుండడం చేత యీ ధోరణి రాలేదు.

రాత్రి కూడా ఆచుట్టం వుండి పోయాడు. పగలూ, రాత్రీ కూడా పార్వతీశానికి చుట్టంతోనే వుండిపోవలసివచ్చింది. రాత్రి పన్నెండు గంటలదాకా మొగుడు వాకిట్లోనే వుండడంచేత ఆమె పదిగంటల దాకా కనిపెట్టుకుని వుండి తరువాత యిక వుండలేక నిద్రపోయింది. ఇంట్లోకి వచ్చాక పార్వతీశం లేపనూ లేదూ, తెల్లవారేదాకా ఆమెకి మెలకువ రానూ లేదూ.

ఉదయం అయింది. కాలకృత్యాలూ, గృహ కృత్యాలూ——ఇద్దరూ సంసారసాగరంలో పడిపోయారు. ఆసముద్రంలో చుట్టం వొక పెద్ద కెరటం అయి వారి నిద్దర్నీ దూరదూరంగా కొట్టేశాడు.

ఆవేళ మామూలు వేళకి జానకమ్మ కూడా వెతుక్కుంటూనే వెళ్లింది చెరువుకి; కాని పావుగంట ఆలస్యం చేసినా రంగనాయికమ్మ రాలేదు. మర్నాడు కూడా ఆమె రాలేదు. ఆమె సంగతి యెవరి నేనా అడుగుదా మంటే అదేం తప్పో? పెద్దన్నగారిని చూసి ఆవేళ రంగనాయికమ్మ మాట చెప్పకుండా వెళ్లిపోకపోతే ఆమె కీసందేహం కలక్క పోవును.

ఈ రెండు రోజులూ జానకమ్మకి యెలాగో వుంది. ఏదో వస్తువు పోయినట్టూ, యేదో మరిచిపోయి నట్టూ——ఆమె మందు తిన్న ట్టయిపోయింది. ఆమె నిరుత్సాహంగా వుండడం పార్వతీశం గమనించాడు; గాని "యేం?" అని కారణం అడగలేకపోయాడు.

మూడు రోజులనుంచి వున్న చుట్టం ఆవేళ మధ్యాహ్నం నాలుగ్గంటలికి వెళ్లిపోయాడు. పార్వతీశం సాగనంపుతూ తోళ్ళపూడిదాకా షికారుగా కూడా వెళ్లాడు. జానకమ్మ తానుకూడా సాగనంపుతూ గుమ్మందాకా వచ్చి, ఏమిటో కారణం లేకుండా అక్కడే అలాగే నిలిచిపోయింది.

మరో యే డెనిమిది నిమిషాలికి రంగనాయికమ్మ యెక్కణ్ణుంచో యింటికి వెళుతూ జానకమ్మ గుమ్మం లో వుండడం చూసి, మొగం యింత చేసుకునిన్నీ యెవ రేనా వస్తున్నా రేమో——చూస్తున్నా రేమో అని వెనక్కీ ముందుకీ బెదిరి బెదిరి చూస్తూ "రేపు స్నానం" అని మెల్లిగా అలుకోజాస్వరంతో చెప్పి తన మేనా మంచోకుండా వెళ్లిపోయింది.

రంగనాయికమ్మ కనపడేటప్పటికి జానకమ్మకి కూడా ప్రాణాలు లేచివచ్చాయి. ఆమె చెరువుకి రాక పోవడానికి కారణం కూడా తెలవడం చేత హృదయ భారం కూడా తగ్గిపోయింది; గాని ఆమాట చెప్పడాని కామె అంత సంకోచించడమూ, జడుస్తూ వెనక్కీ ముందుకీ చూడడమూ జానకమ్మకి అర్థం కాలేదు. తమ

పుట్టింటివారికీ పార్వతీశానికీ సంభావణా—చివరికి ముఖావలోకనాలూ లేవు కనుక చాలాకాలంగా తనతో మాట్లాడ్డానికి జంకుతోం దేమో అంటే అసలు అలాగేనా మాట్లాడ్డమూ, చెల్లీ అనడమూ, వోనే అక్కయ్యా అని పిలిపించుకోడమూ యెంతసుఖం!

జానకమ్మ కది యేమీ బోధపడలేదు; గాని రంగనాయికమ్మ స్నేహం విడవరానిదిగా కనపడింది. "అక్కయ్య అన్నట్టు వెనకటి జన్మలో వొక్క కడుపున పుట్టామేమో" అని కూడా ఆమె భావించింది. దాని మీద, వొక వూళ్లోనే వున్నా అత్తిళ్లవారికి గర్భశత్రుత్వం వున్నప్పుడు ఇద్దరు అప్పచెల్లెళ్లిలాగే అవస్థపడుతూ వుంటారు కాబోలునని ఆమె ఆశ్చర్యపడింది.

*   *   *   *   *

ఇక్కడ జానకమ్మకీ, అక్కడ రంగనాయికమ్మకీ కూడా ఆరాత్రి చాలా భారమైపోయింది. కళ్లు పొడుచుకున్నా నిద్ర రాదు. ఏమీ తోచదు. ఎంతకీ తెల్లవారదు.

ఇలా వుండగా రంగనాయికమ్మ తనలాగే అచ్చంగా పుణ్యస్త్రీ అయి తనతో సరిగా తన యింటో మసులుతూ వున్నట్లు తెల్లవారుజామున జానకమ్మకి కల వచ్చింది. ఇంకాస్తసేపటిదాకా మెలుకువ రాకపోతే కల అంతా పూర్తి అయి సంగతంతా బోధపడి వుండును; గాని వొత్తిగిల్లడంలో పార్వతీశం చెయ్యి మీద పడడంచేత మెలుకువ వచ్చి కల అసంపూర్ణంగా తేలిపోయింది.

వెంటనే ఆమె లేచి కూచుంది. ఆమెకేమీ తోచలేదు. చివరికి రంగనాయికమ్మ చూపిస్తూ వున్న మమకారాన్ని తలుచుకుంటూ ఆమె మళ్లీ పడుకుంది.

౬

చివరికి తెల్లవారింది. "పందలపాకలో పని వుం" దంటూ ఆవేళ పార్వతీశం అరున్నరకే చద్దన్నం తినేసి సైకిలు ఎక్కి వెళ్లిపోయాడు. మడికట్టుకోడం యెలాగా అయిపోయింది కదా అని జానకమ్మ కూడా అప్పుడే చద్దన్నం తినేసింది; కాని యెంతసేపటికీ టైంపీసు అలారం కొట్టదు. అది కాదని యిదీ, యిది కాదని అదీ నాలుగైదు పుస్తకాలూ, వొకటి రెండు మాసపత్రికలూ తిరగవేసింది; గాని దృష్టిలేక అవి నడవలేదు. అందుచేత జానకమ్మ ఆవేళ గదిలోనుంచి వాకట్లో వున్న టైంపీసుదగ్గిరికీ, అక్కణ్ణుంచి గదిలోకీ, మధ్యమధ్య వీధిగుమ్మంలోకీ యెన్ని మాట్లు తిరిగిందో లెక్కలేదు.

ఇక్కడిలా వుండగా అక్కడ రంగనాయికమ్మ పనిగూడా యిలాగే వుంది. అక్కడ కూడా సూర్యగతి యిలాగే వుంది. యెంతసేపటికీ పాలికాపు చద్దన్నానికి రాడు. దొడ్డిగుమ్మంలోకి వొకమాటూ వీధిగుమ్మంలోకి వొకమాటూ చొప్పున యెన్ని మాట్లు వచ్చి చూసినా బ్రాహ్మణస్త్రీలు స్నానాలకోసం వెళ్లేవాళ్లు వెడుతూ, వచ్చేవాళ్లు వస్తూనే వున్నారు.

"వేళ అయిందో లేదో అని యిలాగ యింటిదగ్గిరే పాతుకుపోయి వుంటే అది వచ్చి వెళ్లిపోతుందేమో" అని యెవరికి వారే యిద్దరూ కూడా చివరికొక్కమాటే బయలుదేరి పావంచాల దగ్గిర కలుసుకున్నారు. వొకర్ని వొకరు చూసుకునేటప్పటికి ఇద్దరికీ గూడా ఆనందం తలమునకలైపోయింది. శరవేగంతో వచ్చే రెండు నదులు గభీమని కలుసుకునేటట్టు యిద్దరూ రావిచెట్టుకింద కలుసుకొని బ్రహ్మానందంతో కౌగిలించుకోబోయారు; గాని చెరువులో వొక ముసలి బ్రాహ్మణస్త్రీ బట్టలు పిడుచుకుంటూ వుండడం చూసి తెల్లబోయి నాలుకలు కరుచుకుంటూ విధిలేక వెనక్కి తగ్గారు.

తరవాత అక్కడే నుంచుంటే యెవరేనా యేమేనా అనుకుంటా రేమో అని పావంచాల మీద కూచుని యిద్దరూ బిందెలు తోమడం మొదలు పెట్టారు. కొంతసేపటికి ముసలమ్మ గంగాస్తవం అందుకుని యెత్తెత్తి కాళ్లు వేసుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

౭

అక్కాచెల్లెళ్లిద్దరూ చెరువులో దిగి, గుండెలలోతుకి వెళ్లి, యథాపూర్వంగా గట్టిగా కౌగిలించుకుని మళ్లీ కబుర్లు కందుకున్నారు.

"అతని దగ్గర నామాట లేమైనా తెచ్చావా లేమిటే చెల్లీ!"

"లే దక్కా"

"వొద్దు వొద్దు. బాగుండదు. కానైతే దీంట్లో లేమీ తప్పు లేదు; గాని—ఆయినా ఎందుకూ?"

"నువ్వేమంటావో అని వూరుకున్నానే"

"పోనీ వోమాటు కదిపి చూస్తావా?"

"ఏ మన మంటావూ?"

"ఏ మన మంటావా? ....సిగ్గూ నవ్వూ కూడా వస్తున్నాయి......పోనీ మానేస్తే?"

"నీయిష్టం."

"వూరుకో."

"కాని నిన్ను విడిచి వుండడం—"

"నా పనీ అలాగే వుంది. ఈ యీడు రోజులూ నాకు నిద్రాహారాలు లేవు. నిన్న రాత్రి కలగూడా వచ్చింది."

"........................"

"నువ్వూ, నేనూ, అతనూ ఎందుకో రాజమండ్రీ—ఎవరో వస్తున్నారే."

ఇద్దరూ ముంగాళ్ల మీద నిలిచి, నలుగురు శూద్రస్త్రీలు వస్తూవుండడం చూసి, కొంచెం కొంచెం దూరంగా జరిగి, వొకరితో వొకరికి సమ్మంధం లేనట్టు చెరో వేపుకీ తిరిగి, వొళ్లు తోముకోడం మొదలు పెట్టారు.

శూద్రస్త్రీలు వచ్చారు. వొకామె జానకమ్మనీ, వొకామె రంగనాయికమ్మనీ పలకరించారు. నలుగురూ వెళ్లిపోయారు.

అక్కా-చెల్లె ళ్లిద్దరూ ఎవ రేనా వస్తున్నా రేమో అని మళ్లీ ముంగాళ్ల మీద నిలిచి చూసి, మళ్లీ దగ్గరసా చేరుకున్నారు.

"మా యింటి కోమాటు రావుటే అక్కయ్యా!"

"అమ్మయ్యో!"

"ఏం!"

"నీ మొగుడు చూస్తే—"

"చూస్తే?"

"ఇంకేమైనా తిరవాయి వుంటుందా?"

"ఏమంటా రేమి టమ్మా?"

"మాట్లాడడు. అంతకంటే ఏం కావాలి?"

"నేను మాట్లాడిస్తానే"

"నువ్వు చెప్పినట్టు వింటాడా?"

"వినక లే చెరువు నీళ్లు తాగుతారూ?

"నిజంగా?"

"చూడరాదూ?"

"నన్ను స్వర్గాని కెక్కిస్తున్నావే చెల్లీ"

ఇలా అంటూ ఆమె జానకమ్మ బుగ్గ తాకింది.

"వారికి తెలవకుండా నువ్వు దొడ్డిదారిని వచ్చి యింట్లో కూచో. వీధిలో యెవరితోనో మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ కాస్తసేపటికి మంచినీళ్లు కావా లని యింట్లోకి వస్తారు. నేను తలుపు చాటున నుంచుని వుంటాను. వెండి గళాసుతో నువ్వందించు మంచి నీళ్లు"

"బాబోయి"

"ఏమే?"

"ఆమాట వింటేనే కాళ్లు వొణికిపోతు న్నాయి నాకు."

"సింగినాదం కాదూ!"

దీనికి సమాధానం చెప్పకుండా, ముసిముసినవ్వు లు నవ్వుకుంటూ వొక్క క్షణం పక్కకి చూసి, రంగ నాయికమ్మ గంభీరంగా చూస్తూ "అతను గళాసు అందుకోకపోతే నేను చచ్చిపోవాలి కాని మరో దారి వుందా?" అంది.

"నే నంటాను కాదుటే?"

"........................"

"ఏ మంటావు? రావే. వొక్కమాటు రా. రేం?"

"రావా లనీ వుంది."

"యింకేం? సందేహపడకు. రా. వస్తా ననూ."

"పోనీ వొక పని చెయ్యి."

"ఏమి టదీ?"

"ఇవాళ సుబ్బమ్మ పిన్ని కూతురుచేత మల్లె మొగ్గల దండలు రెండు పంపిస్తాను. వొకటి అతనికి యియ్యి."

"వేసి?"

"నేను పంపా నని చెప్పి మరీ యియ్యి."

"వేస్తే?"

"ఏమీ లేదూ? దానిమీద రేం జరుగుతుందో నాతో చెప్పు. నిజంగా—జరిగింది జరిగినట్టు చెప్పాలి సుమా"

"ఇన్ని తికమక లెందుకే?"

"అలా కాదు. నేను చెప్పినట్టు చెయ్యి. అలా చేస్తే అతనికి నామీద దయ వుందో లేదో తెలుస్తుంది"

"దయ వున్నట్టు తెలిస్తే?"

"మా వాళ్లు యేమో చేస్తా రని నా కేమీ భయం లేదు. వాళ్ల లెక్క లేదు నాకు"

"దయ వున్నట్టు తెలిస్తే? ఏమిటో చెప్పు మరి?"

"మీయింటికి వస్తాను"

"నిజంగా? చేతిలో చెయ్యి వెయ్యి"

ఇలా అంటూ జానకమ్మ చెయ్యి చాపగా రంగ నాయికమ్మ ఆచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుంది.

"నిన్ను పంపుతు న్నట్టే. తప్పకుండా వస్తాను. ఈమూడు రోజులూ నిన్ను చూడకుండా నే వుండలేక పోయాను. అది తెలిస్తే విడిచి—"

"తప్పకుండా పంపిస్తావు కాదూ?"

"భోజనవేళా మానేసి పంపిస్తాను"

"ఎన్ని గంటలికి?"

"అయిదు, తప్పితే ఆరింటికి"

"వున్న మొగ్గలన్నీ మాకే పంపేస్తే మీ వాళ్లేమీ అనరూ?"

"మాయింటో మొగ్గలు వొక్క చేటా మట్టుకోను. సుబ్బమ్మ పిన్నిగారి యింటో రోజూ గంపెడు మొగ్గ లవుతాయి. అందరికీ యిచ్చెయ్యడమే కామా మా రత్తమ్మక్కయ్యా?"

"నిన్న మాకూ పంపించింది."

"ఇవాళ నేను పంపుతాను."

"........................"

"రెండు దండలూ నేనే గుచ్చుతాను. అరిటి దొప్పలో పొట్లం కూడా నేనే కట్టి పంపుతాను."

"పంపు."

"గంధంకూడా తీసి పంపనా?"

"నిన్ను మరీ మెచ్చుకుంటారు."

"మెప్పా?"

"ఏం?"

"చివాట్లు—"

"వూరుకోవే."

"చూస్తావు కాదూ?"

"వింటావు కాదూ?"

"సంరేం."

"సంరేం."

ఇద్దరూ మళ్లీ వో మాటు ముంగాళ్లమీద నిలిచి చూశారు. దూరాన ముగ్గురు వైశ్యస్త్రీలు కనపడ్డారు.

"కోమట్లు మనలాగే కబుర్లు మొదలేస్తారు. పోదాం రా."

"సే."

"నువ్వు వెడతావా ముందు నేను వెళ్లనా?"

"పోనీ నన్ను వెళ్లనియ్యి."

"వెళ్లు......ఏదీ చెల్లీ యింకో మాటూ."

జానకమ్మ యింకో కౌగిలింత యిచ్చి వెళ్లిపోయింది. రంగనాయికమ్మ ప్రేమసూచకంగా మెటికలు విరిచి, చిన్నప్పుడు పార్వతీశానికి తనమీద యిష్టం కలిగేటట్లు సుబ్బమ్మగారి రత్తమ్మద్వారా తాను పడిన పాట్లన్నీ తలుచుకుంటూ వైశ్యస్త్రీల వెనకాల వెళ్లింది.

౮

"చెవు డెప్పట్నుంచే?"

"నాలుగు రోజుల నుంచి."

"ఇక కళ్లు కూడా మూసుకు పోతాయి కామోసు."

"నా కళ్లు పోవా లని వుందా?"

"నీ కళ్లు పోతే నాకేం వస్తుందీ? నా కళ్లే పోవాలి."

"మీ కళ్లు పోయినా రాదూ కేమినీ."

"వస్తే వస్తుంది పోతేపోతుంది; గాని యివిగో మల్లి మొగ్గల దండలు."

"రోజా రెండు కమ్మా?"

"గంధం కూడా యిదిగో"

"సరే"

"తల కూడా నేనే దువ్వాలిట నీకు"

"ఎవ రన్నారట?"

"ఏం వంగనాచివే!"

"......... ...."

"నవ్వుకుని వూరుకుంటావేం?"

"ఏం చెయ్య మంటా వమ్మా మరీ?"

"తొరగా కూచో. పిండి కూడా విసురుకోవాలి యింకానూ"

"మాయింటికి విందుకు రండి"

"అమ్మ మాటో మరీ?"

"ఆవిడా వస్తారు"

"మరో మాటు వస్తాములే. తొరగా రా అమ్మా. కని పెట్టుకుంటుంది నేను వెళ్లేదాకానూ"

బొట్టు పెట్టి, అనుగుమాన దగ్గర పెట్టుకుని జానకమ్మ అద్దం ఎదుట కూచుంది. వేళాకోళాలా, వెక్కిరింతలా చేస్తూ క్షణంలో తల దువ్వేసి, ఆమె మొగం కడుక్కొని వచ్చి కాటుక పెట్టుకోగా బొట్టు పెట్టి "మరి పోతా" నంటూ రత్తమ్మ నించోకుండా చక్కా పోయింది

* * * * *

ఎనిమి దయింది. వట్టివేళ్ల చాప లప్పుడే తడపడం చేత కషాయగంధబంధురమై పిల్లగాలి చల్లగా వీస్తోంది. వాషింగ్టన్ లైటు వసారానంతా వెలుగులో ముంచెత్తేస్తోంది.

"గంధంలో యేమిటో కలిపా వీవేళ"

"చెప్పుకోండి."

"తెల్ల గులాబీ కాదూ?"

"అవునని మాత్రం అన్నానా నేనూ?"

"..........."

"..........."

"చేతి కందిస్తే యెలాగా? బల్ల మీద పెట్టరాదూ?"

"పుచ్చుకో గూడదా యేమిటి?"

"అయితే తే మరి."

"మల్లెచులాగ యెంత చల్లగా వుంటాయో?"

"నీమనస్సులాగే చల్లగా వుంది కదూ?"

"..........."

"..........."

"మీగుణం పోనిచ్చుకోరు"

"నీగుణం మాత్రం పోనిచ్చుకున్నావా?"

"..............."

"ఆలస్యం చేసుకోవడం తప్ప మరేమీ లాభం లేదు"

"స-రే"

"............"

"............"

"తొమ్మావా యేమిటి? మల్లి మొగ్గలు"

"కోనక్కర్లేకుండానే వచ్చాయి"

"ఎవరు పంపారూ?"

"వో తాయిలంగారు."

"మా రత్తమ్మ పదిసేనా?"

"తేవడం ఆవిడే"

"ఎవరిచ్చారూ?"

"ముహూర్తం దాటిపోతే మొదలే పోయిందీ? ఆవిడా"

"ఏమిటీ?"

"సంతోషించారా?"

పార్వతీశం గంభీరంగా చూశాడు. అంతకంటేనూ గంభీరంగా జానకమ్మ బదులు చూపింది.

"............"

"............"

"ఏ మాటుందో యెరుగుదువా?"

"ఇదివరకే అనుకుంటున్నాం మేము 'వోసే చెల్లాయీ' అంటే 'వోసే అక్కయ్యా' అనీ"

"..............."

"బాగుందా?"

"..............."

"మాట్లాడి రేం?"

"అదా సంగతీ?"

"మన యింటికి వచ్చేస్తుందిట"

"..............."

"ఏం?"

"చాదస్తమూ కాదు వెర్రీ కాదు నీదీ"

"చిన్నప్పుడింతో ఆశపెట్టారట పాపం. వుసురు తగలదూ మీకూ? ఆడనా స్నేహిపిస్తే జయం కలుగుతుందా?"

"భగవంతుడు చేసినదాని కెవ రేం చేస్తారూ?"

"ఇక ముందు కూడా అలా అని వూరుకుంటారా మరి?"

"నీ సంగతి ఆలోచించుకున్నావా?"

"వండి పెడతూ యిద్దరికీ చాకిరీ చేస్తా."

పార్వతీశం వొక్క క్షణం దిగ్భ్రాంతుడై వుండి, వుత్తరక్షణంలో ఆమెని పొదివి పట్టుకున్నాడు. జానకమ్మ ఆబాహుబంధంలో నిలువునా కరిగిపోగా తామర తూడుకంటేనూ మృదువుగా వున్న ఆమె దేహాన్ని మరింత బిగిగా పట్టుకుని, అరమూసుకుని వున్న కళ్ల మీద అతను ముద్దు లుంచాడు.

౬

తెల్లవారింది. వూరికే కాదు. ఇక్కడ జానకమ్మనీ, అక్కడ రంగనాయికమ్మనీ కూడా రాత్రిఅస్తమానూ పక్కని కెట్టి రానేసి మరీ తెల్లవారింది.

పార్వతీశం వెంటనే కాల్యాలు తీర్చుకొని భోం చేసి ఆలారం సరిచేసి, కేరగాళ్లు రాగా చెల్లింతూపించి వెయ్యడానికి గరువుమీదకి దక్కపోయాడు. జానకమ్మకూడా అన్నం తిని బీరువా దగ్గిరికి చేరుకుంది.

మొదట ఆమె వీరేశలింగం పంతులుగారి స్వీయ చరిత్ర తీసింది. వొకటి రెండు పేజీలు చదివింది; గాని చూపు దానిమీద నిలవలేదు. అంతటదాన్ని బీరువాలో పెట్టేసి గాంధిగారి ఆత్మకథ తీసింది. వొక క్షణానికది కూడా దాచేసి వచనభారతం వుద్యోగపర్వం తీసింది. తరవాత వచనరామాయణా సుందరకాండా, కథాసరిత్సాగరం మొదటిసంపుటమూ, అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల రెండో భాగమూ, రుక్మిణీకల్యాణమూ, గజేంద్ర మోక్షమూ—ఇలాగ వొకదానితరవాతవొకటిచొప్పున పైవరస పుస్తకాలన్నీ తీసింది; గాని వొకటీ చదవలేదు.

తరవాత హార్మోనియం దగ్గిర కూచుంది. ముందట నోరు విప్పకుండా రెండుకృతులు వాయించింది. మరో పదినిమిషాలు నోటితో పాడుతూ వాయించింది. అయినా మనస్సుకి ఉల్లాసం కలగలేదు.

దానితో విసుక్కెత్తి గడియారం చూడగా కృత్యాద్యవస్థమీద పదినిమిషాలు తక్కువ తొమ్మిదయింది.

ఆమె కేమీ తోచలేదు. ఇంతలో జలతారుకి గాజుపళ్లేలూ అప్పు యిచ్చేవాళ్లు రాగా వొక అరగంట వేళకబేరాలు చేసి వాళ్లని విసిగించి, తాను కూడా విసిగి, అనిలలోకితుంచి చెరువుకి వెళుతూ వొక యింటిరాగా ఆమెని కొసిరికొసిరి అయిదు నిమిషాలు నుంచోబెట్టి యేమిటేమిటో అడిగి, "పదింటికే భోజనం చేస్తే తరవాత యింకె సేపటికి పొద్దుగూకుతుందే మా తల్లీ" అంటూ ఆమెకి సెలవిచ్చింది. ఎంతచేసినా వాళ్లింట్లోకి వచ్చి గడియారం చూడగా తొమ్మిదీ యిరవై అయిదునిమిషాలే అయింది.

ఆమె చాలా గొంతమైన కిల్ల గనక వూరుకుంది; గాని మరొకతె అయితే గడియారాన్ని కిలకి బెట్టి కొట్టేసి వుండును. అప్పుడామె "రత్తమ్మక్క-య్యేనా రాకూడదూ యిలాంటప్పుడైనా?" అనుకుంది. "మధ్యాహ్నం మేనా రాకూడదూ బేగాళ్లూ?" అని కూడా అనుకుంది. చివరికి "రెండు ప్లేట్లు వేసుకుందాం" అనుకుని గ్రామొఫోను దగ్గిర కూచుంది.

జానకమ్మ రెండు ప్లేట్లేనా యేరి యేరి వేసిందో లేదో. అప్పుడు తన యెదట మరొకళ్లు పాడడం యిష్టం లేనిదానిలాగ గైంబెల్సు గణగణ మంటూ సాగదీసి రెండు నిమిషాలు అలారం కొట్టింది. వెంటనే ఆమె ఎక్కడి ప్లేట్లక్కడే అట్టేపెట్టి బిందె బుజంమీద వేలాడవేసుకుని మనస్సులో చాలా తొందరపడుతూ, అడుగులు మాత్రం మెల్లిగానే వేస్తూ చెరువుకి బయలుదేరింది.

అప్పటి కప్పుడే రంగనాయికమ్మ పావంచాల మీద కూచుని మాటిమాటికీ లేచిచూస్తూ బిందె తోముతోంది. వొకరికొకరు కనబడగానే యిద్దరికీ బ్రహ్మానందమైపోయింది.

"ఏం జరిగిందే చెల్లీ?" అని రంగనాయికమ్మ అడగ్గా "నేను చెప్పలేదూ నిన్నా?" అంటూ జానకమ్మ బదులు చెప్పింది. తరవాత జానకమ్మ జరిగిందంతా —మల్లెదండల ప్రస్తావం వచ్చింది మొదలుకుని అక్షరం పోనా విడిచిపెట్టకుండా చెప్పింది. "గంధాని కేమీ అనలేదూ?" అని రంగనాయికమ్మ అడిగింది. "అది నువ్వు పంపినట్లు యెరగదు. నేను చెప్పాలేదు సుమా" అని జానకమ్మ చెప్పింది.

చూస్తూ వుండగా రంగనాయికమ్మ కళ్లలో గిర్రున నీళ్లు తిరిగాయి. పెదవులు వణికిపోయాయి. కంఠం గద్గదికమైపోయింది. ఆస్థితి చూసి జానకమ్మ అప్రతిభ అవుతూ వుంటేగా రంగనాయికమ్మ యెలాగో తెలిపి చేసుకుని, మధ్యమధ్య అతికష్టంమీద గొంతుక సవరించుకుంటూ "చెల్లీ! యీజన్మ కిక ఆనందం లేదనుకుంటూ వుండగా నన్ను స్వర్గాని కెక్కించావు నువ్వు. నీ రుణం తీర్చుకోలేను. ఇవి చేతులుకావు కాళ్లు" అంటూ ఆమె చేతులు పట్టుకుని యిక మాట్లాడలేక పోయింది.

ఆస్థితి చూడగా జానకమ్మకి కూడా అలాగే స్తబ్ధత కలిగింది. రెండు నిమిషాలదాకా యెవరూ మాట్లాడలేదు.

తరవాత రంగనాయికమ్మ పైట సవరించుకుంటూ "చెల్లీ! ఇక వెడతానే నేను. మా మరదలు పుట్టింటికి వెళుతుంది భోజనం చేసి. ఈపాటికి దాని భోజనంకూడా అయిపోయే వుంటుంది. మళ్లీ రేపు—మీయింటికే వస్తాను రేపు యెలాగో వీలు చేసుకుని. ఏమీ అనుకోకేం! తప్పులు మరిచిపోవేం?" అంటూ గడ్డం పట్టుకుని బతిమాలి, బిందె ముంచుకుని వెనక్కి తిరిగి చూస్తూ వెళ్లిపోయింది. తరవాత జానకమ్మ బయలుదేరింది. రంగనాయికమ్మ దుఃఖమూ, అదీ చూశాటప్పటికి ఆమెకి మనస్సు కలిగిపోయింది.

౧౦

సాయంత్రం ఆవుతోంది. పార్వతీశం బలరామరెడ్డి అనే మిత్రునితో కూడా పొలంనుంచి యింటికి వస్తున్నాడు. కూరొపధానులుగారి (రంగనాయకింటి) పెద్దదొడ్డి దగ్గిరికి వచ్చాటప్పటికి ఒక ముసలిది పలకరించి "రంగనాయకమ్మగారు పిలుస్తున్నారు మిమ్మల్ని" అంది. "ఎందుకూ?" అంటే "ఏమో" అంది. "ఎక్కడుందీ?" అంటే "ఈదొడ్లోనే" అంది. పార్వతీశమూ, రెడ్డీ రెప్పవెయ్యకుండా వొకరికేసి వొకరు చూసుకున్నారు. రెడ్డిముఖంమీద వుత్సాహం కనపడలేదు. "అయినా వెళ్లి కనుక్కువస్తా నదేమిటో. ఇక్కడే వుండు" అంటూ పార్వతీశం ముం దడుగువేశాడు. "జాగ్రత్తసుమండీ" అని రెడ్డి ఆసమ్మానికెదురుగా వున్న సందులో కూచున్నాడు.

ముసలమ్మ చెప్పగా రంగనాయకమ్మ తొంగిచూస్తూ పడుతూ లేచి వచ్చింది గాని పార్వతీశాన్ని చూశాటప్పటికి యెక్కడలేనిసిగ్గూ వచ్చి అలుముకుంది.

"ఎందుకూ రమ్మన్నావుటా?"

"..............."

"మాట్లాడవేం?"

"..............."

"ఈదొడ్లో మీవాళ్లెవళ్లూ లేరుగదా?"

"లేరు."

"ఎందుకూ రమ్మన్నావు?"

"ఇప్పటికి దయ వచ్చిందా?"

"నీ దయముందు నాదయ యెంతటిదీ?"

"కోటి నుతిశం. ఇప్పటిదాకా వాకిళ్లుమాత్రమే చల్లగా వున్నాయి. ఇప్పుడు హృదయంకూడా చల్లపడింది"

"..............."

"ఎంతో ఆశపడ్డాను; గాని అంతా మంచు విడిపోయినట్లు విడిపోయింది. చెల్లాయి అనుగ్రహంవల్ల మళ్లీ ఆశ కలుగుతోంది"

"ఏం చెప్పాలో దీనికి తోచడంలేదు నాకు"

"తెంగ పెట్టుకోని ద్దని చెబితే చాలు"

"..............."

"పగ లెలాగేనా గడిచిపోతుంది. వొక్కొక్క రాత్రి మరణబాధ—వెయ్యేళ్లు మాటు పుట్టినట్టు—యెందుకిలా బతికివుండడం అనిపించేది"

"..... ......"

"పదిరోజులకో మాటేనా మీరు కనపడితే అంతా మరుపొచ్చేది. గాఢాంధకారంలో దీపంలా వుంటుంది మీదర్శనం"

"..............."

"గులాబీపువ్వులు తెప్పిసినా మొండికత్తి పలకరించారు. అప్పట్నుంచీ యిదయాతనే. ఇప్పటికి వున్న మీ వెన్నెట్లో పడ్డట్టయింది."

"నీ సాహసం చూస్తే ఆశ్చర్యకరంగా వుంది. చాలా గందరగోళం పుట్టవచ్చు"

పార్వతీశం యిలా చెబుతూ వుండగా "ఎవడవురా నువ్వు నా దొడ్లోకి—"అంటూ వొక కంఠం వినపడింది. చూడగా వెంకటేశం అబోతులాగ మీదకి వస్తున్నాడు. పార్వతీశం పంచె సవరించుకునేప్పటికి మీదే పడిపోయాడు.

రంగనాయకమ్మ తెల్లబోయి వొక్కక్షణం మాపుపడిపోయింది.

ఇద్దరూ కూడా పంచి వడినవయస్సులోనూ మామ్మిరంగానూ వున్నారు; కనక వెంకటేశమూ, పార్వతీశమూ, కుమ్ముకుంటూ, గుద్దుకుంటూ—ఏనుగుల్లాగ పోరుతున్నారు.

అంతట అది చూసి రంగనాయకమ్మ తా నేమీ చెయ్యలేకా, పార్వతీశానికి దెబ్బలు తగులుతూవుండడం చూడలేకా తటాలున తలుపు తీసి వీధిలోకి వచ్చి యెదుట పందు మొదట బలరామరెడ్డి కనపడగా "లోపల కొట్టుకుంటున్నారు" అని గోలపెట్టింది.

ఇది వినడమే తడవుగా రెడ్డి దొడ్డోకి వెళ్లి వురికాడు. అది విని వెంకటేశం జంకగా పార్వతీశం ఆసందుపాట్లో మరో నాలుగు గుద్దులు గుద్ది పొగత్రోసి వొక తన్ను తన్ని "యిక రా" అంటూ రెడ్డితో కూడా యివతలికి వచ్చి సందులోనుంచి యింటికి వెళ్లిపోయాడు. ఆసందులోనే కాపగం వున్న రెడ్లలో అతని అనుచరులు బలరామరెడ్డి పిలవగా నలుగురు కూడానే వెళ్లారు.

* * *

వెంకటేశం రోజుకుంటూ వెళ్లి జరిగిందంతా చెప్పగా యింటిల్లపాదీ వులిక్కిపడ్డారు. "లంజముండని తన్నండి రంగిం" అంటూ సూరన్న రెచ్చిపడ్డాడు. "నలుగురమూ వెళ్లి పొడిచేద్దాం రండి పార్వతీశంగాణ్ణి" అంటూ రామస్వామి వరసం కట్టాడు. "ఎంత పని చేశాడూ!" అంటూ సూరావధానులు నిశ్చేష్టుడైపోయాడు; కాని భీమన్నశాస్త్రిమాత్రం తొందరపడక తమ్ముళ్ళని దగ్గరిది "విన్నారా!" అని చుట్టూ కూచుని వున్న రయితులతో చెప్పి "మునసబుని తీసుకురా" అని వొక రయితుని పంపాడు.

అంతటితో వూరుకోక వెంకటేశం "చితకపొడిచేశాను గాడిదకొడుకు" నంటూ యింటోకి వెళ్లి ఆడాళ్లకి అంతా చెప్పాడు. "అయ్యో" అంటూ ముసలమ్మ కూలపడిపోయింది. "ఏం పోయీకాలం వచ్చిందీ వీడికి!" అంటూ వెంకటేశంపెళ్లాం పొగతీసుకుంది. "రోజులు గడవాలి. అప్పుడే తీరిందా సంబరం!" అంటూ సూరన్న పెళ్లాం మొగం మాడ్చుకుంది. పెద్ద కోడలు నోరు విప్పలేదు; గాని మూతీ, ముక్కూ ముడుచుకుంటూ అవతలికి చక్కాపోయింది.

వొకనిమిషం అయినాక ముసలమ్మ యింటో యేమూలాకూడా కనపడకపోగా వొగర్చుకుంటూ రంగనాయకమ్మకోసం చిన్నదొడ్లో నూతిగ్గిరికీ, పెద్దదొడ్లో నూతిదగ్గిరికీ పరుగెత్తింది.

నాలుగ్గళ్లరాత్రి దాకా ఆలోచించి నలుగురు రెడ్లని వెంటబెట్టుకొనివచ్చి పార్వతీశం వెంకటేశాన్ని తన్ని, కుమ్మి, గుద్ది, కొట్టి పారిపోయినట్లు మునసబు బకీరు రాశాడు. ఏకో కూనీకేసుకోసం పోలీసు సూపర్నెంటు లొల్లగ్రామంలో మకాంచేసి వుండడంచేత రాత్రికి రాత్రే బకీరక్కడికే వెళ్లిపోయింది.

౧౧

తన వాలకంచూసి కంగారుపడుతూ వున్న జానకమ్మకి "ముందు మంచినీళ్లు—కాదు పాలు పట్టుకురా" అని చెప్పి పార్వతీశం మంచంమీద వాలగా బలరామరెడ్డి "బాధగావుందా?" అని అడిగాడు. "ఏ దేనిమిది గుద్దులు గుద్దాడు. నాలుగైదుమాట్లు తన్నాడు. వాటివల్ల యేమీ బాధలేదు; గాని రొమ్ముమీద పొడిచిన పోటుకి మాత్రం కొంచెం నొప్పిగా వుంది ...... డాక్టరుగారింకా వచ్చారు కారేం?" అని పార్వతీశం బదులడిగాడు. సంగతంతా విని జానకమ్మ బెంబేలుపడుతూ వుండగా డాక్టరువచ్చి స్టెతిస్కోపుతో పరీక్షచేసి "గుండెలు అదిరాయి, అంతే. ఏమీ బాధకలగదు. భయం వద్దు. మందిస్తాను రండి" అనిచెప్పి బయలుదేరాడు. బలరామరెడ్డికూడా వెళ్లి వ్యవహారం మాట్లాడి మందు తెచ్చాడు.

ఈలోపుగా పార్వతీశం జానకమ్మతో సంగతంతా చెప్పాడు. అది విని ఆమె కళ్లల్లో నీళ్లుపెట్టుకోగా పార్వతీశం మందుతాగేసి వెంటనే లేచి వాకిట్లోకి వచ్చి కుర్చీలో కూచున్నాడు. "తూలిపోతా రండీ" అంటూ జానకమ్మ కూడానే వచ్చింది; గాని "యింత మాత్రానికే! వెంకటేశంగాడి రక్కులకే నేను పడిపోతా ననుకున్నావా! వొడ్డిముంగలి బాగా బింకంగా వొళ్లుపట్టినట్టుంది. అంతే" అంటూ పార్వతీశం ఆమెనీ, రెడ్డినీ నవ్వించాడు.

"ఏం? నేను తొందరపడ్డానా?" అన్నాడు పార్వతీశం. "తొందరలోనే చేరింది. అవిడేనా కనిపెట్ట లేకపోయారు. అసలు తోటలోనే వున్నారు వెంకటేశంగారేచెట్టుకిందో?" అన్నాడు రెడ్డి.

"కాని మహా చురుకైనవాడోయి"

"అలా తోచిందా?"

"నిన్ను చూశాటప్పటికి మాత్రం నవనాడులూ కుంగిపోయాయి"

ఇది విని రెడ్డి మందహాసం చేసి "ఛార్జీ యిస్తారు. నన్ను కూడా కలుపుతారు. మొన్న నే పేచీపడిన్నాడు కనక వోబిరెడ్డినీ, వాళ్ళపగని బట్టి లచ్చిరెడ్డినీ, కూడా కలపవచ్చు" అన్నాడు.

"అయితే హైకోర్టు చూశా మన్న మాటే"

"మలాగ్గానూ"

"కాని మీ రేమీ తొందరపడవద్దు"

"వెంకటేశంగారి నో దబ్బళింపు—"

"వద్దు వద్దు. ఎదిరిఛార్జీ గూడా మనం పెట్టవద్దు. అల్లుంచి నరుక్కువద్దాం"

"అవు నవును; కాని రంగనాయికమ్మగార్ని—"

"అదే బెంగగా వుంది. దాన్ని బాధిస్తారు"

"అసలు సంగతి—"

"మన యింటికి రావడానికి నిమిషాలు లెక్కపెడుతోంది"

"ఇదివరకే చెప్పారు కాలేం ?"

"నిన్నరాత్రే తెలిసింది నాకు. ఈరాత్రి చెబుదా మనుకున్నాను నీకు"

"ఇక్కడ—"

"నీకా భయం అక్కర్లేదు"

ఇలా చెప్పి పార్వతీశం జానకమ్మకేసి తిరిగి "యీ పూట వీరంతా భోజనం యిక్కడే" అన్నాడు. "వద్దు వద్దు. యిళ్లల్లోనే భోంచేసి వస్తా"మని రెడ్డి చెప్పాడు; గాని పార్వతీశం అంగీకరించలేదు జానకమ్మ కూడా "తప్ప"దంది.

మంగలి కొల్లిన మీదట "ఏమిటిరా బావా యీ అల్లరి అంతానూ?" అంటూ రత్తమ్మ రాగా "గొడవ అంతా పూర్తి అయిందాకా ఏమీ మాట్లాడవద్దు; గాని నాలుగురోజాలు వండిపెట్టాలి నువ్వు" అని చెప్పి పార్వతీశం వాగ్బంధనం చేశాడు. దానిమీద రత్తమ్మ మళ్లీ మాట్లాడకుండా జానకమ్మని తీసుకుని యింటోకి వెళ్లిపోయింది.

మరో అయిదు నిమిషాలికి రత్తమ్మ యెక్కడికో వెళిపోయింది. పార్వతీశం అడగ్గా "సుబ్బమ్మకేన్ని గారిని పంపిస్తుందిట" అని జానకమ్మ బదులు చెప్పింది. పార్వతీశం "యిక్కడికా ?" అని అడిగి, ఆమె "కాదు" అని చెప్పగా "సరే. బాగుంది" అని బలరామరెడ్డికేసి సాకూతంగా చూశాడు.

* * *

రాత్రిపదిగంటలకి పార్వతీశమూ, బలరామరెడ్డీ వాకిట్లో కూచుని ముందు సంగతి ఆలోచించు కుంటూ వుండగా సుబ్బత్త వచ్చింది. "ఏమిటి సంగతి?" అనిపార్వతీశం అడగ్గా ఆమె "చేముట్ట పరసం యేమీ జరగలేదు; గాని మొగాళ్లు—నారన్నా, రామస్వామీ, వెంకటేశమూ తలోమాటా చొప్పున దులిపేశారు. భీముడు మాత్రం యేమీమాట్లాడలేదు. ముసలావిడ నెత్తీ,నోరూ బాదుకుని తనకి తాను తిట్టుకుని పూరుకుంది. "నేను బుద్ధిపూర్వకంగా దాని గొంతుకోల్లేదు. నా శే మన తలుముకున్నా నన్నవంది" అని ముసలాతడు భారం అంతా తనమీద వేసుకున్నాడు. రంగనాయికమ్మ నీకు తగిలిన దెబ్బలు తలుచుకుని కుమిలికుమిలి యేడుస్తోంది. నన్ను తనదగ్గిర పడుకోమని ఆపేసిం దది. నువ్వేమీ బెంగపెట్టుకోనక్కర్లేదు" అని బదులు చెప్పి జానకమ్మ దగ్గిరికి వెళ్లింది.

చూసీ చూడడంతోటే "యేం జరిగిందే అమ్మా" అంటూ రత్తమ్మా, "అక్కయ్య కులాసాగా వుందా దొడ్డమ్మగారూ?" అంటూ జానకమ్మా వొక్కమాటే అడిగారు. అందుకు సుబ్బత్త జరిగిం దంతా చెప్పి "రంగనాయికమ్మ యిక నీమొగం చూడలే నంటోంది. పార్వతీశాన్ని పనిబట్టి తాను కొట్టించినట్లయిపోయిం దని గగ్గోలు పడిపోతోంది. నువ్వు అభయం యిస్తేగాని యిక బతకటం అబద్ధం అంది" అని చెప్పి "పోతా, పూరు మాటుమణిగింది గదా అని దొడ్డిదారినివచ్చాను.దక్షిణపు వసారాలో పడుకున్నాం మే మిద్దరమూనూ" అంటూ లేచింది. అందుకు "అక్కయ్యని విడిచి వుండలే నని

"చెప్పండి" అని జానకమ్మ యీవాళ్కూ మాటే చెప్పి ఆవిణ్ణి సాగనంపింది.

తరవాత పార్వతీశం రెడ్డితో వొంటిగంటదాకా ఆలోచనలు చేసి, అప్పుడు మళ్ళీ అర్ధసేరుపాలు తాగి, గుర్రున తేన్చి పడుకున్నాడు.

౧౨

కాలాని కేం పని వుందీ! మళ్ళీ తెల్లవారింది. ఎర్రని కిరణాలతో సూర్యుడు పొడుపుకొండమీదికి రాగా, యెర్రనిటోపీలతో పోలీసులు వూళ్ళోకి వచ్చారు.

రాత్రంతా గూడుపుఠాణీ చేసిన మున్సబు కరణాన్ని ప్రలోభపెడుతూ సూపర్నెంటుకి యెదురుగా వెళ్లి "యేలినవారు కఠినంగా ప్రవర్తించక పోతే మీరు వెళ్లిపోగానే దొమ్మి జరుగుతుంది" అని చెవిలో వూదాడు "నాలుగు రాళ్లు రాల్తాయి"అని పెద్ద యినస్పెక్టరు మురసగా "మీరు బాగా బిగపట్టాలి" అంటూ హెడ్డుకానిస్టేబులు మూతి బిగించాడు.

పోలీసులు వచ్చినట్లు పార్వతీశానికి గాలికబురు వచ్చింది. "కబురుపంపితే గాని మనం వెళ్లనక్కర్లే"దని రెడ్డి చెప్పగా పార్వతీశం "ఔ"నన్నాడు.

సూరావధాని అరుగుమీద సూపర్నెంటు కచేరీ చేశాడు. వూళ్లోవాళ్లు చాలా మంది వచ్చారు.

వెంకటేశం, "నలుగురు రెడ్లని (ఫలానా, ఫలానా) వెంటపెట్టుకొని వచ్చి మా పెద్దదొడ్లో పార్వతీశం నన్ను తన్ని, కుమ్మి, గుద్ది, కొట్టి పారిపోయాడు" అని పెద్దన్నగారు చెప్పిన పాఠం దొరకి అప్పగించేశాడు. పెద్ద పాలికాపు సాక్ష్యం చెప్పడానికి ప్రమాణం చేసి నుంచున్నాడు.

సరిగ్గా యీ సమయంలో "దొరగారు చిత్తగించాలి" అంటూ దమయంతి అంతఃపురంలోకి దౌత్యం కోసం నలుడు వచ్చినట్టు వచ్చి వణికిపోతూ రంగనాయకమ్మ దొర యెదురుగా అరుగుకింద నుంచుంది. అది చూసి అంతా వుబ్బెత్తుగా లేచి నుంచున్నారు. వెంకటేశమూ, రామస్వామీ ఆమె నింటోకి గెంటెయ్యాలని "పద పద" అంటూ వచ్చారు; గాని "దొరగారూ! నన్ను రక్షించండి" అని ఆమె గోలచెయ్యగా, దొర యింగితం కనిపెట్టి పెద్ద యినస్పెక్టరు "హాండి" అంటూ వారి నిద్దర్నీ తోసేశాడు.

"అసలు కథ యిప్పటికి వస్తోం"దన్నాడు దొర. "చిత్తం" అంటూ పెద్ద యినస్పెక్టరు మరో కాగితం తీశాడు. సూరావధాని మొహం వంచుకున్నాడు. భీమన్నశాస్త్రి తెల్లబోగా "కథ యెదురు తిరిగింది" అని మునసబు కుంగిపోయాడు.

అంతా సద్దణిగాక దొర అడగ్గా రంగనాయకమ్మ యిలా చెప్పింది:

"నన్ను మొదట మావాళ్లు పార్వతీశం గారికి స్థిరపరిచారు. తరవాత మరో సమ్బంధం చేశారు. నా మొగుడనిపించుకున్న పిల్లాడు సంవత్సరానికే చచ్చిపోయాడు. అప్పట్నుంచీ నా మనస్సు పార్వతీశం గారిమీదే వుంది. వారి యింటికి వెళ్లిపోవా లని నేను దృఢపరుచుకున్నాను. ఈసంగతి చెప్పడానికి వారు పొలంనుంచి యింటికి వెడుతూ వుండగా చూసి మా పెద్ద దొడ్లోకి పిలిచాను. వారూ, నేనూ మాటాడుకున్నాం. ఇంతట్లో మా వెంకటేశం అన్నయ్య వచ్చి వారిమీద పడ్డాడు. ఇద్దరూ సమానంగా కొట్టుకున్నారు. కొంతసేపటికి విడిపించుకొని వారు వెళ్లిపోయారు... నేనిక యిక్కడ వుండలేను వారి యింటికి వెళ్లిపోతూ మీ యెదటికి వచ్చి యీ సంగతు లన్నీ చెబితే నాకేమీ చిక్కు లుండవని వచ్చాను. నాకు మైనారిటీ వదిలిపోయింది. నాకు నేనే వారి యింటికి వెళ్లిపోతున్నాను. వొట్టి చేతులతో మీ యెదటికి వచ్చాను. నా నగలు మా నాన్న దగ్గిర వున్నాయి. ఇప్పించండి"

దొర, పెద్ద యినస్పెక్టరూ, మునసబు ఎన్ని ప్రశ్నలు వేసినా ఆమె యీ మాటలు తప్పలేదు.

అప్పుడు దొర "తప్పు టకీ రిచ్చినందు కేం చెబుతా"వని మున్సబునీ, "అబద్ధపువాఙ్మూలం యిచ్చినందు కేంచెబుతా"వని వెంకటేశాన్ని, "నీ కూతురి కేం సమాధానం

చెబుతావయ్యా?" అని సూరావధానినీ టోకాయించి అడిగాడు. అంతా తెల్లపోయారు. చూడ్డానికి వచ్చిన వారంతా కనుబొమ్మ లెగరవేస్తూ తల లూపేశారు.

అప్పుడు భీమన్నశాస్త్రి దొరయెదటికి వెళ్లిగా వచ్చి "మా చెల్లెలి కెవరో దుర్బోధ చేశారు. దాన్ని యింటోకి తీసుకువెళ్లి మాట్లాడ్డానికి సెలవియ్యండి" అని కోరాడు. అందుకు దొర "ఏమంటా వమ్మాయీ?" అని అడగ్గా "నేను వొట్టిచేతులతో వచ్చి వుండడం మీరు చూసే వున్నారు. నాస్వబుద్ధి చేతనే నే నివతలికి వచ్చాను. నేను మళ్లీ మావాళ్ల యింటోకి వెళ్లను. నానగలమాటకి సమాధానం రాలేదు. ఇందుకు మీరే సాక్ష్యం. ఇదిగో నేను వెళ్లిపోతున్నాను. నా నగలు కోర్టు ద్వారానే వస్తాయి నాకాళ్లదగ్గిరికి" అంటూ గిరుక్కున మళ్లి వెళ్లి పోయింది.

౧౩

రంగనాయికమ్మ ఔచిత్యానికి భంగం లేనంత వడిగా బయలుదేరింది; గాని వొక బ్రాహ్మణయువకుడు వాయువేగాలమీద ముందువెళ్లి యీసంగతి పార్వతీశంతో చెప్పాడు. అప్పటికప్పుడే పార్వతీశంవద్దన్నం తినేసి వుత్తరపువసారాలో బలరామరెడ్డితో మాటాడుతున్నాడు. ఇదివిని అతను "సెబాస్" అంటూ చెయ్యి జాడిస్తూ బ్రహ్మానందపడ్డాడు. ఆ ఆనందం పూర్తికాకుండానే జానకమ్మ స్వాగతం యివ్వడానికి వీథిలోకి వెళ్లింది.

రెడ్డి అడగ్గా యువకుడు పోలీసులు వచ్చింది మొదలు జరిగిందంతా చెప్పాడు. పార్వతీశం తీవ్రంగా క్రోధుచేశాడు. రెడ్డి మున్నాబు మొగంలో కనపడిన మార్పును గురించిమాత్రమే తరిచి తరిచి అడిగాడు.

రంగనాయికమ్మ కింది చీడీ యెక్కాకటప్పటికే "రావే అక్కయ్యా" అంటూ జానకమ్మ చేతులు చాపింది. ఆమె ఒక్కొక్కటే మెట్లు యెక్కివచ్చిందో యెగిరే వచ్చిందోగాని చూడగా జానకమ్మ కౌగిటిలో వుంది. ఇద్దరికళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. రంగనాయికమ్మ మాట రాకపోగా కళ్లతోటే బతిమాలగా జానకమ్మ ఆయింగితం గుర్తించి కళ్లతోటే అంగీకరించినట్లు చెప్పింది.

ఇంతట్లో పార్వతీశం వాకిట్లోకి వచ్చాడు. వెంటనే రంగనాయికమ్మ మన్మథబాణం లాగ అతని కాళ్ల మీద వాలి "నేను మొండిదానను. మిమ్మల్ని కొట్టించాను. అయినా రక్షిస్తారని ఆశపడి వచ్చా"నంది. పార్వతీశం ప్రేమతో ఆమెని లేవనెత్తి "నువ్వు విచారించనక్కర్లేదు వెంకటేశంబావ నాకునరిది పరిహాచకాలు చేశాడు. నేనూ బదులుతీర్చాను. వొకళ్లకి వొకళ్లం యేమీ బాకీ లేము; కాని నీకు మాత్రం నేను చాలా ఋణపడిపోయాను" అన్నాడు.

రంగనాయికమ్మ మనోవ్యథ తీరింది. జానకమ్మతో కూడా ఆమె పడమటింటోకి వెళ్లిపోయింది.

అంతట్లో సుబ్బత్తవచ్చి "మా మరిది కొడుకు సలహామీద ఆవుపదేశం అంతా నేనుచేశా"నని చెప్పగా పార్వతీశం మరీ ఆనందించాడు. బలరామరెడ్డి "మీ వుపదేశంవల్ల రంగనాయికమ్మగారే కాదు. మేమూ వొడ్డెక్కాం" అని ఆమెని చాలా పొగడాడు.

లోపల యిలావుండగా దొర పరివారంతోటీ, మునసబుతోటీ, భీమన్నశాస్త్రితోటీ వచ్చి వీథిలో నిలిచి లోపలికి కబురుచేసి పార్వతీశం ఆహ్వానించగా లోపలికి వచ్చికూచుని "మీరు నేరంగల ప్రవేశంచేసినట్లూ, అమాయకురాలైన వొకబాలవితంతువుని లేవతియ్యడానికి ప్రయత్నం చేసినట్లు నాకు తెలిసింది. ఏం చెబుతారు దీనికి?" అని అడిగాడు.

"ఆనియమం ఆవితంతువు మీయెదుట విన్నవించే వుంది. అక్షరాలా అంతే జరిగింది" అని పార్వతీశం జవాబు చెప్పాడు.

"దీనికి కేసు పెడితే అన్నీ మార్గాలే. అయినా నేను ఈఅల్లరి మాపుచెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాను. ఆమెని మీ రెలా స్వీకరించ దలిచారో దయచేసి చెబుతారా?"

"ఆమె కిలాంటి వుద్దేశం వున్నట్లు గాని, ఆమె నాయింటికి వస్తుం దని గాని యిప్పటిదాకా నేనెరగను. మీకంటె పావుగంట ముందే ఆమె మాయింటికి వచ్చింది. అయినా నే నేమీ ఆక్షేపించకుండా ఆమెని స్వీకరించాను. ముందు సంగతి ఆలోచించడానికి నా కింకా అవకాశం కలగలేదు. అయినా మీ సలహా కోరుతున్నాను."

"మీ కుటుంబమర్యాదా, ఆమె తండ్రి కుటుంబ మర్యాదా కరణం చాలా హెచ్చుగా చెప్పాడు. క్షుద్రులవలె మీ రిద్దరు అక్రమసమ్బంధంతో వుండడం మంచిది కాదు; కనక శాస్త్రోక్తంగా వివాహం—"

"తమ సెలవుకి బద్ధుణ్ణై వుంటాను"

"సంతోషం"

ఇలా చెప్పి దొర "ఆమె నీమాట నాయెదటికి తీసుకొనివస్తారా?" అన్నాడు. దానిమీద పార్వతీశం రెడ్డికేసి చూడగా రెడ్డి పడమటింటి గుమ్మందాకా వెళ్లి రత్తమ్మని పిలిచి సంగతి చెప్పాడు. వెంటనే రంగనాయిక గుమ్మం దగ్గిరికి వచ్చి నుంచింది.

అప్పుడు దొర ముందువాదాకా వెళ్లి "మిమ్మల్ని గాని, మీ ప్రియురాలయిన పార్వతీశంగార్ని గాని యెవరూ యేమీ చెయ్యలేరు. మీ తెలివితేటలికి చాలా ఆనందించాను. మీరు వారిని శాస్త్రోక్తంగా మళ్లీ పెళ్లి చేసుకుని సుఖపడండి" అని చెప్పాడు. సిగ్గుపడి ఆమె వూరుకుంది. "మీ నగలు తెప్పించాను. పుచ్చుకుంటారా?" అని దొర మళ్లీ అడగ్గా ఆమె "చిత్తం" అంది.

అప్పుడు దొర వీథిలో వున్న భీమన్నశాస్త్రిని రప్పించి "నగలు అక్కడ పెట్టండి" అన్నాడు. తల వంచుకునే వుండి అతను మూట అక్కడ పెట్టగా "విప్పి వొక్కొక్కటే అప్పగించండి" అన్నాడు.

భీమన్నశాస్త్రికి తల కొట్టేసినట్లయింది. అయినా కేసు యెదురుతిరక్కుండా వుండాలంటే కిక్కురుమనకూడదని అత నెరుగును.

కంటె, కాసులపేరు, పుస్తెలవాను, గడియారపు గొలుసు, మూడు జతల బంగారపు గాజులు, వొడ్డాణం (పువ్వుతో కూడానూ), నీలకమలాల కమ్మలు, పాంజేబు పట్టీలు, ముక్కుపుడకలు, బంగారపు కుంకుమభరిణె, వెండిగిన్ని, వెండి గళాసు, నాగపురి సంకె, రెండు వుంగరాలు—యిలాగ వొక్కొక్కటే భీమన్నశాస్త్రి తల వంచుకునే—వొక్కమాటు మాత్రం తీక్ష్ణంగా చూసి వొక్కొక్కటే అందించాడు. రంగనాయకమ్మగూడా అలాగే చూసి వొక్కొక్కటే అందుకుని తలుపు చాటున వున్న జానకమ్మ కందించింది. ఆసన్నివేశం భీమన్నశాస్త్రి, యిప్పటి దాకా పురుషులు చెలాయించిన అధికారాన్ని స్త్రీల కప్పగించినట్టుంది.

అప్పగింతలయిపోయాయి. దొర బయలుదేరి వీథిలో నుంచుని, అందర్నీ తేరి చూసి, భీమన్నశాస్త్రినీ, పార్వతీశాన్నీ ప్రత్యేకంగా పిలిచి, "మీకు రాజీ చేశానని తెలుస్తున్నాను. ఈవుద్దేశంతోటే యీ కేసు మాఫు చేశాను. మీ రిద్దరూ యీ అగ్రహారంలో పెద్దపెద్ద భూస్వాములై వున్నారు. ఆ కారణంచేత మీ అధీనములో చాలా మంది రయితులూ, కార్మికులూ వున్నారు. మీ బుద్ధులు వక్రిస్తే దోపిడి జరుగుతుంది, కాని అలాంటిది తటస్థిస్తే మాత్రం సర్కారు మిమ్మల్ని శిక్షిస్తారు. సమూలంగా విచ్ఛిన్నం చేసేస్తారు. కాబట్టి న్యాయంగా ప్రవర్తించి సుఖపడండి. రంగనాయకమ్మ సాహసంవల్ల మీ రెండు కుటుంబాలికీ దగ్గిర చుట్టరికం కలిగింది. దాన్ని పోషించుకోండి" అని చెప్పి అడుగు వేశాడు. భీమన్నశాస్త్రి ముఖం మాడ్చుకునీ, పార్వతీశం అత్యుత్సాహంగానూ సెలవు పుచ్చుకున్నారు. మునసబు పొలిమేరదాకా సాగనంపి గంపెడు చివాట్లు తెచ్చుకున్నాడు.

౧౪

పార్వతీశం తాపితా కట్టుకుని వెళ్లి పీటమీద కూచునే టప్పటికి యెడా పెడా చెరో అప్సరసా— జానకమ్మా రంగనాయకమ్మా కూచుని వున్నారు. చూడగా రంగనాయకమ్మ అప్పుడే తలంటుకోవడంచేత మెరు

గక్కి చిక్కుతీయబడి ఆరోతూ వున్న దీర్ఘ శిరోజములతోడను, సకలాభరణములతోడను, పట్టుచీర ధరించి, కళ్లకి కాటుకా, నొసట కుంకుమబొట్టూ—పూర్తిగా పుణ్యస్త్రీ అయివుంది. రత్తమ్మ సేరిగిన్ని పట్టుకుని వడ్డించడానికి సిద్ధంగా వుంది.

రంగనాయికమ్మ తల వంచుకుంది. జానకమ్మ ముఖంమీద అనంత ప్రేమా, విజయగర్వమూ నృత్యం చేస్తున్నాయి. రత్తమ్మ మందహాసం చేస్తోంది.

పార్వతీశం మొదట ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటించి ప్రశంస చేసి చివరికి జానకమ్మని కొండ యెక్కించాడు.

అయినా ఆపూటమాత్రం ముగ్గురూ కూడా కొంచెం కొంచెం సిగ్గుతోటే భోజనం చేశారు.

* * *

భోజనానంతరం పడకకుర్చీలో పడుకుని వున్న భర్తకి తాంబూలం అందిస్తూ జానకమ్మ "కృష్ణయ్యాజులు గారి అల్లుడికి చెన్నాపట్టం వుత్తరం రాయండి" అంది. అత "ఎందుకూ?" అన్నాడు. అందు కామె "పెళ్లి చేసుకోకపోతే నేను వొప్పుకోను బాబూ" అని చురచుర చూస్తూ తల అడ్డంగా వూపింది.

మనస్సు

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

మనసు ప్రధాన మింతకును మానసమే గుఱి యెట్టికార్యమున్
బూనరుప మానస దానివశముంబడ కెవ్వఁడు నుండలేఁడు నుం
డని యతఁ డింద్రియార్థముల డగ్గఱనీయక నిగ్రహించినాఁ
డనఁ జను, రాజు మానసము సన్యములన్నియు దాని బానిసల్.

నాయిష్టము నామన సని-నీయధికారంబు దెల్పఁ నినుఁ గని నవ్వం
బాయనివగపుం గదురును - మాయయు మానసము రెండుమాటలు నొకఁడే.

మన సన భ్రాంతియన్న నొకమాటయె యందును నేను దానిలోఁ
గనుఁగొనుమయ్య యంతరము గల్గునొ యించుక యంచు వ్యర్థ మా
పని, విను సగ్గముం గనినఁ బామను భ్రాంతి జనింపలేదె, పా
మును గని స్రగ్భ్రమం గొనదె ముగ్ధము చిత్తము కొన్ని వేళలన్.

చిత్తమునాఁగ నేమి యని చేయకు ప్రశ్నము మానసంబునే
చిత్తమటంద్రు పెక్కులగు చిన్నెలు వన్నెలు దాల్చునద్ది నీ
చిత్తము దానిభాగ్యమును జేకొన రాతుకొలంది గుజ్జమాఁ
దత్తఱపెట్టు సద్దడఁగుఁ దత్త్వమెఱుంగుము బుద్ధిశాలివై.

పిండిసీళ్లను బా లను వెఱ్ఱిఁ ద్రావు, నెండమావుల నీళ్లని యెంచి యుఱుకు
ముందు ముప్పున్నదను తలంపును ద్యజించి-జారచోరత్వములకునాసపడు నరుఁడు.
వెఱ్ఱియన నెన్నిక యనంగ వేఱు లేదు, తలఁపనఁగ నాసయనఁగ భేదంబు లేదు
తలఁచిన కొలంది మనసువతారములను, తలమునిఁగి తాడిలోఁతయి తంద్రపెట్టు.
స్రష్టసంకల్పమే ప్రపంచమ్మటంద్రు, కనుము సంకల్పమన్నను మనసె యనుము
మనసు చేయని దేది లేదనుము వినుము, జరిగినది యొక్క చినసమాచార మించట.

ఒకసంసారి గలండు, వానమది యేయూరం గులంబెద్ది పు
త్రకుఁడా యంచు దయాపరత్వమున నన్ ప్రశ్నింపఁగాఁ బోకుమా
సకలజ్ఞా! విషయప్రధాన మగు నీ చారిత్రమందేటి కా
ప్రకటానర్థకభాషణం బనుచుఁ జెప్పంబోను మన్నింపుమా.
ఇంత చదివినవాఁడ వాయింతమాట, చెప్పగారాదొ విషయమే శ్రేష్ఠమైన
విషయలోలురు తక్కనవి సకలంబు, గట్టిపెట్టెద రీవేల కడమ నేయ.

అనుచుం జెప్పకు, మాగృహస్థుని విశాలారామమం దొక్క తి
న్నని దెత్తైనది నారికేళ మతిసన్నంబైన కాండంబుతో
ననిశంబున్ ఫలభారశాం గనఁగ నేత్రానందమై యుండు నం
దని ప్రమాణయ్యె నదెట్టివారికిని మీఁదం బెద్ద త్రాఁచుండుటన్.

మిగులఁ బొడవు, నందుమీఁదఁ బామున్నది, మీఁదికెక్క నన్నబోదె మెట్లు
చేయఁబోవ నెట్టిస్థితి కల్గునోయని, కాఁపు కాయఁ గోయఁ గడఁగఁ డెపుడు.

రాలిన బొండలముం గొను-బాలుర నెవ్వరను దానిపజ్జకుఁ బోనీఁ
డోలమునఁ గాచియుండెడు-నాలరిదొంగలకు విషయ మది గాకుండన్.

ఒకనాఁ డాతని యింట నుత్సవము రా నొక్కింత ప్రాల్మాలి పో
వకయుండె న్నిసి దాని నొక్కఁ డెఱిఁగెం, బాపాత్ముఁ డారాత్రి నా
రికెడం బెక్కెను గాలిబంధమున బోరెం బొండు వీఁపంటఁగ
ట్టికొనెం గాయలు దానిలో నిడఁగ నెట్టి శ్రేష్ఠుఁడో నైపుణిన్.

ఏమిలెక్క యతనికీపని, కట్టియుఁ-గత్తి తాయిఅప్ప గాని లేక
చెట్టునెక్కి-కాయ చేతితోనొలిచి గ్రు-ద్దిపగుల నడచి తిను ధీయుతునకు.

చివర కెక్కి గొలను చేఁదడవెను బెద్ద-కాయకొఱకుఁ బాము కాటువేసె
నన్ను! రాత్రివేళ నుడుతలు గలవురా-యనుచుఁ గాయ నొక్క టందుకొనియె.

కాయఁగోసినంతఁ గాద్రవేయముకాటు-వేయుఁ గాయఁగోయు, వేయుఁగాటుఁ
గాయఁగోయుఁ గాటువేయు నీరీతిగా-నుడుత లనుచు నతఁడు నుఱక గోసె.

దిగి యిలుసొచ్చి యీడిగ యతిస్థిరబుద్ధిని రెండుమూఁడు నా
ళ్లగడుగఁజేసి గేస్తు నిటు లాహరియించితిఁ గాయ లంచు నుం
డె గణనసేయఁ డాయహిని డెందమునం దుడుత ల్గనంబడుం
బాగ రెటుపోయెనో మనసుపుష్టిని సర్పవిషస్థ మద్దిరా!

పచ్చిమూచెఁగాఁపు పచ్చివి దోరవి, పండ్లు బొండ్లములును బండెఁడుండె
నింతలోన నెవఁడొ యేసమయమునందొ, దొంగకోఁతఁ గొనియె దుష్టబుద్ధి.

అని నడువీథిలోని కొకయప్పుడు వచ్చి కనుండు లోకు లీ
యవకట మెవ్వఁడో డగర యందఱు మేము వినోదలీలలం

దునఁ గనకున్ననాళ్ల మనతోఁటను గొబ్బెర చెట్టుకాయలం
దునిమి హరించెఁ బట్టుపడు దొంగతనం బది డాఁగియుండునే.

నేనుగూడఁ జెట్టు నెక్కింప జంకెద, దానిమీఁదఁ బాము దాఁగి యుండు,
ననుగణింప కెవఁడొ కనుఁబ్రామి కొనిపోయె; వానిఁ బాము గఱవ మానెనేమొ.

అదిర! మంచికిఁ గాలమా యనుచుఁ బెద్ద-యెలుగునం బల్కుచుండ నాయాంధ్ర దారి
నేగుచును విని దానిపై నాగుఁబాము-గలద! యుడుత లటంచును దలఁచినాఁడ.

కాయ కొకసారి యుప్పలవాయి గఱచెఁ, బాముగాఁబోలు చ్రికోడబాధ రాత్రి
యేలకల్గును దైవమా! యేమిసేయు, నగును ననుబాము ముట్టుకొన్నది నిజంబు.

అని యొడలెల్ల జల్లుమన నంగము చల్లఁబడన్ గుబాలునం
దునిసిన మ్రానునాఁ బడితి దుష్టవిషం బపు డెక్క మానసం
బునఁ గల ధైర్య మేదుటయుఁ బోయెను జీవము, చూడుమయ్య యే
మనఁదగు ధీరతాగుణమునందలి లోప మదెంతచేసెనో.

తడఁబడి నేలఁబడ్డ చిఱుతం గని నాయన నీవు గాదురా
పడినది బావయన్న విని పల్కక యేడ్వక యూరకుండు; నె
వ్వఁడయినఁ దేలు గుట్టినన, పట్టిది వానిని గుట్టె నిన్నఁ గా
దుడుగు మటన్న నోర్చికొను, నోరుపు ధైర్యము దెచ్చుచుండెడున్.

తేలుండునో పాముండునో, కాలిడ నం చెంచుకొనుచుఁ గదలిన నెపుడుం
దేలుండదు పాముండదు, కాలిడఁగఁ దలంపులేని కడ నది యొదవున్.

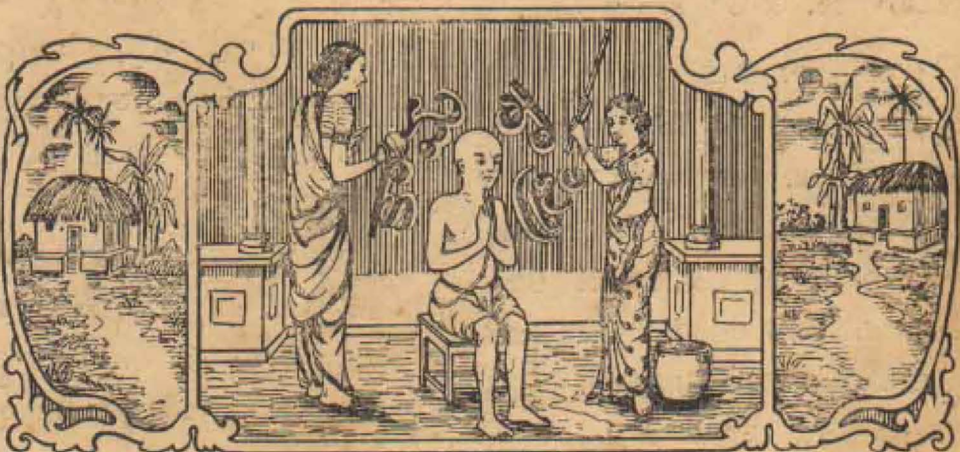
* * * *

ఒగిఁ బంచాంగము చించివైచినను రాహుగ్రస్తచంద్రోపరా
గగతు ల్మానునొ, పాముకాటు విష మెక్కంబోదొ చ్రికోడ మం
చు గణింపం, దలనొప్పి మందనుచు వెజ్జుల్ బేదిమం దీయ న
ద్దిగుణంబుం బొసరింపదో పొడము సందేహంబు నా కిచ్చటన్.

శాస్త్రవేత్తలు, వైద్యులు, శస్త్రవిదులు, బహుపదార్థజ్ఞులును దీనిబలము నరసి
యెందమో గుఱి గరళము మందగుణము, గలుగుటకుఁ జెప్పఁ డని నమస్కార మిడుదు.

పిట్ట కథలు

ఒకఊరిలో కామశాస్త్రి అనే ఒక బ్రాహ్మణుడు. ఆయనభార్య ఆదిలక్ష్మి; మిగుల అందమైంది. కాని వాండ్లకు బిడ్డలు లేరు. అంచేత కామశాస్త్రి మరొక పెండ్లి చేసుకొన్నాడు. పెండ్లి అయిన రెండుమూడేండ్లకే చిన్నభార్య కాపురానికి వచ్చింది. అప్పటికి కామశాస్త్రికి నలభైయేండ్లు. పెద్దభార్యకు ముప్పైఅయిదు. కాని తల పూర్తిగా నెరసిపోవడంవల్ల ఆవిడే పెద్దగా కనబడుచుండెను. ఇలా ఇద్దరు భార్యలతోను కామశాస్త్రి సంసారం చేస్తూ ఉండినాడు.

భార్యల కిద్దరికీ కలహాలు ఆరంభమయినవి. పాపం! బ్రాహ్మణుడేమి చేస్తాడు? ఎవరినన్నా మరొకరికి కోపం వస్తుంది. అంచేత మౌనం వహించాడు. కాని యెన్నాళ్లలా ఉంటాడు? రోజుకురోజుకు పెరుగుతున్నాయి వారి కలహాలు. ఇక మౌనంతో కొనసాగదని ఆ బ్రాహ్మణుడు వారితో అన్నాడు: 'మీలో మీకెందుకీ దెబ్బలాటలు? ఒక నెల పెద్దదాని యింట, మరొక నెల చిన్నదానియింటా నే నుంటాను. జగడాలు మానెయ్యండి' అని. సరే నన్నారు వారిద్దరు. ఇద్దర్నీ చెరియొక

ఇంటిలో ఉంచాడు బ్రాహ్మడు. అన్నట్టు మొదట పెద్దభార్య ఇంటికి వెళ్లాడు.

పెద్దభార్య చూచింది; భర్తతల నరసి పోలేదు. తనతల నరసింది. 'ఈమె తనకంటె చిన్న వాడిని పెండ్లాడిం'దని లోకు లంటారేమో అని చింతించింది. తుదకు తనవద్దనున్న నెల రోజులలోను అతని తలలోని నల్లవెంట్రుక లన్నీ లాగివేయవలెనని ఊహించింది. ఆలాగే చేసిందికూడాను. నెలరోజులూ దాటేయి.

ఆపైన కామశాస్త్రి మాటప్రకారం చిన్నభార్య యింటికి వెళ్లాడు. పాప మామె మంచిప్రాయముది. ముసలివాడిని పెండ్లిచేసు కొన్నందుకు విచారించింది. లోకు లేమంటారో అని భయపడింది. అంచేత ఆమె ఆనెల రోజులలోను అతని తలలోని తెల్ల వెంట్రుక లన్నీ ఊడదీయ దలచింది, ఊడదీసింది. ఇప్పటికి బ్రాహ్మడికి తలవెంట్రుకలన్నీ ఊడేయి. మంగలాడి అవసరం తప్పింది. కాని భార్యలు చేసిన దానికి లోలోన విచారించేడు.

రోజులు గడిచాయి. అంతఃకలహాలు వృద్ధి పొందుతూనే ఉన్నాయి. తుద కెలాగో వారిద్దరూ కలిసి అతనికి సమంగా సంరక్షణ చేయాలని సమాధానపడ్డారు. అతని దేహంలో కుడిభాగం పెద్దభార్యది; ఎడమభాగం చిన్నభార్యది. ఉపచారాలు చక్కగా సాగుతున్నవి.

ఒకరోజు పెద్దభార్యకు జ్వరం వచ్చింది. చిన్నభార్య మగనికి స్నానం చేయిస్తూ తన యెడమభాగానికి మాత్రం నీళ్లు పోస్తూంది. అప్పుడు పెద్దభార్య ఆమెతో అందిగదా- 'నీ ఎడమభాగంలోనుంచి ఏమాత్రమేనా నీళ్లు నాభాగంలోకి వచ్చాయంటే నీభాగాన్ని చెంబుచ్చుకు కొట్తాను' అని 'నాభాగాన్ని కొడితే నీభాగాన్నిమాత్రం కొట్టలేనా!' అంది చిన్న భార్య. సరి, చిన్నభార్య మగనికి స్నానంచేయిస్తున్నది. ఒంటిమీద నీళ్లుపోస్తూంటే ఒకప్రక్కనుంచీ ఇంకోప్రక్కకురాకపోతాయా నీళ్లు!కుడిభాగంలోకి నీళ్లు రాగానే జ్వరంతో బాధపడుతూన్న పెద్దభార్య లేచి మహావేగంతో వచ్చి అపాళంగాచెంబుచ్చుకొనిభర్త ఎడమభాగాన్ని గట్టిగా కొట్టింది. చిన్నభార్యకూడా కోపంతో కర్రపుచ్చుకొని కుడిభాగాన్ని కొట్టింది. ఇలా ఒకరిభాగాన్ని ఒకరు కొడుతున్నారు. వీరిద్దరి కోపం బ్రాహ్మడికొంపముంచుతున్నది. అంత ఆబ్రాహ్మడు 'మీకొంప తగలబడా! నన్నుచంపీకండర్రో! చచ్చిపోయేనర్రో' అని యేడ్చేడు. భార్యల గయ్యాళితనానికి చింతించేడు. స్వయంకృతాపరాధం గదా అని యేడ్చేడు.ఇంతకంటే సన్యాసాశ్రమం మేలని నిశ్చయించి గృహస్థాశ్రమం వీడి దేశాంతరం లేచిపోయి సన్యాసం తీసుకొని శేషించిన జీవితాన్ని భగవద్ధ్యానముక్రింద వినియోగించేడు.

—రావి అప్పల నరసింహం.

పూర్వకాలంలో ఒకప్పుడు మే మెక్కువంటే మేమెక్కువ అని మృగాలకు, పక్షులకు గొప్ప వివాదం జరిగింది. అది తుదకు యుద్ధంకింద మారింది. రెండు పక్షాలవారు యుద్ధానికి తయారవుతున్నారు. అలాంటప్పుడు గబ్బిలాలు మృగాలదగ్గరకు పోయి 'మేమూ మృగాలమే చూడండి; మాకూ మీవలెనే కొరకటానికీ చీల్చడానికీ పండ్లున్నాయి. మమ్మల్ను మీపార్టీలో చేర్చుకోండి' అని అడిగినాయి. 'సరేకాని, మీకు రెక్కలుండడంవల్ల మాలో చేర్చుకోవడానికి వీలులేదు, పో' మ్మన్నాయి మృగాలన్నీ ఒకేవిధంగా. ఇంకేమి చేస్తాయి గబ్బిలాలు. అక్కడనుండీ పక్షుల దగ్గరకు వెళ్లి 'మాకు మీవలెనే రెక్కలున్నాయి. మీలో చేర్చుకోండి' అని బతిమాలినాయి. 'మీకు పండ్లుండడంవల్ల మాలో చేరడానికి వీలులే'దన్నవి పక్షులుకూడా.

పాపం! గబ్బిలాలకు చాలా అవమానమయింది. ఆఅవమానంతో అవి ఇక వాటి ముఖాలను ఎలా చూపుతాయి పక్షులకూ, మృగాలకూను. సిగ్గుపడి పగలంతా ఏ చెట్లల్లోనో, ఏపాడుపడిన ఇండ్లల్లోనో తలక్రిందుగా తపస్సుచేస్తూ ఉన్నట్టు నటిస్తూ రాత్రిమాత్రం ప్రపంచమంతా నిద్రపోయిం తర్వాత తమ ఆహారాన్ని తెచ్చుకొని జీవిస్తున్నాయి.

కథ కంచికి, మనం ఇంటికి.

— రామనాథ దత్త.

అనగాఅనగా ఒకవూరు. ఆవూళ్లో యిద్దరన్నదమ్ములు. వాళ్లకు విస్తారంగా ఆస్తి వుంది. ఒకర్నిగాదని ఒకరా ఆస్తిని అనుభవించాలని అన్నదమ్ములకు దుర్బుద్ధి పుట్టింది. అందుకోసం అన్నను చంపాలని తమ్ముడూ, తమ్ముణ్ణి చంపాలని అన్నా, ఈవిధంగా లోలోపల తంటాలు పడుతున్నారు. కాని తగినసమయం దొరక్కపోవడంవల్ల వాళ్లప్రయత్నాలు అట్టే కొనసాగలేదు.

ఇలా వుండగా ఒకనాడు చద్ది దీసుకొని రమ్మని తమ్మునితో చెప్పి అన్న కాడిగట్టుకొని పొలానికి వెళ్లాడు. సరే, సమయం దొరికింది గదా అనుకొని చద్దిబువ్వలో మొదటి రకం పాషాణం కలిపి తీసుకొనివెళ్లి అన్న కిచ్చాడు తమ్ముడు. ఆకలి అమితం వేస్తున్నా అన్నకు మాత్రం బువ్వమీాద బుద్ధిపుట్టలేదు. తమ్ముడు ఒంటిగా వున్నాడు. చుట్టుపక్కల యెవరూ లేరు. సమయం బాగుంది, జారిపోనీయగూడదనుకొని చేతిలోవున్న నాగటికఱ్ఱతో నడినెత్తిన బాదాడు తమ్ముణ్ని మళ్లీ లేవకుండాను. ఎన్నాళ్లనుంచో నెరవేరని దొడ్డకోరిక నేటికి నెరవేరిందిగదా అనే ఆనందంతో పిల్లరాగాలు తీస్తూ పక్కవున్న కోనేటికి వెళ్లి కాళ్లుచేతులు కడుక్కొని చద్దిమూట విప్పి సాంతంగా భోంచేశాడు అన్న. కాస్తసేపటి కంతా విషం తలకెక్కింది. విలవిల తన్నుకొని ప్రాణాలు విడిచేశాడు అన్న, పాపం!

అదేసమయాన ఆకాశమార్గాన వెళ్లుతూవున్న నారదమహాముని క్రిందజరిగిన ఘోరకార్యం చూచి, "అమ్మా! లక్ష్మీదేవీ! నీప్రభావం అమోఘం. నీకటాక్షం మాత్రం నాపైకి ఎప్పుడూ రానీయకు. పదివేల దణ్ణాలు పెడతాను." అని తిరిగి చూడకుండా తనదారిని వెళ్లాడు.

దేవాలయములోని-
దేవు డేడకో పోయె
దీపాలు లేవేమె మనసా!
ధిమ్ము ధిమ్మని చిమ్మ
చీకటుల లోపలను
దెయ్యాలు ఆడెనే మనసా! ౧.

శ్రీ వేంకటేశ్వరుని
చెలువైన ఒకరాతి
బొమ్మగా నిలిపితివె మనసా!
అలమేలుమంగ ఒక-
ఆటవస్తువు గాగ
అంగడికి ఈడ్చితివె మనసా! ౨.

దేవతలు నరులతో-
నరులు దేవతలతో
తిరిగి రీ దేశాన మనసా!
దేవతలు తమ విమా-
నాలలో వెడలగా
దిక్కుమాలిరి నరులు మనసా! 3.

ఇండ్లలో ఉండేటి-
ఇలవేల్పు లందరును
ఎచ్చటికో ఏగిరే మనసా!
ఎవరితోనై వారు-
ఎగురుతూ ఉన్నారు
ఏమానో తెలియదే మనసా! ౪.

పాత త్రోవలలోను-
పాదాలు మెట్టితే
భద్రమని మరచితివె మనసా!
కొత్తదారులు పట్టి-
కోరి అడవిని జొచ్చి
కూలిపో నేలనే మనసా! ౫.

ఎదలోను పదిలముగ-
కుదురుకొన్నట్టి నీ
చదువులన్నీ యేవె మనసా!
చదువులన్నీ పోయి-
కొదవపడి మరి ఒకరి
నరన జేరితి వేమె మనసా! ౬.

నీవన్నె చెడిపోయె-
నీచిన్నె మరుగుపడె
నీఅంద మేమయ్యె మనసా!
నీవారి దారి సరి-
వారిలో తలయెత్తి
నిలువలేవేమె ఓ మనసా! ౭.

ఆలు ఆడుది యాట-
మగడు మగవాడాట
అది లోకమర్యాద మనసా!
ఆడుదియు మగవాడు-
అంద రొక్కటియైన
అది యెట్లు పొసగునే మనసా! ౮.

వెలగలుగు రత్నాల-
    విలు వెరుగ కున్నావు
వెఱ్ఱివై విడిచితివి మనసా!
తళుకుబెళుకుల రాళ్ల-
    తలపైని పెట్టుకొని
తబ్బిబ్బుపడనేల మనసా! ౯.

నీ తెలివితేటలను-
    నీ నీటుగోటులను
నీ వెఱుగ కున్నావు మనసా!
నీతిమాలిన ఇతర-
    రీతులను చేపట్టి
నిక్కి-నీల్గెద వేమె మనసా! ౧౦.

పరులు పన్నిన కట్టి-
    ఉరులలో చిక్కుకొని
పరుగాడ కున్నావు మనసా!
పంజరములో పడ్డ-
    పంచవన్నెల చిలుక
వరుసయ్యె నీ బ్రదుకు మనసా! ౧౧.

ఉన్నదంతా ఊడె-
    కొన్న దొక్కింతయిన
కుదురుపడ కున్నదే మనసా!
చన్నదానికినై వి-
    చారించ నేల ఇక
సరసమార్గము గొనవె మనసా! ౧౨.

కాముక ప్రేమతత్త్వము

(Shelley's 'Love's Philosophy')

అయ్యగారి సత్యనారాయణమూర్తిగారు, B. A.

నగములం బుట్టుధారలు నదినిఁ గలియుఁ,
    గలియు నానదులన్నియు జలధియందుఁ;
మింట వేర్వేఱు వాయువు ల్మిళితమగును
సంభ్రమానందము ల్మీఱ శాశ్వతముగ;
ఉండదేదియు విశ్వమం దొంటరిగను
అఖిలవస్తుచయంబు దైవాజ్ఞవలనఁ
గలిసియుండు నొండొంటితోఁ జెలిమి గలిగి;
కాన నే నేలఁ బ్రేమ నిన్గవయరాదు?

కాంచు మెత్తైన నింగిఁ జుంబించు గిరుల;
కడలి యలలెల్ల నొండొంటిఁ గౌఁగిలించు;
ఇలను సోదరీసుమము సైరింపఁబడదు;
నిరసనంబునఁ దనదు సోదరుని వీడ.

అవని నాలింగన మొనర్చు రవి వెలుంగు;
చంద్రకిరణము ల్ముద్దిడు సాగరమును;
విలువయేది? యీ ముద్దుల కిలను జూడ
నీవు న న్బ్రేమతోడ ముద్దిడకయున్న.

తాటియాకుల విసనకర్ర

కొ. నరసింహాచారిగారు

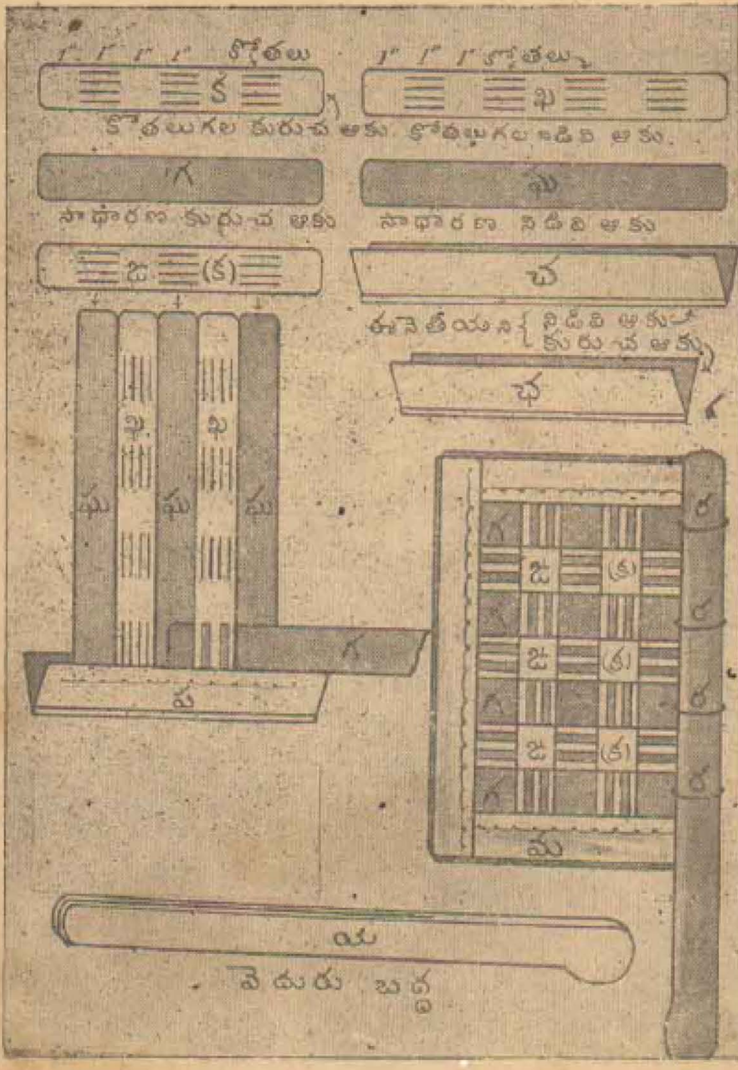
ఇంతకుపూర్వ మొకవిధమగు విసనకర్రను గురించి చెప్పియుంటిని. ఆవిసనకర్ర మడచుటకును, వలయాకారముగ విప్పుటకును వీలయినది. ఇప్పుడు నేను చెప్పబోవు విసనకర్ర మడచుటకు వీలులేనిది. అయినను, నిలువుఅడ్డముగల ఆకుల అల్లికవలన నేర్పడి అందముగా నుండును.

మొదట తాటియాకును చీల్చుకొని, నడిమి యీనెలను దీసి వేయవలెను. పిమ్మట ఒక అంగుళము వెడల్పును, తొమ్మిదంగుళముల నిడివియు గల తునుకల నయిదింటిని, అదే వెడల్పును, ఏడంగుళముల నిడివియు గల తునుకల నేడింటిని కోసికొనవలెను. ఇందు రెండు నిడుపుతునుకలను, మూడు కురుచతునుకలను దీసికొని వాటిపైన ఒకొక్క అంగుళపు భాగములను గుర్తించుకొనవలెను. ఈభాగములు లేక గదులయందు 1, 3, 5, మొదలగు బేసిసంఖ్యగదులను వదలి తక్కిన గదులయందు ఒక్కొక్కదానియందును నాలుగు కోతలు వేయవలెను. (చిత్రము క, ఖ చూడుడు) అట్లు నాలుగు కోతలు వేసినయెడల ఆకువెడల్పు అయిదుభాగములుగ చీల్చబడును. ఇంక మిగిలిన మూడు నిడివితునుకలును, నాలుగు కురుచతునుకలును, సాధారణముగానే యుండవలెను. (చిత్రము గ, ఘ చూడుడు)

ఇట్లు ఆకులను సిద్ధపరచుకొనిన వెనుక ఈనెలు తీయని ఆకుతునుకలను తొమ్మిదంగుళముల నిడివియు ఒకఅంగుళము వెడల్పును గల వాటిని రెంటినిన్ని, ఏడంగుళముల నిడివియు, ఒకఅంగుళము వెడల్పుగలవాటిని రెంటినిన్ని కోసికొనవలెను. ఈనెలు తీయని ఆకు జంట ఆకుగా నుండును. (చిత్రములు చ, ఛ చూడుడు)

పిమ్మట ఒకకురుచ జంటఆకును దీసికొని మొదమకొనయందు ఒకఅంగుళము వదలి దాని

మడతలో మొదట నొక సాధారణపు నిడివియాకును, దాని ప్రక్కన నొక కోతలు గల నిడివియాకును, దాని ప్రక్క కోతలులేని సాధారణపునిడివియాకును, మరలకోతలుగలఆకును, కడపట మరల నొకసాధారణపు ఆకును పెట్టి, జంటఆకును మూసి కుట్టవలెను. (చిత్రము ప చూడుడు) నిడివిఆకులన్నియు ఒకదాని ప్రక్క నొకటి చేరియుండవలెను. అప్పుడు కుడిప్రక్క గూడ నొక అంగుళము స్థలము మిగులును. నిడుపాటి ఆకులను అమర్చుకొనిన తర్వాత కురుచఆకులను అడ్డముగా అల్లవలసియున్నది. మొదట నొక కోతలులేని కురుచ ఆకును దీసికొని, (చిత్రము ప యందు చూడుడు) కుడి ప్రక్కనుండు ఘ అను నిడివిఆకుపైనుండి ఖ అను ఆకులోని కోతలగుండా చిత్రమునజూపిన విధమున దూర్చుకొనవలెను. పిమ్మట ఆ కురుచఆకును రెండవ ఘ అను ఆకుమీదుగాను, రెండవ ఖ యొక్క కోతలగుండా మూడవ ఘ ఆకుమీదుగా తీసికొనవలెను. కురుచ ఆకుయొక్క కొనలు క్రిందనుండు మడతఆకు కొనలకు సరిగా నుంచుకొనవలెను. రెండవ కురుచఆకు కోతలు గలదిగా నుండవలెను. సాధారణపు కురుచ ఆకునుదూర్చవలసివచ్చినపుడు కుడినుండి ఎడమ ప్రక్కకుగాని, ఎడమ నుండి కుడిప్రక్కకుగాని దూర్చవలెను. కోతలు గల తునుకను దూర్చవలసివచ్చినప్పుడు పైనుండిక్రిందికిదింపవలెను. ఒక కోతలుగలఆకును దీసికొని దానిలోనికోత

లుగల భాగములను నిడివిఆకులలో కోతలు లేని ఆకుల కొనలకు సరిగా (ఎదురుగా) నుంచుకొన వలెను. పిమ్మట కోతలగుండా సాధారణపు నిడివిఆకులను కురుచఆకునందలి కోతలులేని గదులకు ఒకటి పైవైపునను, మరి యొకటి క్రిందివైపునను వచ్చునటులు దూర్చ వలెను. అపుడు కోతలుగల కురుచఆకు, మొదట దూర్చబడిన సాధారణపుకురుచఆకు ప్రక్కకు వచ్చును. ఈవిధముగా తక్కిన కురుచఆకులను, ఒకమారు సాధారణపు తునుకను, మరొకమారు కోతలుగలదానిని అల్లుచు నిడివితునుకల పైకొనలయందు ఒక అంగుళము స్థలముమాత్రము వదలి అల్ల వలెను.

ఇంక విసనకర్రకు అంచులుమాత్రము కట్టవలసియుండును. ఈనెలు తీయని జంట ఆకులలో ఒకనిడివితునుకను విసనకర్రయొక్క ఎడమప్రక్కను, రెండవ తునుకను కుడి ప్రక్కను, రెండవ కురుచజంటఆకును పై యంచునను ఉంచి అన్నిప్రక్కలను కుట్టివేయ వలెను. పిమ్మట నొక వెదురుబద్దను పదునెని మిదంగుళముల నిడివియు, ఒక అంగుళము వెడల్పును గలదానిని దీసికొని దానిని సగము వరకు రెండుగా చీల్చవలెను. (చిత్రము య) పిమ్మట విసనకర్రయొక్క ఒక నిడివిఅంచును వెదురుబద్దయొక్క చీలికయం దుంచి ర, ర ర, ర అను చోట్ల కుట్టివేయవలెను.

విసనకర్రయందు కావలసినచో రంగువే సిన ఆకులనుగూడ నుపయోగించవచ్చును.

ఓ కవులారా!

మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు

వర్ణనీయమైన వస్తు వేదో యెరింగి
తగుప్రయోజనంబు దానగలిగి
యున్నగాక కైత లూగక కైసరల్
వ్రాయనేల? బుధులు రోయనేల?

కృతికర్త తా రచించిన
ప్రతికృతియును చదివినట్టి ప్రజలకు తమ జీ
వితములు దిద్దుకొనందగు
గతి మతి నలరించి కీర్తి గడియించవలెన్.

రాజుల భాగ్యములు మహా
రాజుల భోగములు రాజరాజుల ప్రభలున్
రాజుల విలాసములె కా
నీ జగమున కవికి వర్ణనీయము లేదో?

సాధుల చరితలు వారల
బోధనలును పద్యగద్యములు గాగ సుధా
మాధురిగా నూర్పగ కవి
నాథుల కవితలకు సాధనంబులు గావో?

ప్రొద్దుపొడుపు ప్రొద్దుగ్రుంకు గానక యెల్ల
ప్రొద్దులును శ్రమించు పూజ్యమతులు
ప్రజల కెల్ల ప్రాణబంధువుల్ కార్మికు
లేల కవులకవిలె కెక్కరోక్కా?

పాటకపుజనుల యాటలు
పాటలు పనిపాటులు నలవాటులు తెలిపే
తేటలు మాటలు సత్కవి
కూటములకు వర్ణ్యవస్తుకోటులు కావో?

దేశమునకు వెన్నెముకై
క్లేశంబుల నెల్ల బడుచు కృషియే కృషిగా
తా శాంతిగ జీవించు మ
హాశయుడగు రయితు వర్ణ్యు డవడో కవికిన్?

తనపొట్టను తనబట్టను
తనవారి సుఖంబు నెపుడు దలపక దీక్షన్
తనదేశమునకె బ్రతుకును
తనువు నిడెడు సుకృతి పొగడ తగడో కవికిన్?

శ్రీలంగని యాసింపక
మేలుగ తనకున్న తృణమె మేరువయనుచున్
లోలోన తనివిగను శుభ
శీలుని జీవితము చెప్ప జెల్లదె కవికిన్?

ఆమెడ నబ్బినగంజియె
పాయసమన్ని తలచి పతిని భగవంతునిగా
పాయక కొలుచు సతులు కమ
నీయమతులు కవికి వర్ణనీయులు కారో?

గుడిసెలలో నివసించుచు
వడిసెలగొని యరపలెక్కి పక్షులనోలన్
కడు జిలిబిలిపాటలు వి
న్పెడి పడుచులు కవులలేఖినికి సరిపడరో?

అడవుల పశువుల మేపుచు
గుడిగుంచములాడి పిల్లగ్రోవులు కడు వే
డ్కడరగ నూదుచు క్రీడిం
చెడి బుడుతలు కవికి వర్ణనీయులుగారో?

కేవలము శాంతులై శుభ
భావనులై భక్తులై కృపాంచితమతులై
పావనులగు జానపదుల
జీవితములు సుకవులకు రచింపగ తగవో?

లేమివడికన్న బిడ్డల
నోమంగా శక్తిలేమి నురుకష్టములన్
వేమరు సహించు మాతృ
ప్రేమము వర్ణింప సత్కవికి తగదోక్కా?

భోగాములు తెలియక నవ
నాగరికతయనుచు చూచు నాచారములన్
వేగగొను ప్రజల కందలి
బాగోగులు తెలుప కవికి పనిగాదోక్కా?

ఓ కవితిలకములారా!
నాకరములు మోడ్తు నామనవి చేకొనుడీ!
లోకోపకృతికి చెందని
యా కవనము వనమె యనెదు నానుడి గనుడీ!

గురుశిష్యసంవాదము

కూచి నరసింహముగారు

౨

(వందనాశీర్వాదముల పిమ్మట)

శి—నేఁడు మన ప్రసంగవిషయ మేది ?

గు—ప్రభుత్వమువారికి వచ్చు ఆదాయము, ఆయ మూలములు.

శి—మన దేశము విశేషముగాఁ గృషివృత్తి నాధారము చేసికొని బ్రతుకు బీదదేశము.

గు—అందుచేతనే పన్నులు గొనుటలో పాలకులు బహుజాగరూకులై యుండవలయును. ఎట్లుండవలయునో కుమారప్పగారు మూలసూత్రములలో విస్పష్టముగాఁ జెప్పినారు; అవి జ్ఞప్తిలో నున్నవా?

శి—సింహావలోకనము చేసికొని చెప్పుచునెదరా? లోపములు మీరు పూర్తిచేయునెడల నట్లే చెప్పెదను.

గు—మంచిది.

శి—రా జెల్ల ప్రజావర్గమునుండి యీఁ బన్నులు గొనవలసియున్నప్పటికిని, వాని యొత్తుడు పేదవారిపైఁ బడనీయక, అందలి విశేషభాగము భాగ్యవంతులనుండి గ్రహించి బీదలఁ గాచుచుండవలయును.

పరోక్షకరద్వారమున ఇండియావంటి దేశములో శుల్కము లధికముగా గ్రహింపవలెను. ఆపన్నులు దరిద్రప్రజల యాహారపదార్థములమీఁద వేయఁగూడదు; సామాన్యప్రజావర్గ ముపయోగించు వస్తువులపైఁ దేలికగా వేయవలయును. ధనపుష్టిగలవా రుపయోగించు భోగపదార్థములపై నెక్కువగా వేయవచ్చును. గత్యంతరము లేనప్పుడు దక్కఁ గేవలజీవనాధారము లగు పదార్థములపైఁ బన్ను లెప్పుడును విధింపఁగూడదు.

అనావశ్యకములును హానికరములును అగు భోగపదార్థములపైఁ గఠినమైనశుల్కములువేసి ప్రజలు వాని నుపయోగించుకొనుటను సాధ్యమైనంతవఱకరికట్టుచుండవలెనుగాని, ఆదాయ మధిక మగుచున్నది గదా యని, వానిదిగుమతి పెరుఁగనీయఁగూడదు.

ప్రజాపుష్టికిని, తుష్టికిని, పదార్థోత్పాదనవృత్తులకును గావలయు ద్రవ్యము వారియొద్ద నుంచి యతిరిక్తముగా నుండు దానిపైనే పన్నులు వేయుచుండవలెను. శుల్కగ్రహణపద్ధతులును, వాయిదాలును ప్రజలకుఁ గష్టకరములు గాకుండ ననుకూలములుగా నుండవలెను.

గు—విఘ్నేశ్వరపూజ నీవు చేయించితివి గాన మిగిలిన తంతు నేను నడపెదను. 1925-26 వ సంవత్సరపు టాయపు లెక్కలనుబట్టి నీవిధినిషేధసూత్రములు హిందూదేశపరిపాలనలో నెంతవఱకవలంబింపఁబడుచున్నవో చూతము.

శి—చిత్తము.

గు—ఈ క్రిందిపట్టిక ఆసంవత్సరము వచ్చిన ఆదాయపు మొత్తమును, ముఖ్యమైన బాపతులను, కొన్ని బాపతుల యాదాయమును వసూలుచేయుటకైన వ్యయమును జూపుచున్నది.

బాపతు	వసూలు వ్యయము	నికరపు టాదాయము లక్షలలో	
దిగుమతి ఎగుమతి పన్నులు	1.7%	4696	పైచిల్లర
రాబడిపన్ను	3·6%	1553	,,
ఉప్పు	19·7%	507	,,
నల్లమందు	50·8%	203	,,
భూమిపన్ను	11·6%	3143	,,
కల్లు, గంజాయి మున్నగు మాదకద్రవ్యములు	,,	1729	,,
స్టాంపులు	,,	1828	,,
అడవులు	,,	260	,,
రెజిస్ట్రేషన్	,,	78	,,

రెయిల్వేలు	,,	551	,,
కాలువలు మొదలగు నీటివసతులు	,,	239	,,
పోస్టు & టెలిగ్రాఫ్	,,	85	,,
వడ్డి	,,	656	,,
నాణెములు, టంకసాల	,,	393	,,
విశేషాయమూలములు	,,	192	,,
ఇతరములు	,,	119	,,

సంవత్సరాయపు మొత్తము 15,688 లక్షల పైచిల్లర.

ఎగుమతిదిగుమతిసరకులపై వేసిన సుంకములవలన వచ్చు రాబడి తొలుత వివరించి చూచుకొందము. కాని లయివిల్లు స్పష్టముగా నీయబడలేదుగాన, స్థూలవిమర్శనమునకే కాని సూక్ష్మవిమర్శనమునకవకాశము లేదు. అయినను సత్యమును గనుగొనుటకు స్థూలవిమర్శనము చాలును.

శి—రాబడిపద్దులలో నదియే పెద్దపద్దుగా గాన్పించుచున్నది.

గు—పైచూపులవలన బుద్ధి భ్రమాయత్తము చేసుకొనకుడు. చెప్పినమాటలన్నియు విని చివర నీయభిప్రాయమును స్థిరపఱచుకొనుము.

వచ్చిన 4696 లక్షలలోను, ఎగుమతిపన్నులును, పెట్రోలుమీఁది పన్నును, బీదల నట్టే బాధింపని సైకిళ్లు, మోటారుకార్లు, యంత్రములు, సారాయి మొదలగువానిపై వేసిన దిగుమతిపన్నులును ఉన్నవి. వాని మొత్తము 2293 లక్షలు. అవిపోఁగా శేషించిన దిగుమతిపన్నులు 2403 లక్షలు.

శి—అట్లు చూచినను భూమిపన్ను తరువాత నదియే పెద్దకత్తెము.

గు—ఎచ్చుతగ్గు లితరమైన మనదేశపు పద్దులతోఁ బోల్చిచూచుకొనికాదు నిర్ణయింపవలసినది. ఇతరదేశముల కాలాపకురాబడి యెంత వచ్చుచున్నదో పరికించి దానిఁబట్టి నిర్ధారణచేసికొనవలెను.

శి—అట్లే చేయరాదా?

గు— అట్లైన బ్రిటన్దేశమునుండి ౧౯౦౪ సం. లో వివిధదేశముల కెగుమతియైన సరకులపైని ఆయాదేశములవారు వేసిన టారిఫుల (సుంకముల) తారతమ్యమును జాబు సంకలతో నొకపట్టీ, బ్రిటిష్వాణిజ్యసంఘమువారే తయారుచేసి ప్రకటించినారు, చూడుము.—

దేశము	టారిఫ్	దేశము	టారిఫ్
రష్యా	131	ఫ్రాన్సు	34
స్పెయిన్	76	ఇటలీ	27
		జర్మనీ	25
అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు	73	కెనడా	17
		జపాన్	9
పోర్చుగల్	71	టర్కీ	8
		దక్షిణాఫ్రికా	6
ఆస్ట్రియాహంగేరీ	35	చీనా	5
		హాలెండు	3
		బ్రిటిషిండియా	3

మన దిగుమతిపన్నుపద్దు ఎక్కువయో తక్కువయో యిప్పుడు చెప్పుము.

శి— తక్కువయే యని చెప్పకతప్పదు. రష్యావారు వేయు టారిఫ్ మనదానికంటె దాదాపుగా 44 రెట్లున్నది. అన్నిటిలోను మనదేశ మడుగున నున్నది హాలండువారుమాత్రము మనకుఁ దోడుగా నున్నారు.

గు—మన యిండియా, సేద్యముచే జీవనమునకు ముఖ్యాధారముగాఁ జేసికొన్న దేశము గనుక, దిగుమతి సరకులమీఁద వేయు శుల్కము లధికముగా నుండవలసినది. నవ్యవస్తూత్పాదనసామర్థ్యమును, కర్మాగారములును ఇంకను శైశవావస్థలోనే యున్న మనదేశపు వర్తకవ్యాపారము కఠినమైన దిగుమతిపన్నులచే సంరక్షింపఁబడవలెను. యథేష్టవిదేశవాణిజ్యవ్యాపారపద్ధతి పరిపాలకు లవలంబించుట దేశానర్థకరము.

శి—పరదేశములును, బ్రిటిష్సామ్రాజ్యములోఁ జేరిన యితరదేశములును గూడ విదేశవస్తుసామగ్రిపై దిగుమతిపన్ను లంత హెచ్చుగా వేయుచుండఁగా మన

హిందూదేశపరిపాలకులు న్యాయశుల్కములు విధించుటకు హేతు వేమైయుండును?

గు—మన దేశమునకు వచ్చు విదేశవస్తుజాతములో విశేషభాగము పాలకుల స్వదేశమగు గ్రేట్బ్రిటన్ ద్వీపమునుండియే వచ్చుచున్నది గనుక. ఎవరివారిని వారు బాగుచేసికొనఁ బ్రయత్నించుట స్వాభావికము గనుక.

శి—ఎగుమతిపన్ను లెక్కువ చేసినచో, దేవుఁ డిచ్చిన యాహారపదార్థములు దేశములో నిలిచి యుండి, వెలలు తగ్గి, ప్రజల కఱవుబాధ కొంతవఱకుఁ బోఁగొట్టునుగదా!

గు—ఆపనిమాత్ర మెట్లు జరుగఁ గలదు? నేల బొగ్గుతోను ఇనుముతోను ఆఁకలి తీఱదుగదా! మన ముడిసరకులు- ముఖ్యముగా గోధుమలు- ఇతర దేశములకంటె విశేషముగా గ్రేట్బ్రిటన్నకే రవానా యగుచున్నవి. పరిపాలితులకు క్షామబాధ రాకుండఁ బరిపాలకదేశప్రజక్షుద్బాధ యెట్లు పోఁగలదు, చెప్పవాఁడవుగాని?

స్వేచ్ఛావాణిజ్యవ్యాపారవిధాన మవలంబించి రాజ్యతంత్రము సాగించుచున్నంత వఱకుఁ దెల్లవారికి విదేశస్థులకును, విదేశవస్తువులను విరివిగా నుపయోగించు నల్పసంఖ్యాకులగు ధనవద్భారతీయప్రజకును, లాభము చేయుచు నెగుమతిదిగుమతిసుంకములు తగ్గింపక తప్పదు; రాబడిలోని యాలోటుకూడఁ దీసికొనుటకు భూములమీఁదను, ఉప్పు మున్నగు జీవనాధారపదార్థములమీఁదను శిస్తుపన్నులు హెచ్చించి ప్రజల బాధింపక తప్పదు.

శి—పరిపాలకులుగా నెవ రుందురో తుదకు రాజ్యలాభ మంతయు వారికే కలుగునన్నమాట. బ్రిటిష్ వారు మన దేశమునకుఁ బ్రభువులై వారు గావునఁ దత్ఫలలాభము లన్నియు వారికిని, వారి దేశమువారికిని ప్రాప్తింపక మానవన్నమాట.

గు—అవును. "మిల్లు" గారు చెప్పిన మాటలే నీవును జెప్పినావు. "ఆత్మవత్సర్వభూతాని" అనువచనము లాధ్యాత్మికశాస్త్రములోనివిగాని అర్థశాస్త్రములోనివి గావు. "నిన్ని తరు లెట్లు చూడవలె నని నీ వంటునో నీ వితరుల నట్లు చూడుము" అను బైబిల్ లోని యుపదేశవాక్యము భానువాసరములందుఁ బ్రార్థనాగారములలో నిచ్చు ధర్మోపన్యాసముల కుపయోగపడును గాని పరదేశపాలనక్రియాకలాపమునం దవలంబించిపోవుట కనువు పడదు.

"ఇది దివ్యమైన దొడ్డదేశము; కాని అయ్యో! స్వదేశస్థు లందుండిపోయిరే! అని నాకుఁ బట్టరాని దుఃఖము వచ్చుచున్నది." అని యొకఁడు వంగదేశపు గవర్నరుగారితో నన్నాఁడఁట!

శి—ప్రమాణ మేమి?

గు—"హాలండు"గారు తమ గ్రంథములో వ్రాసినారు.

శి—అట్లన్న మహానుభావుఁ డెవఁడు?

గు—మన దేశములో గోఁగునారవర్తకము చేయుచుండిన డండీపట్టణవాస్తవ్యుఁడగు నొక వర్తకుఁడు.

శి—వస్తునిర్మాణపాటవమునందును, వాణిజ్యనైపుణ్యమునందును, అర్థబలమునందును సమానులై యుండువారి దేశములకు, విశృంఖలముగా నేతద్వణిగ్వ్యాపారములు సాగనిచ్చుపద్ధతి అనుకూలించును గాని, ప్రజలు విత్తహీనులై, వ్యవహారజ్ఞానశూన్యులై యుండు మనదేశమునకు హానికరమగును. అందులో ఆయవ్యయనిర్ణయాధికారము పరుల చేతులలో నున్నప్పుడు మఱియు ననర్థకారియగును.

గు—నీ వన్నమాట సత్యము. హిందూదేశమునకుఁ బ్రస్తుతావస్థలో శ్రేయస్కరమైనది శాసననిరుద్ధమై, నియతమై, స్వదేశవర్తకమున కబాధకమై యుండు విదేశవాణిజ్యము.

శి—ఇఁకఁ బట్టీలో రెండవపద్దుగా నుండు వచ్చుబడిపన్నునుగూర్చి ముచ్చటించుకొందము.

గు—పన్ను లన్నిటిలోను ఇది బహుప్రజాతృప్తికరమైన పన్నుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది.

శి—ఈరూపముగానైన రావలసినపన్నెంతయు వచ్చుచున్నదా ?

గు—ఇండియా చేసిన ఋణములపైఁ జెల్లింపవలయు పెద్దవడ్డిమొత్తములు ప్రభుత్వమువారు ఇంగ్లండులోఁ జెల్లించుచున్నారు. వానిమీఁదఁ బరదేశఋణప్రదాతలనుండి వసూలు చేయవలయు రాబడిపన్ను ఇండియాకు ముట్టుటలేదు. ముట్టినచో సాలునకు రెండుకోట్ల రూపాయలు హిందూదేశకోశములోఁ బడుచుండు నని "షా"గారు లెక్కించి చెప్పినారు.

శి—ఇట్టిపద్దులు మఱేమైన నున్నవా ?

గు—గొప్పగొప్ప భూస్వాములనుండి భూమిపన్నులు పుచ్చుకొనుచున్నామని చెప్పి, ఆభూములపై వచ్చు రాబడిమీఁద రాబడిపన్ను వసూలు చేయుట లేదు. సుఖజీవనమునకుఁ జాలిన యాదాయమును దాఁటి వచ్చు రాబడు లన్నిటిమీఁదను రాబడిపన్ను వేయుటయే మంచిపద్ధతి. "చెల్లింపఁగల శక్తి గలవారిపైఁ బన్నులు వేయవచ్చును" అనుసూత్ర మీపట్టున వా[illegible]ములోనికిఁ దేవలసినదే. ఈబాపతు శుల్కాభావనష్టము సంవత్సరమునకుఁ బదికోట్లరూపాయలని పై "షా" పండితుఁడే వ్రాసినాఁడు.

ఇంకొకటి యిట్టిదే యున్నది.

శి—ఏది ?

గు—తెల్లదొరలనేకులు మనదేశములో వర్తకముచేసి, మనలనుండి యమితమైన ధనము వాణిజ్యలాభరూపముగా లాగుకొని, తమ గ్రేట్బ్రిటన్దేశమునకుఁబోయి దానితో నచట గొప్పభూముల సంపాదించుకొని, వానిపైఁ బన్నులు గ్రేట్బ్రిటన్ప్రభుత్వమువారికిఁ జెల్లించుచున్నారు. ఆపన్నుల యాదాయమంతయు న్యాయ్యముగా హిందూదేశమునకు వచ్చుబడిపన్నుగా రావలసినది.

శి—ఇండియాపరిపాలకులు స్వదేశీయులే యగునెడల బ్రిటన్వారితోఁ దగు నొడంబడికలు చేసికొని యట్టి యాదాయములను బోకుండ రాఁబట్టుకొందురు గదా!—నవ్వుకొనుచున్నా రేమి!

గు—ఏమియు లేదు. "మా ఆయన బ్రతికియుండిన మంగలవానినైనఁ బిలుచుకొని వచ్చునుగదా !" అన్న లోకోక్తి నీమాటలవలన జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. మనవారు పాలకు లగుచో నట్టి యిక్కట్టు లేల పుట్టును?

శి—పోనిండు, తరువాతి యుప్పుపన్నుమాట చెప్పుఁడు. దానిమూలముననే యిప్పుడు దేశమంతయు నల్లకల్లోలముగా నున్నది.

గు—పేదలను బాధించుపన్నులు రాజులు వేయఁగూడదు—అను రాజనీతిసూత్రము సర్వజనసమాదరణీయసూత్రమే యగునెడల, ఉప్పుపన్ను ఘోరమైన యన్యాయపుఁబన్నని చెప్పకతీరదు.

శి—ఎందుచేత ?

గు—సర్వప్రాణులును సునాయాసముగా యథేచ్ఛముగా అనుభవించుటకు గాలి, వెలుతురు, నీరు—భగవంతుఁ డెట్లు సఫలముగాఁ బ్రసాదించినాఁడో, అట్లే మనుష్యులును పశువులును గూడ సుకరముగా నుప్పు వాడుకొని సుఖపడి యారోగ్యరక్షణము చేసికొనుట కాసర్వరక్షకుఁడు, సముద్రమునందె యవకాశమును గ్రహించినాఁడు. అట్టిచోఁ దానికి ప్రతిబంధకములు కల్పించి, పన్నులువేసి ప్రజను బాధపెట్టుట యధర్మకృత్యము.

దేశమున కీపన్ను మహావిపత్తని యేకకంఠముగా హిందూదేశప్రజానాయకు లందఱును గర్హించినారు.

శి—ప్రజలకు ఉప్పు చౌకగా నమ్ముచున్నారేమో ?

గు—చేయుటకు నూరురూపాయలు పట్టినసరకు ప్రజలకు రూ 1800లు మొదలు రూ 2000లకు అమ్ముదురట.

శి—ఈమాట యెవరు చెప్పినారు ?

గు—'బ్లంటు'గారు తమ గ్రంథములో వ్రాసినారు.

శి—ఇంకను ఈ విషయమునుగూర్చి ఆయన యేమివ్రాసెనో చెప్పుదురా ?

గు—"కొనలేక యుప్పు మిక్కిలి తక్కువగా వాడుకొనువారు నిరుపేదలు. దక్షిణదేశప్రజలోఁ జెక్కు రట్టిబీదవారే. దక్షిణహిందూస్థానములో మనుష్యుఁడు శ్రమపడి పండింప నక్కఱలేకుండ భూమిపై నైసర్గికముగా నుత్పన్నమై కాన్పించు నుప్పుగలప్రదేశము లనేకము లున్నవి. ఎదుటఁ బుష్కలముగా దొరకు నుప్పు చూచుచు, అన్యాయమగు శాసనముచే నుప్పు కఱ వనుభవించుట అచటిప్రజలకు మిక్కిలి కష్టముగా నున్నది—ఉప్పు కొనిపెట్టలేక మాపశువు లుప్పు నాకి రోఁగ బ్రతుకునని రాత్రులందు వానిని దొంగతనముగా ఉప్పుపట్టలకుఁ దోలు దుర్దశకు మేము వచ్చినాము, కాని కనఁబడినయెడలఁ జట్టముల నతిక్రమించితిమని కావలివాండ్రు మాపశువులను బందెదొడ్లలోఁ బెట్టుదురు. స్వాభావికముగా నేలపైనుప్పు గాన్పించు చోట్లనెల్ల నూడ్పించి యాయుప్పును గుట్టలుగాఁ జేరిపించి పోలీసువారు అది ప్రజ లుపయోగించుట కనర్హ మగునట్లు పాడుచేయవలయునని యిటీవల నుత్తరువులు పుట్టినవి—అని నేఁ ద్రోవలోఁ జూచిన యనేకగ్రామముల రయితులు మొఱ్ఱలు పెట్టుకొనినారు." అని కూడ ఆర్బ్లంటుగారు వ్రాసినారు.

శి—ఈపన్ను వసూలుచేయుటకుఁ బ్రభుత్వము వారి కగు వ్యయ మెంత?

గు—అది యెక్కువయే. అసలురాబడిలో 19.7% అని లెక్కటిపట్టీలో నున్నది. అనఁగా దాదాపుగా నైదవవం తన్నమాట.

శి—అధికారులలో నెవరైన నీ యుప్పుపన్ను దుష్టమైనదని యొప్పుకొనినారా?

గు—ఆ! యావద్బ్రిటిష్సామ్రాజ్యమునకు మంత్రియగు మెగ్డానల్డుగారే యిట్లు చెప్పుచున్నారు:— "ఉప్పుపన్ను ప్రజలనుండి బలవంతముగాఁ గొను పీడాకరమైన పన్ను. యథార్థస్థితి ప్రజకుఁ దెలిసిన యెడల, నది వారి కతృప్తిఁ గలిగింపకమానదు. ఇది స్వలాభమే పరమార్థముగాఁ జూచికొని దరిద్రహిందూదేశమును దోఁచుకొని తాము బాగుపడిన కంపెనీవారియొక్క దుష్పరిపాలనాస్మృతిశేషము."

శి—అబ్బా! మెగ్డానల్డుగా రిప్పటి సంశోధము వచ్చునని యిప్పుడే తెలిసికొనిన భావిజ్ఞు లన్నమాట.

గు—ఔను! నేఁటి కీప్రసంగము చాలును.

శి—చిత్తము! నమస్కారము! సెలవు.

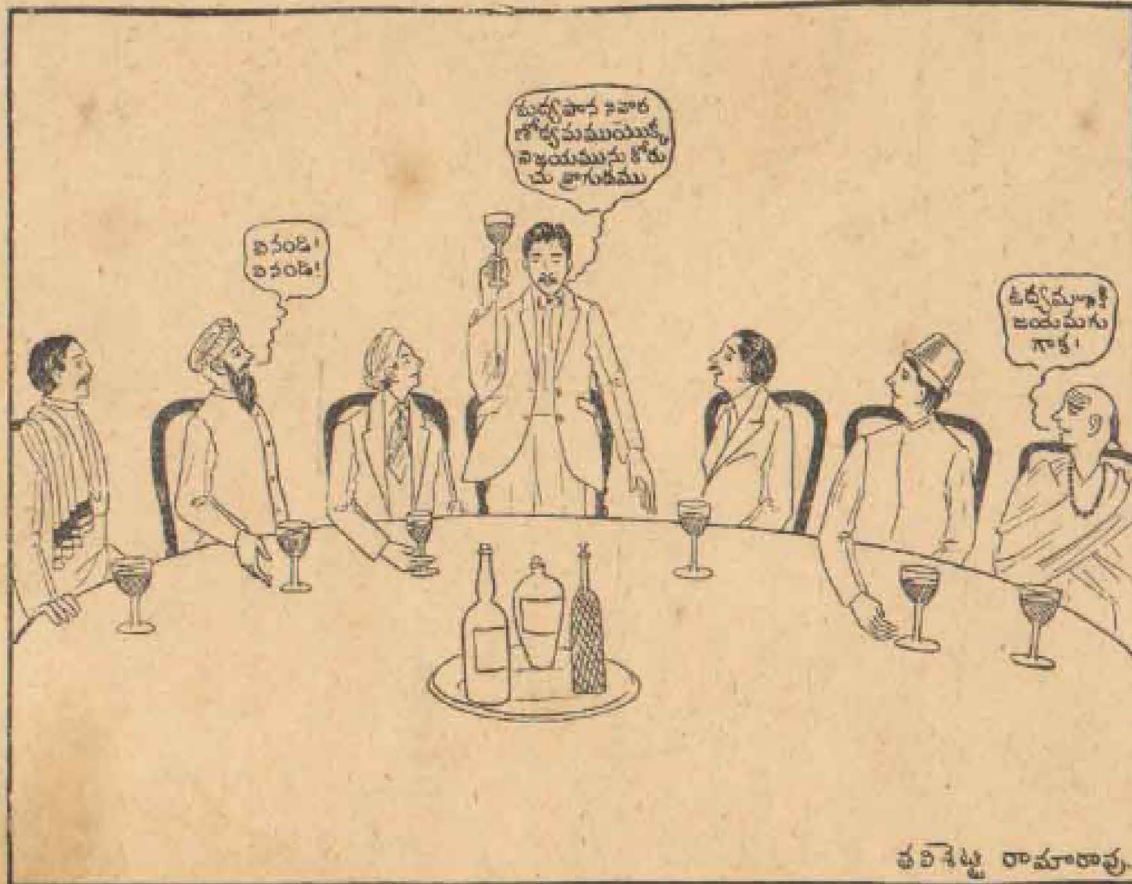
గు—శుభీభవ!

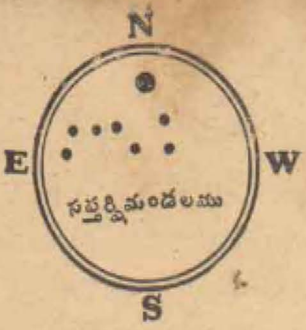
నిజగురువు

ధర్మాల అప్పన్నపంతులు గారు

బాలురతోడ నేనెపుడు బాటలు బాడుదు నాటలాడుచున్,
బాలుర కేను బోధన లుపాయముతోడ హితంబు సేయుచున్,
బాలుర శీలమున్ యశము బాలనసేయుట నాదు చింతనల్,
బాలుడ నేను నీకు, నను బాలనసేయవె లోకబాంధవా!

మద్యపాన నివారణోద్యమమెడల సానుభూతియా ?

సప్తర్షిమండలము

నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు

ప్రాచీన హైందవ దేశచరిత్ర కాలముల దెలియజేయుపట్టున సప్తర్షు లేయేకాలములయం దేయేనక్షత్రములయందు సంచరించుచుండినదియు పురాణేతిహాసాది హైందవప్రాచీనవాఙ్మయమునందు చెప్పబడియున్నది. ఆయా కాలములను మనము తెలుసుకొనకలిగిన ప్రాచీన హైందవ దేశచరిత్ర యథార్థకాలనిర్ణయము గావించుట కనువగును.

సప్తర్షిమండలచలనవిధానమునుగురించియు, ఒక్కొక్కనక్షత్రమున వారు సంచరించుకాలపరిమితిని గురించియు కొందరు భిన్నాభిప్రాయములైనటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈసప్తర్షిమండలము తక్కినగ్రహములవలె ముందునకు నడవక వెనుకకు నడచుచుండెనని కొందరిమతము. వారిమతానుసారము సప్తర్షులు నక్షత్రమండలమున అశ్వినీనక్షత్రమునుండి వరుసక్రమముగ భరణ్యాదినక్షత్రములయందు ముందునకు నడవక, వెనుకకు అనగా రేవత్యాదినక్షత్రములయందు విలోమముగ సంచరించుచుందురని చెప్పుచున్నారు. మరికొందరు అశ్వినీనక్షత్రము మొదలు వరుసక్రమముగ ముందునకు సంచరించుచుందురని చెప్పుచున్నారు. దీనినిబట్టి సప్తర్షులు ముందునడకను (Forward motion) సంచరించుచుందురా లేక వెనుకనడకను(Retrograde motion)సంచరించుచుందురా యను రెండుసిద్ధాంతములు గన్పట్టుచున్నవి. ఇట్లుండ సప్తర్షిమండలమునకు చలనమే లేదని నవీనసిద్ధాంతులగు స్వామికన్నుపిళ్లెమున్నగువారి సిద్ధాంతమయినటుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షిమండలమునకు చలనము లేదని ప్రాచీనహైందవసిద్ధాంతు లెరింగియుండిరనియు, సప్తర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున శతవత్సరము లుందురని చెప్పుచు శతాబ్దములను లెక్కించుటకుగాను యేర్పరుచుకొనిన యొకసాంకేతిక యుగమనియు జెప్పియుండిరి. (Vide, Indian Ephemeris by Dewan Bahadur L. D. Swamikannu Pillai, Vol. I, part I, page 483, para 6 of Appendix F) స్వామికన్నుపిళ్లెగారట్టిసాంకేతికయుగమునుబట్టియే మహాభారత యుద్ధకాలనిర్ణయమును గావించుటనుబట్టియే సప్తర్షిమండలమునకు నైజముగ చలనము లేదని యెంచి నిర్ణీతమగు విధానమున నాసప్తర్షిమండలమునకు సమముగ నొకశతాబ్దకాలమొక్కొక్కనక్షత్రము గన్పట్టుచుండుననియు నద్దానినే ప్రాచీనహైందవు లొకసాంకేతిక యుగముగ గైకొని చరిత్రకాలనిర్ణయములు

గావించుపట్టున జేర్కొనియుందురని యెంచి కాలనిర్ణయవిధానమునకు గడంగిన యథార్థ కాలనిర్ణయముల గావించదగియుండు ననుట సిద్ధము.

పురాణేతిహాసాదిప్రాచీనహైందవవాఙ్మయము యుధిష్ఠిరుని కాలమునందును, పరీక్షితుని కాలమునందును సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమునం దుండినటుల జెప్పుచున్నది. శ్రుతర్షులు మాత్రము యుధిష్ఠిరపరీక్షితుల కాలముల యందు సప్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండినటుల జెప్పియుండిరనుచున్నారు. వీనినిబట్టియే తర్వాతకాలమున కొన్ని భిన్నసిద్ధాంతములు బయలువెడలినటుల గన్పట్టుచున్నది. వరాహమిహిరుడు శ్రుతర్షుల సిద్ధాంతము ననుసరించి యుండెననియు సప్తర్షులు అశ్విన్యాదినక్షత్రముల వరుసక్రమము ననుసరించి సంచరించుచుండినటుల జెప్పియుండెననియు కొందరు జెప్పుచుండిరి. వరాహమిహిరు డదివర కుండు సిద్ధాంతములను కనుబరచుచు ఆయాసిద్ధాంతముల ననుసరించి కాలనిర్ణయము గావించుట కనువగు మార్గములను తెలియజేసియుండెను. ప్రాచీనసిద్ధాంతవేత్తయగు వృద్ధగర్గుని మతానుసారముగ సప్తర్షులు యుధిష్ఠిరుని కాలమున మఘానక్షత్రమున నుండిరనియు, ఆయుధిష్ఠిరుని కాలమునకును శకకాలమునకును మధ్యగల కాలవ్యవధి 2526 సంవత్సరము లయ్యుండె ననియు జెప్పియుండెను.

శ్లో. ఆసన్మఘాసు మునయః శాసతిపృథ్వీమ్ యుధిష్ఠిరే నృపతౌ, షట్ద్వికపంచద్వియుత శకకాలస్య తస్య రాజ్ఞశ్చ.

—బృహత్సంహిత, ౧౩, అధ్యా. శ్లో. ౧.

ఈశ్లోకమున వరాహమిహిరునిచే బ్రస్తావింపబడిన శకకాలము శాలివాహనశక మను భ్రాంతితో యుధిష్ఠిరకాలనిర్ణయము గావింప కొందరు బ్రయత్నించియుండిరి. అయ్యది క్రీ. పూ. 550 సంవత్సరమున శకసామ్రాజ్యస్థాపనము గావించిన సైరసుచక్రవర్తిచే స్థాపింపబడిన శకవత్సరప్రశంసయని యిదివరలో కనుబరచియుంటిని. (Vide The Age of the Mahabharata-War published by me-P. 56 to 58) వరాహమిహిరు డిచ్చిన యీ కాలగణితమునుబట్టి యిప్పటి కయిదువేల యేడు (2526 + 550 + 1931) సంవత్సరములకు పూర్వము యుధిష్ఠిరు డుండినటులను, యుధిష్ఠిరుని కాలమున సప్తర్షులు మఘయం దుండినటులను ఒక్కొక్కనక్షత్రమున శతవత్సరము లుండునటులను జెప్పబడియుండుటచే యుధిష్ఠిరుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నిప్పటి కయిదువేల నూటయేడు వత్సరముల (5007 + 100) క్రిందట బ్రవేశించి యుండిరనియు స్పష్టముగ దెలియుచున్నది. ఈగణితమునుబట్టి యుధిష్ఠిరుని కాలమునుండి ప్రస్తుతకాలమువరకు సప్తర్షు లేబదియొక్క నక్షత్రములయందు సంచరించియుండినటుల దెలియుచున్నది.

మత్స్యపురాణమున

"భవిష్యేతే ప్రవక్ష్యామి పుణ్యక్షైః ప్రోక్తసప్తర్షిభిః,

సప్తర్షయ స్తథా ప్రాంశుః ప్రదీప్తే నాగ్నినాసమాః,

సప్తవింశతి భావ్యానా మాన్ధ్రాణాంతు యథాపునః."
—మత్స్యపురాణ. ౨౭౧ అధ్యా. ౪౦-౪౧ శ్లో.

అని చెప్పబడియుండుటచే "ప్రదీప్తేనాగ్నినా సమాః" అనువాక్యమునకు అగ్నిదేవు డధిపతిగనుండిన కృత్తికానక్షత్రమునకు సమముగ సప్తర్షు లుండిరనియు వారలు తిరిగి యిరువదియేడవ(27) ఆంధ్రరాజులకాలమున కొక యావృత్తి (Rotation or Cycle) పూర్తిగావించి రెండవయావృత్తి ప్రారంభించెదరనియు తర్వాతకాలపువార లభిప్రాయులై యుధిష్ఠిరుని కాలమునందు లేక పరీక్షితునికాలమునందు సప్తర్షులు కృత్తికయందుండిరని భావించినటుల గన్పట్టెడి. ఆశ్లోకములకు తర్వాత జెప్పబడిన శ్లోకములయందు—

"సప్తర్షయో మఖాయుక్తాః కాలేపారీక్షితేశతమ్,
ఆంధ్రాంశే చతుర్వింశా భవిష్యంతి శతంసమాః".
—మత్స్యపురాణ. ౨౭౧ అధ్యా. ౪౮-౪౯ శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. ఇయ్యది "పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమునందుండిన కాలము పారీక్షితశతమనియు, తర్వాత ఆంధ్రరాజుల ప్రారంభకాలమునకు ఇరువదినాలుగు (24) శతాబ్దములు గడచును" అనియు దెలియజేయుచున్నది. పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండిరని స్పష్టముగ జెప్పియుండుటచే కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనుట గ్రంథకర్తయుద్దేశ్యము కాదని స్పష్టముగ దెలియుచున్నది. మరియు "ప్రదీప్తేనాగ్నినా సమాః" అను వాక్యమునకు "ప్రకాశమాన మగు అగ్నిదేవు డధిపతిగనుండుకృత్తికానక్షత్రమునకు సమముగనుండు" అనుభావము కాదనియు, "అగ్నితో సమానముగ ప్రకాశించెడు సప్తర్షులు" అని చెప్పుటకుగాను విశేషణపదముగ జెప్పబడియుండెననియు బోధితమగుచున్నది. అదియునుగాక పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనియు, ఆవాక్యముల వెంటనే తిరిగి యేడు శతాబ్దముల కాలవ్యవధిని తెలియజేయునటుల మఘానక్షత్రమునం దుండెననియు జెప్పబడియుండెననుట యసంగతము. సప్తర్షులు శ్రుతర్షుల మతానుసారముగ కృత్తికానక్షత్రమునందును, పురాణవేత్తలు వృద్ధగర్గుడు మున్నగువారి మతానుసారముగ మఘానక్షత్రమునందును పరీక్షితునికాలమున సంచరించుచుండిరని యెంచినను అందలివాక్యములను బట్టి వారు అశ్వన్యాదినక్షత్రముల వరుసక్రమముగ ముందునకు సంచరించుచుండిరను భావము స్ఫురించుటకైనను అవకాశము గన్పట్టదు. 'హైందవశకములు' (Book of Indian Eras) అనుగ్రంథమును రచించిన అలెగ్జాండరు కన్నింగహామ్ పండితుడు సప్తర్షియుగమును గురించి రచించుసందర్భమున నీవిషయమును చర్చించుచు యథార్థస్థితిని సమన్వయముగావించుకొనజాలక శ్రుతర్షులు కృత్తికానక్షత్రముగ నెంచినదానినే పురాణవేత్తలును వృద్ధగర్గాదులును మఘానక్షత్రముగ నెంచియుండిరనియు ఆ యుభయమతముల వారి యుద్దేశ్య మొకేనక్షత్రమును గురించి చెప్పుటయే యయ్యుండెననియు సమన్వయము జేయుచు

సమర్థించితి మనుకొనియుండిరి. కాని యీ సప్తర్షి యుగకాలములను కనుబరుచుటయందు వారి చలనమును వెనుకకు కనుబరచుటకు మారు ముందునకు కనుబరచియుండిరి. (Vide Book of Indian Eras by Alexander Cunnigham p. 17).

సప్తర్షిమండలచలనమును గురించియు, సప్తర్షి యుగకాలపరిమితులను గురించియు ప్రాచీనహైందవవాఙ్మయ మెటుల జెప్పుచున్నదో కనుగొనెదము.—

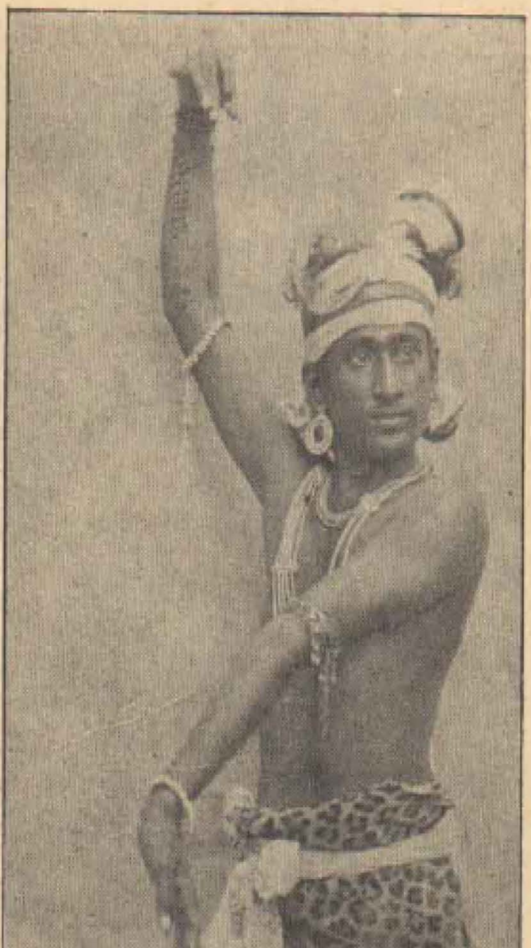
"సప్తవింశతిపర్యంతే కృత్స్నే నక్షత్రమండలే,
సప్తర్షయస్తు తిష్ఠంతి పర్యాయేణ శతంశతం.
సప్తర్షీణాంయుగం హ్యేతద్దివ్యయాసంఖ్యయా స్మృతమ్,
సమాదివ్యాః స్మృతాః సప్తదివ్యామాసాః షడేవహి.
ఋక్షాదృక్షం శతేనాబ్దైర్యాంతి చిత్రశిఖండినః,
దివ్యః సప్తర్షికాలోయం క్రమాదేవం ప్రవర్తతే.
సప్తర్షీణాంతు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే హ్యుదితౌ దివి
తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్ సమంనిశి.
తేన సప్తర్షయో యుక్తా స్తిష్ఠన్త్యబ్దశతం నృణామ్,
నక్షత్రాణా మృషీణాంచ యోగస్యైతన్నిదర్శనమ్.
యదా దేవర్షయః సప్తమఘాసువిచరంతిహి,
తదా ప్రవృత్తశ్చ కలి ర్ద్వాదశాబ్ద శతాత్మకః,
యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతి స్తస్మిన్నేవహివత్సరే,
ప్రతిపన్నం కలియుగ మితిప్రాహుః పురావిదః.
యావత్ స భగవాన్ విష్ణుః పస్పర్శేమాం వసుంధరామ్,
తావత్ పృథ్వీం పరాక్రాంతుం సమర్థోనాభవత్ కలిః.
యదామఘాభ్యోయాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తతః ప్రభృత్యేవ కలిర్వృద్ధిం యాస్యతినిశ్చితమ్.
యదాయుధిష్ఠిరో రాజాశక్రప్రస్థేప్రతిష్ఠితః,
తదాసప్తర్షయః ప్రాపుర్మఘాః పితృహి దేవతాః.
పంచసప్తతివర్షాణి ప్రాక్కలేః సప్తతేద్విజాః,
మఘాస్వాసన్ మహారాజే శాసత్యుర్వీం యుధిష్ఠిరే.
పంచవింశతి వర్షేషు గతే ష్వథకలౌయుగే,
సమాశ్రయిష్యన్త్యాశ్లేషాం మునయస్తే శతం సమాః.
తదైవ ధర్మపుత్రోపి మహాప్రస్థానసుస్థితః,
భువం పరిభ్రమన్నంతే స్వర్గమారోక్ష్యతిధ్రువమ్.
తదైవ లౌకికాబ్దోపి సప్తవింశ శతాత్మకః,
ధర్మపుత్ర జ్ఞాపకార్థం లోకేతానత్ ప్రవర్తితః"

(Vide-Kaliyuga Rajavrittantam, Bhaga III, Chap III)

అని కలియుగరాజ వృత్తాంతము చెప్పుచున్నది. ఇయ్యది భవిష్యత్పురాణము ననుసరించి యుండెను. ఈ వాక్యములను బట్టి సప్తర్షులు నక్షత్రమండలమున గల యిరువది యేడు నక్షత్రములను ఒక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరముల పర్యంతము నిలుచుచు నక్షత్ర మండలమును చుట్టి వచ్చుచున్నారనియు, వీ రొకపరినక్షత్రమండలమునుచుట్టివచ్చుకాలము దేవకాలమానమున నేడు వత్సరముల ఆరు మాసము లగుచున్న దనియు, సప్తర్షులలో పూర్వదిక్కున గన్పట్టునక్షత్రములకు మధ్య భాగమునకు సమముగా అర్ధరాత్రమునగన్పట్టు నక్షత్రమునం దా సప్తర్షులు సంచరించుచుండి నటు లెంచవలసి యుండుననియు, కలియుగప్రవే శకాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున సంచ రించుచుండిరనియు, శ్రీకృష్ణభగవాను లీప్రపం చమును వీడి చనినకాలముననే కలిప్రవేశ మయ్యెండెననియు, అయ్యదియే కలియుగ ప్రారంభమనియు, శక్రప్రస్థమున (ఇంద్రప్రస్థ మున) యుధిష్ఠిరుడు పట్టాభిషిక్తుడగుకాల

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬.

మున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమునందుండిరని యు, యుధిష్ఠిర పరిపాలనకాలమున మఘయం దుండిన సప్తర్షులు కలియుగప్రవేశకాలమునకు పూర్వము డెబ్బదియైదు వత్సరముల క్రిందట మఘానక్షత్రమున ప్రవేశించి యుండిరనియు, కలియుగమునం దిరువదియైదు (25) వత్సర ములు గడచిన పిమ్మట సప్తర్షులు ఆశ్లేషా నక్షత్రశతమున బ్రవేశించిరనియు, అయ్యదియే యుధిష్ఠిరుడు మహాప్రస్థానము జేరిన సమయ మనియు, యుధిష్ఠిరుని జ్ఞాపకార్థ మప్పటినుండి యే యిరువదియేడు శతాబ్దముల (2700) పరిమితిగల లౌకికాబ్దము ప్రారంభించబడి యుండెననియు దెలియుచున్నది.

"సప్తర్షయస్తు వర్తన్తే యత్ర నక్షత్రమండలే,
సప్తర్షయస్తు తిష్ఠన్తి పర్యాయేణ శతం నృణామ్,
సప్తర్షీణాంతు పర్యాయే తత్సమ్వత్సరం దివ్యసఙ్ఖ్యయా,
సమాదివ్యాస్మృతాః సప్తదివ్యామాసాష్షడేవహి.
ఏభిః ప్రవర్తతేకాలో దివ్యః సప్తర్షిభిస్తువై,
సప్తర్షీణాంతు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే హ్యుదితే నిశి,
తయోర్మధ్యేతు నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం దివి,
తేన సప్తర్షయో జ్ఞేయా యుక్తా వ్యోమ్ని శతం సమాః.
నక్షత్రాణా మృషీణాంతు యోగస్యై తన్నిదర్శనమ్,
సప్తర్షయో మఘా యుక్తాః కాలే పారీక్షితే శతమ్."
(Vide మత్స్యపురాణము. ౨౭౧ అధ్యా. ౪౨-౪౬. శ్లో)

అని మత్స్యపురాణము చెప్పుచున్నది. ఈ వాక్యములను బట్టి నక్షత్రమండలమున గల యేనక్షత్రమున సప్తర్షులుందురో ఆనక్షత్రమున వారు శతవత్సరముల పర్యంత ముండెదరనియు, నక్షత్రమండలమును సప్తర్షులు చుట్టివచ్చెడు కాలము దేవకాలమున నేడువత్సరముల ఆరు మాసములకాల మగుచున్నదనియు, అర్ధరాత్ర మున సప్తర్షిమండలమున పూర్వదిక్కున నుండు నక్షత్రములకు సమముగ యేనక్షత్రము గన్పట్టునో యానక్షత్రమున సప్తర్షులొక శతవత్సరము లుండెదరనియు, పరీక్షితునికాల మున సప్తర్షులు మఘయం దుండిరనియు, ఆ కారణమున మఘయందు సప్తర్షులుండిన శతము పారీక్షితశతమని పేర్కొనబడుచుండె దెలియుచున్నది.

దేవకాలమానమున నొకదివ్యవత్సరము మానవకాలమానమున మున్నూటఅరువది (360) వత్సరములకాల మయ్యుండినటుల పురాణాదులయందు జెప్పబడియుండెను. కావున ఏడుదివ్యవత్సరముల ఆరుమాసముల కాలము మానవమానమున ఇరువదియేడువం దల(2700) సంవత్సరము లగుచున్నది. సప్తర్షు లొక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరము లుం దురని చెప్పబడియుండుటచే వార లొకపరి నక్షత్రమండలమునగల యిరువదియేడు నక్ష త్రములను చుట్టివచ్చుట కిరువదియేడువందల (27 × 100) వత్సరము లగుచున్నవి. ఇయ్యది సప్తర్షియుగమునకు చెప్పబడిన (2700) ఇరువది యేడువందల సంవత్సరముల సంఖ్యకు సరిపో వుచున్నది.

భాగవతపురాణమునందును

"సప్తర్షీణాంతుయౌ పూర్వౌదృశ్యేతే ఉదితౌదివి,
తయోస్తుమధ్యేనక్షత్రం దృశ్యతేయత్సమంనిశి,
తేనైతఋషయోయుక్తా స్తిష్ఠం త్యబ్దశతంనృణామ్,
తేత్వదీయేద్విజాః కాలేహ్యధునా చాశ్రితామఘాః".
—భాగవతము ౧౨ స్కం ౨౭. ౨౮ శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. విష్ణుపురాణము నందును

"సప్తర్షీణాంతుయౌ పూర్వౌదృశ్యేతే హ్యుదితౌదివి
తయోస్తుమధ్యేనక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమంనిశి
తేన సప్తర్షయో యుక్తా స్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణామ్
తేతుపారీక్షితే కాలే మఘాస్వాసన్ ద్విజోత్తమ".

విష్ణుపురాణము ౪ అంశ ౨౪ అధ్యా ౧౦౫. ౧౦౬శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. వాయుబ్రహ్మాండ పురాణములయందును ఇటులనే చెప్పబడియున్నది. (1. వాయు. 99 అధ్యా. 2. బ్రహ్మాండపురాణము. 3. అధ్యా 74) వీని నన్నిటినిబట్టి జూచిన సప్తర్షిమండలమున పూర్వమందున్న నక్షత్రములకు సమముగా అర్ధరాత్రమున నక్షత్రమండలమున నేనక్షత్రము గన్పట్టుచున్నదో యానక్షత్రమున సప్తర్షులుండినటుల భావించవలసియుండుననియు, సప్తర్షు లొక్కొక్కనక్షత్రమున మానవకాలమానమున శతవత్సరము లుందురనియు స్పష్టముగ దెలియుచున్నది.

పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తికయందుండిరనెడి శ్రుతర్షులును, మఘయందుండిరనెడు పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్గాదులును

"సప్తర్షీణాంతుయౌ పూర్వౌదృశ్యేతే హ్యుదితౌదివి,
తయోస్తుమధ్యేనక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమంనిశి".

అను శ్లోకమునుబట్టి పూర్వమున చూడబడెడు నక్షత్రము లెవ్వియో నిర్ధారణగావించు పట్టున భిన్నాభిప్రాయులై యుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈభిన్నాభిప్రాయమే యొకేకాలమందు సప్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనుటకును, మఘానక్షత్రమున నుండిరనుటకును కారణమయినటుల గన్పట్టుచున్నది. "పూర్వౌ" యనుపదమునకు "ముందరభాగమున లేక మొదట" యనియును, "తూర్పుదిక్కున" అనియును అర్థముచెప్పుట కవకాశము గన్పట్టుచుండెను. అట్టి అవకాశమును పురస్కరించుకొని శ్రుతర్షులు ముందరభాగముననుండు నక్షత్రములకు సమముగానుండు నక్షత్రమున నుండిరనియు, వృద్ధగర్గాదులును పురాణవేత్తలును తూర్పుదిక్కుననుండు నక్షత్రములకు సమముగానుండు నక్షత్రమున నుండిరనియు జెప్పుటచే నీభేదాభిప్రాయములు కలుగుటకు కారణ మయ్యుండినటుల గన్పట్టెడి. ఈయుభయసిద్ధాంతవాదులును పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు వేర్వేరునక్షత్రములయం దుండినటుల జెప్పియుండిరే గాని ఒక్కొక్కనక్షత్రమున వా రుండు కాలపరిమితియందుగాని వారి చలనవిధానమును గురించి గాని భిన్నాభిప్రాయులైనటుల గన్పట్టుటలేదు. ఉభయమతములవారును సప్తర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున శతవత్సరము లుందురనియే స్పష్టముగ జెప్పియుండిరి. ఈయిరుతెగలవారి సిద్ధాంతముల గమనించిన శ్రుతర్షులు కృత్తికానక్షత్రమని పేర్కొనిన నక్షత్రమునే వృద్ధగర్గాదులు మఘానక్షత్ర మని పేర్కొని యుందు రను కన్నింగుహామ్ పండితుని యభిప్రాయము సరిగాదని స్పష్టముగ గన్పట్టును.

సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొనుటకుగాను చెప్పబడిన శ్లోకములకు భాగ

వతపురాణమునకు భావార్థదీపిక యను వ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి

"సప్తర్షీణామితి. అయమర్థః:— ప్రాగగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షి మండలం. తత్రకించిదున్నతే తేషామగ్రస్థానీయో మరీచిః. తతః పశ్చాదావ్రమయుగకంధరాకారో వసిష్ఠః స్వభార్యః. తతః పశ్చాదీషదుత్తరస్థానీయోఽంగిరాః. తతః పశ్చాచ్చతురశ్రతారాచతుష్కైశాన్యే అత్రిః. తతో దక్షిణతః పులస్త్యః. పులస్త్యాత్పశ్చిమతః పులహః. తత ఉత్తరతః క్రతుః. ఏవంస్థితే తేషాం మధ్యే యౌ పూర్వౌ ఉదయసమయే ప్రథమముదితౌ దృశ్యేతే తౌ పులహక్రతు సంజ్ఞౌ, తయోస్తుమధ్యేతయోస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యేతత్సమం దక్షిణతః సమభాగే దేవస్థిత మశ్వన్యాదిషు యదన్యతమం నక్షత్రం దృశ్యతే (౨౭) తే తేతి. తేన తత్రైవయుక్తాః నృణాముబ్ధశతమ్ తిష్ఠంతి. తేన త్వత్కాలాస్త్వదీయే కాలే అధునా మఘా ఆశ్రితా వర్తంతే. (౨౮)"

అని చెప్పియుండెను. ఈ వ్యాఖ్య

"తూర్పుదిక్కున కగ్రము గలిగి శకటాకారముగ (ఒక చకటా బండియాకారముగ) గన్పట్టు 7 (యేడు)నక్షత్రముల సముదాయము సప్తర్షి మండలము. అందు కొంచెమున్నతికలిగి వానికగ్రమున అనగా శకటాకారముగనుండిన యా నక్షత్రసముదాయమున యేడికోల మొదట నుండువాడు మరీచి. అతనికి పశ్చిమముగ వంగిన కాడిమూపువలె నుండువాడు భార్యాయుతు డగు వసిష్ఠుడు. ఆతనికి పశ్చిమమున కొంచము త్తరముగ (యేడికోల మూల) నుండువాడు అంగిరసుడు. ఆతనికి పశ్చిమమున చతురశ్రముగ గన్పట్టు నాలుగుతారలయందు ఈశాన్యమున నుండువాడు అత్రి. అతనికి దక్షిణమున పులస్త్యుడు. ఆపులస్త్యునకు పశ్చిమమున పులహుడు. అతని కుత్తరమున క్రతువు. వీరు తూర్పుదిక్కున ఉదయమగు సమయమున మొట్టమొదట చూడబడెడువారు పులహక్రతువులు. వారికి (పులహక్రతువులకు) మధ్య సమముగా వారికి (పులహక్రతువులకు)ముందు భాగమున అనగా ఎదురుగా (వారికి అనగా సప్తర్షులకు) దక్షిణముగా నుండిన అశ్వన్యాది నక్షత్రములలో యేనక్షత్రము గన్పట్టునో ఆ నక్షత్రమున సప్తర్షులుండినటుల జెప్పబడుచున్నది. అటుల ఒక్కొక్కనక్షత్రమున వారు (సప్తర్షులు) మానవకాలమున శతవత్సరము లుందురు. ఈవిధముగ నీ (పరీక్షితుని) కాలమున సప్తర్షులు మఘయందుండిరి."

అని భావమిచ్చు చున్నది. మఱియు విష్ణుపురాణమునకు ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవాఖ్యను రచించుపట్టున శ్రీధరస్వామి యాశ్లోకములకు

"సప్తర్షీణాం త్వితి: శకటాకారతారాసప్తకం మునిమండలం. ప్రాగగ్రేతత్రమండలే ఈషాస్థానీయః ప్రాచ్యాం మరీచిః. తతః పశ్చాన్నమ్రయుగకంధరాకారో వసిష్ఠః సభార్యః. తతః పశ్చాదీషదున్నత ఈషామూలస్థానీయోఽంగిరాః. తదాసన్న పశ్చిమచతుష్కశ్చవిశాన్యే అత్రిః. అత్రేర్యామ్యః పులస్త్యః. పులస్త్యాత్పశ్చిమః పులహః తదుదీచ్యశ్చతుష్కవాయవ్యే క్రతుః. వసిష్ఠాద్యామ్యా నాతన్మతారా అరుంధతీ. తత్రమండలే ఉక్తంచ పూర్వభాగే మరీచిర్భగవాన్ అపరభాగేస్థితో వసిష్ఠోస్మాత్పరతోంగిరాః. తతో త్రిస్తత్సాసన్నః. పులస్త్యపులహః క్రతుర్భగవానాసన్నానుక్రమేణపూర్వాద్యాస్త్రావసిష్ఠవర ముపాశ్రితారుంధతీ సాధ్వస్థితేతి; ఏవంస్థితే. యౌపూర్వౌదయే ప్రథమం దృశ్యౌపులస్త్య క్రతుసంజ్ఞౌ మునీశకటస్య పశ్చాత్యౌతథాపిపూర్వం ఉదితౌదృశ్యేతే. మధ్యే గగనమధ్యే-తయోః భాభ్యాంసమం

సమదక్షిణోత్తరరేఖాయాం యదవ్యాద్యవ్యవహితమం నక్షత్ర మార్గవే వావతిష్ఠతే. తేననక్షత్రేణ తేయుక్తాః శతాబ్దంతిష్ఠంతి. తేషాం ప్రత్యక్షం శతాబ్దస్థిత్యుక్తిః కలి గతాబ్దజ్ఞానోద్దేశార్థా.

అని వ్యాఖ్యను చెప్పియున్నాడు. భాగవత పురాణమునకును, విష్ణుపురాణమునకును వ్యాఖ్యను రచించుపట్టున మూలమున గల 'నిశి' యను శబ్దమును గమనించక వదలి యున్నారు. భాగవతమునకు వ్యాఖ్యయగు భావార్థదీపిక ననుసరించి పులహక్రతువులకు మధ్యభాగమునకు సమముగా ముందరభాగ మున నక్షత్రమండలమునందలి యేనక్షత్రము గన్పట్టునో యా నక్షత్రమునందు సప్తర్షులుండి నటు లెంచదగియుండునని తెలియుచున్నది. విష్ణుపురాణమునకు వ్యాఖ్య యగు ఆత్మ ప్రకాశిక ననుసరించి పులహక్రతువులకు సమముగ నుత్తరదక్షిణముల కొక సరళ రేఖను లిఖంచిన యారేఖ నక్షత్రమండ లమునందలి యేనక్షత్రమునం దుండునో యాన క్షత్రమునందు సప్తర్షు లుండినటుల జెప్పదగి యుండుననియు దెలియుచున్నది. ఈసిద్ధాం తము మూలమున జెప్పబడిన విషయము నకు భిన్నముగ గన్పట్టుచుండెనని వేరుగజెప్ప నగత్యము లేదు. మూలమునందు పూర్వమున గన్పట్టు నక్షత్రములకు మధ్య సమముగ అర్ధ రాత్రిమున గన్పట్టు నక్షత్రమునందు సప్తర్షు లుండినటు లెంచవలసియుండునను భావమును సూచించుచుండ, 'పూర్వా' మన 'తూర్పుదిశ యం' దనియా లేక 'ముందరభాగము లేక మొదటిభాగమునం' దనియా యను భిన్నాభి ప్రాయములకు తావలమై భిన్నసిద్ధాంతములు బయలువెడలి పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తికా నక్షత్రమున నుండిరని శ్రుతర్షులును, మఘానక్షత్రమునందుండిరనిపురాణవేత్తలును, వృద్ధగర్గాదులును సిద్ధాంతములు జేసియుండిరి. ఆ యిరుమతములవారును సప్తర్షుల చలనవిధా నమును గురించియు, వార లొక్కొకనక్షత్రము నను౦డు కాలపరిమితినిగురించియు భిన్నాభి ప్రాయులు గాక యేకాభిప్రాయులై యుండిరి. ఎవరిసిద్ధాంతము ననుసరించి కాలనిర్ణయములు గావించినను భేదము గన్పట్టక యొకేరీతిగ కాల పరిమితులు దేలుచున్నవి. ఈసిద్ధాంతముల కును మూలమునకును భిన్నముగ పులహక్ర తువులకు సమముగ నుత్తరదక్షిణముల కొక రేఖను లిఖంచిన యారేఖ నక్షత్రమండలము నందలి యేనక్షత్రమున గన్పట్టునో యానక్ష త్రమున సప్తర్షు లుండినటుల భావించవలసియుం డునని ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడు కడు ప్రయాసముతో గావించిన వ్యాఖ్యనుబట్టి సప్త ర్షులు ముందునకు నడచుచుండిరను సిద్ధాంతము బయలువెడలినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈవ్యా ఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి యాశ్లోకము లకు పైన చెప్పబడిన

"యావత్పరీక్షితో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్,
ఏతద్వర్ష సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్."

అను శ్లోకమునందు పరీక్షితుని జన్మకాలమున కును, నందుని పట్టాభిషేకమునకును మధ్యగల కాలవ్యవధియని చెప్పబడిన సంఖ్యను తెలియ

జేయు "ఏతద్వర్ష సహస్రంతు జ్ఞేయంపంచశతో త్తరమ్" అనుపాదమునందలి "పంచశతోత్తరమ్" అనువాక్యమునకు మారు లేఖకప్రమాదజనితమగు "పంచాశదుత్తరమ్" అను పాఠాంతరమునుబట్టి యీ శ్లోకములకు తర్వాత నందుని పట్టాభిషేకము మొదలు సప్తర్షులు పూర్వాషాఢానక్షత్రమునకు వచ్చువరకు కలి వృద్ధియగునని చెప్పబడిన

"విపరీతానిదృష్ట్వాఽ నిమిత్తానిహి పాండవః,
యాతే కృష్ణే చకారాథ సోఽభిషేకం పరీక్షితః
ప్రయాస్యంతి యదాచైతే పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తదానందాత్ప్రభృత్యేష. కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి."

అనుశ్లోకములనుబట్టి నందుని పట్టాభిషేకకాలమున సప్తర్షులు పూర్వాషాఢానక్షత్రముననుండినటుల భావించి వానిని సమన్వయము జేయుతలంపున ప్రయత్నపూర్వకముగ నట్టి వ్యాఖ్యానము గావించియుండినటుల గన్పట్టెడి. మఘానక్షత్రమునుండి వరుసక్రమముగ లెక్కించిన పూర్వాషాఢానక్షత్రము పదునొకండవ నక్షత్ర మగుచున్నది. దీనినిబట్టి పరీక్షితుని జన్మమొదలు మహాపద్మనందుని పట్టాభిషేకమునాటికి పదునొకండవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టుటచే దాని కనుగుణముగ నుండునటుల

"యావత్పరీక్షితో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్,
ఏత ద్వర్ష సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతో త్తరమ్,"

అను శ్లోకమునందు "పదిహేనువందల వత్సరముల కాలవ్యవధి" యని తెలియజేయు "ఏతద్వర్ష సహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతో త్తరమ్" అను వాక్యములను "పదివందల యేబదివత్సరముల కాలవ్యవధి" యని తెలియజేయునటుల మూలమునందలి "పంచశతో త్తరమ్" అను వాక్యమును "పంచాశదుత్తరమ్" అని సవరణజేసి యుండిరని గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యదియే తర్వాతకాలమునందు సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుటలేదనియు, ముందునకు నడచుచుండిరనియు సిద్ధాంతము బయలువెడలుటకు కారణమయ్యుండెను. శ్రీధరస్వామియు అట్టి భ్రమప్రమాదములకు వశుడైనటుల గన్పట్టెడి. ఈ యాత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి భాగవతమునకు భావార్థదీపికాఖ్య వ్యాఖ్యను రచించు సందర్భమున పరీక్షితుని జన్మకాలమునకును మహాపద్మనందుని పట్టాభిషేకకాలమునకును మధ్యగల కాలవ్యవధి (౧౧౧౫) పదునొకండు వందల పదిహేను వత్సరము లయినటుల గన్పట్టు

"ఆరభ్య భవతో జన్మ
యావన్నందాభిషేచనమ్,
ఏతద్వర్ష సహస్రంతు
శతం పంచదశోత్తరమ్,"
(భాగ. ౧౨ స్కం. ౨ అధ్యా. ౨౬ శ్లో.)

అనుశ్లోకమునకు

"వర్ష సహస్రం పంచదశోత్తరం శతంచేతి కథా ఽపినివక్షయా అవాంతరసం ఖ్యేయమ్. వస్తుతస్తు పరీక్షిన్నందయో రంతరం ద్వ్యధికం నూనంసార్ధానాంసార్ధ సహస్రంభవతి. యతః పరీక్షిత్ సమకాలం మాగధం మార్జారి మారభ్య రిపుంజయాంతా వింశతి రాజానః సహస్రవత్సరంభోక్ష్యంతీ త్యుక్తం నవమస్కంధే "యేబార్హ

ద్రథభూపాలాః భావ్యాః సహస్రవత్సరమ్." ఇతి తతః పరంపంచప్రద్యోతకా "అష్టాత్రింశోత్తరంశతం", శిశునాగాశ్చ "షష్ట్యుత్తరశతత్రయం భోక్ష్యంతి పృథివీమ్" ఇతి అత్రైవోక్తత్వాత్."

అని వ్యాఖ్యను రచించియుండెను. ఈవ్యాఖ్య "పదునొకండువందల పదిహేనుసంవత్సరములసంఖ్యను విమర్శించిన తప్పుసంఖ్య యగుచున్నది. పరీక్షితునకును నందునకును మధ్యగలకాలము రెండుతక్కువ పదిహేనువందల వత్సరము లగుచున్నది. పరీక్షితునకు సమకాలికుడగు మార్జారి మొదలు రిపుంజయునివరకిరువదిమంది రాజులు మగధరాజ్యమును వేయి వత్సరములు పరిపాలన సల్పియుండిరి. బార్హద్రథులు వేయివత్సరములు పరిపాలన సల్పియుండిరని నవమస్కంధమున జెప్పబడి యుండెను. వారి పిమ్మట ఐదుగురు ప్రద్యోతనులు 138 సంవత్సరములును, శిశునాగులు 360 సంవత్సరములును పృథివిని పాలించియుండిరి. ఆకారణమున 1115 సంఖ్య తప్పు సంఖ్య యగుచున్నది." అను భావము నిచ్చుచున్నది కావున ప్రథమపాఠము "ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్" అనియే స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది.

విష్ణుపురాణము 4 వ అంశము 23 వ అధ్యాయమున జెప్పబడిన విషయములనుబట్టి బార్హద్రథులు భారతయుద్ధానంతరము మగధదేశమును 1000 సంవత్సరములు పాలించినటులను వారి యనంతరము ప్రద్యోతనులు 130 సంవత్సరములును, ప్రద్యోతనుల యనంతరమున శిశునాగులు 362 సంవత్సరములును పాలించినటుల 24 అధ్యాయమునను జెప్పబడి యున్నది. ఈవాక్యములనుబట్టి పరీక్షితుని మొదలు మహాపద్మనందుని పట్టాభిషేకమువరకు 1500 సంవత్సరములు గడచినటుల స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది. పిమ్మట పరీక్షితునకును మహాపద్మనందునకును గల కాలవ్యవధిని తెలియజేయుచు "యావత్పరీక్షితో జన్మ......" అను శ్లోకమున జెప్పబడిన "ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్" అను వాక్యమునందలి "పంచాశదుత్తరమ్" అను వాక్యము "పంచశతోత్తరమ్" అనువాక్యమునకు మారు లేఖకప్రమాదమని స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది. అటుల కాదని విష్ణుపురాణమును జెప్పిన గ్రంథకర్త పరీక్షితుని జన్మకాలమునుండియు మహాపద్మనందుని పట్టాభిషేచనమువరకు మధ్యగల కాలమున పరిపాలన సల్పిన రాజవంశముల యొక్కయు రాజులయొక్కయు కాలపరిమితులను 1500 సంవత్సరములుగ జెప్పుచు వాని మొత్తము 1050 సంవత్సరము లని చెప్పియుండె ననుట అసంభవము, అసంగతము. మరియు కొన్ని ప్రాత ప్రతులయం దీ శ్లోకము భాగము "ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్" అనియే గన్పట్టుచున్నది.

ఇటుల లేఖకప్రమాదజనిత మగు భిన్న పాఠాంతరముగల విష్ణుపురాణమునందలి

శ్లోకమునుబట్టి పరీక్షితుని జన్మకాలమునకును, నందుని పట్టాభిషేకకాలమునకును గల కాల వ్యవధి 1050 సంవత్సరము లయ్యుండె నని గన్పట్టుచుండుటచేతను, పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండినటుల చెప్ప బడియుండుటచేతను, నందుని పట్టాభిషేకకాల మున సప్తర్షులు పూర్వాషాఢా నక్షత్రమున నుండిరని భావించి మఘనుండి వరుసక్రమమున పూర్వాషాఢ పదునొకండవ నక్షత్ర మగుచుండు టచే సప్తర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున శతవత్సర ము లుందురని చెప్పబడియుండుటచే ఆగణితము ననుసరించి పరీక్షితునికాలమునుండి నందుని పట్టాభిషేకకాలమునకు పదునొకండవ శతా బ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టు చుండుటచే, మూలమున గన్పట్టు భిన్నపాఠాంతరముల యథార్థరూపముల గనుగొను ప్రయత్నములు గావింపక భ్రమప్రమాదములకు లోనై ఆత్మ ప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడు సప్తర్షు లేనక్షత్ర మున నుండునది కనుగొను విధానమున కడు ప్రయాసతో గావించిన వ్యాఖ్యను పురస్క రించుకొని సప్తర్షులు అశ్విన్యాదినక్షత్రముల వరుసక్రమముగ తక్కిన గ్రహములవలెనే ముందునకు (అనగా తూర్పుదిక్కునుండి పశ్చి మదిక్కునకు) నడచుచుండినటుల యెంచి కొందరు సిద్ధాంతముల గావించుచుండిరి.

సప్తర్షి మండలము తక్కిన గ్రహముల వలె ముందునకు నడవక వెనుకకు నడచు చుండునటుల హైందవుల సిద్ధాంత మయ్యుండె నని పాశ్చాత్యసిద్ధాంతులు నయిత మంగీకరించి యుండిరి. సప్తర్షి మండలచలనమును గురించి కర్నల్ విల్ఫర్డు (Cornol Wilford) పండితుడు

"The Hindus have thought proper to connect their Chronology with an astronomical period of most strange nature. It is that of Seven Rishis o Seven Stars of the Wain which are supposed to go through the Zodaic in a retrograde motion in the space of 2700 years".
(Asiatic Researches Vol IX page 83.)

(హైందవులు తమచరిత్రాంశముల కాలము లను మిక్కిలివింతపద్ధతిదైన జ్యోతిషసిద్ధాంత సంబంధమగు యుగముతో సంధించి చెప్పుట (సంబంధము కలుగజేసిచెప్పుట) యుక్త మని తలంచియుండిరి. అయ్యది 2700 సంవత్సర కాలపరిమితితో క్రాంతివృత్తమును (జ్యోతిశ్చ క్రమును- Zodaic) వెనుకనడకతో చుట్టివచ్చు ననెడు సప్తర్షులు లేక సప్తతారల చలనముతో సంబంధము కలుగజేయుటయే యయ్యున్నది.) అని చెప్పియుండెను.

సప్తర్షి మండలము వెనుకకు (అనగా పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు) నడచుచుండునా లేక ముందునకు (అనగా తూర్పుదిక్కు నుండి పశ్చిమమునకు) నడచుచుండునాయను సిద్ధాంత భేద మట్లుండ సప్తర్షు లేనక్షత్రమునం దుండి నది కనుగొనువిధానమున నీ దిగువ కనుబర చినరీతిగ మూడు సిద్ధాంతభేదము లుండినటుల గన్పట్టుచున్నది.

౧. సప్తర్షులలో తూర్పుదిక్కునగ నుండు తారలకు మధ్యసమముగ అర్ధరాత్రమున నే నక్షత్రము గన్పట్టుచుండునో సప్తర్షులానక్షత్రమున నుండిరని. (ఇయ్యది పురాణవేత్తలు,వృద్ధగర్గాదుల మతమయినట్టుల గన్పట్టుచున్నది. వీరు పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు మఖానక్షత్రమున నుండిరని చెప్పియుండిరి.)

౨. సప్తర్షు లుదయించు సమయమున ముందరభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహక్రతువులకు మధ్యభాగమునకు సమముగ ఎదుట (అనగా ముందర భాగమున) ఏ నక్షత్రము గన్పట్టునో యా నక్షత్రమున సప్తర్షు లుండిరని. (ఇయ్యది శ్రుతర్షుల మతమయినటుల గన్పట్టుచున్నది. భావార్థదీపికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడీమతము ననుసరించి చెప్పియుండినటుల గన్పట్టెడి. ఈసిద్ధాంతమున కలియుగాదిని అనగా పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనుచున్నారు.

౩. సప్తర్షు లుదయించు సమయమున ముందరిభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహక్రతువులకు సమముగ దక్షిణోత్తరముల కొకరేఖను లిఖించిన యారేఖ యేనక్షత్రమున నుండునో యానక్షత్రమున సప్తర్షు లుండిరని. (ఇయ్యది విష్ణుపురాణమునకు వ్యాఖ్య యగు ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యయందు ప్రతిపాదింపబడిన సిద్ధాంతము. ఈసిద్ధాంతము ననుసరించియు పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు మఘయందే యుండి రనుచున్నారు. ఈసిద్ధాంతమే సప్తర్షులు ముందునకు నడచుచుందు రను సిద్ధాంతము బయల్వెడలుటకు కారణమయి నటులగన్పట్టుచున్నది.)

ఈ సిద్ధాంతముల ననుసరించి ప్రస్తుతకాలమున సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొని కాలనిర్ణయము గావించెదము. ప్రథమసిద్ధాంతము ననుసరించి సప్తర్షులు ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున నుండినటులను, రెండవ సిద్ధాంతము ననుసరించి ఆర్ద్రానక్షత్రమునందుండినటులను, మూడవ సిద్ధాంతము ననుసరించి పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున నుండినటులను గన్పట్టుచున్నది.

సప్తర్షు లొక్కొక నక్షత్రమున నుండు కాలపరిమితిని గురించియు ప్రస్తుతకాలమున కొందరు భిన్నాభిప్రాయులైనటుల గన్పట్టుచున్నది. పురాణాదులయందును, ప్రాచీన జ్యోతిషసిద్ధాంతగ్రంథములయందును స్థూలదృష్టిన శతవత్సరములకాలము సప్తర్షు లొక్కొక నక్షత్రమున నుందురని చెప్పబడియుండెనుగాని వాస్తవమున నావత్సరపరిమితి సరి కాదనియు, ఒక్కొక్క నక్షత్రమున 160 వత్సరముల పర్యంత ముండెదరనియు శ్రీ మహామహోపాధ్యాయ ఆచంట వేంకటరాయసాంఖ్యాయనశర్మగారు చెప్పియుండిరి. (శారద. Vol 2, parts 3, 4 & 5) వీరట్టియభిప్రాయముకలిగియుండుటకు కారణము కలియుగమునందు 653 సంవత్సరములకు కురుపాండవు లుండిరని చెప్పినవచనము

లాధారముగ గైకొని యుధిష్ఠిరునికాలమున సప్తర్షులు మఘయం దుండినటుల జెప్పబడియుం డుటచేతను, తామా వ్యాసమును వ్రాయుకాల మున సప్తర్షులు మఘయందుండిరని యెంచి, యుధిష్ఠిరుని కాలమునుండి తమకాలమువరకు సప్తర్షులు నక్షత్రమండలము నొకపరి చుట్టివచ్చి తిరిగి రెండవయావృత్తియందు మఘానక్షత్ర మునయుండినటుల భావించి, కాలనిర్ణయముగా వించదలపెట్టుటయేయైనటుల గన్పట్టెడి. సప్త ర్షులొకేపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టి వచ్చి మఘయందుచేరిరనిన పురాణాదిప్రాచీనవాఙ్మ యమున చెప్పబడిన పరిమితి ననుసరించి యుధి ష్ఠిరుని కాలమునుండి తమకాలమువరకు ఇరు వదియేడు శతాబ్దములు గడచి యిరువదియెని మిదవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్ప ట్టును. దానినిబట్టి క్రీ. పూ. 8 శతాబ్దములో యుధిష్ఠిరు డుండినటుల జెప్పవలసి వచ్చును. ఈచిక్కును దాటుకొనుటకై పురాణాదులలో చెప్పబడిన కాలపరిమితి స్థూలదృష్టితో చెప్ప బడియుండెననియు సరికాదనియు త్రోసిపుచ్చి కలియుగాబ్దము 653 సంవత్సరమునుండి తమ కాలమునకు నలువదినాలవ శతాబ్దము జరుగు చున్నటులగన్పట్టుచుండుటచే సప్తర్షులొక్కొక నక్షత్రమున నూటఅరువది సంవత్సరముల కంటె యెక్కువకాలముండెదరని గణితము చేసియుండిరి. వీరును సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొను విధానమున తృతీయ సిద్ధాంతము ననుసరించియుండినటుల గన్పట్టెడి.

క్రీ. శ. 1931 వ సంవత్సరమున సప్తర్షులు పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున సంచరించుచుందురని శ్రీజగద్గురు శ్రీ శ్రీ శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ మహాంతాచార్యస్వాముల వారు నిర్ణ యించినటుల శ్రీయుత పోలూరు వెంకట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే గుణితమయిన ప్రజో త్పత్తినామసంవత్సరపంచాంగమున నిటుల జెప్పఁబడియున్నది:—

"పౌర్ణమాస్యాం మార్గశీర్షే హిన్నదృష్టాస్సప్తర్షయో యుతాః, ఫల్గున్యాపూర్వయా శ్శేత్రాగ్ని గగనేషు (5032) సమేకలా.

సప్తర్షీణాంతు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతేహ్యుది తేదివి, తయోస్తు మధ్యేనక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమంనిశి.

ఋషయ స్తేన తిష్ఠంతి శతమ్నంమాసరుద్రకం (1100), తత శ్శతగణ స్తేషాంశా సభారాబ్దసమ్మతః. (2475;).

యదాపురామఘా స్యాసన్ తదాకృష్ణో దివంగతః, యస్మిన్కృష్ణోదివంయాత స్తస్మిన్నేవ తదాహని,

ప్రతిపన్నంకలియుగమితి పరాశరోబ్రవీత్, చకారశుస్ఫుటంతత్తుకల్యాణానంద భారతీ".

—ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సరపంచాఙ్గమ్, ౨౧ పేజీ.

వీరి సిద్ధాంతమునుబట్టి ప్రస్తుతకాలమున సప్తర్షులు పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున నుండినటు లజెప్పుచున్నారు. వీరు మూడవసిద్ధాంతమగు "సప్తర్షు లుదయించునసమయమున ముందర భాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహక్ర తువులకు సమముగ దక్షిణోత్తరముల కొక రేఖను లిఖించిన యారేఖ యేనక్షత్రమున నుండునో యానక్షత్రమున సప్తర్షులుందు"రను

ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారునిమతము నను సరించుచుండిరనుట స్పష్టము. ప్రస్తుతకాలమున నీసిద్ధాంతము ననుసరించి పులహక్రతువులకు సమముగ ఉత్తరదక్షిణముల కొకరేఖను లిఖించినయెడల నది పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున నుండిన టులనే గన్పట్టును. ఈసిద్ధాంతవాదులును పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండినటుల జెప్పుచున్నారు. మరియు సప్తర్షులు అశ్విన్యాదినక్షత్రముల వరుసక్రమముగ తక్కిన గ్రహములవలెనే ముందునకు అనగా తూర్పునుండి పశ్చిమమునకు సంచరించుచుండురను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించుచున్నారు. కలియుగము ప్రవేశమయి యిప్పటికి 5032 (అయిదు వేల ముప్పది రెండు) వత్సరములు అనగా యేబదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటుల యొప్పుకొనుచున్నారు. మహాభారతయుద్ధమంతకు పూర్వమే జరిగియుండెననియు నొప్పుకొనుచున్నారు. ఇక వీరిసిద్ధాంతము ననుసరించి చూచిన పరీక్షితుని కాలమునుండి ప్రస్తుత కాలమువరకు సప్తర్షులు నక్షత్రమండలమును రెండుపర్యాయములు చుట్టివచ్చి మూడవ యావృత్తిలో మఘనుండి రెండవనక్షత్రమగు పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున ప్రవేశించినటుల గన్పట్టుచున్నది. దీనినిబట్టి సప్తర్షులు ఏబది యైదు నక్షత్రములలో సంచరించి యేబదియారవ (27 + 27 + 2) నక్షత్రమునకు వచ్చినటుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షు లొక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరము లుండురని పురాణాదిప్రాచీన వాఙ్మయమున చెప్పబడిన పరిమితి ననుసరించి పరీక్షితుని కాలమునుండియు ప్రస్తుతకాలమువరకును ఏబదియైదు శతాబ్దములు గడచి యేబదియారవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. వీ రాధారముగ గైకొనిన విష్ణుపురాణమునందు నయితము

"తేన సప్తర్షయో యుక్తా స్తిష్ఠంత్యబ్దశతంనృణామ్,
తేతు పారీక్షితేకాలే మఘాస్వాసన్ ద్విజోత్తమ".

అనియే చెప్పబడియున్నది. ఆత్మప్రకాశికాఖ్య వ్యాఖ్యాకారుడును ఆకాలపరిమితిని అంగీకరించియే చెప్పియున్నాడు. ఈసిద్ధాంతము ననుసరించి కాలనిర్ణయము గావించిన కలియుగాదినుండి యిప్పటికి యేబదియైదు శతాబ్దములు గడచినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది కలియుగము ప్రారంభమయి యిప్పటికి 5031 (అయిదువేల ముప్పదియొకటవ) సంవత్సరము జరుగుచున్నదను విషయమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. దీనినిబట్టి వాస్తవముగ జరుగుచున్న కాలపరిమితికంటె నాలుగుశతాబ్దములపై కాలమెక్కువగ జరుగుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈచిక్కును దాటుకొనుటకు సప్తర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున నూరుసంవత్సరములు సంచరించుచుందురని ప్రాచీనవాఙ్మయమున గన్పట్టు సిద్ధాంతమును రూపుమాపి ఒక్కొక నక్షత్రమున పదునొకండువందల (1100) మాసము లుందురనియు, నక్షత్రమండలమును 2475 (ఇరవైనాలుగువందల డెబ్బదియైదు) వత్సరములకు చుట్టివచ్చెదరనియు,

"తేన సప్తర్షయోయుక్తా స్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణామ్".
అను మూలమునందలి శ్లోకపాదమునకు

"ఋషయ స్తే వసిష్యంతి శతష్ణుం మాసరుద్రకం
(౧౧౦౦ మాసాః)

తతశ్చ ధీగణ స్తేషాం కాసభ్రాబ్దసమ్మితః
(౩౮౭౫ సం.)"

అనుపాఠాంతరముల నిర్మించి తమ సిద్ధాంతము ననుసరించి కాలపరిమితిని సరిపుచ్చుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. ఆత్మప్రకాశి కావ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి మూలమున లేఖకప్రమాదజనితమగు శ్లోకమునందలి వాక్యములను మార్పుగావించకయే దానిని సమర్థించుటకై సప్తర్షు లేనక్షత్రమున సంచరించు చుందురో కనుగొను విధానమును గురించి కడు ప్రయాసపడి ప్రయత్నపూర్వకముగ మూలమునకు భిన్నముగ పులహక్రతువులకు సమముగ ఉత్తరదక్షిణముల కొకరేఖను లిఖించిన యారేఖ యేనక్షత్రమున నుండునో యానక్షత్రమున సప్తర్షులు సంచరించుచున్నటుల దెలుసుకొనవలసియుండు నని వ్యాఖ్యను రచించి యుండెను. ఆవిధానము ననుసరించి నీకాలనిర్ణయములను గావించుపట్టున కల్గెడు ప్రతిబంధకములనుండి తప్పించుకొనుటకై మూలమున చెప్పబడిన పరిమితులనే తప్పని తుడిచివైచి నూతనకాలపరిమితుల నేర్పాటు గావించుచు మూలములనే మార్చవలసివచ్చుచున్నది. ఇటులమనము ప్రతిపాదించు సిద్ధాంతముల కనువగు నటుల మూలమున చెప్పబడిన విషయములనే మన యిచ్చవచ్చినటుల మార్పులు గావించుచుండిన ప్రాచీనకాలములను నవీనకాలములకు దీసుకొనివచ్చుటకును, నవీనకాలములను ప్రాచీనకాలములకు నెట్టుటకును అవకాశము లేకుండునా? మన ప్రాచీనవాఙ్మయమున గన్పట్టు భిన్నభిన్న పాఠాంతరములు తాము గావించదలచిన సిద్ధాంతముల కనుకూలించు నటుల కొందరు పండితవరేణ్యు లిటులనే మార్పులు గావించియుందు రని చెప్పెడు వారి వచనములయందేమాత్రమైనను యథార్థముండకపోవునా యని దలంచుట కవకాశము లేకపోలేదు.

మరియు సప్తర్షు లొకపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చుకాల మొకసప్తర్షియుగ మనియు, ఈ సప్తర్షియుగము దేవకాలమానమున ఏడుదివ్యవత్సరముల ఆరు దివ్యమాసముల కాలమనియు చెప్పబడి యుండెను. ఒక్కొక దివ్యవత్సరము మున్నూట అరువది (360) మానవాబ్దములనియు చెప్పబడి యుండెను. ఈగణితపద్ధతి ననుసరించి సప్తర్షియుగము అనగా సప్తర్షు లొకపరి 27 (యిరువదియేడు) నక్షత్రములను చుట్టివచ్చు కాలపరిమితి దివ్యమానవత్సరపరిమితినిబట్టి జూచినను 2700 ($360 \times 7\frac{1}{2}$) మానవాబ్దము లగుచున్నది. ఇయ్యది సప్తర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున మానవాబ్దమున శతవత్సరములు సంచరించు చుందురని మూలమున చెప్పబడిన పరిమితి కన్నివిధముల సరిపోవుచున్నది. దీనినిబట్టియు సప్తర్షు లొక్కొక్కనక్షత్రమున పదునొకండు వందల

మానము లుండు రనియు, ఇరువది నాలుగు వందల డెబ్బదియైదువత్సరములకొకపరి నక్షత్ర మండలమును చుట్టివచ్చుచుండు రనియు గావిం చెడు గణితము సరికాదని స్పష్టముగ జెప్ప దగియున్నది. మరియు పరీక్షితుని కాలమున మఘయందుండిన సప్తర్షులు ప్రస్తుతకాలమున పూర్వఫల్గునియం దుండిరనియు, సప్తర్షులు ముందుకు నడచుచుండు రనియు గావించెడు సిద్ధాంతములును సరిగావనియు కన్పట్టుచున్న ది. ఈసిద్ధాంతప్రతిపాదనకు కారణమగు శ్రీ ధరస్వామికృతమైన ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్య ను రచించుకాలమున నాసిద్ధాంతముననుసరించి సప్తర్షు లేకాలమున నుండునదియు కనుగొని కాలనిర్ణయము గావించి చూచిన తాము సూచించినవిధానమునందలి లోపమును శ్రీ ధరస్వామి గ్రహించియే యుండును. శ్రీధర స్వామి యటుల కనుగొనుటకు ప్రయత్నించి నటుల గన్పట్టుటలేదు. వీరి సిద్ధాంతము ననుస రించిచూచిన పరీక్షితుకాలమున సప్తర్షులు మఘయందుగాక పుష్యమినక్షత్రమునం దుండె ననియు వెనుకనడకతో సప్తర్షులు సంచరించు చుందురనియు చెప్పిన సరిపోవును.

పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్గాదిసిద్ధాంతు లును పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు కృత్తిక యందుండినటుల జెప్పియుంగి రనుచున్నారు. ఈభేద మిదివరలో జెప్పియుండినటుల సప్తర్షు లుండు నక్షత్రమును కనుగొనువిధానమునందు గల భిన్నాభిప్రాయములనుబట్టికలిగియుండెను. సప్తర్షులుండు నక్షత్రమును కనుగొనువిధాన మున గల సిద్ధాంతభేదములలో మొదటిసిద్ధాం తమును అనగా సప్తర్షులలో తూర్పుదిక్కుగ నుండు తారలకు సమముగ అర్ధరాత్రమున గన్పట్టునక్షత్రము సప్తర్షులుండు నక్షత్రమని యెడు సిద్ధాంతము ననుసరించి పురాణవేత్తలు వృద్ధగర్గాదులును పరీక్షితుని కాలమునందు మఘయందుండిరనియు, రెండవసిద్ధాంతమును అనగా సప్తర్షు లుదయించుసమయమున ముం దరిభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహ క్రతువులకు మధ్యను సరిగా ముందరిభాగమున అర్ధరాత్రమున గన్పట్టునక్షత్రము సప్తర్షులుండు నక్షత్రమనియెడి సిద్ధాంతము ననుసరించి శ్రుత ర్షులు పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తిక యందుండిరనియు జెప్పియుండినటుల గన్పట్టు చున్నది. ఆయావిధానముల ననుసరించి చూచిన ప్రస్తుతకాలమున వృద్ధగర్గాదుల మత ము ననుసరించి హస్తానక్షత్రమునందును, శ్రుత ర్షులమతము ననుసరించి ఆర్ద్రానక్షత్రమునం దును, సంచరించుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇక నీనినిబట్టి కాలనిర్ణయము గావించి చూ చెదము.

ప్రథమసిద్ధాంతమునుబట్టి అనగా వృద్ధ గర్గాదుల మతముననుసరించి ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున నుండు సప్తర్షులు, తక్కిన గ్రహములవలెనే ముందునడకతో సంచరించు చుందురను వారిసిద్ధాంతము ననుసరించి చూ చిన మఘనుండి హస్తానక్షత్రము నాలవ నక్ష త్రమగుటచే వార లొకపరి నక్షత్రమండల

మును చుట్టివచ్చి రెండవ యావృత్తిలో హస్తానక్షత్రమునకు వచ్చిరని దలచిన ముప్పదియొక్క నక్షత్రములకాలము అనగా ఒక్కొక్కనక్షత్రమున శతవత్సరము లుందురని చెప్పబడియుండుటచే పరీక్షితుని కాలమునుండి యిప్పటికి ముప్పదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. కలియుగప్రవేశమయి యిప్పటికి 5032 సంవత్సరము లయ్యుండెనని అందర రంగీకరించుచున్నారు. పరీక్షితుడు కలియుగప్రవేశకాలమునకు పూర్వము ముప్పదియేడు వత్సరముల క్రిందట అనగా మహాభారతయుద్ధము జరిగినసంవత్సరముననే జననమందియుండెనని చెప్పబడియుండుటచే పరీక్షితుని కాలమిప్పటికి 5032 సంవత్సరములకు తక్కువకాలము కానేరదు. కావున పరీక్షితునికాలమున మఘయందుండిన సప్తర్షులు నక్షత్రమండలమును రెండు పర్యాయములుచుట్టి వచ్చి మూడవ యావృత్తిలో హస్తానక్షత్రమునకు వచ్చియుండిరని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. అటులైన పరీక్షితుని కాలమునుండి సప్తర్షులు 58 (27+27+4) నక్షత్రముల కాలము అనగా యేబదియెనిమిది శతాబ్దముల కాలము గడపియుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది అన్నివిధముల చరిత్రాంశములకు విరుద్ధముగ నుండినది. కాలనిర్ణయమున దాదాపుగ నేడు శతాబ్దముల కాలవ్యత్యాసము కన్పట్టుచున్నది. ఈకాలవ్యత్యాసము సప్తర్షులు గ్రహములన్నిటివలెనే ముందుకు నడచుచుందురను వారిసిద్ధాంతము ననుసరించి గణితముచేయుటవలన కలుగుచున్నది. ఇక సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుచుందురను సిద్ధాంతము ననుసరించి జూచెదము. మఘనుండి హస్తానక్షత్ర మిరువదియైదవ నక్షత్రమగుచున్నది. సప్తర్షులు మొదటి యావృత్తిలోనే మఘయందుండిరని యిప్పటికి పరీక్షితుని కాలమునుండియు యిరువదినాలుగు శతాబ్దములు గడచి యిరువదియైదవశతాబ్దము జరుగుచున్నటుల గన్పట్టును. ప్రస్తుతము కలియుగాబ్దము 5032 సంవత్సరము జరుగుచుండుటచే సప్తర్షులొకపరి నక్షత్రమండలమునుచుట్టివచ్చి రెండవయావృత్తిలో హస్తానక్షత్రమునకు వచ్చినటుల చెప్పదగియున్నది. అటులైనచో సప్తర్షులు పరీక్షితుని కాలమునుండి యేబదినాలుగు నక్షత్రములు చుట్టివచ్చి యేబదియైదవ నక్షత్రమగు హస్తానక్షత్రమున (27+25) నుండిరనియు, పరీక్షితునికాలమునుండి యేబదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచుండెననియు గన్పట్టుచున్నది. పరీక్షితుని కాలమున మఘయం దుండిరి. యుధిష్ఠిరునికాలమునను మఘయందుండినటులను, కలియుగప్రవేశమునకు పూర్వము 75 (డెబ్బదియైదు) వత్సరముల క్రిందట మఘయందు ప్రవేశించి యుండిరనియు, కలియుగము 25 (యిరువదియైదు) వత్సరములు గడచిన పిమ్మట ఆశ్లేషయందు బ్రవేశించియుండిరనియు చెప్పబడియుండెను. ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున బ్రవేశించి యేడు వత్సరములు గడచియుండెను. దీనిని బట్టి మఘయందు సప్తర్షులిప్పటి కయిదువేల నూటయేడు వత్సర

ముల (5032+75) క్రిందట అనగా క్రీ. పూ. 3177 (5107-1930) సంవత్సరమున ప్రవేశించియుండిరనియు, ఆశ్లేషా నక్షత్రమున క్రీ. పూ. 3077 సంవత్సరమున ప్రవేశించియుండిరనుట సిద్ధము. దీనినిబట్టి సప్తర్షియుగమున ప్రస్తుతము యేబది రెండవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది అన్నివిధముల చరిత్రాంశములకు సరిపోవుచున్నది. ఈ గణితమును బట్టి సప్తర్షులు మఘయందు కలియుగమునకు పూర్వము డెబ్బది రెండు సంవత్సరములనుండి కలియుగము తర్వాత 25 (యిరువదియైదు) వత్సరములవరకు నుండినటుల స్పష్టముగ దెలియుచున్నది. కావున సప్తర్షులు పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్గాదులు జెప్పినటుల పరీక్షితు యుధిష్ఠిర కాలముల యందు మఘానక్షత్రముననుండిరనియు, వారలొక్కొక్కనక్షత్రమున శతవత్సరముల పర్యంతము సంచరించుచు వెనుకనడకతో నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చుచుందురనియు, ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున సంచరించుచుండిరనియు జెప్పదగియున్నది.

సప్తర్షు లేనక్షత్రమున సంచరించునది కనుగొనువిధానమున రెండవ సిద్ధాంతము ననుసరించి పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు కృత్తికా నక్షత్రమున నుండినటుల శ్రుతర్షులు జెప్పియుందురని యిదివరలో కనబరచియుంటిమి. ఆవిధానమున ప్రస్తుతకాలమున సప్తర్షులు ఆర్ద్రానక్షత్రమున సంచరించుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షి మండలము ముందునకు నడచుచుండునని యెంచిన కృత్తికనుండి ఆర్ద్ర నాలవనక్షత్రమగుచున్నది. కలియుగము ప్రారంభమయి 5032 సంవత్సరము జరుగుచుండుటచేతను, కలియుగప్రారంభమున పరీక్షితుని పట్టాభిషేకమగుటచేతను, పరీక్షితునికాలమునుండి సప్తర్షిమండలము రెండు పర్యాయములు నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చి మూడవయావృత్తిలో ఆర్ద్రానక్షత్రమునకువచ్చియుండినటుల జెప్పవలసివచ్చుచున్నది. అటులయినచో నిప్పటికి ఏబదియేడు శతాబ్దముల గడచి యేబదియెనిమిదవ శతాబ్దము (27+27+4) జరుగుచున్నటుల జెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఇయ్యది యథార్థముగ జరిగినకాలమునకంటె దాదాపుగ నేడుశతాబ్దములకాల మెక్కుడుగ జరిగినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈవ్యత్యాసము సప్తర్షి మండలము ముందుకు నడచుచుండునను వారల సిద్ధాంతము ననుసరించి గావించిన గణితమునుబట్టి కలుగుచున్నది. కావున వెనుకకు నడచుచుండునను సిద్ధాంతము ననుసరించి గణితము జేసిచూచెదము. కృత్తికనుండి ఆర్ద్రి యిరువదియైదవ నక్షత్ర మగుచున్నది. కలియుగప్రారంభమయి యేబదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటుల జెప్పబడియుండుటచే సప్తర్షి మండలమొకపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చి రెండవ యావృత్తిలో ఆర్ద్రియందు ప్రవేశించియుండెనని చెప్పిన యేబదియొక్క శతాబ్దములు గడచి యేబది రెండవ శతాబ్దము (27+25) జరుగుచున్నటుల గన్పట్టుచున్న

ది. ఇయ్యది అన్ని విధముల చరిత్రాంశములకు సరిపోవుచున్నది. కావున సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుచుందురనియు, ఒక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరము లుందురనియు స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది.

ఈ రెండు సిద్ధాంతముల ననుసరించియు సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుచుందురని యెంచిన నొకేకాలమునందువారు కృత్తికానక్షత్రమునం దుండిరని శ్రుతేర్షులును, మఘానక్షత్రమునం దుండిరని పురాణవేత్తలునువృద్ధగర్గాదిప్రాచీన సిద్ధాంతులును చెప్పటకు సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొనువిధానమున వారిలో వారికి గల సిద్ధాంతభేదములే కారణమయ్యుండె నని స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది.

చిత్రశాల

భావశబలత

మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు

శ్రీకొమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరాయఁడు

ఇతఁడు లింగధారినియోగి. తెలుఁగు గడ్డకుఁ బుట్టినాఁడు; మరాఠీగాలికిఁ బెరిఁగినాఁడు. మధ్యపరగణాలలోఁ (బి. ఏ.) బట్టభద్రుఁడైనాఁడు. వంగసర్వకలా పరిషత్తున (ఎం. ఏ.) మహోపాధ్యాయుఁడైనాఁడు. మదరాసు న్యాయకళాశాలవిద్యార్థి ననిపించుకొన్నాఁడు. సంస్కృతమునఁ బ్రవేశము గదిరినది; మహారాష్ట్రమున నభిరుచి కుదిరినది; తెలుఁగున వ్యవసాయము ముదిరినది. పరీక్ష యిచ్చినది ఫీలాసఫీ; పట్టువడినది ఐతిహాసికపరిశోధనము. మహారాష్ట్రేతిహాస పరిశోధక మండలితో నా దించి పంచవటిని నాసికనుండి భద్రాచలమునకు సాధించినాఁడు. తెలుఁగునుండి త్రిలింగము నొడ్చినాఁడు. * * *

నాయనగారి యనంతరము "నాయని" వారి సంస్థానమునకు సాచివ్యము వహించినాఁడు. "విజ్ఞానచంద్రికను" వెలయించినాఁడు. "సాహిత్యపరిష" త్సంస్థాపనకు సంవిధానము రచించినాఁడు."విజ్ఞానసర్వస్వము"ను విత్తునాటి మొలిపించినాఁడు. ఆశ్రితుల నాదరించి ప్రశస్తికిఁ దెచ్చినాఁడు. "ఆంధ్రులచరిత్ర"కు ఆలంబన మొసఁగినాఁడు. ఆత్మకు నచ్చినది అజ్ఞేయవాదము; అనుష్ఠానమునకు వచ్చినది బౌద్ధధర్మము. నైతికమున తిలకు ననుసరించినాఁడు; సామాజికమున గాంధిని వరించినాఁడు.

* * * *

మునగాలపరగణాకు దివాణగిరి; విజ్ఞానచంద్రికకు గులాంగిరి. పరగణాలో గ్రాసము; పట్నములో వాసము. పట్టా - ముచ్చిలికాల

ఫైసలాతీ లక్కడ; ప్రాచ్యలిఖితపరిశోధన లిక్కడ. రైతు తగాయిదాల తీర్పు లక్కడ; తాతిశాసనముల కూర్పు లిక్కడ. గ్రామాల వెంట దారా లక్కడ; గ్రామ్య-గ్రాంథికవివాదము లిక్కడ. కమతాల అ జ మా య షీ అక్కడ; కప్పరెన్నుల కమాయిషీ ఇక్కడ. హుకుమ్ చెలాయింపు లక్కడ, ఊడిగపు ఫిరాయింపు లిక్కడ. మనుగడ అక్కడ; మనసు ఇక్కడ. భృతి అక్కడ; రతి ఇక్కడ—ఇట్లు పడవల రెంటిమీఁద ప్రయాణము సాగించినాఁడు. అక్కడ "లచ్మీరాయ" నిమాట లక్షలకుఁ జెల్లినది. ఇక్కడ లక్ష్మణరావుమాట లక్ష్యమైనది. ప్రభుత్వము నష్టమెఱుఁగదు; ప్రజ కష్టమెఱుఁగదు. ఒడుదుడుకులు లేనిమార్గమున బండినడపినాఁడు. పరగణా రైతులలోని పొఱపులనార్చి తీర్చినాఁడు. మునగాల-జేతవోలు సంస్థానములకుమునుపటి దోస్తీ కూర్చిపేర్చినాఁడు. దారితప్పఁడు; ధర్మముఁ గప్పఁడు.

లక్ష్మీరాయఁడు రంగరాయనికి మిత్త్రుఁడై ప్రధానియైనాఁడు. వారు కృష్ణార్జునులవలె అఱమరికలులేక బావ-మఱఁదులై మెలఁగినారు. లక్ష్మణరాయఁడు అదృష్టశాలి; రంగరాయఁడు భాగ్యశాలి.

* * *

తనతో పట్టభద్రుఁడై తరుణవయస్సుననే తనువుదొఱంగిన మిత్త్రునిపేరు * కొడుకున కలంకరించుకొన్నాఁడు—కృతజ్ఞుఁడు! శాసనపరిష్కరణములంబడి సంసారయాత్రను విస్మరించినాఁడు. ధర్మనిర్వహణతత్పరుఁడై ధనసమార్జనాసక్తత నుపేక్షించినాఁడు. మనఃప్రవృత్తుల నెఱిఁగినాఁడు; మనసిచ్చి నేస్తము చేసినాఁడు. సమయోచితజ్ఞత నెఱపినాఁడు; సాధువాదముం బఱపినాఁడు. ఆప్తగోష్ఠియందు హాస్యముం గురిసినాఁడు. పట్టరాని సంతోషమునఁ బక్కాధడియము నవ్వినాఁడు. అదనెఱిఁగి యడుగు లిడినాఁడు. పట్టెవిభూతితో పట్టుపుట్టములతో పాదుకలతో ప్రాచీనాచారుల పంక్తిభోజనమునకు సిద్ధమైనాఁడు. జందెము నంటిన లింగమూర్తికి సాదముజూపి విప్రవినోదముచేసినాఁడు. కాలర్ నెక్టయిలతో కాస్మొపొలిటన్ డిన్నర్లకు హాజరైనాఁడు. సంఘసంస్కరణమున షడ్జస్థాయి నందినాఁడు. పూర్వాచారపరుల పృచ్ఛ లగు అస్తినాస్తి తెలుపక ఆవలకు దాఁటినాఁడు—పరమలౌకికుఁడు — పరోపకారవిలాసుఁడు. ఆత్మదేశమున కాయు వర్పించినాఁడు; అఱిగి విఱిగినాఁడు. "ఆంధ్ర"శబ్దమున లీనమైనాఁడు.

* * * *

ఆంధ్రలోకమునకు మార్గసూచిక యగు నాతని జీవితజ్యోతియే సర్వరక్ష.

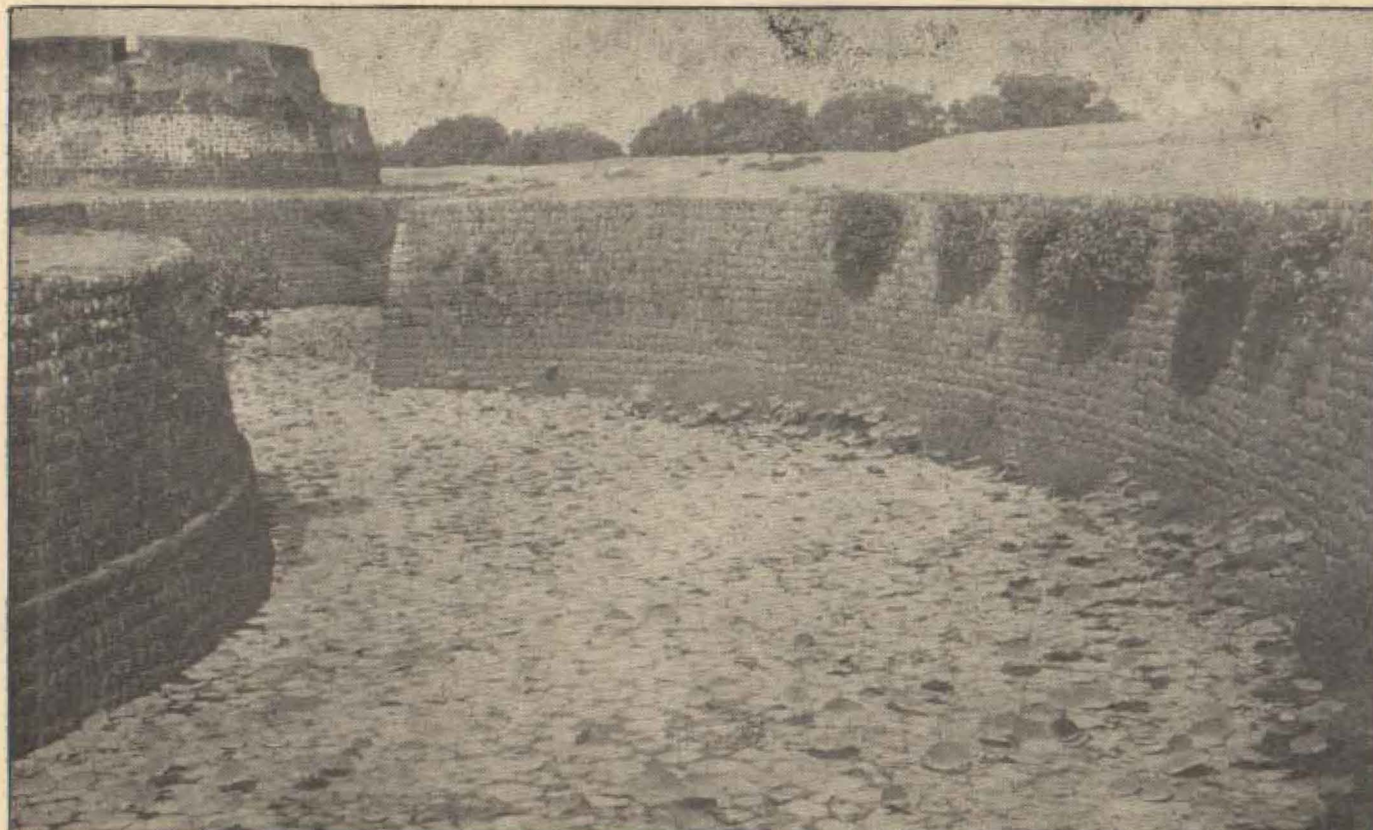
---

* వినాయకరావు.

ఛాయాచిత్రములు

తామర అగడిత

(పాలఘాటుదుర్గము)

ఛాయాచిత్రకారుడు : యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు

శ్రీ కృష్ణుని యాలయము-పుష్కరిణి
(అంబలప్పిళ)

ఛాయాచిత్రకారుడు: యం. కె. రంగస్వామయ్యంగారు.

మేఘదశకము*

మాడభూషి మఠం వేంకటాచార్యులుగారు, B. A.

మలినుఁడో గర్జనపరుఁడో-బలుచపలాత్మకుఁడొ తాను బడయును ఘనముం
బలె జీవనదానగుణా-కలితుం డుపలాల్యతను జగంబున నెపుడున్.

ఘనవంశజుఁడో శుద్ధుఁడొ-తన కార్ద్రాశయము లేక తనరెడు పురుషుం
డొనర లఘుత్వము నొందును-దనరు శరన్మేఘమట నిదర్శన మగుచున్.

పరమాపదఁ బొందినను-బరోపకృతి నే మనీషి వదలఁడు వడియౌ
కరువలి పీడలఁబడియును-దిరుగుడు వడుచుండు మొయిలు దెగఁ గురియుచునే.

అలలగమి దుర్విగాహము-జల మాన నయోగ్య, మట్టి సాగరపు జలం
బుల వంగ్రోలి కురిసి స-కలోపభోగ్యముగఁ జేయుఁ గద జలదంబుల్.

పాత్రునకుఁ గొంచె మిడియు, న-పాత్రుల దాతయును జూడ బహుమాన్యుఁడె యౌ.
గోత్రాబ్ధుల కధికంబును-ధాత్రికిఁ గొంచె మిడు వారిదంబును బోలెన్.

ధర నాఢ్యుఁడయ్యు లుబ్ధుం-డరయంగాఁ గీర్తిశూన్యుఁ డాతని ధనముల్
పరుఁ డొనఁగి వదాన్యుం డగు,-సరసంబుగ జలధినీట జలదము వోలెన్.

ఒనరించెడు నుపకారము-ధనహీనుండయ్యు దాత దానెట్లైనన్
వనదము గతాంబువయ్యును-నొనరుచు వేసవిని నీడ లొనఁగి సుఖంబున్.

నరునకుఁ బరోపకర్తృత-ధర నభ్యాసజము గాదు దా సహజం బె
వ్వరివలనఁ గఱచె మేఘము-గురియంగా నాతపార్తకుతుకరనంబున్.

జనులకుఁ బరోపకారినిఁ-గనినంతనె జాఁటిపోవుఁ గల దుఃఖంబుల్
కనినంత గ్రీష్మపుం దుది-వనదముఁ గనకుందురే యపారముదంబున్.

స్వయముగ నుపకారి నిరా-శ్రయుఁడయ్యు నొనర్చు నొరుఁ బ్రశస్తుఁడు గాఁగన్
బయల మొయి లనవలంబం-బయి యుండియు నరుల కిడు స్థిరామోదంబున్.

---

* ఇది తిరుపతిపురవాసి కీ. శే. విద్వాన్ కపిస్థలం రంగాచార్యులవారి సంస్కృతభాషలోని "సుభాషిత శతకము" నందలి మేఘదశక మను పదిశ్లోకములకుఁ దెనుఁగు.

చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

టి. యన్. రామచంద్రన్‌గారు, M. A.

ఈ తామ్రశాసనము నూజివీడు ప్రాంతమున బయలుపడి, ౧౮౭౩ వఱకు నూజివీడు జమీన్దారుగారి వశమున నుండెను. ఆయేట వారు దీనిని మద్రాసుమ్యూజియమున కిచ్చివేసిరి. ఈశాసనమును గుఱించి సూయెల్‌దొరగారు వ్రాసిన విషయమునకై వారు రచియించిన 'లిస్ట్స్ ఆఫ్ ఇన్‌స్క్రిప్షన్స్ అండ్ స్కెచ్ ఆఫ్ ది డైనాస్టీస్ ఆఫ్ సదర్న్ ఇండియా', పుట ౨౬-౨౭ (౧౮౮౪) అను గ్రంథమును జూడదగును. ఏకారణమువలననో ఇది యింతవఱకు ప్రకటింపబడలేదు. ఇది చాల చారిత్రప్రాముఖ్యముగల శాసన మగుటచేత దీని నిపుడు ప్రకటించుచున్నాను.

ఆకారాదికములు

శాసనమున మూడు రేకులు కలవు. ఇవి యొకకడియమున గ్రుచ్చబడియున్నవి. ఈకడియపుకొనలు మనుష్యప్రతిమ గీయబడిన యొకముద్రికయందు తాపటమయియున్నవి. ముద్రికమీఁది మనుష్యరూపము దేనికి సంకేతమో తెలియరాదు. కంఠమువఱకు చేతులు పైకెత్తి, నడచుచున్నట్లో నృత్యముచేయుచున్నట్లో యీరూపము గీయబడినది. ఇటువంటి రూపములనే చోళరాజైన మొదటిరాజరాజు (క్రీ.శ.౯౮౫-౧౦౧౨)రాగినాణెములమీఁదను గాంచగలము. ముద్రిక వ్యాసము ౨×౧ అంగుళములు. కడియమువ్యాసము ౪ అంగుళములు. శాసనమును జదువుటకు కడియమును నేనె కోసితిని. రేకుల పొడుగు ౮¼ అంగుళములు, వెడల్పు ౪ అంగుళములు. రేకుల కొనలు ఇంచుక మందముగను, ఎత్తుగను తీర్పబడియుండుటవలన శాసనము సుపరిరక్షిత మయియున్నది.

లిపి : భాష

వ్రాత స్పష్టముగ నున్నది కాని పంక్తులు సరిగాలేక ఒకదానినుండి మఱియొకదానిలోనికి పోవుటచేత శాసనమును జాగ్రత్తతో చదువవలసియున్నది. అక్షరములు లోతుగ చెక్కబడలేదు. కొన్నికొన్నిచోటుల అవి కనబడీకనబడనట్లున్నవి. ప్రాతతెలుగున గ్రామసీమలను వివరించు కొద్దిపంక్తులు (౪౦-౪౪) తక్క మిగిలిన శాసనమంతయు సంస్కృతభాషను గలదు. శాసనలిపి ప్రాతతెనుగు. ఇందలి యక్షరములలో ననేకము లిప్పటిరూపములను పొందినవి. ౫౧ పంక్తుల నున్న ఈ శాసనమున ౨౪ శ్లోకములు కలవు. వర్గానునాసికమునకు బదులుగ అనుస్వారము వాడబడెను (ఉదా : ప్రసంన, గంగ, చంద్ర). 'ఏ' వర్ణమున కిప్పటిరీతి నెగువ ఏత్వములేదు. 'ద',

'డ'లకు భేదము స్వల్పము. భక్తిరాజుకొడుకగు అన్న దేవచోడుని రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసనమునందువలె 'డ'కు కుడివైపు దిగువ వంపుకలదు. 'బ'వర్ణమునకు తలకట్టిచ్చిన ఈశాసనమున 'భ'వర్ణ మేర్పడుచున్నది. దాదాపుగ నక్షరముల కన్నిటికి తలకట్టు కలదు. రేఫము వలపలిగిలకరూపమున వ్రాయబడినది. అనుస్వారమునకు పరమయినకొన్నియక్షరములకు ద్విత్వము కలదు. అనుస్వారము ఉండవలసిన చోట్ల నుండకపోవుటయు (పం. ౪౦. నృపాణా[ం*]), అనావశ్యకములగుచోట్లనుండుటయు (పం. ౧౫. వంర్ణనీయమ్) గూడ గలదు. హల్లులు కొన్నిచోట్ల ద్విత్వము చెందినవి (ఉదా:—పం. ౮. సూర్య్య; పం. ౧౦. భగ్గ; పం.౨౦. బాంధవీయ్య). 'శ', 'ష', 'క'లు చాళుక్యలిపిరూపములతోనే కలవు. కొన్నికొన్నిచోట్లను 'ఫ'కును (పం. ౯౦, ౨౮), 'బ'కును(పం. ౧౯) 'భ' యే వ్రాయబడినది. 'డ' కు బదులు 'ట' వ్రాయబడినచోట్లునుకలవు (పం. ౨౮).

శాసనవిషయము

శాసనవిషయము సంగ్రహముగ నిట తెలుపబడును. పూర్తియైన వివరములకు శాసనానువాదము చూడదగును. సూర్యవంశమున మను భగీరథ, ఇక్ష్వాకు, కకుత్‌స్థ, రఘు, రామ, అరికాల, కరికాల, నల్లభీమాది రాజు లుదయించిరి. నల్లభీముని పిదప దోహత్తనారాయణుడను నామాంతరముగల దామభూపతి కలిగెను. ఇతని కొడుకు సోమనృపాలుడు. సోమనృపాలుని కుమారుడు గంగాధరుడు. ఇతడు చంద్రవంశసముద్భవుడయిన కామభూపాలుని కూతురును, వేంగభూపతి సోదరియు నగు ఇరుగాంబనుపరిణయమాడెను. గంగాధరుని తనయుడు చోడ, కామరాజు అను నామాంతరములం బరగు భక్తిరాజు. ఇతడు శివభక్తుడు; శత్రుసింహములకుగండభేరుండము; రాయవేశ్యాభుజంగబిరుదాంచితుడు. ఈతడు దిగ్విజయామునకై వెడలుచు శ్రీపర్వతమునకేతెంచి యచ్చట విశ్వనాథు డనుపేరుగల శ్రీవిశ్వేశ్వరశివాచార్యుని దర్శించి, యాతనికిబరమశిష్యుడైయాతనికి శకవర్షము ౧౨౭౭-వ సంవత్సరము కార్తికసోమవారమున కింద్వకొల్ను అనుగ్రామమును దానముచేసెను. ఈ దానమును దెల్పుటకే యీశాసనము పుట్టినది.

శాసనయోగ్యత

క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దియందును, పదునైదవ శతాబ్ది ప్రారంభమునను, ఇప్పటి గోదావరి విశాఖపట్టణము జిల్లాలెల్లలుగా గలదేశమున వర్ధిల్లినట్టియు, సూర్యవంశపు చోడులమని చెప్పుకొనినట్టియు దాదాపుగ నింతవఱకు దెలియరాని యొకమాండలిక వంశమునుగుఱించి తెలుపుటయందే ఈశాసన ప్రాముఖ్యము కలదు. ఈ చోడులనుగుఱించిన వృత్తాంతము నీక్రింది శాసనములనుబట్టి తెలిసికొనదగును:

నెం. ౧౮౫ దక్షిణహిందూదేశశాసనసంపుటములు ౫, పు ౫౫
" ౧౩౪౬ " " ౪, పుట ౪౬౪
" ౧౩౪౮ " " " " "
" ౮౭౫ " " ౭ పుట ౩౩౪
" ౨౫౪ మద్రాసుశాసనశాఖనివేదిక ౧౯౦౫
" ౨౯౩ " ౧౯౨౦
" ౧౭ తామ్రశాసనము ౧౯౧౬-౧౮

రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము నందలి అన్నదేవచోడుని శాసనము (ఆంధ్రదేశీయేతిహాసమండలి పత్రిక సం. ౧, సం. ౪, పుట ౧౬౨-౧౮౯).

ఈపై శాసనముల ననుసరించి యీచోడవంశము ఆంధ్రదేశమున వేఱువేఱు భాగముల బరిపాలించిన తెలుగుచోడులు, వెలనాటిచోడులు, రేనాటిచోడులు మొదలగు నితరచోడవంశములకు భిన్నమైన దని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్ది మొదటిభాగమున మాండలికు లనేకు లెవరికివారె గొప్ప రాజ్యములను నిర్మించుటకు ప్రయత్నించి పరస్పరము కలహించుచు వచ్చిరి. కాకతీయసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమయిన పిదప సర్వాధికారదక్షులైన మహారాజు లెవ్వరును లేకపోవుటచేత కాకతీయసామంతులు వేఱువేఱు చిన్నసంస్థానముల నేర్పఱుచుకొని రాజ్యము చేయజొచ్చిరి. ఈ కాలమున సామ్రాజ్యనిర్మాణమునకై కళింగగజపతులు (గాంగులు)ను, కొండవీటి రెడ్లును, దేవరకొండ, రాచకొండవెలమలును, విజయనగరకర్నాటులును, కలుబరిగి బహామనీసుల్తానులును పరస్పరజయాకాంక్షతో పోరాడి దేశమును సంక్షోభింప జేసిరి. ఈతరుణముననే మన శాసనమునందలి చోడులు అధికారమునకు వచ్చిరి.

అన్నదేవచోడుని రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసనము ననుసరించి వీరెవరి పక్షమో యొకరి పక్షము చేరి యాపోరాటములలో జోక్యము కలిగించుకొనుచుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఆశాసనమునుబట్టి అన్నదేవచోడుడు కర్ణాటభూపతులతోడి పోరాటమున తురుష్కునికి (ఫిరోజ్‌షా బహామని) సహాయపడి వారల నోడించినట్లు తెలుపబడినది. శాసనములం దీచోడు లెంతయో గొప్పగా పొగడబడినప్పటికి వా రెప్పుడును మాండలికులకంటె ఉన్నతస్థితిని బడసినట్లు కనబడదు. వారి శాసనముల ననుసరించి వారుశివభక్తు లనియు, దాక్షారామము, మహానందీశ్వరము, త్రిపురాంతకము, శ్రీశైలము, పట్టిసము, కాశీమొదలగుక్షేత్రములందు శివాలయములకును, మన శాసనప్రతిగ్రహీతయైన విశ్వనాథునివంటి బ్రాహ్మణపండితులకును గొప్పదానములు చేసిరనియు తెలియుచున్నది.

మన శాసనమునందును, అన్నదేవచోడుని రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసనమునందును దెలుపబడిన వీరి వంశావతారక్రమములనొండొంటితో సరిపోల్చిచూతము:-

మద్రాసు మ్యూజియము శాసనము

నల్లభీముడు
|
దామభూపుడు = లక్ష్మి
|
సోమనృపతి = సూరాంబిక
|
గంగాధరుడు = ఇరుగాంబ
|
భక్తిరాజు

రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసనము

............=అన్నమాంబ
|
ఏఱువ భీముడు = ప్రోలాంబిక
|
దామనృపాలుడు = లక్ష్మి
|
సోమభూపతి = సూరాంబిక
|
గంగాధరుడు = ఇరుగాంబ
|
కామరాజు అను భక్తిరాజు=అన్నమాంబ
|
అన్నదేవుడు = ఇరుగాంబిక
|
వీరభద్రుడు.

పై వంశవృక్షములను బరిశీలించిచూచి నచో మనశాసనమునందలి నల్లభీముడే అన్నదేవచోడశాసనమున ఏఱువ భీముడని పేర్కొనబడినట్లు తెలియగలదు. ఇతని పరాక్రమకార్యముల నుగ్గడించుచు కొన్ని చాటువులు కలవు*. రాజమహేంద్రవరశాసనమును ప్రకటించిన శ్రీయుత వి. అప్పారావుగారు ఏఱువ భీమునికి మైలమ భీము డనునది నామాంతర మని వ్రాసియున్నారు. ఈభీమునికి మైలమ భీముడను పేరు అతని తల్లినిబట్టియే కలిగినయెడల(అల్లెతోచును)-వారియూహసరియైనదికాదని చెప్పవలెను; ఏలన వారు ప్రకటించిన రాజమహేంద్రవరము శాసనమువలననే అతనితల్లి అన్నమాంబయని తెలియుచున్నది. ఏఱువభీమునికి నల్లభీము డనుపేరు వర్ణమునుబట్టియో, ప్రవర్తననుబట్టియో కలిగియుండును. ఇతనిభార్య ప్రోలాంబిక. నల్లభీముని మునిమనుమడగు గంగాధరునివఱకు రెండువంశవృక్షములందలి పేర్లును భార్యలపేర్లతోగూడ సరిగ సరిపోవుచున్నవి. రాజమహేంద్రవరశాసనమున గంగాధరునికి 'అరిగండరగండ'డను బిరుదము కలదు. అంతియకాక అది గంగాధరుని కొడుకగు భక్తిరాజును కామరాజని పేర్కొనుచున్నది. గంగాధరునిభార్య యగు ఇరుగాంబ చంద్రవంశజుడగు కామభూపతి కూతు రగుటచేత

* ఉ. ఏఱువభీమ! నీ పగతు లెక్కని కొండలు చంచలాత్ములై
దూఱనియట్టి ఘోర వనదుర్గములన్ వనితా వియోగులై
పాఱని త్రోవలుం దినని పండ్లును నాకులుఁ గూరలుప్పగా
జేఱని కజ్జలుం గలవె యీ లవణాంబుధివేష్టితావనిన్.
—శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి చాటుపద్యమణిమంజరి, పుట 76. (Ed: 1913)

కావచ్చును, తాతపేర భక్తిరాజున కసలు కామరాజను పేరు కలిగియుండును. చంద్రచూడునిపై నాతనికి గల యత్యంతభక్తిమూలమున కామరాజు భక్తిరాజనామాంకితుడయ్యె ననియు, నీతనిభార్య అన్నమాంబ యనియు రాజమహేంద్రవర శాసనమునగలదు. భక్తిరాజాన్నమాంబల కుమారుడు అన్నదేవచోడుడు. ఇతనికి ఇరుగాంబికవలన వీరభద్రు డను కుమారుడు కలిగెను. ఇంతకంటె మన కీవంశమునుగురించి యేమియు దెలియదు.

మన శాసనము భక్తిరా జొనరించిన పరాక్రమకార్యము లేవియు దెలుపుటలేదు. రాజమహేంద్రవర శాసనము ననుసరించియే మన శాసనదాతకు సంబంధించిన విషయము లనేకములు తెలియుచున్నవి. భక్తిరాజను నామాంతరముగల కామరాజు తనపేర కామపురియని యొకనగరమును గట్టించెను. ఆంధ్రదేశావతంసముగ నుండిన యీనగరమునకు కల్యాణమను నామాంతరము కలదు. యౌవనముననే భక్తిరాజు గులపూండి(?గునుపూండి) నగరప్రాంతమున శూరులైన బార్గరాది యవనాధిపతులను జయించెను; ప్రాగ్దిశను పంచధారయుద్ధమున గజపతి నోడించి, కొప్పుల పతిని సింహాసన మెక్కించెను; భరణిపాటిపురి సమీపమున జరగినయుద్ధమున సింగభూతలపతిని జయించెను; పెదకొండపురిసమీపమున జరగిన యుద్ధమున డబరుఖాను ప్రముఖులయిన రక్షో బలములను (మహమ్మదీయబలముల నేమో) జయించెను; సూరవరపట్టణసన్నిధానమున అన్నపోతన్నపతిని[1] నిర్జించెను.

మన శాసనమువలన దెలియవచ్చిన గ్రామముకాక భక్తిరాజు పోలిదేవయ్యకోరిన చొప్పున ఆతుకూరు, ఆముదాలపల్లి యను రెండు గ్రామములనుకూడ దానముచేసినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది[2]. ఇతనికి పూర్వము ముమ్మడిప్రోలవరము (గోదావరిజిల్లా యందలి మురుమండ పోలవరముకాదగును) రాజధానిగ నుండినట్లు తెలియుచున్నది.

భక్తిరాజు నూతనరాజధానిని నిర్మించి దానికి "కామపురి"యని పేరుపెట్టెను. కాని యాతని కుమారుడైన అన్నదేవుని కాలమున ముమ్మడిప్రోలవరమే వీరికి రాజధానిగ నుండెను[3].

---

1. ఇతడు కొండవీటిని పాలించిన ప్రోలయవేముని కొడుకు:—అన్నవేముని వనపల్లి తామ్రశాసనము—E. I. Vol. III, p. 59-60.

2 సీ. చేవ్రూరిఖీమేశు కెలువార గుండెలఁ బూజగావించిన పుణ్యమూర్తి
కడిమపై నిరువత్తుగండనిచే మల్లికార్జున కుత్పలం బర్థిఁ బడసెఁ
గొలని రామారెడ్డివలన లింగాల.........రి మెత్తోడ
భక్తిరాజాఖ్యచేఁ బర్వతేశ్వరునకు నర్పించెఁ జెరువాడు నాతుకూరు
ధరణిఁ ద్రిపురాంతకున కాముదాలపల్లె, రాయవేశ్యాభుజంగు వల్లావ యిచ్చె
నిట్టి పౌరుష................, పోలిదేవయ్య చెన్నారుఁ బుణ్యమూర్తి.
—శ్రీనాథుని శివరాత్రిమాహాత్మ్యము, ఆశ్వా 1, ప 16.

3. M. E. R. 1912, p. 86.

అన్నదేవుని దానధర్మములను, దిగ్విజయములను వివరించునట్టి యాధారములు పెక్కులు అదృష్టవశమున మనకు లభించి యున్నవి. అందు రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము తామ్రశాసనమువలన ఇతని దిగ్విజయవృత్తాంత మీవిధముగ తెలియు చున్నది:

ఈ అన్నదేవుడు గొప్పసైన్యమునకు అధిపతియై తన కుమారుడగు వీరభద్రుని సహాయముచే తనశక్తిని ప్రోగుచేసుకొనెను (అనగా విజృంభించెను). ఇందుచే నీతని వంశములో నీతడే గొప్పవీరుడని ఇతనికి ప్రఖ్యాతి గలిగెను. తురుష్కరాజు (బహమనిరాజుగా నుండవచ్చును)తో చేరి కర్ణాటరాజుల బలమును ధ్వంసపఱిచి జగ్గవాగు మొదలగు ననేకపట్టణములను స్వాధీనము చేసికొనెను. తర్వాత దాక్షిణాత్యరాజులను 'అత్తిలి'కి సమీపమున నోడించి తనశరణుజొచ్చిన పదివేల శత్రువులను అభయమిచ్చి రక్షించెను. పిదప తన బావమఱదియగు 'పిన్నుండి' (పినయుండి) రాజు సాయమున తనస్నేహితుని (ఈత డెవడో తెలియదు) రక్షించుటకు గౌతమీ (గోదావరి) నదీతీరస్థ మగు కాంకరపర్తి (కాకరపర్తి) అను ప్రదేశమునందు కన్నడరాజులను, ఇతర శత్రురాజులను పరిమార్చెను. తనకీర్తి పెంపొందుటకై, యుద్ధములో జయింపబడి తన్ను శరణుజొచ్చిన కాటయవేమవంశీయరాజులను రక్షించెను. "ఈ కాటయవేమ వంశీయు లెవరు", "వీ రెట్లు అన్నదేవునిచే జయింపబడి రక్షింపబడిరి" అను ప్రశ్నలకు శ్రీయుతులు అప్పారావుగారు తగిన ఉత్తరముల నిచ్చియున్నారు.[1] భక్తిరాజు కుమారుడైన అన్నదేవుని మొదటి శాసనము శకము ౧౩౭౦ నాటిదిగా[2] తెలియ వచ్చుచున్నది.

సూర్యవంశరా జగు శ్రీచక్రవర్తియొక్క కూతురును, పైనిచెప్పబడిన పిన్నుండిరాజునకు సోదరియు నగు 'ఇరుగాంబిక' యను నారీమణిని ఈ అన్నదేవుడు వివాహ మాడెను. పిన్నుండి యనువాతడు ఉండిరాజు సోదరుడై యుండవచ్చును. ఈ యుండిరాజులు (ఉండిరాజు, పిన్నుండి తాము సూర్యవంశ మనియు, హారితగోత్రోద్భవుల మనియు చెప్పకొనుచున్నారు. వీరు మన తెనుగుచోడులకు అవసరములందు సాయముచేసిరి. రావులపర్తి తామ్రశాసనము ననుసరించి[3] ఈయుండిరాజు బ్రాహ్మణులకు ఉండీశపురమను నామముతో రావులపర్తి యను గ్రామమును దానముచేసెనని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈతనిరాజధాని శూరవరము — (గోదావరిజిల్లా భద్రాచలం తాలూకాలో నుండు శూరవరములు రెంటిలో నొకటి కాదగును)—అనియు, పైశాసనము వలననే తెలియుచున్నది. ఈశాసనము

1. J. A. H. R. S. 1927, Vol. 1, No. 4, pp. 177-180,
2. M. E. R., 1905, No. 254.
3. M. E. R., 1917-18, C. P. No. 16., Part II, P. 173.

శకము ౧౩౦౮ నాటిది. కనుక భక్తిరాజు కాలమునాటిదే యగును. ఈశాసనమునుబట్టి మనకు తెలియవచ్చు ఉండిరాజుల వంశావళి క్రమ మిట్లు:—

సూర్యవంశము – హారితగోత్రము

దేవరాజు

|

ఉండీశ = (బి)మ్మి దేవి

|

తమ్మరాజు = వీరమదేవి

|

ఉండిరాజు = రుద్రమదేవి (మానవ్యస గోత్రము — చాళుక్యవంశజగా నుండవచ్చును).

విశాఖపట్టణముజిల్లాలో చేరిన సింహాచలమునందు దొరికిన ఒకానొకశిలాశాసనమును బట్టి యీ వంశమందు కూనపరాజు లేక కూనభూపాలుడు అను నొక డుండినట్లు తెలియవచ్చు చున్నది. ఈ శాసనము శక ౧౩౨౫ నాటిది. ఈకాలమందే మన అన్నదేవు డుండెనను విషయముఅందరికి తెలిసినదే. పై శాసనమువలననే యీకూనభూపతి హారితకులజు డనియు, ఇతనితండ్రి చక్రవర్తిరాజనియు తెలియవచ్చుటచేత నితడు అన్నదేవుని భార్యయు, పైని చెప్పబడిన చక్రవర్తిరాజు కొమార్తెయునైన ఇరుగాంబికాదేవికి సోదరుడే యని నిశ్చయించవచ్చును. అన్నదేవుని బావమఱదియగు పిన్నుండి (చిన్న ఉండి) యీతడు కావచ్చునేమో? అట్లు కానిచో పిన్నుండి యను సోదరు డొక డుండవలయునని నిరాక్షేపముగా చెప్పవచ్చును.

ఈ ఉండిరాజులను గూర్చి కావలసినన్ని యాధారములున్నను వీరికిని, ఈకాలముననే యీ ప్రాంతమందే గొప్ప ఖ్యాతి గాంచిన కొండవీటిరెడ్డి ప్రభువగు అన్నపోత నృపతికిని ఈ ఉండిరాజులకును ఎట్టిసంబంధము గలదో నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యముగ నున్నది.

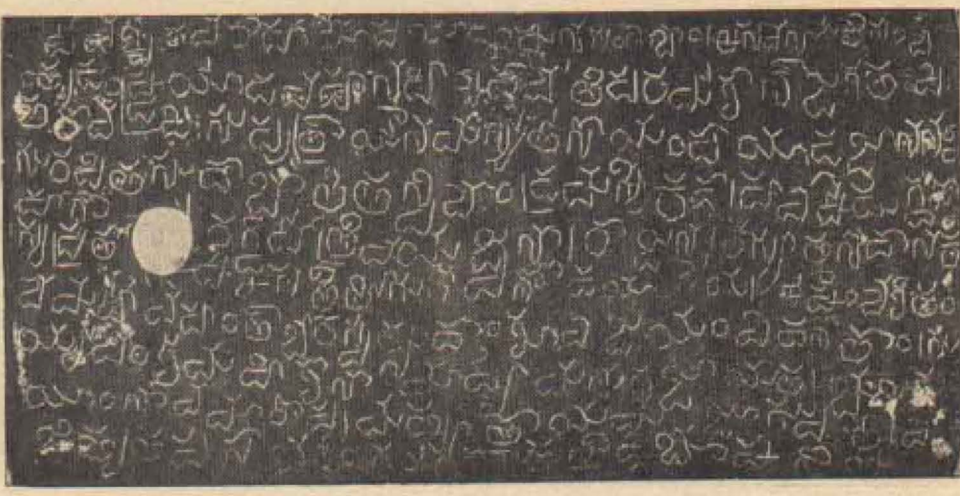
అన్నదేవుడు గొప్ప శివభక్తుడనియు, దేవాలయములకును బ్రాహ్మణులకును అనేక దానముల నొసంగెననియు శాసనముల[1]వలన తెలియుచున్నది. అవి ఏవనగా, ఇతడు గోముఖగిరి వీరభద్ర దేవాలయమునకు స్వర్ణకవచము చేయించెను; దాక్షారామమందలి భీమేశ్వరాలయమున సువర్ణకలశములను, సువర్ణ వృషభములను చేసి యిచ్చెను; గోదావరీ తీరమందలి పట్టిసపురబ్రాహ్మణులకు గోదానము చేసెను; పిన్నసానిసంగమనుచోట ఉత్తమగండ చోడాన్నదేవవర మను గ్రామమును దానముచేసెను; తన కులదైవతమగు కాశీ విశ్వేశ్వర దేవునికి అనేకగ్రామముల నొసగెను.

అన్నదేవుని కుమారుడైన వీరభద్రుడు తనతండ్రి దిగ్విజయముల సహాయ మొనర్చెనని మాత్రమే తెలియవచ్చు చున్నది

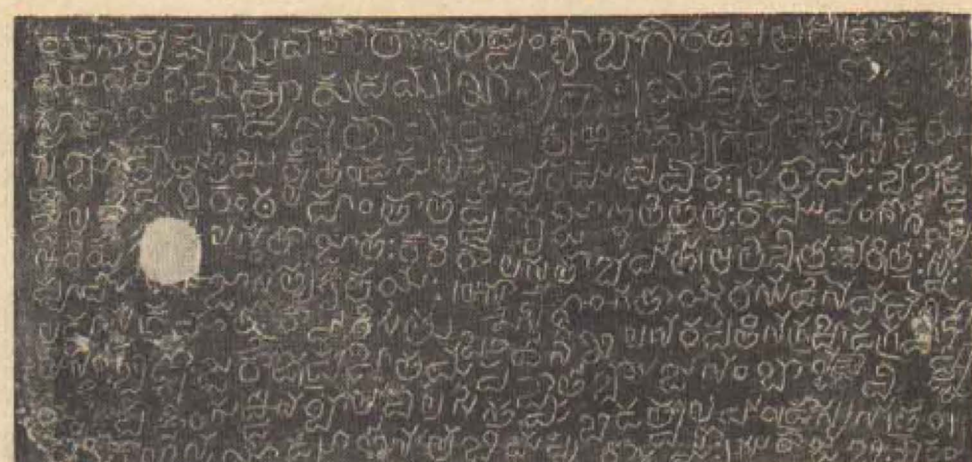
1. S. I. I., vol 5, no 145; vol 4, nos. 1347-48; M. E. R., 1905, no. 254; 1920, no. 293,

చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

మొదటిరేకు, రెండవప్రక్క

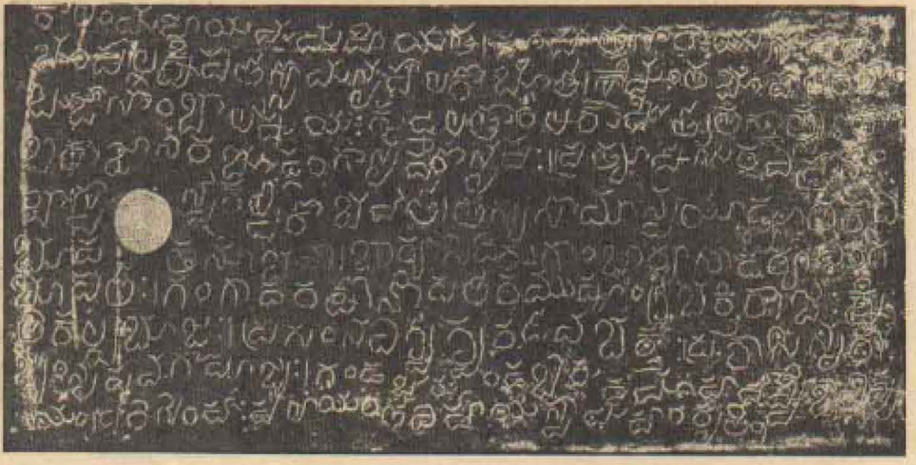

రెండవరేకు, మొదటిప్రక్క

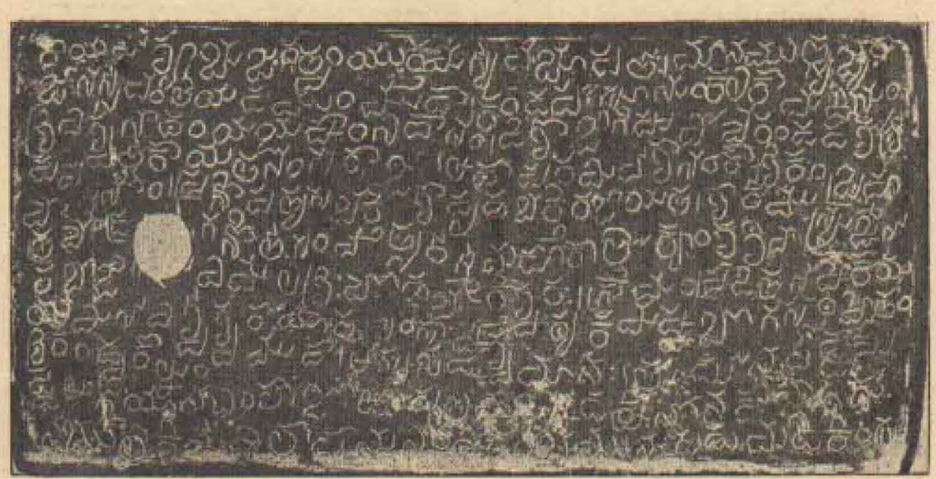
రెండవ రేకు, రెండవ ప్రక్క

౨౧
౨౬
౩౦

మూడవ రేకు, మొదటి ప్రక్క

౩౧
౩౬
౪౧

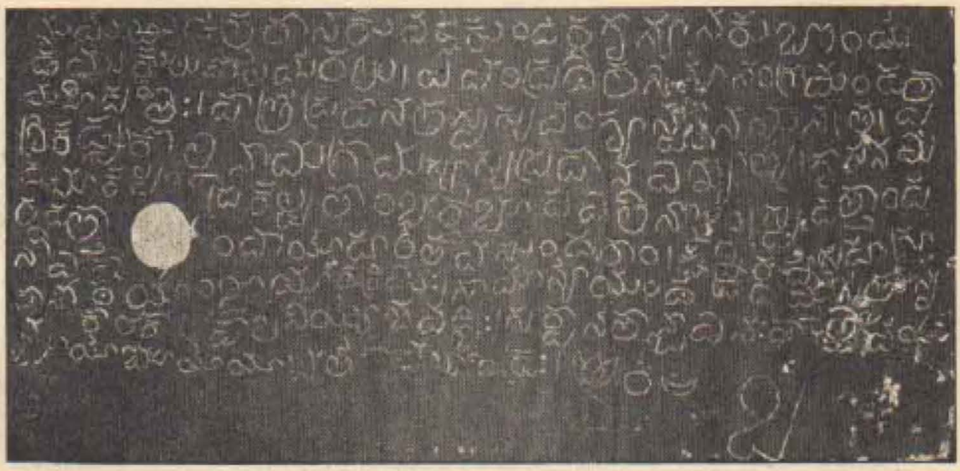
చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

మూడవ రేకు, రెండవ ప్రక్క

౪౩

౪౫

౫౧

ముద్రిక

గాని, తనతండ్రికి పిదప రాజ్యమేలెనా? లేదా, సామంతుడై యుండెనా యను విషయము తెలియకున్నది.

అన్నదేవుని రాజ్యకాలము శక ౧౩౧౦[1] నుండి ౧౩౩౫[2] లేక ౧౩౩౬[3] అని చెప్ప వచ్చును.

శక ౧౩౩౬ కు పిదప అన్నదేవుని గూర్చి గాని, యతనికుమారుడైన వీరభద్రునిగూర్చి గాని ఆధారము లేవియు లభించలేదు.

దానము

ఇక దానమును గూర్చి విమర్శింతము. భక్తిరాజు తన దిగ్విజయయాత్రలలో నొకా నొకప్పుడు శ్రీపర్వతము (శ్రీశైలము) అను ప్రఖ్యాతిగాంచిన శివక్షేత్రమునకువచ్చి అచట నుండిన విశ్వనాథుడు లేక విశ్వేశ్వరుడను పేరు గల నైష్ఠికబ్రహ్మచారిని జూచి అతనిపై భక్తి గౌరవములు కలిగి యతనికి శిష్యుడాయెను. ఈ విశ్వేశ్వరుని గూర్చి మనకు తెలిసిన విషయము లివి:—

ఇతడొక గొప్పవిద్వాంసుడు, పరమఋషి, నైష్ఠికబ్రహ్మచారి. ఆంధ్రదేశమందు శైవ మతస్థాపనములో కంకణబద్ధుడైన పరమాచార్యుడు. ఇతని కనేకులు శిష్యులు గలరు. ఈ శిష్యులు శైవమతస్థాపనములో నతని కనవరతము సహాయముచేసిరి. ఈవిశ్వనాథాచార్యుల గూర్చి చాళుక్యభీమేశ్వరాలయమునందలి శాసనములు పైచెప్పిన విషయములను నిర్ధారించుచున్నవి.

ఈవిశ్వనాథాచార్యులు అపరశివావతారమని యెన్నిక. ఇతడు కౌశికగోత్రోద్భవుడైన బ్రాహ్మణుడు; నైష్ఠికబ్రహ్మచారి; జితేంద్రియుడు. ఇటువంటి మహానుభావుని చూచి భక్తిరాజు అతని వశంగతుడై, శిష్యుడై యిట్టి యాచార్యునికి ఏదైన నొక దానపూర్వముగు సమ్మానము నొసంగిననే తనవంశము ప్రకాశించుననియు, దానముచేయుటయే గొప్పవంశమందు జనించినందుకు ముఖ్యప్రయోజనమనియు తలపోసి యీవిశ్వనాథాచార్యులకు కణ్డ్వకొల్ను (కండ్వకొలను)అను అగ్రహారమును శక ౧౨౭౭ (ముని ఋషి. నేత్ర చంద్ర గణితే సంవత్సరే=౭౭౨౧ అగును) కార్తిక సోమవారమునాడు దానముచేసెను. సంవత్సరము చెప్పబడలేదు. కాని యది మన్మథ సంవత్సరమునకు సరిపోవుచున్నది. దీనికి సరియైన తేది క్రీ. శ. ౧౩౫౫ అక్టోబరునెల తే ౨౧ ది సోమవారము.

దానమొసగిన గ్రామమునకు సరిహద్దులు:-

తూర్పున పెద్దపుట్ట, ఆగ్నేయమున చింతాజోఋపల్లము, దక్షిణమున వాంగు (వాగు), నైరృతికి మేడితాపయు (మేడిచెట్లుగల ఉన్నత ప్రదేశము) నందికంభమును (అనగా నంది స్తంభము) పడమర గనుమేరు, (కనుమ

1. M. E. R, 1905, no. 254.
2. S. I. I. vol. 5, no. 145,
3. J. A. H. R. S., vol. I. no. 4, p. 181.

నుండివచ్చెడి చిన్నఏఱు), ఉత్తరమున వడ్ల గుంట. ఈశాన్యమున-బొమ్మెడముక్కులు.

పైనిచెప్పబడిన సరిహద్దు లేవియు ఇతర గ్రామముల ప్రేళ్లుగా లేవు. కాని సామాన్యమైనట్టి పొలములు వాగులు ఊరివారు గుర్తెరుగునట్టి కొన్నిచిహ్నములుగా నున్నవి. కాబట్టి యిటువంటివాటి నేల నిర్దేశించెననగా సామాన్యప్రజలకు దానముచేసిన స్థలము తెలియుటకొఱకే. ఇందువలననే శాసనములో "ప్రథిత సీమానం"అని పేర్కొని యున్నాడు. 'ప్రథిత' అనుటకు బాగుగా తెలియబడిన అని అర్థము.

శాసనముకడపట "స్వదత్తాం పరదత్తాం వా", "సామాన్యోయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం" అను మొదలగు మామూలు శ్లోకములు గలవు.

మూ ల ము *

మొదటి రేకు : రెండవ ప్రక్క

1. దేవ [॥] శ్వేతవరాహో మామ్[1] పాయా ద్వో ఘనసంనిభాం । అనవర్లే౽తి సంచి
2. ం త్య దంష్ట్ర యోదవహ న్మహీం।[౧*] పార్వతీపరమేశానౌ జగతః పి
3. తరావపి । సుప్రీతౌ యేన మన్యేతే సోయం పాయా ద్గజాననః। [౨*]
4. సురపీత సుధా భాతి తన్వీ చాంద్రమస్యీ[2] కళా।హవిషే. దుగ్ధదో
5. హో గా రగ్ని[3]హోత్రీ వ యజ్వనా। [3*]రాజన్యకస్యాత్మనిధానక
6. స్య ప్రతాప సత్కీర్తిగు(ణో)ణోదయాయ। ఉష్ణం చ శీతం
7. చ మహార్ణవాంతౌ భాస్వత్సుధాంశూ విజయం విధతాం[4]।[౪*]సూ
8. ర్యాణ్వంశే మహీశానా మాద్యో మను రజాయత।భూమ
9. యాం నావ మారోప్య మత్స్యాత్మా యమజూగుపత్ ।[౫*]వి
10. జిత్య తపసా భర్గ్గం గంగా తస్మాళిభూషణం।

* అసలురేకులనుండి.

1. "మామ్" లో రెండవయక్షరమైన "మ్" "మ" కు ఎగువ వ్రాయబడినది.
2. "చాంద్రమసీ" అని చదువవలెను.
3. "అగ్నిహోత్రీ" అని
4. "విధత్తాం" అని.

రెండవ రేకు : మొదటి ప్రక్క

11. యేనాకృష్య భువం నీతా స తద్వంశ్యో భగీరథః। [౬*]అపిప్రథం ని[5]
12. మం వంశ మిక్ష్వాకుప్రముఖా నృపాః। యద్విక్రమేణ శక్రస్య
13. స్వారాజ్యం ప్రాజ్యతా మయాత్। [౭*] ఆరూఢశక్రవృషభస్సకకు
14. ద్భూపో మోచితకృతేంద్రకులిశః చ రఘుప్రవీరః। రామః చ బద్ధ
15. జలధి ర్దశకంఠహంతా తద్వంశజా ఇతి తతః కిము వర్ణనీయ్యం[6]।[౮*]
16. అరికాలస్తతో జాతః కరికాలస్తతో భవేత్[7]। అతిచిత్రైః చరిత్రైః స్వైః
17. పూర్వజా నత్యశేత యః।[౯*]అస్నా[8] సీద్గాంగతోయై రనుదినమవనీపా
18. లహస్తక్రమాత్తైః కావేరీసేతుబంధే నిఖిలనరపతీనగ్రహీ దగ్రవేష్టైః।
19. అస్తంభీద్భోజరాజప్రహిత మపచితే భాజనం భా[బా]ష్ఠీ
20. య్యం పాదాంగుష్ఠేన భా[9]లే విలసిత మభిదత్పల్లవేంద్రస్య నేత్రం। [౧౦*]
21. కరికాలాన్వయోద్భూతై ర్నల్లభీమపురోగమైః। సురాజభిః చిరం

రెండవ రేకు : రెండవ ప్రక్క

22. కాలం మహీయం మమహీయత।[౧౧*]దూం[10]హత్తనారాయణదామ
23. భూపాల్లక్ష్మీ[శ్రీ]పతేస్సోమనృపాలకో భూత్।సామంతభూపాలకరాం
24. బుజానాం భా[11]లేషు యః కుట్మ[12]లతాం అకార్షీత్।[౧౨*]తస్మాత్సూరాం
25. బికాజానే రభూద్గంగా(నృ)ధరో నృపః।ప్రత్యూషే సురవిప్రాణాం
26. భాస్వానైన్వకల్పకో భవేత్[13] [౧౩*]తస్య సోమాన్వయోద్భూతకామ
27. భూపతనూభవా।భార్యాసీదిరుగాంబార్యా సోదర్యా వేంగ
28. భూపతేః। [౧౪*]గంగాధరక్షోణిపతే రముష్యాం శ్రీ భక్తిరాజః క్షి
29. తికల్పభూజః।ప్రసంనవిశ్వేశ్వరదేవభక్తః ప్రశాస్తి (నృ) రా
30. జ్యం నృపవర్గపూజ్యః।[౧౫*]గండభేరుండబిరుదమాహవేష్వభిపిత్స్య
31. యం।వైరిసింహాః పలాయంతే విహాయ స్వామహంకృతిం।[౧౬*]

---

5. "అపిప్రథన్ని" అని.
6. "వర్ణనీయం" అని.
7. "భవత్" అని.
8. "అప్నాసీత్" అని.
9. "ఫాలే" అని.
10. "దోహత్త" అని.
11. "ఫాలేషు" అని.
12. "కుడ్మలతాం" అని.
13. "—భవత్" అని.

మూడవరేకు : మొదటిప్రక్క

32. రాయవేశ్యాభుజంగత్వం యుక్త మస్యైవ భూపతేః। మానముత్సృజ్య రా
33. జానస్సేవంతే యదముం ముదా।[౧౭*]కందర్పసూనుం కలికామధేనుం
34. శ్రీవిశ్వనాథం యమేషాం[14]నిధానం।దిశో జిగీషుర్విచరం దదర్శ శ్రీ
35. పర్వతైకాయతనం స రాజా॥[౧౮*] అథాపరమివేశానం కౌశికం బ్రహ్మ
36. చారిణం।ప్రణిపత్య స భక్తిశో దృఢభక్తిరజాయత।[౧౯*]శాకే మున్యృషినే
37. త్రచంద్రగణితే సంవత్సరే స్మై మహాకార్తిక్యాం శశివా
38. రభాజి విమలశ్రీఃచోడభక్తీశ్వరః।గ్రామం ప్రాదిత నైష్ఠికాయ
39. యమినే విశ్వేశ్వరా యాతులం సాష్టైశ్వర్యక మష్టభోగసహితం
40. శ్రీకండ్వకొల్నుం ముదా।[౨౦*] అస్య సీమానః।తూర్పున పెద్దపు
41. ట్ట ఆగ్నేయాన చింతాజో॰ఉపల్లమున్ను దక్షిణానకు వాంగు
42. నైఋతికి మేడితాపాను నందికంభమున్ను పడుమటికిం X

మూడవరేకు : రెండవప్రక్క

43. నుమేలు ఉత్తరానకు పట్లకుంట ఈశాన్యానకు బొంమె
44. డముక్కులు పొలమేరలు।ఏవం ప్రథితసీమానం గ్రామం దత్వా
45. మహీపతిః।పాత్రప్రదానత[15] స్వస్య వంశ్యాన(వంశ్యా) నమన్యత।[౨౧*].
46. శ్రీకడ్వకొల్ని[16]నామగ్రామస్యాస్య ప్రదానవిఖ్యాత్యా।శాసనమి
47. దమాకల్పం ప్రకల్పతాం భక్తిభూప [17]వితీర్ణాం[18]।[౨౨*] స్వదత్తాం ప
48. రదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరాం।షష్టివర్షసహస్రా
49. ణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః।[౨౩*] సామాన్యోయం ధర్మసేతుర్నృ
50. పాణా[౦*] కాలేకాలే పాలనీయో[19]భవద్భిః।సర్వానేతాన్భావినః పార్థివేంద్రా
51. న్భూయో భూయో యాచతే రామచంద్రః।[౨౪*]

---

14. "యశేషాం" అని.
15. "ప్రదానతః" అని.
16. "కండ్వకొల్ను" అని.
17. ఈయార్యా శ్లోకములో కడపటిచరణమున ఒకమాత్ర తక్కువగా యుండుటచేత "భక్తిభూప వితీర్ణాం" అనుదానిని "భక్తిభూప(సు) వితీర్ణాం"అని మార్చిన సరిపోవును.
18. "వితీర్ణాం" అని.
19. "పాలనీయో" అని.

అనువాదము

౧. శ్వేతవరాహావతారుడైన విష్ణువు నన్ను రక్షించుగాక. ఎవడు మేఘమువలె నల్లగానుండు భూదేవిని తన కనవర్ణ యని తలచి కోరలచేత ఉద్వహించెనో ('అనవర్ణ' అనగా ఇతరజాతిలో జనించినది. 'ఉదవహత్' అనగా పెండ్లిచేసుకొనెను. ఈ రెండు పదముల ప్రయోగములనుబట్టి భూదేవి తనకు విజాతీయ యని పాణిగ్రహణముచేయక దంష్ట్రితో ఉద్వహించెను అని తెలియవచ్చుచున్నది)

౨. ఏపుత్రునిచే తాము సుపుత్రవంతులమని జగత్పితరులగు పార్వతీపరమేశ్వరులు తలంచుచున్నారో, అట్టి గజాననుడు (నన్ను) బ్రోచుగాక.

౩. యజ్వచేత హవిస్సుకొఱకు పిదుకబడిన పాలుగల హోమధేనువువలె, సురలచే పానము చేయబడిన అమృతముగల సూక్ష్మమైన చంద్రకల ప్రకాశించుచున్నది.

౪. ఉష్ణరశ్మిగల సూర్యుడును, శీతరశ్మిగల చంద్రుడును ఆత్మధనము లేక ఆత్మగౌరవము గల రాజులకు సత్కీర్తివృద్ధికై విజయము నిత్తురుగాక.

౫. సూర్యవంశపు రాజులలో మొదటివాడు మనువు. వీనిని ప్రళయమందు మత్స్యరూపియయిన విష్ణువు భూమియనెడు పడవయందెక్కించి రక్షించెను.

౬. ఈవంశమందు జనించినవాడు భగీరథుడు. ఆతడు తపస్సుచే శివుని జయించి (సంతోషపరచి) శివుని శిరస్సునందు గల గంగను భూమికి తెచ్చెను.

౭. ఎవరి విక్రమముచే ఇంద్రునియొక్క ఆధిపత్యము వృద్ధిచెందెనో, అట్టి ఇక్ష్వాకువు మున్నగు రాజులు ఈవంశమును ప్రఖ్యాపించిరి.

౮. ఈవంశమును ఎక్కువగా వర్ణించ నక్కరలేదు. ఈవంశములో క్రింది చెప్పబోవువారు జనించి రనిన జాలును.—

(౧) కకుత్‌స్థుడు-ఇంద్రుని వృషభముగా చేసుకొని స్వారిచేసినవాడు.

(౨) రఘువు-ఇంద్రునియొక్క వజ్రాయుధమును మొక్కపోవునట్లు చేసినవాడు.

(౩) రాముడు-సేతుబంధముచేసి దశకంఠుని సంహరించినవాడు.

౯. అరికాలుడు తర్వాత జనించెను. అతనికి పిదప కరికాలుడు పుట్టెను. ఈకరికాలుడు తన విచిత్రచరిత్రములచే పూర్వరాజులను తిరస్కరించెను.

౧౦. ఈతడు ప్రతిదినమును సామంతరాజులచే హస్తక్రమముగా తీసికొనిరాబడు గంగాజలముచే స్నానము చేసెను. కావేరినదికి సేతువుకట్టుటకు (కావేరిలో నిరుపక్కల ప్రవాహ మతిశయిల్లగా) సకలసామంతులను నియోగించినాడు. తర్వాత భోజరాజుచే భయభక్తులతో పంపబడిన కానుక నామోదించినాడు. త్రిలోచన పల్లవునియొక్క ఫాలనేత్రమును (వీనికి మూడుకన్నులు గలవు) శ్రమ చెందక తనకాలి బొటనవ్రేలిచే భేదించెను.

౧౧. కరికాలవంశోద్భవు లైన నల్ల భీముడు మొదలగు మంచిరాజులచేత నీభూమి పరిపాలింపబడి అభివృద్ధిపొందెను.

౧౨. దోహాత్తనారాయణుడను నామాంతరము గల లక్ష్మీపతియైన దామభూపునికి సోమనృపాలుడు పుట్టెను. ఆసోమనృపాలుడు సామంతరాజులను వారి చేతులను నొసట తామర మొగ్గలవలెనుంచుకొనునట్లుగాచేసెను (అనగా అంజలిచేసిరని భావము).

౧౩. సూరాంబికాపతియైన యాతనికి (సోమనృపాలునికి) గంగాధరుడు పుట్టెను. ఎవనిచే దేవబ్రాహ్మణులకు సూర్యుడు వికల్పమయ్యెనో (అనగా సూర్యునివలె నీత డుండుట వలన ప్రజలకు యథార్థసూర్యునియెడ వికల్పము కలిగెనని యర్థము).

౧౪. చంద్రవంశోద్భవుడైన కామభూపుని కొమార్తెయు, వేంగభూపతికి సోదరియు, పూజ్యయునగు ఇరుగాంబాదేవి యను, నారీమణి యతనికి భార్య యయ్యెను.

౧౫. ఆమెయందు గంగాధరునికి, జగత్తునకు కల్పవృక్షమువంటివాడును, శివభక్తుడును, నృపులచే పూజింపబడినవాడును నగు శ్రీభక్తిరాజు పుట్టెను.

౧౬. గండభేరుండ(పౌరాణికపక్షి, సింహశత్రువు) బిరుదాంచితు డగు భక్తిరాజును యుద్ధములో చూచి శత్రుసింహములు తమ యహంకారమును వదలి పరుగిడినవి.

౧౭. వీనికి రాయ (జ) వేశ్యాభుజంగ యను బిరుదము (రాజ్య మనెడు వేశ్యకు విటునివంటివాడు) యుక్తము. ఏలనగా, సామంతు లందరు సిగ్గును వదలి (తమస్థితిని వదలి) సంతోషముగా నితనిని సేవించుచున్నారు కదా!

౧౮. ఈ రాజు దిగ్విజయ మొనర్చుచు శ్రీపర్వతమునకు వచ్చి అచ్చట శ్రీ పర్వతమే ముఖ్యస్థానముగా గలవాడును, కీర్తి కాస్పదుడును, మన్మథపుత్రుడును, (అందమైనవాడు), కలిలో కామధేనువువంటివాడును నగు శ్రీవిశ్వనాథుని దర్శించెను.

౧౯. పిదప భక్తీశుడు శివతుల్యుడును, కౌశికవంశజాతుడును, బ్రహ్మచారియును నగు ఇతనికి నమస్కరించి ఇతనియెడ దృఢభక్తి గలవా డాయెను.

౨౦. శక ౧౨౭౭ కార్తిక సోమవారము నాడు నిష్కళంకకీర్తిగల చోడభక్తీశ్వరుడు నైష్ఠికబ్రహ్మచారియు, జితేంద్రియుడు నైన విశ్వేశ్వరునికి అష్టైశ్వర్యాష్టభోగసహితముగా కణ్డ్వకొల్ను అనుగ్రామమును సంతోషముతో నొసంగెను.

పంక్తులు ౪౦-౪౪ వరకు యీగ్రామమునకు సరిహద్దులు.

౨౧. ఇట్లు ప్రసిద్ధములైన సరిహద్దులుగల గ్రామమునిచ్చి తనసత్పాత్రదానముచే స్వవంశీయుల నప్పుడే, ఆవంశములో పుట్టుట కర్హత గలవారని తలచెను.

౨౨. కణ్ణవ్కొల్కి గ్రామమును దానము చేయుటచే కలిగిన కీర్తిప్రసారణమువలన భక్తి భూపదత్తమగు నీశాసనముకల్పమువఱకు వృద్ధి చెందునుగాక!

౨౩, ౨౪. మామూలుశ్లోకము లగుటచే వీటి కిచట అర్థవివరణము చేయలేదు. అన్ని శాసనములలోను ఈశ్లోకములు వివరింపబడి యున్నవి.

బండివాఁడు

మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు

('మామేకం శరణంవ్రజ' - భగవద్గీత)

ఓబండినాయుడా, ఓబండినాయుడా!
ఆనందపురికి నీ బండి కడతావా?
కడతాను మాబాబు కడతాను మాతండ్రి
ఆనందపురికి నా బండి కడతాను.

ఆయూరికెప్పుడూ పోలేదురా నేను
త్రోవ తెలుసున నీకు మంచిత్రోవేనా?
త్రోవ తెలుసును నాకు, మాది ఆయూరేను
త్రోవమంచిదిగాదు, నాటుత్రోవండీ;

నాటుత్రోవనునీవు తోలగలవా బండి,
బండియెడ్లా నీవి బలము గలవేనా?
బండిలో ఏముంది? ఎడ్లలో ఏముంది?
బండినాయునిచేతి బలములో ఉంది.

ఈగాలివానలో, ఈచీకటప్పుడు
గట్టుపుట్టలుదాటి, కడకు పోగలమా?
గాలివానై తేమి, గట్టుపుట్టయితేమి
చీకటైతేమి, మీచిత్త మొస్తేను

పోకతప్పదు నేను, తొందరైయున్నాది
పోవడానికి నాకు భయము వేస్తుంది;
మీకేమి భయమండి, నేబండితోలితే
బండినాయుని నమ్మి బయలుదేరండి,

వరకమెరకలలోను పడిదెబ్బ తినకుండ,
ఒడుకుదొడుకులు కాచి, బండితోల్తావా?
మీభారమంతాను నామీదపడవేసి,
బండిలోకూర్చోండి, నన్ను నమ్మండి;

నీమాటవింటేను నిను నమ్మబుద్ధయ్యె
అద్దేమి నావద్ద పుచ్చుకొంటావు?
ఆనందపురిచేరి ఆమాట చూతాము,
అద్దె కేమండి మీ చిత్తముంటేను;

నీవు కోరినదంత నీకు నే నిస్తాను
నిను నమ్మిబండిలో కూరుచుంటాను;
అరగడియలోపల ఆనందపురిచేర్త
భయమేమి లేదండి బండిమెక్కండి.

సమ దృష్టి

జి. జాషువగారు

ఖద్దరుబట్ట గట్టుకొని, కన్నుల నీరము జిందిపార, నీ
ముద్దుకుమాళ్లతోఁ జెరకుఁ బోయెద వేటికి తల్లి? పూర్వపుం
బెద్దఱికంబుఁ దెచ్చుకొని పిల్లలతో సుఖయింతు నందువా?
వద్దు వృథావ్యథల్, భరతభామిని! వింధ్యధరాధరస్తనీ!

పూర్వకాలచరిత్రముల నిద్రితములైన శుభదినంబులు లెక్క జూచుకొనుచు
భూగర్భమున రత్నములలోనఁ గలసిన వీరులపేరులు బెట్టుకొనుచు
చెదపుర్వుపాట్టలో జీర్ణించిపోయిన వాఙ్మయంబునకు వివాదపడుచు
గజవాహనములపై గజనీకిఁబోయిన పసిఁడికి గుండెలు బాదుకొనుచు
పొట్టనింపుల నాటకంబులఁజరించు-కొడుకులకు స్వేచ్ఛ లేదని కుందె దేల?
స్వేచ్ఛ లేకేమి? సోదరద్వేషమునకు-తలఁచుకొనవేమి? నట్టింటి కలకలంబు.

కలమునఁ గీర్తిశేషులకుఁ గాయము లీయ సమర్థులైన, బ్ర
హ్మలు, కవిరాజు లట్టిడుల కన్నము లేదుగదమ్మ! దేశభా
షలు విలపించుచున్నవి విజాత్యభిమానము కందళించె, నో
చలిమలమేల్మొసుంగు దొరసాని! కుమారుల దిద్దుకోగదే!

విమలతపంబునం బురిటి బెబ్బులి కంటి కహింస నేర్పు సం
యములను గన్నదానవు గదా? జననీ! భవదీయపుణ్యగ
ర్భమున, నగస్త్యసోదరులు భ్రాతృవిరోధులు బుట్టిరేలనే?
యమరనదీదళత్కమలహార! యచంచలధర్మగామినీ!

సమవర్తిప్రియసూను నేత్రయుగళీ సందీపితంబైన ధ
ర్మము తూర్యధ్వనిఁబోలి భారతకథామధ్యంబునన్ మ్రోయు నా
సమభావం బిపు డేది? స్వార్థయుతవాచారూపముం దాల్చెనో
సమశీతోష్ణసుఖప్రదాయిని! యహింసాలోచనోద్భాసినీ!

చక్కనికవితకులమే - యెక్కువతక్కువలు నిర్ణయించినచో నిఁ
కెక్కడిధర్మము? తల్లీ! - దిక్కుంజరవేదికాప్రతిష్ఠితగాత్రీ!

గజేంద్రుడు

తలిశెట్టి రామారావుగారు, B. A., B. L.

ఏనుగు లెప్పుడును మందలుగ నడవులందు సంచరించుచుండును. ప్రతిమందకును బలిష్ఠమైన యొకయేనుగు నాయకుడుగ నుండి తాను జెప్పినటుల తక్కినయేనుగులను ద్రిప్పుకొనుచు వాటి కెట్టి యపాయమును రాకుండునటులు గాపాడుచుండును. పూర్వ మిటియేనుగొకటి దాహము దీర్చుకొనుటకును, విలాసముకొరకును నీటియందు దిగ నందు గల మొసలి యొకటి ఆగజముయొక్క కాలును బట్టుకొనెను. ఏనుగు బలము కలదైనను, నీటియందు మొసలికి బల మెక్కువ కనుక నెంత ప్రయత్నించియు నామొసలిని విడిపించుకొని పైకి రాలేకపోయెను. ఎట్టి యాపదనుండియైనను రక్షింపగల భక్తత్రాణపరాయణుడు దేవుడు కనుక నాగజరాజు సర్వేశ్వరుని ప్రార్థింప మొదలిడెను. ఆమొరను దేవుడు విని, యొక భక్తు డాపత్సునం దున్నాడని గ్రహించి యతిత్వరితముగ నచ్చోటునకు వచ్చి తన చక్రముతో నామూర్ఖమకరమును జంపి యేనుగును రక్షించెను. ఈకథ నెరుగని హిందువుడుండడు. భక్తుడైన గజేంద్రుని ప్రార్థనపద్యములను చదువని, వినని మనుజు డుండడు. జంతువగు నేనుగైనను భక్తిగలదయి మోక్షమును బొందగల దనుటవలన హిందువులకుగల భూతదయ వ్యక్త మగుచున్నది. వేదాంతార్థమును గూడ నీకథకు గల్పించుటవలన నన్ని తరగతులవారి నిది రంజింప గలుగుచున్నది. ఈగజేంద్రమోక్షమును దెలియజేయు చక్కని శిల్పచిత్ర మారవశతాబ్దమున నిర్మింపబడిన ఝాన్సీజిల్లాయందలి దేవుగడ దేవాలయమున గానవచ్చుచున్నది. బౌద్ధమతము హిందూదేశమున క్షీణించి హిందూమతము ప్రాముఖ్యము వహించిన పిమ్మట నీ హిందూపౌరాణికగాథ చిత్రరచనయందును, శిల్పరచనయందును విశేషముగ వినియోగింపబడెను. రాజపుత్రయుగమునాటివి గజేంద్రమోక్షమును తెలియజేయున వనేకసుందరచిత్రములు కలవు.

మన మాదిదేవునిగ బూజించువినాయకుడు గజాననుడు. వినాయకచతుర్థిని ప్రతి హిందువుడును బాల్యమున పాలించి య్యావ్రతకథను వినియుండును. కళానియమములతో నలరారు సుందరములైన వినాయకుని విగ్ర

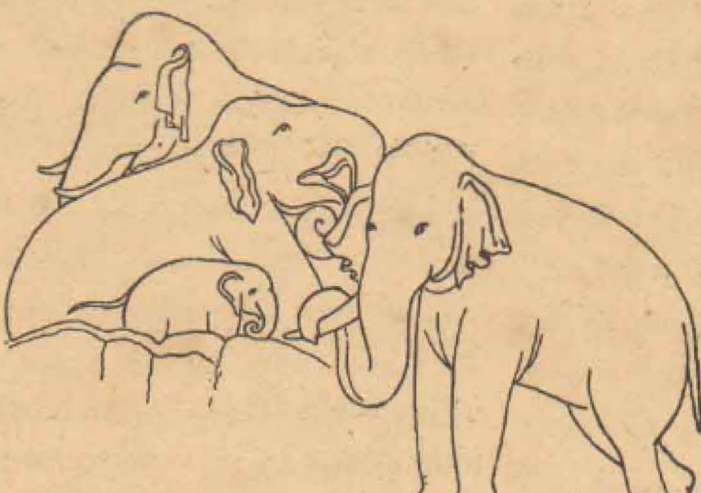
హము లానాడు లెక్కకు మిక్కిలిగ హిందూ దేశమునం దంతటను కానవచ్చును కాని యవి యన్నియు త్వరలో గంగ గలియును. ప్రజల మతముకొరకు ముఖ్యముగ వినియోగింపబడిన యీకళ హిందూదేశమున వ్యక్తులపై నెప్పడు నాధారపడియుండలేదు. చిత్రకారుని యావేశము కళకు ముఖ్యమైనను తన యానందము కొరకు మాత్రము మానసోద్రేకమును భారతీయచిత్రకారుడు వ్యక్తపరచుట యరుదు. ఇట్టి పండుగులకొరకును, దేవాలయములను కట్టునప్పుడును అతడు ఉదరపోషణకొరకు విగ్రహములను సృజించుచుండునే కాని యవి తరువాత నేమగునో యనుచింత యాతనికి లేదు. ఇందువలన భారతీయచిత్రకళ యాయా కాలపు ప్రజల నమ్మకములను వ్యక్తపరచుచు వచ్చెనే కాని యెవరో యొక గొప్ప చిత్రకారునకు లోబడి క్రొత్తమార్గమును ద్రొక్కలేదు. చిత్రకారుడు ప్రతిభావంతుడైన యెడల తాను నివసించిన యుగమునకు గావలసినట్టి కళాశైలికి వన్నెమాత్రము దెచ్చి తన ప్రావీణ్యమును వ్యక్తపరచును కాని యుగము యొక్క సంప్రదాయములను దాటజాలడు. భారతీయ శిల్ప, చిత్రకళల విశేషములలో నిదియొకటి. వినాయక విగ్రహములవంటివి కళానిర్మాణములుగ దాచతగ్గవని తలచుట, వాటి నాశనమునకువగచుట పాశ్చాత్యులరచనలందు చూచుచున్నాము. కాని యీవిగ్రహములు మనకు సామాన్యములగుటచే వాటియవసరము తీరినవెంటనే పారవేయుచుందుము. అక్కరకురాని నిర్మాణములు హిందువు లెరుగరు. పూర్వకాలపు చిత్రకారులపేరు లేచిత్రములందును కానరాకపోవుటకివి కొన్ని కారణములు.

మనము నివసించు ప్రపంచమును నిలువబెట్టుచున్న వష్టదిగ్గజము లను నమ్మకము కలదు.

బౌద్ధజైనమతములు హిందూదేశమున బుట్టి, హిందూమతమున కంగములుగ బెరిగినవగుటచేతను, మొదటి మతప్రచారకులును, ఆయామతములను స్వీకరించినవారును హిందువు లగుటవలనను, ఆయామతములు హిందూ సంప్రదాయములను విశేషముగ విడువలేదు. బౌద్ధమతజాతకకథలు పురాణకథలవలె నుండును. వీరు మతప్రచారమునకు హైందవ చిత్రశిల్పకళలను బోషించిరి. ఇట్టి సంపర్కములను బేర్కొనుటకు లెక్కకు మిక్కిలిగ గలవు. కాన బౌద్ధులును, జైనులును హిందువులకు ప్రియమైన యేనుగులను భక్తితో జూచుట వింత కాదు.

బౌద్ధమతజాతకకథలలో షడ్దంతజాతకమొకటి కలదు. ఆకాలమున హిమాలయ పర్వతములందు సంచరించుచుండిన గజరాజు తన్ను పూర్వజన్మమున నవమానపరచెనని భావించి యాదంతిని బట్టి తెమ్మనియు, దాని దంతములు వింతకాంతుల నీనుచుండుటవలన వాటిని సేకరింపవలెననియు కాశీమహారాణి తన సేవకుల కాజ్ఞాపించెను. కాని వేటకాండ్రా

దంతములను దీయజాలకపోయిరి. గజరాజు బోధిసత్వుడగుటచే శాంతమును వహించి తన దంతములను తానే తీసి యాసేవకుల కర్పించుటకు పూనుకొనెను. ఈవార్త నారాణి విని, దంతములను చూచి, తాను చేసిన యపరాధమును గ్రహించి, విషాదముతో మరణించెను. ఈకథను తెలియజేయు మహాచిత్ర మొకటి అజంత పదునేడవ గుహాయందు గలదు. దుఃఖపూరితయై మరణించు సమయమున దన భర్తపై జేరబడియున్న రాణి, ఆమె కుప చారములను జేయుచున్న పరిచారికలు, ఏనుగును బట్టి తెచ్చిన వ్యాగయులు, వారివెంట వచ్చిన యేనుగులు నద్భుతముగ

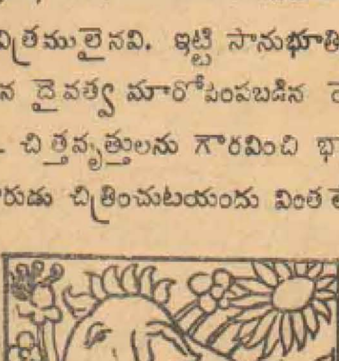
జిత్రింపబడెను. అజంతచిత్ర మది యెన్న జాలును—వేరుగ బాగడుట యనవసరము. కాని యిందుగల యేనుగుల సమూహము చూడదగ్గది. ముందనున్న గజరాజుయొక్క శాంత స్థైర్యములు, వెంబడించి వచ్చిన యేనుగుల విషాదము నత్యంతనిపుణముగ నామహాచిత్రకారుడు చిత్రించెను. రచన యెంత స్వాభావికముగ నున్నదో పాఠకులకు విశదము.

బౌద్ధయుగమున తొలుదొల్త బౌద్ధ విగ్రహ మెచ్చటను లేక యుండెను. బుద్ధుని దేవునిగ నారాధించుట భావ్యమని బౌద్ధమతస్థులకు తోచినప్పటికిని విగ్రహపూజ నిషేధింపబడెను కాన కొన్ని చిహ్నములవలన బుద్ధభగవానుని శిల్పచిత్రముల దు సూచించుచుండిరి. బుద్ధుని జన్మమును తెలియజేయుటకేనుగు నిట్టి చిహ్నముగ నుపయోగపరచిరి.

మతమునకు సంబంధించిన నమ్మకములలో గజము లింతటి ప్రాముఖ్యమును వహించియున్నప్పుడు ప్రజలకు వీటియందు గౌరవభావ ముండుటయందు వింత లేదు. ప్రజలయందు గౌరవము కలుగుటవలననే వీటి కీస్థానము కలిగియుండవచ్చును. ఏనుగు పెద్దజంతువు. దీనిశాంత మద్వితీయము. దీనిసౌందర్యము వింతయైనది. దీనినడకతో సొగసైన స్త్రీల నడకను కవులు పోల్చియున్నారు. రాజులు వీటిని గౌరవమైన వాహనములుగ నెంచి యనేకవిధముల నలంకరింపించెదరు. పైన జెప్పినటుల ప్రజల నమ్మకములను, వారిచిత్తవృత్తులను మన్నించి యుగధర్మము నాచరించిన హైందవచిత్రకారు

డేనుగులను చక్కగ చిత్రించియు, మలచియు తనహిందూత్వమును వ్యక్తపరచుట స్వాభావికము. ఏనుగు విగ్రహముల నిన్నివిధముల నింతసుందరముగ నేదేశముననైనను రచియించుట నెరుగము. ఇట్టి స్థానము నలంకరించుట కేను గన్నివిధముల నర్హత కలది.

స్వర్గమును బాలించునట్టియు, భోగముల ననుభవించుటకు పేర్గన్నట్టియు నింద్రుని వాహన మైరావతమను ఏనుగు. భారతీయులు చాల జంతువుల కిట్టి దైవత్వము నారోపించి యున్నారు. కాళీమహాదేవి వాహనములు కనుక పులికిని, సింహమునకును గౌరవస్థానములు కలవు. రామచంద్రునకు సహాయము చేసినవి కనుక కోతు లాదరమును వడయుచున్నవి. గరుత్మంతుడు విష్ణువుయొక్క వాహనము. నెమలి సరస్వతీ కుమారస్వాముల వాహనము. దైవత్వము లేకపోయిననైనను జంతువులు, పక్షులు మొదలగునవి హిందువులకు పవిత్రములైనవి. ఇట్టి సానుభూతియున్న దేశమున దైవత్వ మారోపింపబడిన యేనుగుయొక్క చిత్తవృత్తులను గౌరవించి భారతీయ చిత్రకారుడు చిత్రించుటయందు వింత లేదు.

అజంతయందు గల యీ చిత్రమును జూడుడు. ఇచ్చట దనకు ప్రియమైన తామర కొలనియం దెంత యానందముగ నీగజము విహరించుచున్నదో! అజంతగుహలవద్ద నిలువబడి యెదుటిలోయలోని వనమువైపు చూచిన యెడల చల్లని నీళ్లప్రవాహ మొకటి కానవచ్చును. అచ్చట సేదదీర్చుకొనుటకు, నానందముతో విహరించుటకు వచ్చిన గజము లజంత చిత్రకారులకు పరిచితములు. చెవులతో తాపిగ వినరుకొనుచున్నట్టియు, నీళ్లను బీల్చి మరల విడుచుచు జలక్రీడలాడుచున్నట్టియు, తదితరవిలాసములందు నిమగ్నములైయున్నట్టియు గజముల నీచిత్రకారులు ప్రేమతోను, గౌరవముతోను జూచుచుండిరి. ఈచిత్రకారుల ననుకరించిన బాఘ్విహారపు చిత్రకారులును గజములను చాల చక్కగ చిత్రించిరి. (చూ. వ్యాసము చివరిచిత్రము).

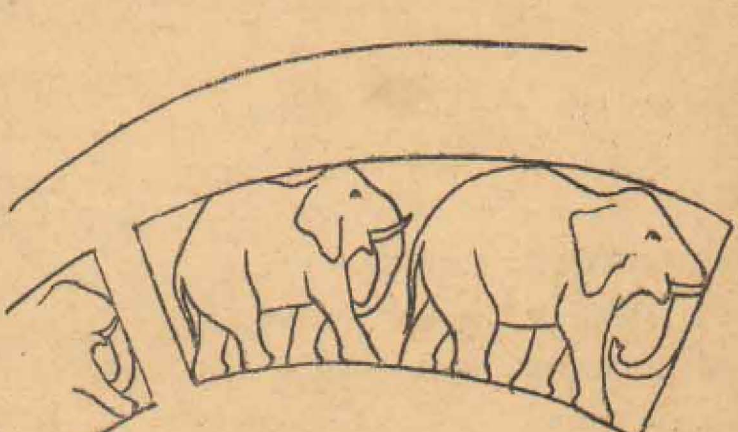
సుప్రసిద్ధమైన సాంచీ స్తూపమునకు గల ద్వారములం దేనుగుల శిల్ప చిత్రములు చక్కనివి కలవు. ద్వారముపై గల మూడు తోరణములను సుందరములైన యేనుగులు మోయుచున్నటుల గలదు. మూడవతోరణముపైనగూడ హస్తివిగ్రహము లున్నవి. తూర్పుద్వారపు దిగువతోరణమున స్తూపము నారాధించుచున్నటుల, నుత్తర ద్వారమున మహాబోధివృక్షమును గౌరవించుచున్నటుల నేనుగులు కలవు. ఇచ్చటి విగ్రహము లన్నియు మహాసుందరములు. హిందువుల శిల్పచిత్రములందు గల గజలక్ష్మి నీ బౌద్ధశిల్ప చిత్రములు జ్ఞప్తికి దెచ్చును.

రెండవ శతాబ్దమున నిర్మింపబడిన బరుహుతు స్థూపమునందలి యీశిల్పచిత్ర మాహ్లాదకరముగ నున్నది. కొన్ని కోతు లేనుగ

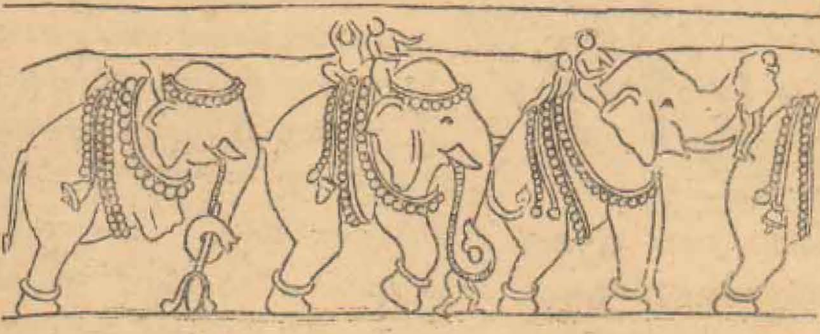

తోకను, తుండమును, తలను చిత్రముగ త్రాళ్లతో బంధించి, ఖైదీని గొనిపోవుచున్నట్లుల నిందు గలదు. ఆనందముతో నొక కపి మద్దెలవాయించ, నింకొకటి బూర నూదుచు తమ విజయమును చాటుచున్నవి. మూడు వానరములు కర్రలను బట్టుకొని, "పారిపో యత్నించిన జాగ్రత!" అనునటుల నడచుచున్నవి. మిగిలిన త్రాడును, అంకుశములను బట్టుకొని మరియొకటి గలదు. హిందూచిత్రరచనయందు హాస్యము కానరా దనువారి కీచిత్రము ప్రత్యుత్తరముగ నున్నది.

అనాదినుండియు మన చిత్రకారులు ప్రతి సుందరవస్తువు నలంకారముగ దమ చిత్రములందు వినియోగపరచియున్నారు. స్త్రీలు, ముత్యములు, తామరలు మొదలగు పుష్పములు, హంసలు మొదలగు పక్షులు—ఇట్టివన్నియు తోరణములుగ గాని, వేరువిధముగగాని తరుచు కానరా గలవు. జంతువులలో సౌందర్యమునకు బేర్గన్న గజములనుకూడ వీరిటుల నుపయోగపరిచిరి. లోకమున నలంకారము గలజంతు వలంకారముకొరకునిర్మింపబడని వీరి చిత్రముల నేల యలంకరింపరాదు? క్రీ. పూ. మూడవశతాబ్దమునన్నిర్మింపబడిన గయప్రాంతపు బరాబరుకొండలందుగల లోమసు ఋషియొక్క గుహాద్వారము మీాద నేనుగుల తోరణ మొకటి చక్కనిది కలదు. రెండువేల సంవత్సరములకు పూర్వ

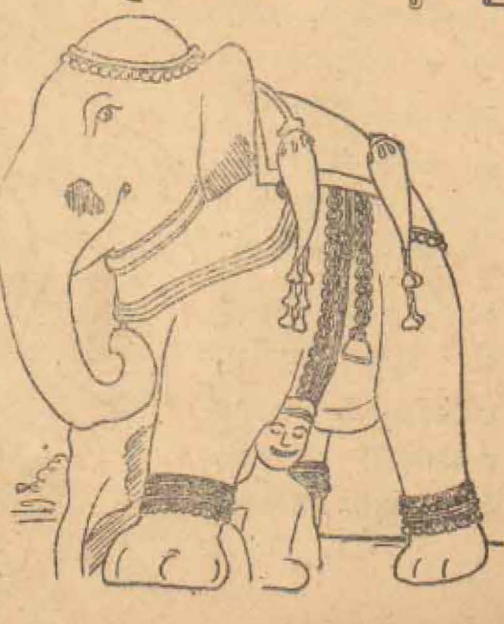
మునుండియు శిల్పమునందు దంతి ప్రాముఖ్యమును వహించెననుటకీ చిత్రము నిదర్శనము. ఇట్టితోరణములు హిందూదేశమునందంతటను నిర్మింపబడిన యనేక దేవాలయములందు గలవు. శిల్పి సింహాచలమని పేరుపడిన యాంధ్ర దేశమునగల శ్రీసింహాచల దేవాలయమునందు మలచబడిన సుందరమైన యేనుగు లాంధ్రులకు పరిచితములు. పండ్రెండవ శతాబ్దియందు హాలెబిడునందు నిర్మింపబడి, శిల్ప రచనకు పేరుపడిన హొయిసలేశ్వర దేవాలయమునగల యేనుగుల తోరణములు చూచి

మరచినవారుండరు. శిల్పరచన యద్భుతాలంకారమును చేకూర్పగలదని యీ దేవాలయమును, కోణార్కమున బాడుపడియున్న సూర్యని దేవాలయమును లోకమునకు చాటుచున్నవి. హొయిసలేశ్వర దేవాలయపు తూర్పుభాగమునగల సుందరశిల్పతోరణములలో దిగువనున్న తోరణభాగము నెత్తి యీచిత్తరువును వ్రాసితిని. ఈ యేనుగు లెంత ముద్దులమూటగట్టుచున్నవో పాఠకులకు సుగోచరము. ఇట్టి చిన్న యేనుగులను చూచి యానందింపనివారెవరు?

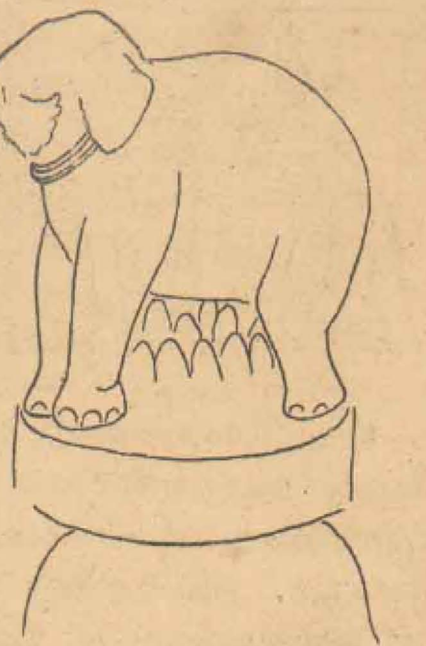
హిందువు లలంకారప్రియులు. కాన స్త్రీ పురుషులనే గాక జంతువులనుగూడ వీ రలంకరించుచుండిరి. ఇట్టి భూషణము లలంకారములలో నలంకారములుగ నుపయోగపడెను. ఈచిత్రమున నేనుగుల యలంకారములవంటివి రాజదర్బారులం దుత్సవసమయములం దిప్పటికిని వినియోగపడుచున్న యేనుగులను చూచిన వారికి పరిచితములు. మువ్వలు, గంటలు మ్రోయుచుండ నిట్టి యేనుగులు వరుసగ బోవుట కనులపండువుగ నుండును. ఇట్టి దృశ్యములు తరుచుగ గానవచ్చు మైసూరునందు నిర్మింపబడిన యీ దేవాలయమున నేనుగు లిటుల చిత్రితమైయుండుట సహజము.

కోణార్కమునందు గల పెద్ద యేనుగువిగ్రహము లిటులనే యలంకృతములై

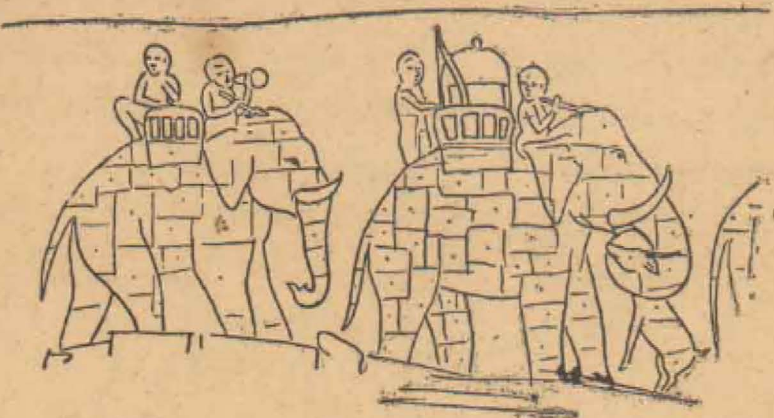
యున్నవి. ఇవియన్నియు బెద్దవగుటచే నిట్టిశిల్పముల నోపికతో నిర్మించిన మహాశిల్పులకు చేతులెత్తి నమస్కారము చేయవలె ననిపించును. ఏనుగులను నిర్మించుటయే కాక వాటి యలంకారములనుగూడ మలచుట కెంత శ్రమ కావలెనో పాఠకులే యూహింతురుగాక. అలంకారములు లేకపోయిన నిట్టి పెద్దవిగ్రహము కైలాసదేవాలయమున గలదు. కోణార్కమునందలి యేనుగులకంటె నిది యెక్కువ ప్రకృతి ననుసరించి యున్నది. కొండను మీదినుంచి త్రవ్వి, యందు గల పెద్దరాతియందు కైలాసదేవాలయ మంతయు చెక్కబడియుండుటచే నందిట్టి యేనుగు విగ్రహ ముండుట యద్భుతమైన విషయము. భారతీయశిల్పి శిల్పబ్రహ్మ యనుటయం దత్యుక్తి లేదు. మామల్లపురమునందును పెద్దయాకారమున నతి స్వాభావికముగ నొక యేనుగు మలచబడెను. ఇదియు నతిసుందరముగ నున్నది. భారతశిల్పి సృజించిన యేహస్తి బాగుండలేదు?

పొడుగుపాటి స్తంభములపై నొకటి కాని, నాలుగు కాని సింహములను నెలకొల్పుట మన పూర్వుల యాచారమైయుండెను. యుద్ధమున చేకూరిన జయము మొదలగు చరిత్రఘటనలను స్థిరముగ లోకమునకు జాటుట కిట్టి స్తంభములను నిర్మించుచుండిరి. సింహమును స్థాపించుట యాచారమైనను, ఏనుగులయెడల భారతీయులకుగల గౌరవమును జూపుటకో యనునటుల సంకీశ స్తంభముపై నొకగున్న యేనుగును

నిల్పిరి. ఇది సుందరవిగ్రహమైనను తుండము విరిగిపోవుటచే రూపము చెడియున్నది.

హిందూ దేశమునందే కాక హిందూచిత్ర రచనా సంప్రదాయములు వ్యాపించిన యన్ని దేశములందును గజముల కిట్టిగౌరవమే కలిగెను. బరుహుతుచిత్రమును పాఠకు లిదివరకు జూచియున్నారు. తొమ్మిదవ శతాబ్దియందు కాంబోడియాలో అంకోరునందు నిర్మింపబడిన మహాదేవాలయముల ప్రాకారములపై నేనుగుల చిత్రములు కలవు. ప్రాకారము చిన్న రాళ్లతో గట్టబడినను అది యలంకారరహితముగ నుండుట యాశిల్పులకు మనస్కరించినది కాదు. ఏనుగులపై నెక్కి వేటజేయుచున్నటుల నీయేనుగులను చక్కగ మలచి యామోటురాళ్లకైనను సొగసును చేకూర్చిరి. (పైపుటలోని చిత్రమును జూడుడు.)

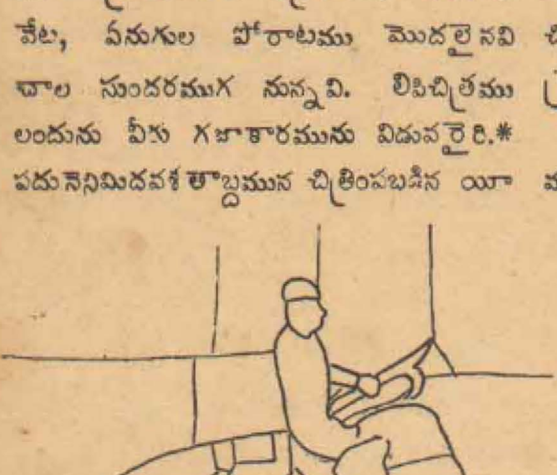

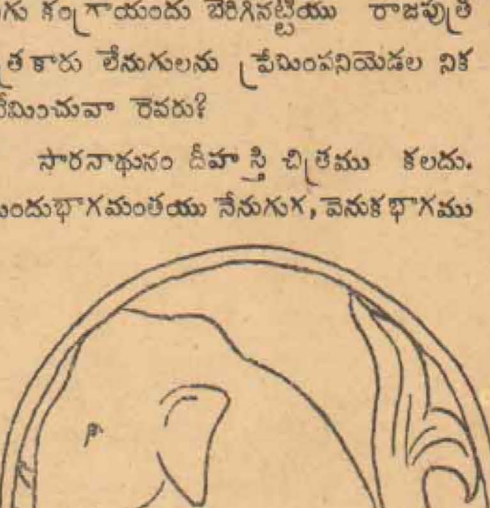
చిత్రము లాహోరుదుర్గమున గలదు. రంగుల పెంకులమర్చుటవలన నిది యేర్పడెను.

రాజపుత్రులు హిందువులగుటచే తమచిత్తరువులం దేనుగులకు మంచిస్థానమిడిరి. నవనారీకుంజరము* మొదలగు రాజపుత్ర చిత్రములు దీనికి ప్రబలమైన నిదర్శనములు. జయపూరు, అయోధ్య మొదలగు రాజదర్బారులందు మన్ననలను బడసినట్టియు, అరణ్యప్రదేశమగు కంగ్రాయందు బెరిగినట్టియు రాజపుత్ర చిత్రకారు లేనుగులను ప్రేమింపనియెడల నిక ప్రేమించువా రెవరు?

మొగలు చిత్రములందునుగూడ గజములనేకములు కలవు. తమనూతన దేశముయొక్క సంప్రదాయముల నా మొగలాయీలు మన్నించవలసివచ్చెను. జహాంగీరు చక్రవర్తి పోషణాలో వ్రాయబడిన చిత్రములం దేనుగుల వేట, ఏనుగుల పోరాటము మొదలైనవి చాల సుందరముగ నున్నవి. లిపిచిత్రములందును వీరు గజాకారమును విడువరైరి.* పదునెనిమిదవశతాబ్దమున చిత్రింపబడిన యీ

సారనాథునం దీహస్తి చిత్రము కలదు. ముందుభాగమంతయు నేనుగుగ, వెనుకభాగము

* చూ, " భారతీయ చిత్రకళ ", ఆంధ్రగ్రంథమాల, చెన్నపురి.

కలగూరగంప

హిందూమత రహస్యములు

ప్రపంచములో క్రైస్తవమతము, బౌద్ధమతము, జైనమతము, జొరాష్ట్రియమతము, మహమ్మదీయ మతము అని వివిధమతములకెల్ల ఒక్కొక్క జాతి మతనామ ముండగా మన హిందువుల మతమునకు హిందూమత మని వ్యవహారములో లేదు. మనపూర్వు లాచరించిన మతమునకు సనాతనధర్మమని పేరు. దీని నొక ప్రవక్త గాని దేవునిపుత్రుడు గాని స్థాపింపలేదు. సర్వజ్ఞులును దూరద్రష్టలును అగు ఋషులు మానవస్వభావమును గనిపెట్టి సర్వకాల సర్వదేశసమ్మతములగు ధర్మములను నిర్ణయించి ఆధర్మములనే అందఱును ఆచరింపదగు నని సూచించిరి. సనాతనధర్మము అహింస, సత్యము, త్యాగము మొదలగు సాధారణధర్మములపై ఆధారపడియున్నది. తక్కిన మత ప్రచారకులవలె మనపూర్వులు అందఱును ఒకేమార్గము ననుసరింపవలయునని శాసింపరైరి. అహింస మొదలగు ధర్మములలో మన కిష్టమైన ధర్మము నాచరించిన చాలు ననిరి.

ఇతరమతములకును మన హిందూమతమునకును ఎంతయో భేద మున్నది. బౌద్ధ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతములు తమ ప్రవక్త లానాడేమి చెప్పిరో దానిని నేటికిని ఆచరింపవలెనని బోధించుచున్నవి. ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞాన మభివృద్ధి యైనకొలదిని బైబిలులోని వాక్యములను కొన్నింటిని అనాదరణభావముతో చూడవలసి వచ్చెను. కేవలము అజ్ఞానాంధకారములో మునిగియున్న యూదులకు 'జీసస్' నేనే మీకు శరణ్యమని చెప్పిన,తగినది కాని హేతువాదప్రబలిన ఈకాలములో ఆమాటలు చెల్లునా? మన హిందూమతధర్మము ఒకచట్టమువంటిది కాదు. పూర్వ మేరీతిగ నుండెనో మనవ్యవస్థలను ఇప్పుడుకూడ అట్లుంచక దేశకాలానుసరణముగా మూలసూత్రములను విశేషము మార్పుచేయకయే నడుపుకొనవచ్చును. మన మతము సత్యాన్వేషణముపై ఆధారపడియున్నది.

మహమ్మదీయక్రైస్తవమతావలంబకులు భగవంతుని దయాసాగరుడని వర్ణించినను అతనికి పక్షపాత మున్నట్లు మనకు తోచును. ఆమతములలో భగవంతుడు తనభక్తులనే ప్రేమించి తక్కినవారిని నిరసించునట్లు ఒక నమ్మకము గలదు. మన హిందువుల భావనాప్రకారము అతనికట్టి పక్షపాతములు లేవు. ఈ విషయమే శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలో 'న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః' అని చెప్పుచున్నాడు.

సనాతనధర్మము సత్యాన్వేషణముపై ఆధా. పడి యుండుటచేతనే హిందువులు మతావేశులు గాక పరమతసహనమున కలవాటుపడిరి. ఇతర మతములవారు తమ ప్రవక్తలు చెప్పినవాక్యములలోని సత్యమును గుర్తింపలేక పరమతములపై దండయాత్రలు సలుపుటయే గాక దేవుని పేరిట వందలకొలది సంవత్సరములు యుద్ధములు చేసిరి. ప్రపంచమున కత్తిగట్టి పోరాడని మతము మన హిందూమతమే యని చెప్పసాహసింపగలము. మన పూర్వులు 'ఎటుల ఆకాశమునుండి పడిననీరు సముద్రమును చేరునో అటులనే సర్వదేవనమస్కారము ఒకే దేవునికి చేరునని గ్రహించిరి. ఇట్టి యుద్దేశము కలవా

రగుటచేతనే పరమతములలోని గుణములను గ్రహించి ఎవరిమతము వారవలంబించిన చాలును; 'స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః' అని మనకు వారు బోధింపగలిగిరి.

ధర్మము తఱుగంటి అధర్మము ప్రబలినపుడు భగవంతుడు ధర్మసంరక్షణార్థము అవతారము లెత్తుచుండునని మనపూర్వులు గ్రహించిరి. కేవలము దశావతారములే గాక శంకర రామానుజాది మతస్థాపకులు సహితము దేవదూతలని మన కొక నమ్మకము గలదు. హిందూదేశమున మతాచరణము తగ్గి వివిధమతములవారు మామామతములు గొప్పవని కలహమునకు బూనినపుడు 'మతమే మనకు పరమావధి కాదు, అది భగవంతుని వెదకికొనునుపాయము. సాధనారూపముచేత సర్వమతములును సమానములే. నీకు తెలిసిన ధర్మములను పదియారవవంతు నాచరింపుము' అని రామకృష్ణపరమహంస కొలది సంవత్సరముల క్రిందనే బోధించినాడు. ఈమహాపురుషునిగూడ భగవదవతారమని నమ్మవచ్చును. ఈతని ప్రియశిష్యుడగు వివేకానందస్వామి సనాతనధర్మములను హిందువులే కాక విదేశీయులు సహితము ఆచరింపవచ్చునని మన హిందూమతమునకు వైశాల్యము కల్పించెను.

ప్రస్తుతకాలమున మతమను పేరిట మనసంఘములో ననేకదురాచారము లున్నవి. ఒకప్పుడు మన కౌన్నత్యము గల్పించిన వ్యవస్థలు నేడు నామమాత్రావశిష్టములై యున్నవి. ఇట్టివే మన హిందూమతసహజగుణములని పొరపాటుపడకూడదు. అందువలన మన హిందూమతముపైనిరసనభావము చూపక సాధ్యమైనంతవరకు సంస్కరింప బూనుకొనవలయును. దేవాలయములలో భోగముమేళములు జరపుట, మూడుసారులు భుజించిన గయావళిని తీర్థములలో పూజించుట, ఎనుబదేండ్ల వృద్ధుని వివాహమునకు సమ్మతించుట, మొదలగువానిని క్రమక్రమముగా మానవలయును. వివిధసంఘములు తమ్మ తాము కట్టుబాటుచేసికొనవలెను. దురాచారములను మాన్పుటకు కొందఱు బుద్ధిమంతులు త్యాగవంతులై నిలబడవలెను. వివిధాభిప్రాయములు కలవారు ఒకటిగా చేరి కొన్ని యేర్పాట్లు చేసికొని కార్యాచరణములో దిగుదురేని గాక భావిసంతతివారిని నూతన భావపూర్ణులను చేయగలయును. అట్లు మనము చేయగలిగిన మనసంఘము మఱింవృద్ధికి రాగలుగును.

—వీరేశ్వర దీక్షితులు.

మాధవాచార్యులే విద్యారణ్యులు

స్వధర్మప్రకాశిని ప్రజోత్పత్తి నం. వై వైశాఖమాస నంచికలందు సంపాదకు లిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ఈ జ్యేష్ఠ శు ౧౩ శుక్రవారము (29-5-31) శ్రీమద్విద్యారణ్యులవారి యారాధనము. ఈ మహానుభావుని వర్ధంతితిథి (పుట్టినరోజు) యేదియో మనకు తెలియదు.

సర్వజ్ఞులును, చతుర్వేదభాష్యనిర్మాతలును, విద్యానగరసామ్రాజ్యసంస్థాపకులును అగు శ్రీమన్మాధవాచార్యులను గూర్చియు, సర్వవిషయములందు కత్స్నదృశులును, తదనుజన్ములును అగు సాయణాచార్యభోగనాథుల పాండిత్యమును గూర్చియు ప్రకృత మీ వ్యాసమునం దేమియు విశేషించి వ్రాయుటలేదు. విదేశీయులగు మ్లేచ్ఛులచేతను, జైనజంగమాదివేదబాహ్యమతములవారిచేతను కలుషిత మొనర్పఁబడుచున్న సనాతనహిందూమతము నుద్ధరించుటకొఱకు తాను స్వయముగ సకలశాస్త్రపారంగతుఁడగుటచేత అర్హులయిన పండితుల కందఱకు తగిన ఆశ్రయ మొసంగి సకలవిద్యాస్థానములందు సుబోధము లగు గ్రంథములఁదానొనర్చి మఱికొలఁది నిర్మింపఁజేసి, తన సహోదరుని చేత వేదభాష్యాదిగ్రంథముల రచింపఁజేసి, ఉత్తర హిందూస్థానము విదేశీయులును, విమతస్థులును అగు మ్లేచ్ఛులచేత ఆక్రమింపఁబడి సనాతనధర్మమునుండి ప్రచ్యుతిని పొందినట్లే దక్షిణహిందూస్థానము కూడ అట్టి దుర్దశకు లోను గాకుండుటకయి విద్యానగరసామ్రాజ్యమును స్థాపించి తన్మూలమున భరతఖండమును, వైదిక

ధర్మమును కాపాడిన అవతారపురుషునిగా మనము మాధవ విద్యారణ్యులను భావింపవలయును.

పాశ్చాత్యులగు ఇతిహాసవిమర్శకు లనువార లెప్పుడు అలౌకికప్రతిభావిశేషము గల శంకరాచార్యాదిమహానుభావు లొనర్చిన గ్రంథములను, దిగ్విజయాది కృత్యములను గాంచి ఒక సాధారణవ్యక్తి ఇంతటి పనిని చేయఁజాలఁడని తాము నిశ్చయించుకొని శంకరాచార్యు లనేకులనియు, భాష్యకర్త యొక్కఁడనియు, దిగ్విజయ మొనర్చినది మఱొక్కరనియు, వేదాంతప్రకరణగ్రంథముల నొనర్చినది మఱొక్కరనియు, చెప్పినట్లే శ్రీమన్మాధవాచార్యులనుగూర్చియు మాధవాచార్యులు వేఱనియు, విద్యారణ్యస్వాము లనువారు వేఱనియు కొందఱు చరిత్రకారు లనుచున్నారు. మాధవాచార్యుని గ్రంథములం దెచ్చటను విద్యారణ్యుఁడను నామము లేనట్లుగాని విద్యారణ్యుని గ్రంథములం దెచ్చటను తనకు మాధవాచార్యనామ మున్నట్లుగాని సూచింపఁబడియుండలేదు. కావున ఇరువురు ఒకరేయను లోకప్రతీతి అజ్ఞానమూలకము గాని ప్రామాణికము గాదని యనుచున్నారు.

మొన్న మొన్న కలకత్తాలో నందులాలుదేగారిచేత ప్రకటింపఁబడుచున్న 'హిస్టారికల్ క్వార్టర్లీ' అను గొప్ప పత్రికయం దీవిషయమై గొప్పవ్యాసము వ్రాయఁబడియున్నది. మాధవాచార్యులు విద్యారణ్యులు ఒక్కరు కారనియు, ఇరువురు వేఱువేఱు పురుషులనియు ఆవ్యాసము వ్రాసిన విమర్శకుని యభిప్రాయము కాని చిరకాలమునుండి పండితపామరవిభేదము లేక అందఱిచేతను విశ్వసింపఁబడుచున్న మాధవవిద్యారణ్యైక్యము భ్రమప్రమాదజుష్టము కాదనియు, ప్రామాణికమేయనియు మే మీలఘువ్యాసమునందు నిర్ణయింపనున్నారము. మేము ప్రకటింపఁదలఁచిన విద్యారణ్యచరిత్రయందు ఈవిషయమై విశేషించి వ్రాసియున్నారము కావున ఇచట అతిసంగ్రహముగనే నిరూపింతుము.—

మాధవాచార్యుఁడుగా నున్నప్పుడు వ్రాసిన గ్రంథములం దెప్పుడో తాను విద్యారణ్యుఁ డనుపేర యత్యాశ్రమము స్వీకరింపఁగలనని ఎన్నియో సంవత్సరములకు ముందుగా తలంచుటకే యవకాశము లేదు. కావున మాధవాచార్యగ్రంథములందు విద్యారణ్యనామము నుదాహరించి తానే విద్యారణ్యుఁడ నని చెప్పుకొనుట అసంభవము కనుక ఆవిషయ ముండుటకే వీలు లేదు.

విద్యారణ్యుఁ డయి వ్రాసిన గ్రంథములందు తాను పూర్వాశ్రమమునందు మాధవాచార్యుఁడనని చెప్పుకొనుట సన్న్యాసాశ్రమసంప్రదాయవిరుద్ధము. ప్రపంచకులగువారలు యతీశ్వరుని పూర్వాశ్రమనామధామాదికమును గూర్చి ప్రశ్నించుటయు, స్వయముగా సన్న్యాసాశ్రమి తన పూర్వాశ్రమదేశవాసములను గూర్చి ఇతరులతోఁ జెప్పుటయు స్మృతులందు నిషిద్ధమయియున్నది. కనుక మాధవవిద్యారణ్యనామములతోఁగల గ్రంథములందీనామద్వయమునకు చేరిన వార లొక్కరే యను కంఠోక్తిపూర్వకప్రమాణము మనకుఁ గనంబడఁజాలదు.

౧. విద్యారణ్యకృతమని తలంపఁబడుచున్న 'జీవన్ముక్తివివేక' గ్రంథటీకయందు ఇటుల వ్రాయఁబడి యున్నది:—

శ్లో. ఏతేషాంతు సమాచారాః
　　ప్రోక్తాః పారాశరస్మృతౌ,
　వ్యాఖ్యాతేఽస్మాభి రత్రాఽయం
　　పరహంసో వివిచ్యతే.

దీనివలన పరాశరస్మృతివ్యాఖ్యాత మాధవుఁడను విషయము తద్వ్యాఖ్యానమునకుఁ గల పరాశరమాధవీయనామముతోనే మన మెఱుంగుచున్నారము గదా! జీవన్ముక్తివివేకకారుఁడు నేను పరాశరస్మృతియందు ఈవిషయమును గుఱించి వ్రాసినానని చెప్పుటచేత ఉభయులు ఒక్కరేయని మాత్రము తెలియవచ్చుచున్నది.

౨. నృసింహసూరి తన 'తిథిప్రదీపిక' యను గ్రంథమునందు కాలనిర్ణయము విద్యారణ్యులు మున్నుగువారిచేత వ్రాయఁబడినదని ఇట్లు వ్రాసి యున్నాఁడు:—

శ్లో. అనంతాచార్యవర్యేణ మంత్రిణా సూచితస్తథా,
విద్యారణ్యయతీంద్రాద్యైః నిర్ణీతః కాలనిర్ణయః,
అతిశ్లక్ష్ణీకృత స్తైస్స మను దిష్ట్యాకియాన్ కియాన్,
తమహంసస్ఫుటంవక్ష్యే ధ్యాత్వాగురుపదాంబుజమ్

కాలనిర్ణయము మాధవాచార్యకృతమను విషయము సుప్రసిద్ధము.

నృసింహసూరి "మాధవాచార్యుఁడును, విద్యారణ్యుఁడును ఒక్కరే" యని తలంచుచున్నటుల దృఢమగుచున్నది.

౩. అహోబిలపండితుఁడు 'మాధవీయధాతువృత్తిని' విద్యారణ్యకృతమని యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు:—

శ్లో. వేదానాం భాష్యకర్తా వివృతమునివచో
ధాతువృత్తే ర్విధాతా
ప్రోద్యద్విద్యానగర్యాం హరిహరనృపతే
స్సార్వభౌమత్వదాయీ,
వాణీనీలాహివేణీ సరసిజనిలయా
కింకరీతి ప్రసిద్ధా
విద్యారణ్యోఽగ్రగణ్యోఽభవ దఖిలగురు
శ్శంకరో వీతశంకః.

౪. 'వీరమిత్రోదయ' మను ధర్మశాస్త్రనిబంధన గ్రంథకర్త యగు మిత్రమిశ్రుఁడు పరాశరస్మృతివ్యాఖ్యాత విద్యారణ్యుఁడని తనగ్రంథమునం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:—

"వ్యాఖ్యాతంచేదం శంఖవచనం విద్యారణ్యశ్రీచరణైః పరాశరస్మృతిటీకాయాం పైతృకద్రవ్యవిభాగకాలే 'స్వధృతాలంకారాదికమపి కన్యాప్రాప్నో' తీత్యాహ శంఖఇతి."

—వీరమిత్రోదయము, పుటలు. ౫౭౩, ౬౪౨.

"విద్యారణ్యశ్రీచరణోక్తం ప్రాగ్విలిఖితం తస్మాన్నిరింద్రియా ఇత్యాది శ్రుతి వ్యాఖ్యానేతు స్త్రీణాం దాయగ్రహణప్రతిషేధస్య మేవాఽప్యాస్సృతేర్నాఽస్తి ఇతి." పరాశరమాధవీయము, వాల్యూ. ౧౩, పుట ౫౩౮.

౫. ప్రయోగరత్నమాల, ఆపస్తంబాధ్వర తంత్రవ్యాఖ్య, చౌండపాచార్యకృతము, ఈ గ్రంథమునందు 'వేదవ్యాఖ్యాత విద్యారణ్యస్వామి' యని ఇట్లు గలదు: ఇతఁడు విద్యారణ్యుని తర్వాత సుమారు ౫౦ సం. కాలమువాఁడు:—

శ్లో. నమో విరించివిష్ణ్వీశభేదేన పరమాత్మనః,
సర్గస్థితివినాశానాం వ్యక్తయేఽవ్యక్తమూర్తయే.
పదవాక్యప్రమాణానాం పారదృశ్వా మహామతిః,
సాంఖ్యయోగరహస్యజ్ఞో బ్రహ్మవిద్యాపరాయణః,
వేదార్థవిశదీకర్తా వేదవేదాంగపారవిత్,
విద్యారణ్యయతిః జ్ఞాత్వా శ్రౌతస్మార్తక్రియాపరైః,
శ్రీచౌండపార్యప్రముఖైః విద్వద్భిర్నా ప్రిస్మోత్తమైః,
వ్యాచఖ్యావధ్వరతంత్రత్వం సమంత్రార్థమితిస్ఫుటమ్,
ప్రార్థితో బహుశ శ్శ్రీతం విశదీకర్తు ముద్యతః,
కల్పసూత్రే ష్వనేకేషు సర్వత్రతు సమన్వయాత్,
ఆపస్తంబాచార్యసూత్రం ప్రధానం ప్రచరంత్వితి,
తత్సూత్రమేవ వ్యాచష్టే హాత్రోద్గాతృప్రసంగతః,
కరపూరితపర్యాళః శ్రీమాన్ హరిహరేశ్వరః,
తత్వదా కామితా నాద్విభువం నానానృపాశ్రయాం,
వ్యధాదపి పురాణాని మహాదానాని షోడశ,
తస్మాదభూద్భూరిధామా యుక్కుమహీపతిః,
తిప్పాంబానామ తస్యాసీ ద్రాజ్ఞీ గుణగరీయసీ,
తస్మాదస్మాత్సమభవ ద్భూపతిః శ్రీభువాపతిః,
కర్మబ్రహ్మణ్య నిష్టేన కవి ర్యేన కృతీకృతః,
శకదాదిద్భూపతీంద్రః పాలయన్ ధర్మతః ప్రజాః,
సంప్రార్థితో ద్వ్యకైః శ్శ్రీతం విశదీకర్తు ముద్యతః,
విచార్య విదుషాం మధ్యే చౌండపార్య మదీదిశత్,
వ్యాచఖ్యావధ్వరతంత్రంత్వం సమంత్రార్థమితిస్ఫుటమ్,
కింస్తుమశ్చౌండపాచార్యం జాతం తత్ర మహాకులే,
వసిష్ఠారంగతీముఖ్యా యత్కులే గృహమేధినః,
విశిష్టవాసిష్ఠకులే చిన్నయార్య స్సతాంమతః,
కామాంబా గృహిణీ తస్య భారద్వాజకులేఽజని,
అర్యాదివాతో మిధునా దుద్భవన్నిహితా స్సుతాః,
చౌండపార్యాదిత్యదేవ మంచపార్యాభిధాస్త్రయః.

*   *   *

ఇతి శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీర హరిహర మహారాజ సామ్రాజ్యధురంధర ప్రతాపవీర యుమబుక్క భూపాల కీర్తిరోదార్ణవపూర్ణచంద్రస్య రాజ వ్యాసవాల్మీకేః కర్మబ్రహ్మాధ్వనీనస్య శ్రీవీరభూపతి భూమిపాలస్య మంత్రిణా చిన్నయార్యనందనేన ఆదిత్య దేవమందపార్శ్వాగ్రజన్మనా చౌండపాచార్యేణ విలిఖి తాయాం ఆపస్తంబీయాధ్వరతంత్రవ్యాఖ్యాయాం ప్రయోగరత్నమాలాయాం పరిభాషాపరిచ్ఛేదః

శ్లో. కర్మబ్రహ్మాధ్వనీనస్య మంత్రీభూపతిభూపతేః,
　వ్యాదస్తే చౌండపాచార్యః ప్రకృతేఃదర్శపూర్ణిమే.

౬. మైసూరు ఆర్కియాలాజికలు రిపోర్టు ౧౯౦౮ నం. పేరా ౫౮ లో రెండవహరిహరునిచేత క్రీ. ౧౩౮౬ సంవత్సరమునందు శ్రీవిద్యారణ్యులవారి సమక్షమునందు వేదభాష్యకరణమునందు సహాయ మొనర్చినట్టి—

(౧) నారాయణ వాజపేయ యాజి

(౨) నరహరి సోమయాజి

(౩) పండరిదీక్షితులు

అను ముగ్గురు పండితులకు భూదాన మొసంగఁబడినటుల గలదు. విద్యారణ్యులవారు పూర్వాశ్రమమునందు వేదభాష్యకర్త యగుటచేతనే వారియెదుట నీభూదాన మిచ్చుట సబబుగ నుండవచ్చునని యూహింపఁబడుచున్నది. రెండవహరిహరుని పుత్రుఁడు ఆరాపరగ ణాకు రాజప్రతినిధియు, గవర్నరును అగు చిక్కరాయఁడు క్రీ. ౧౩౮౧ శకమునందు శైలాసనమునందుఁ గల నారాయణవాజపేయయాజి మున్నగు ముగ్గురకు ౬౦, ౮౧, ౫౦ వరహాల వార్షికాదాయముగల భూమి నొసంగినటుల శృంగేరియందుఁ గల మత్రోకశాసనమువలన దెలియుచున్నది. (మై. ఎపి. కర్ణా, శృంగేరి. ౩౮.)

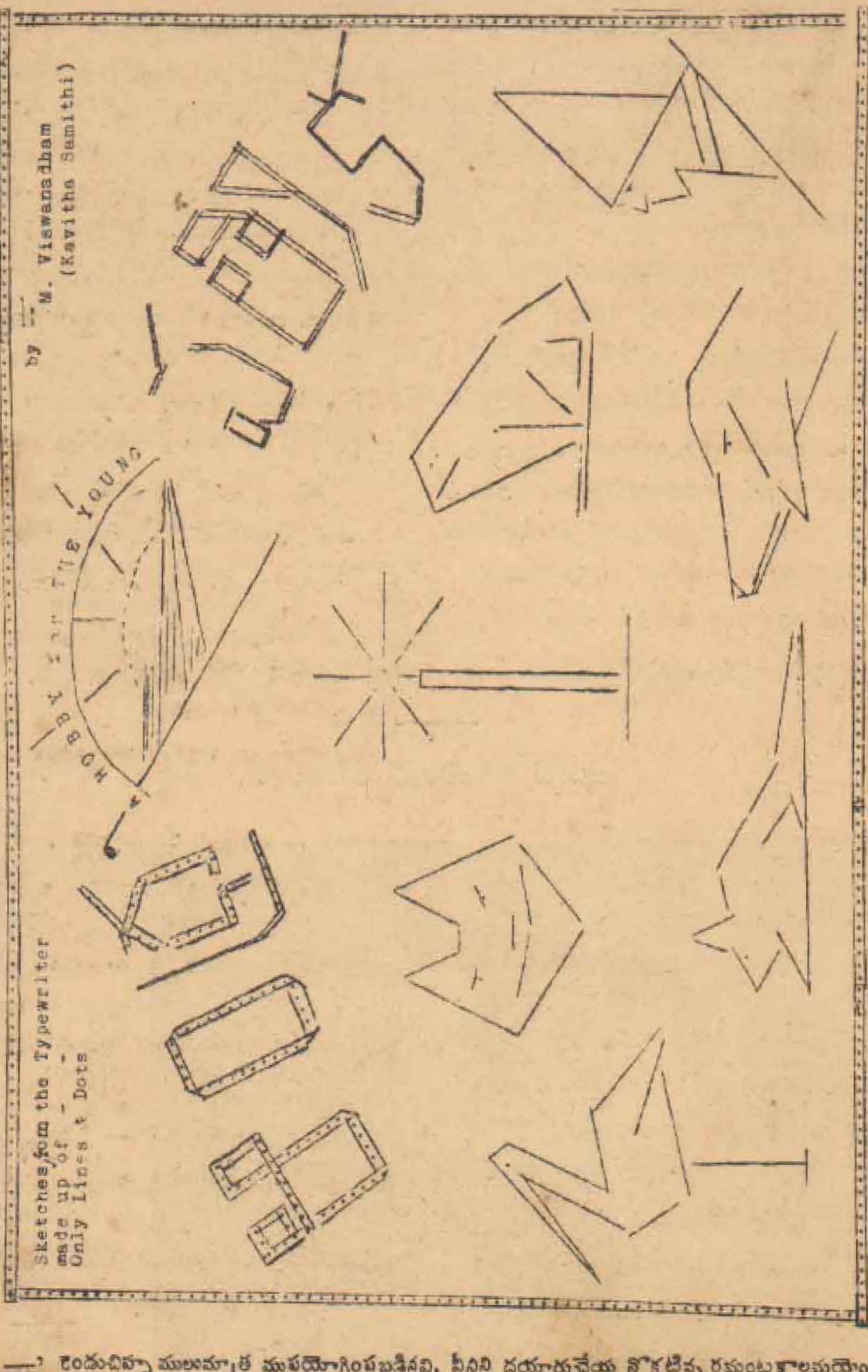
పై ప్రమాణములవలన విద్యారణ్యులున్నూ మాధవాచార్యులున్నూ ఒక్కరేయను విషయము విద్యారణ్య సమకాలికులును, తదనంతరకాలికులును అగు పండితుల చేత గ్రంథములందుకూడ పేర్కొనఁబడి యున్నది. కావున మనము నిస్సంశయముగ నమ్మవచ్చును.

ఆచంట రామలింగేశ్వరాలయము

శిథిలమైన యీ పురాణ దేవాలయమును కొచ్చెర్లకోట జమీందారు వంశము వారు మరమ్మతు చేయుచున్నారు. ఈ యాలయము చెంతనున్న తటాకమునను నొకమట్టిదిబ్బ కలదు. అచ్చట వసిష్ఠుడు తపస్సుచేయుచుండెనని యైతిహ్యము.

టైప్రైటరులో చిత్రింపబడిన చిత్రముల నమూనాలు

‘, —’ రెండుచిహ్నములుమాత్ర ముపయోగింపబడినవి. వీనిని దయారుచేయ నొకటిన్నరఘంటకాలముపట్టెను.

చిత్రకారుడు : శ్రీ ముద్దా విశ్వనాథముగారు, కవితాసమితి.

ప్రేమసందేశము

1. ప్రేమ

సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచిలేఖకుడు, 'పాల్ రిచార్డు.'

జీవించుట ప్రేమించుటకే.

ప్రేమభావము, ఆత్మభావము.

అనంతప్రేమయే అనంతాత్మ.

* * *

వ్యక్తిజీవనమునకు, ప్రేమ కొలతపాత్ర.

పెరుగుట అధికముగ ప్రేమించుటకు.

అధికముగ ప్రేమించువాడు అధికోన్నతుడు.

* * *

ప్రేమ జీవితపుటాత్మ.

ఆనందము ప్రేమకు ఆత్మ.

సౌఖ్యప్రేమ ప్రేమసౌఖ్యముచే గాని తీరదు.

* * *

క్షీణించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

నేరారోపణ మొనర్చెడు ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ తనప్రకాశము నెల్లెడల గనుచుండును.

* * *

నిర్బంధించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ దేనిని స్వీకరించదు—సర్వమును కలిగియుండును.

* * *

లెక్కించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

దుఃఖించెడు ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ అపజయము నెరుగదు.

* * *

ప్రేమ ఆత్మపుటపాగత.

ప్రేమ భగవంతుడు— భగవంతుడే ప్రేమింపగలడు.

ప్రతివ్యక్తియు తాను భగవంతుడైనంతవరకు, భగవంతుడు తనలో నున్నంతవరకు, ప్రేమింపగలడు.

* * *

ప్రేమకు బయటి భాగమున మరణ మావరించియున్నది.

* * *

ఏదేనొక యనుభూతియు ప్రేమప్రభావమునను గాని, ఏదియును జీవింపదు.

ప్రతి ప్రపంచమును ప్రేమకు కేంద్రము. ఈ ప్రేమ నిర్బంధింపబడి యుండుటచే, స్వేచ్ఛకొరకు యత్నించుచుండును.

ప్రతిప్రపంచముననుఒకహృదయముకొట్టుకొనుచుండును.

* * *

అహంకారము ప్రపంచగోళులకు దుమ్మునిచ్చినది. ప్రేమ హృదయము దానికి ఆకృతి నొసగినది.

ప్రేమ అహంకారముతో నిట్లన్నది—"నీయిచ్చవచ్చిన నరకము సృజించుకొనుము. నే నచ్చటికి వచ్చెదను."

కఠినతమమగు నరకమున అధికతమమగు ప్రేమ కలదు.

* * *

అహంకారము ప్రేమకు దగ్గరత్రోవ.

అహంకారి ఆకృతి పోవకను.

అహంకారము అహంకారికి కారాగృహాధికారి.

* * *

అహంకారము ప్రకృతికి రక్షణనొసగును. అది లేనిచో బాటసారి గుంపులో కలసినట్లు, ప్రతిజీవియు మిగిలినవారిలో మిశ్రమమైపోవును.

ప్రతిజీవియందలి త్యాగాగ్నియే ఈశ్వరుడు.

* * *

తన్ను తాను త్యజించుట మరల భగవంతు డగుట.

నీయథార్థరూపమును పొందుటకు గల ప్రతిబంధకములను త్యజించినపుడే నిన్ను నీవు త్యజింపగలవు.

ఆత్మను త్యజింపకుము. ఆత్మేతరముల త్యజింపుము.

* * *

అహంకారగ్రస్తుడ వగుట నీవిధి కాదు. గ్రుడ్డులోనుండి పిల్ల బయటికి వచ్చినట్లు, దానినుండి విడివడుట నీహక్కు.

* * *

2. ప్రేమించిన వారినే ప్రేమించుచో—

ప్రేమించినవారిని ప్రేమించుట ఒక్కొకసారి దొడ్డ విషయము.

నిన్ను ప్రేమించనివారిని నీవు ప్రేమించుటయే తరుచు జరుగుచున్నది.

ప్రేమించనివారిని జూచి జాలిపడవలెను. ప్రేమించువారిని గాంచి భయపడవలెను.

* * *

ప్రేమయని పిలువబడుచున్నది భోగము.

భోగాగ్ని అగ్నిభోగము.

అహంకారపు సమిధ లేనిది ప్రేమాగ్ని రగుల్కొనదు.

* * *

రెండహంకారములు కలసినప్పుడు దానిని మనుజులు ప్రేమ యందురు.

అహంకారముగల యాతడె తరచు "నేను ప్రేమించుచున్నా"ననుచుండును.

"పరహిత"మనగా తలక్రిందైన అహంకారము

* * *

పొంచియున్న అహంకారము "ప్రేమ".

కబళింపగోరుట ప్రేమపు ప్రథమాకృతిగ నుండెను.

సజీవులను భక్షించుట మానవుని భూతదయకు చిహ్నము.

* * *

ప్రేమ ద్వేషమునకు పొరుగింటనె యుండును.

ప్రేమ ద్వేషమునకు రెండవవైపు—రెండును ఒకవస్తువుతోనె చేయబడినవి.

ఒక్కొకప్పుడు ప్రేమకంటె ద్వేషమె అన్యోన్యముగ నుండును.

* * *

వియోగము నొందలేకపోవుటచే ద్వేషముకలుగుచున్నది.

సంయోగము నొందగల్గుటచే ప్రేమ జనించుచున్నది.

* * *

3. శత్రుల ప్రేమింపుము

ఒకమనుజుని ద్వేషించుట మానవత్వమును మోసగించుట.

ఒకనిని ద్వేషించుట అతనిదుశ్చేష్టలకు సహాయపడినంత దుర్మార్గము.

నీవు శత్రుల ప్రేమింపుము—నీకు శత్రువు లుండరు.

* * *

శత్రుని ప్రేమించుటయన అతని జయించుట.

నీ వాతని ప్రేమించుచో నిన్ను ద్వేషించున దెవరు? అతడు నిన్నింకేమి చేయగలడు?

ఒకానొకప్పటి నీ ప్రబలశత్రువు ఇప్పుడు నీకు గాఢమిత్రుడు కాలేదా?

* * *

నీవిరోధులను మిత్రులకంటె జాగ్రత్తగ చేరుకొనుము.

స్నేహితుడుగ ఆహ్వానింపదగినవానినె విరోధిగ అంగీకరింపుము.

నీవు ప్రేమింపగల్గిన వానితోనె పోరాడుము.

* * *

ఆహా! శత్రుని గర్జించు టెంత భాగ్యదాయకము!

శత్రువు ఈశ్వర ప్రసాదితుడు.

ఈశ్వరుడు శత్రురూపముననే తన దివ్యసాహాయ్యము నొసగుచున్నాడు.

* * *

శత్రునిలోగూడ 'దివ్యమిత్రము'ను గుర్తించుము.

4. దుర్మార్గుల విరోధింపకుము

బలవంతులె విరోధింపకుండుటకు సమర్థులు.

నీతిబోధకుడు బలహీనుల నోరిమిగ నుండ కోర్పును.

వైద్యుడు పేదవానికి, భాగ్యవంతుని పథ్యము చెప్పినట్లున్న దిది.

* * *

దుర్మార్గుల నీవు విరోధింపనిచో, భగవంతుడే వారిని నాశముచేయక తప్పదు.

ఈశ్వరుని అగ్నికణములను వైరి మస్తకమున నుంచుట నే మనుజులు మంచితన మందురు.

భగవదనుజ్ఞ యైనచో వైరీ! నన్ను చంపుము. కాని నీయంతట నీవు చంపినచో నీకు మరణము నిశ్చయము.

* * *

దుర్మార్గుని సంస్కరించుట అతనిని కరుణించుట.

దూషించువానిని దూషణతోనే మరణింపనిమ్ము. అతని వాదనకు అడ్డుచెప్పకుము.

నీపై అబద్ధ సాక్ష్యము చెప్పువానిని ఏమియు ననవలదు— అది వానిని రక్షింపవచ్చును.

* * *

నన్ను దేవునిగ దూషించువాడె నాకు మంచిస్నేహితుడు. అతడు నాలోపముల నేరెడు జల్లెడ.

5. "విమర్శింపకుము..........."

మనుజుని విమర్శించుట దేవుని విమర్శించుటయె.

దేవుడు తన దేవత్వమును ప్రతిమనుజునిలో కడు స్వల్పముగ నుంచినాడు. ఇక మనుజుని కోపపడిన ప్రయోజన మేమి?

* * *

మరియొకరి నాక్షేపించుట తన్ను తా నగౌరవపరచుకొనుట.

విమర్శించుట పెరా అన్యాయ మొనర్చుట.

పాపమును నిరసించినచో పాపమునకంటె పతితుడ వగుదువు.

* * *

'కారణము' విమర్శించును. 'జ్ఞానము' గమనించును.

ఎక్కువ విమర్శించుట, తక్కువగ గ్రహించుట. విమర్శించుట జ్ఞానమును పోగొట్టుకొనుట.

* * *

మనుజుని లోపలి భాగమును విమర్శింపవలెను. పైభాగము కాదు.

నీకున్న లోపమును విమర్శించుట కష్టము. నీకు లేని దానిని విమర్శించుట సంభవము.

నిన్ను నీవే విమర్శించుకొనుము.

* * *

ప్రేమ లేనిచో న్యాయము లేదు.

ప్రతిసంఘమునను దానికి తగిన నేరస్థు లున్నారు.

తనవంతు నేర మింతవరకు నొనర్పనివా డందరికంటె అపాయకరమగు నేరస్థుడు.

* * *

కాలము న్యాయాధిపతుల కంటె నేరస్థులను తరచు నిర్దోషులుగ నిర్ణయించుచున్నది.

'న్యాయాధిపతి'—తాను మరణశిక్ష విధింపబడి, ఇతరులకు శిక్ష చెప్పువాడు.

'విచారణ'—ముద్దాయిలు, న్యాయాధిపతులు ఎవరు ముందు చచ్చెదరో తేల్చుకొనుట కాదేని ఆట.

* * *

నేరము ననుకరించెడు శిక్ష దానిని సమర్థించును.

చట్టసమ్మతమగు మరణశిక్ష అక్రమహత్యకు పునాది.

ఒక్క నేరస్థునిపై విధింపబడిన మరణశిక్షకు ఫలితముగ, యుద్ధములలో వేలకువేలు నిరపరాధులకు మరణశిక్ష విధింపబడుచున్నది.

6. "చంపరాదు"

ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనను, ఏ నెపముననైనను, ఎన్నడు— చంపరాదు.

ఒకమానవుని చంపుట తనలోని మానవత్వమును చంపుకొనుట.

కెయిన్‌వలెనే, కెయిన్ పుత్రకు లందరును ఈప్రపంచమున నిండ వసర్థులు.

ప్రభుత్వము జీతము నొసగని సైనికులను దొంగ లందురు.

"ఖాకీ" రంగు దుస్తులలో నెంత యధికముగ జంపిన నంత గౌరవము.

చక్కని దుస్తులు 'చక్కని' హంతకుల జేయవు.

*   *   *

హత్య ఎన్నడును వీరలక్షణము కాదు.

సమూహముగ చంపుట, ఒక్కొక్కరినిగ చంపుటకంటె గౌరవప్రదము కాదు.

ఒకరి ఆజ్ఞచే చంపుట కట్టింపు పిరికితనము.

*   *   *

"జీవితము"—ఒకరి నొకరు చంపుకొనుట కీయబడిన వ్యవధి.

"నాగరకత"—మారణ యంత్రసంపత్తిచే, కొద్దిమందికి లభించెడి హోదా.

"అనాగరకత"—మారణ యంత్రముల సహీనముగ చంప లేకపోవుట.

*   *   *

బ్రదుకుట, చంపుటకు.

అందరిలోనను జీవించుచున్నట్లు భావించువాడె నిరపరాధి.

ఎన్నడును చావనివాడే, చంప హక్కు గలవాడు.

*   *   *

సమగ్ర ప్రేమకు హత్యయే లేదు.

సమగ్ర ప్రేమకు మరణమే లేదు.

—వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి

౧

పల్లవి

విడుదలో - విడుదలో - విడుదలో

అనుపల్లవి

అందరును ఆంధ్రులో-అందరును ఆర్యులో

చరణములు

౧. మాలలకును మాదిగెలకును
ఎరుక లేనాదులకును
ఆదిమాంధ్రు లైనవారి
కందరికిని విడుదలో వి.

౨. తాగ నీళ్ల బావులూ
తానమాడే చెరువులూ
చాపకూళ్ల సత్రమూలు
సామివారి పూజలూ వి.

3. అందరెమ్మ పాలు యిచ్చి
అందరెయ్య బువ్వపెట్టి
కల్లిబొల్లి భేదములకు
కారణముల దెల్పరో వి.

౪. కట్టెలన్ని మట్టివాయె
కట్టెలోది దేవుడాయె
కట్టెకట్టె నడుమ మనకు
వట్టిభేద మెట్టనో వి.

౫. నీవు నేను నీళ్లు నిప్పు
చెట్టు పుట్ట గట్టు మిట్ట
చేపకెల్ల దేవుడయితె
చెప్పరాని దెవడురో వి.

౬. అంటరాని దేవుడంట
అంటవచ్చు దేవుడంట
చదువుకున్న వాండ్లకంటె
చాకలోండ్లె మేలురో వి.

౭. అందరినొసట పొద్దుపొడిచె
అందరి నొస్ట పొద్దు గూకె
ఎల్లవారికంటె నీవు
ఎక్కువేల చెప్పరో వి.

౮. నిన్నుగొడితె పాలుగారి
నన్నుగొడితె నీళ్లుగారి
గొప్పకొద్ది రకము లిందు
కలవొ లేవొ దెల్పరో వి.

౯ ముప్పైకోట్ల దేవతలతో
ముచ్చటయిన పున్నెభూమి
బానిసత్వ మనెడి పాడు
పంటలేల పండురో వి.

శ్రీమతి పి. మందాకినీబాయిగారు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారసంఘమువారి పరీక్షలలో నుత్తమ మగు 'రాష్ట్రభాషావిశారద' పరీక్షయందు జయముగాంచిన యువతి.

రఘువంశము

క్రౌను సైజు, పు ౧౭౬, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

కాళిదాసమహాకవికృతమగు రఘువంశకావ్యము నందలి తొలితొమ్మిదిసర్గముల కిది యాంధ్రగద్యానువాదము. నేడు నెల్లూరుమండలమున గల కవులలో పేరుగన్న శ్రీదీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగా రనువాదకులు. కళానిధిగ్రంథమాలయందు ద్వితీయకుసుమముగ నీగ్రంథము ప్రకటితమయినది. శాస్త్రిగారు మూలమున కుద్దిగ నుండునట్లు నేరుపుతో దీని ననువదించినారు. రచనము ప్రౌఢమధురమయి ధారాళముగ తీగలు సాగుచున్నది. అనువాదకులు మల్లినాథుని వ్యాఖ్యానమున గల విశేషాంశములను లెక్కించి వివరించినారు. మూలము నందలి ప్రాచీనదేశనదీనగరాదుల నేటి నామములను, స్థలములను సూచించినారు. ఈవివరణాదు లనువాదము విలువను పెంపొందించుచున్నవి. ఈగ్రంథము స్కూలు ఫైనలు తరగతి విద్యార్థు లవశ్యపఠనీయ గ్రంథముగ జదువ దగినది. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువా రీగ్రంథము విలువను గుర్తింతురు గాక!

గ్రంథమునుండి మచ్చున కొంకింత:—

"అంతలోకనంక గజబృంహితమువంటిధ్వని కాఁగా నాఖేటాభిలాషియగు నావిలుకాఁడు శబ్దపాతియగు నిశితభల్లము నావంకకు విడిచెను. క్షత్రియుల కట్టిపని నిషిద్ధమని యెఱిఁగియు దశరథుఁడు ధర్మమార్గము నుల్లంఘించెను. ఎంతటి ప్రాజ్ఞులైనను రజోనిమీలితులైనతఱి నపమార్గమునం దడుగుపెట్టుదురుగదా! అతఁడట్లు బాణము ను వదలుటయే తడవుగా నాచాయనుండి 'హా! తండ్రీ!' యను నాక్రందనము వినఁబడెను. ఆ యార్తధ్వని వినఁబడినంతనే పంక్తిరథుఁడు విషణ్ణుఁడై పరువెత్తి యందు వెదుక నొక ప్రబ్బలిపొదకు సమీపమున నొక చిన్నవాఁడు, నీటికడవఁ జేతఁబట్టుకొని శరఘాతమునఁ దన్నుకొనుచుఁ బడియుండుట కనుపట్టెను. ఆ సుకుమారునిఁ జూచినంతనే దశరథుని హృదయము పశ్చాత్తాపమున ప్రస్ఫోటనఁ బొడిచినట్లు నొచ్చెను. ఉత్తమవంశజుఁ డగు నా నృపతి, గుఱ్ఱమునుండి దుమికి 'నాయనా! నీ వెవఁడవు' వని యా కుఱ్ఱవాని నడుగఁగా నాతఁడు చేతి కడవ నానుకొని కూరుచుండి, శక్తిలేమిచే మాటలు తడఁబడఁగా, 'అయ్యా! నేను ద్విజేతరుఁడను. తపస్వితనయుఁడను. దయచేసి నాశరీరమునుండి యీశరమును గదలింపక యే నన్ను అంధులగు నా తలిదండ్రుల కడఁ జేర్చు' మనెను. దశరథుఁ డాపసివానిని, వాని తల్లిదండ్రులకడఁ జేర్చి, తా నజ్ఞానవశమునఁ జేసినతప్పును వారితోఁ జెప్పుకొనెను. ఆమునిదంపతులు పట్టరాని దుఃఖమున మిక్కిలి విలపించి, దశరథునిచేతనే యాశరము నూడఁదీయింపఁగా నా కుమారుఁడు మృతినందెను."

మహాభారతయుద్ధకాలము

(The Age Of Mahabharata War)

క్రౌను సైజు ౧౦౨ పుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్త: వడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్. వకీలు, నరసారావుపేట.

ప్రాచీనభారతదేశచరిత్రము భారతయుద్ధకాలముతో ప్రారంభమగుచున్నది. ఆకాలము వివాదగ్రస్తమయి పలువురచే పలుతెరగుల పేర్కొనబడినది. భారతము, పురాణములు, మహమ్మదీయచరిత్రకారుడను

అల్బెరూనికథనము, నేపాళ రాజవంశావళి, గ్రహగతి, అయనగతి మున్నగువానిని పురస్కరించుకొని వివాదములకు మూలములగు ప్రమాణములను పరీక్షించుచు ఖండించి భారతయుద్ధకాలము క్రీ. పూ. ౩౧౩౮ అని గ్రంథకర్త సిద్ధాంతీకరించినారు. ఇక నశోకుని శాసనములను, ఆంధ్రరాజులయు తత్సమకాలీను లగు నితరరాజవంశజులయు శాసనాదులు పేర్కొనుకాలముల కీకాలము సరిపోవునేని యీ సిద్ధాంతము సుప్రతిష్ఠితము కాగలదు. గ్రంథకర్త యింకను పూనుకొని తన అమూల్యపరిశ్రమను సార్థకము చేసికొనునుగాక! ఈగ్రంథ మాంగ్లమున గలదు.

వీరేశలింగసంస్మృతి

క్రౌను సైజు. ౧౬౦ పుటలు. వెల: రు ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: రాయసం వెంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి., గుంటూరు.

ఆంధ్రగద్యవాఙ్మయజనకకర్తయు, గొప్ప సంఘసంస్కర్తయు నగు ‘వీరేశలింగమహాశయుని “జీవిత చరిత్రము” రచింపవలెనని చిరకాలమునుండి గ్రంథకర్త కుండిన ‘యాశయము’ నేడీ గ్రంథరూపమును దాల్చినది. గ్రంథకర్తకడ నుండిన కొన్ని సంవత్సరముల స్వీయదిన చర్య పుస్తకములు, వీరేశలింగముపంతులు గారు వ్రాసిన జాబులు, పంతులుగారు, గ్రంథకర్త కలసి, ప్రత్యేకించి కొనసాగించిన ‘సత్యసంవర్ధని’, ‘జనానాపత్రిక’ల సంపుటములు, గ్రంథకర్త యుపన్యాసములు, వ్యాసములు, గ్రంథకర్తస్వానుభవము మున్నగునవి గ్రంథస్థవిషయముల కాధారములు. పంతులుగారితోడి చిరకాలసాహచర్యము, వారియెడ భక్త్యాదరములు గల గ్రంథకర్త పంతులుగారి స్వభావాదులయందు గుణములవలెనే దోషములను పరికించి యిందు నిర్భయముగా ప్రకటించినాడు. తాము శ్రీపంతులుగారి యాగ్రహమునకు పాత్రులగుటను దెలిపినారు. గ్రంథకర్త సత్యప్రియత కీగ్రంథము నిదర్శనము. ‘ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ’ యను న్యాయముబడి నీ గ్రంథమున శ్రీపంతులుగారి జీవితకథనముతోపాటు గ్రంథకర్త జీవితకథనమును గలదు. వీరేశలింగమహాశయుల గురించిన వాఙ్మయమున కిది యొక యమూల్యమగు క్రొత్తకూర్పు. ఆంధ్రలోకసమాదరపాత్రమగు నీ గ్రంథమున రచనము సుగమముగ నున్నది. మహాపురుష జీవితచరిత్ర మగుటచే నిది ఉన్నతపాఠశాలల విద్యార్థులకును పాఠ్యగ్రంథముగ స్వీకరింపదగినది.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము

క్రౌను సైజు, పు. ౧౩౧. వెల రు ౦-౬-౦.

గ్రంథకర్త: జయంతి గంగన్నగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

ఈ పేరున నయిదు తరగతుల వాచకములు వెలువడి యిటీవలనే ప్రచారమున నున్నవి. ఇవియాఅవడి. వెనుకటివానియందువలెనే బాలురకు దేశభక్తి, చరిత్రము, నీతి, విజ్ఞానము మున్నగువానియం దింత ప్రవేశము లభించి వానిపయి నభిరుచి పొడముట కుపకరించు విషయములే యిందును గలవు. రచనము సుగ్రహముగ నున్నది. ఈ వరుసవాచకములు పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువారి యామోదమును బడసినవి. ఇక పాఠశాలాధికారులే వీని పఠనమువలని లాభమును తమతమ పాఠశాలలయందలి చిన్ని విద్యార్థులు పొందుట కవకాశము నొసంగవలసినవారు. ఇందచటచట వాక్యములు కొన్ని యన్వయము కుదురకున్నవి. కొన్ని పేలవముగ నున్నవి. భాషాప్రవేశమునకు ప్రధానగ్రంథము లగు నిట్టి వాచకములయం దిట్టి లోపములు లేకుండ గ్రంథకర్తలు చూచుకొనవలెను.

విలాసము: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.

రసాభరణము

భోజరాజీయమును, ఛందోదర్పణమును రచించిన అనంతామాత్యుని దీకృతి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు దీనిని క్రొత్తగ ప్రకటించినారు. (పరిషత్పత్రిక నుండి

పునర్ముద్రితము — ౧౯౩౧. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ. వెల : ౦-౮-౦.)

ఇది కేవలము రసమునుగూర్చిన గ్రంథము. ప్రథమాశ్వాసమున స్థాయిభావములను, శల్లక్షణలక్ష్యములను, విభావానుభావసాత్త్వికసంచారి భావలక్షణములను వివరించి నవరసములకు నుదాహరణములను చూపినాఁడు కవి. అంతటితో తక్కిన రసములు నిష్క్రమింప, శృంగారము మాత్రమే ప్రపంచిత మొనర్చి యీ గ్రంథము తనకు 'రసాభరణ'త్వము సాధించుకోఁజూచినది. ఇది క్రీ. శ. ౧౪౩౫సంవత్సరమున దేవాంకిత మొనర్పఁబడినది.

సంస్కృతభూయిష్ఠతలో బిగింపక, సంస్కృతి వెలయు చక్కనిశైలితో, సరసభావరచనతో, విషయము సుబోధమగునట్లు నిర్వహించినాఁడు కవి యీకృతి.

విద్వాన్ కోపల్లె శివకామేశ్వరరావు గారు (F. A. R. S., P. O. L.) తమ పరిమర్శనము భూమికతో ఈసంపుటము నలంకరించినారు.

ప్రకాశకులు తమప్రతిని చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందలి రెండు ప్రతులతో పరిచూపించితి మన్నారు. పిదప 'ఇందలిపాఠభేదములు చెన్నపురి...... భాండాగార ప్రతినుండి గ్రహింపఁబడిన' వన్నారు. ఒక్కప్రతినుండి కాదు, రెండు ప్రతులనుండియు నీఁబడినవి; కాని కొన్నిమాత్రమే.

'తెలరన్ ధైర్యము మనమునఁ
గలిగినయది ధీరనాయికానామ యగున్,
వెలయను ధైర్యము చాలని
నలినవిలోచన యధీరనామక యయ్యెన్.'

(పుట ౩౮)

అనుపద్యమున, 'వెలయను' నకు 'వెలయఁగ' అనియు, 'అధీరనామక'కు 'అధీరనాయిక' అనియు పాఠభేదములు. ముద్రితపాఠము ప్రా. భాండాగార ప్రతులు రెంటను లేదు. 'అధీరానామక' అని యుండవలసినదానికి 'అధీరనామక' అన్నపాఠముకంటె, 'అధీరనాయిక' అన్న ఒప్పుగుపాఠమునే స్వీకరించిన బాగుండెడిది. ఇట్టివి తుదకు పాఠభేదములుగ నైన సూచింపలేదు.

'తలరం ధైర్యము' అనుచో 'తలరు'నకు శబ్దరత్నాకరమున ౧. చలించు; ౨. చింతించు; ౩. కలఁగు; ౪. సంభ్రమించు; ౫. ఒప్పు—అని అర్థము లిచ్చి, ఐదవ అర్థమునకు అడిదము సూరకవి 'కవిజనరంజనము'నుండి ప్రయోగము చూపి, 'ఈ యర్థము'నకు నితరగ్రంథముల యందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు' అని వ్రాసియున్నది. ఇపుడీ 'రసాభరణము'న ఒకప్రయోగము దొరకిన దన్నమాట. ఒక ప్రతియందు 'తరలనిధైర్యము' అని ఉన్నది. 'తలరని ధైర్యము' కావచ్చునేమో!

'మురహరుని యురఃస్థలి సు
స్థిరమై యవ్విభుసముల్లసిత దరహసిత
స్ఫురిత వదనామృతాదులఁ
బొరయుచు సుఖియించులక్ష్మిఁ బొల్తురె వనితల్.'

(పు. ౩౫.)

ఇట ప్రా. భాం. ప్రతులలో

'......రచనామృతాదులఁ, బొరయుచు సుఖియించులక్ష్మిఁ బో[లో]ల్దురె యువిదల్'

అని కాగితపు ప్రతియందును,

'...లక్ష్మిఁ బోల్దురె వనితల్'

అని తాటాకుప్రతియందును గలదు. పాఠభేదము... సూచింపకపోవుట యటుండ, సంస్కరణపరత్వదృష్టితోఁ జూచినను, 'పోల్దురె' యన్నది స్వీకరింపఁ దగియుండెను. 'పోలుచు' ధాతువు అకర్మకము. అది సకర్మకమై, 'పోలు' అనుర్థము నిచ్చినచే కాని యిది యిందు పొసఁగదు. అట్టి అధికారము దానికి పొసఁగదు.

౪౧ వ పుటయందు—

'...సాధించు మీన నఖిల జగంబుల్'

అనుచో, 'అఖిలజగంబున్' అని కాగితపుప్రతి. ('అఖిల జనంబుల్' అని తాటాకుప్రతి. 'అఖిల జనములన్' అని దీని సరియగు పాఠము కావచ్చును)

'కన్నులకోకమునకు గుతి
చన్నులు మాతమున కరుణసరసిజమునకుం

తెన్నుగ నరమది దిరిసెము
నున్నతము స్తకము...'

అనుపద్యమున 'దిరిసెము, సున్నతము స్తకము' అనుచో సరియగు అన్వయమే లేదు. 'శిరమున కున్నతము స్తకము' అను కాగితపు ప్రతి పాఠమ్ము అన్వయదృష్టిచే ఒప్పుచున్నది. దిరిసెమున కెంత యధికార మున్నదో శిరమునకు నంత యున్నది, ఇచ్చట తెలియుటకు. ఏలయన, పై పద్యమున నిచ్చిన

'మాత మశోకంబును జల
జాతము నీలోత్పలము సెసఁగు విరవాదిం
శీతోజాతుని బాణములు...'

అన్న జాబితాలో ఈ రెండును లేవు; వీనివచ్చినను విరవాదిస్థానమునసే. దిరిసెము పడినప్పుడు శిరమునే స్వీకరింపఁ జెల్లును; అథవా పాఠభేదముగనైన నది సూచింపఁ దగును. ఇవి రెండును తప్పుపాఠములే కావచ్చును; మూఁడవపాఠము దొరక లేదు: ఒప్పిదియని రూఢిగ స్ఫురింపనపుడొకపాఠమును (అందును కొంత సమంజసత కల దానిని మానవక్కర లేదు. అసలు పంచమశరము, మల్లె విరి, తర్వాత అవతరించినది: పంచశరవివరణము "నవమాలికా" అన్న (అమరకోశ) పాఠము ననుసరించి మల్లె విరినికూడ తెచ్చినాడు కవి.

'సూ డుడిగించు నశోకము
వాడించును మల్లెవిరి వివర్ణత చేయుం
జూడఁగఁ జాతము తలఁపులం
జోడించును దమ్మి చంపి చూపుం గలువల్.'

ఇందును

'...అవర్ణతఁ జేయుఁ, ...చంపి చూపుల గెలువన్'

అని కాగితపు ప్రతియు,

'...చంపిచూపుం గవలున్'

అని తాటాకుప్రతియు చెప్పుచున్నవి. 'అవర్ణత' యైనను పాఠాంతరముగ నీయవచ్చును,—తక్కినవి తప్పని భావుగ పరిశోధించియే విడిచిపెట్టా రను నమ్మకము పురస్కరించుకొని చూచినను,

ఫలశ్రుతిపద్యమున

'...కలికాలదుకితములు తు
ప్పలఁ దూలును'

అనుచో,

'...తు, ప్పలఁ దూలును'

అని తాటాకుప్రతియు,

'...తు, ప్పలు దూలును'

అని కాగితపు ప్రతియును, శబ్దరత్నాకరము 'తుప్పలు దూలు' ఇచ్చుచున్నది.

ఇది కొన్ని.

'తలఁపు నిలుప......' (పుట ౩) అన్న ఎత్తుగీతమున 'నిలుపకు 'నిలుపు' అని పాఠాంతర మిచ్చినారు. కాని ప్రా. భాం. ప్రతులు రెంటను 'నిలుప' అనియే యున్నది. వాని పాఠమే గ్రంథమున నిచ్చి, తమప్రతినుండియే వేఱుపాఠ మిచ్చినారేమో. మఱి యీపద్ధతి కూడ అంతటు సాగ లేదు.

అన్యతరసోదాహరణపద్యమున (పు ౬)

'......ఇ
ట్టలముగ నొక్కబట్టబయటం బదిలంబుగ నిల్పి పెక్కు
రూపుల......'

అనుచో,

'ట్టలముగ నొక్కబయటం బదిలంబుగ నిల్పియు వాని
పెక్కురూ'

అని పాఠభేదమిచ్చినారు క్రింద. ఛందోలక్షణమున కేని లొంగని దీనిని ఒక (భాండాగారపు) ప్రతియం దున్న దానిని ఉన్నట్టు చూపినారు. ఈపద్యమందలివే తక్కిన ప్రోలెడు భేదములను తప్పులనికాఁబోలు, వదలి (దీని సరియగుపాఠము 'ఇట్టలముగ వాని నొక్కబయటం బదిలంబుగ నిల్పి......'అని యుండును.) ఈతత్పరత ముఖ్యములగు తావులను నిరూఢమై యుండిన బాగుండెనిది.

ప్రా. భాండాగార ప్రతులపాయము తగురీతి నుపయోగమునకు వచ్చియున్నచో, మన కింకను విపుల

ముగ వివిధపాఠములు లభించి, 'పరిచూపించితి' మన్న ప్రకాశకులమాట బాగుగా చెల్లియుండెడిది. అర్థనిర్ణయము సులభము కానియెడల భిన్నపాఠముల ఆవశ్యకత యెంతయో యుండును. కావున ప్రకాశకుల ఊహలకు చోటిచ్చియు నోపరిశీపొవక, అర్థస్ఫురణమునకు తోడుపడు మాతృకపాఠములన్నియుపాఠకునికిలభింపటయొప్పిదము.

'......తా
నొకక్రవిధంబకామెలఁగుచుండు మహాత్ములఁ జెప్ప
నోప్పగన్. (పు. ౬.)

'...బాలకి...' (పు. ౯.)

ఇత్యాదులను సంస్కరణస్థాలిత్యములు కప్పట్టెకిని.

'గోవింగుఁ బోదలఁగలరు...' (పు. ౧౩.)

ఇట 'పొదువఁగలరు' అనియే యుండఁదగు ననితోఁచును. 'పొదలు' సకర్మకముగ గోచరింపదు.

'లలిత' అనుటకు 'లపిత', 'విటుఁడు' అనుటకు 'విభుఁడు', ఇత్యాది ముద్రణప్రమాదములను సంస్కార్యములు.

'......నిజాచార మెడల నందినప్రేమ
తతి లజ్జాత్యాగము......'

ఇట 'ప్రేమత్వర' కావచ్చును. (భాండాగార ప్రతులందును ఈ ముద్రితపాఠమే కావవచ్చును.)

'కొన్ని సందేహములును, లేఖకప్రమాదములును నెందును దీఱలేదు. ఒకవిధముగా నీప్రతిని లోకములో విడిచినారము' అని ప్రకాశకులు తెలిపియే యున్నారు. ఈవిలువగల గ్రంథమును ప్రకటిత మొనర్చుటయే యెంతయు ప్రశస్యము. వారు ఇంకను ప్రతులు సంపాదించి వాని సాయమున రెండవముద్రణము మఱింత పరిశుద్ధముగఁ జేయింపనున్నారనుటయు ముదావహము.

ఈగ్రంథమున విశేషము లగు ప్రయోగములు కొన్ని గలవు.

కన్కరము=కనికరము

పెల్లవిరి=లేటతెల్లము, బట్టబయలు

విన్వలి=గ్రీష్మము (?)

తొంగిచూపులు

పూనము మొ.

ఇందు 'విన్వలి' నిఘంటువులఁ గానరాదు. ఎల్లప్రతులందును ఈపాఠమే కలదు.

'... ... ...
పువ్వుల నెపమున మవ్వంపుఁదోఁటలఁ
బలుమారు హరిఁ గూడి మెలఁగఁగలరు,
విన్వలి ఘనమందు వెన్నునితోఁ దీఁగె
చప్పరంబులఁ బ్రొద్దు జరపఁగలరు...'
(పు. ౧౩.)

ఇట్లు ఋతువుల క్రమమున నడచినది వర్ణనము. ఇచట విన్వలికి గ్రీష్మమో, (ఊష్మమో, తాపమో,) అట్టి దేదియో అర్థము కావలెను. విను + వలి—ఇట్లేర్పడి, వలికి విరోధింపుకాలమున (గ్రీష్మమున) వర్తించెనా ?

'ఏను బ్రియముఁ జెప్పినఁ గై
కొనేరవు కూళ విద్య కుదుకై ప్రేవుల్
పూనముగఁ బక్క (బక్క) వచ్చెదు
నూనాస్త్రిరిచేత ననుదు నుదతి యుదల్చెన్.'

'ఒళ్లు హూ(పూ)నమై పోతూంది' అను ఇట్టి వాడుకలలో కన్పడు పదమే యిటను గన్పడుచున్నది. 'శక్తి' అను అర్థమిచ్చు 'ఊనము' అను సంస్కృతికమే యిట్లు వాడఁబడి అర్థాంతరము నందెనా ? 'ప్రేవుల్' అను పాలంతము పూర్వపద మగుటచే నిది అజాది (ఊనము) అగుట ఒప్పదుగదా ? 'ఊనము'న కిట్టి యర్థమున ప్రమాణమును దొరకదు. 'పూ' కారాదియే యను టకు వ్యాకరణ మొప్పదు. అసలు నిఘంటువున ఈవాడుక 'పూనము' నర్థమిచ్చు పదము మఱేదియును కానరాదు. 'పూనము' అను నొకపదము ప్రథమమీఁద నిట్టియిన దనుటకును దొరకదు. 'హూనము' అను రూపమును గానము. 'హూణము' ఏ లోకో క్తిలో, చారిత్రికవిశేషమునకో సూచకమై యిట్లవతరించునా ! ఈప్రయోగ మెట్లు సమర్థమో తెలుపఁ దగినది. ఈకవి

మడికారపు ప్రేమ యిట్టి ప్రయోగములం బూతపూచినది కాంభోలు.

గ్రంథస్వీకారము

I. పురాణపతివ్రతలు

క్రౌను ౫౧ పుటలు. వెల ౪ అ. ప్రకాశకులు: విజయం అండ్ కంపెనివారు, నుంగంబాకం, చెన్నపురి.

II. మిత్రలాభము, కాకోలూకీయము

(పంచతంత్రాంతర్గతములు) క్రౌను ౮౪ పుటలు. ప్రకాశకులు: శ్రీనివాసరావుగారు, వేదవ్యాసముద్రాక్షరశాల, విజయనగరము.

ఈ పైరెండు గ్రంథములకు రచయిత: సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు. సహజ సులభమగు శైలిలో యువవిద్యార్థుల కుపయోగించురీతి నీగ్రంథములు రెండును విరచితము లైనవి.

బాలతంత్రము (శిశుపోషణ-బాలరోగములు)

సంపాదకులు: వల్లూరు సు బ్బా రా వు గా రు,
ఎ. యస్. ఎ. పి., 'భిషగ్వర',
కార్యదర్శి, ఆంధ్రవైద్యమండలి, గుంటూరు.
వెల రు. ౧-౮-౦.

అనాసక్తియోగము

(శ్రీమద్భగవద్గీతానువాదము)

అనువాదకుడు: ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యము గారు, ౨౬౨ పుటలు, వెల 3 అణాలు.

గ్రంథములు దొరకుచోటు: ఏటుకూరి శ్రీరాములు చౌదరిగారు, పశువైద్యగ్రంథనిలయము, అంగలూరు.

రేఖాగణితము

(Sankara's Telugu Geometry)

క్రౌను సైజు, ౩౧౯ పుటలు, వెల రు ౨-౧-౦.
గ్రంథకర్త: చాగంటి భీమశంకరరావుగారు.

ప్రకాశకులు: హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయము, కపిలేశ్వరపురము (తూర్పుగోదావరి).

శ్రీలక్ష్మీనారాయణ స్తవరాజము

క్రౌను సైజులో ౧౧ పేజీలు, మూల్యము నాలుగణాలు. సందడి నాగదాసప్రణీతము.

కృష్ణాజిల్లాలోని దబ్బాకుపల్లియందు వేంచేసి యుండు శ్రీ లక్ష్మీనారాయణుని స్తోత్రము, గేయము.

ప్రకాశకులు: సందడి శ్రీరామదాసుగారు, దబ్బాకుపల్లి, జగ్గయ్యపేటపోస్టు (కృష్ణా).

అధర్మానుతాపశతకము

క్రౌను ౩౬ పేజీలు, వెల ౦-౪-౦.

కలిమహిమవలన నిపుడు లోకమున ప్రబలియుండు బాల్యవివాహనిషేధాద్యధర్మములనుండి రక్షించుటకు భూలోకమున నవతరింప కైలాసనాథునికురించిన స్తోత్రము, సంస్కృతశ్లోకరూపము. ఆంధ్రతాత్పర్యమును గలదు.

గ్రంథకర్త: వేమూరి నృసింహశాస్త్రిగారు, శతావధాని, బాపట్ల.

పూజాత్రయము

(స్వధర్మప్రకాశినీ్యనుబంధము)

గౌరీపూజ, తులసీపూజ, సంతానగోపాలపూజ అను పూజాత్రయము గలిగి స్త్రీలకత్యావశ్యకమగు నీ

గ్రంథము శ్రీకనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారి ధర్మపత్ని కీర్తిశేషురాలు శ్రీమతి కనుపర్తి రామమ్మగారి యభిప్రాయానుసారము వలయువారికి ఉచితముగ నొసగ బడును. వలయువారు ఈక్రిందివిలాసమునకు వ్రాయవలయును.

కనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారు, స్వధర్మప్రకాశినీసంపాదకులు, నెం. ౯౨, పూనమల్లి హైరోడ్డు, బృందావనము, కీల్పాకుపోస్టు, మదరాసు.

సస్యదోహదము

౫౦ వాలుగణాలు.

గ్రంథకర్త: మందపాటి సత్యనారాయణరాజుగారు.

ప్రకాశకులు: శారదా అండుకంపెనీ,
అనకాపల్లి (విశాఖపట్టణము).

శ్రావణగీతములు

(శ్రావణమంగళ శుక్రవారపుపాటలు)

చిన్నసైజు. వెల ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: గంధం సీతాపతి శర్మగారు, పుసులూరు,
(via) పొన్నూరు (గుంటూరుజిల్లా).

తిబ్బె అక్బర్ షాహి

డెమ్మీసైజు, పు. ౧౦౯ కాలికోబైండు. వెల ౬-౦-౦

గ్రంథకర్త: వైద్యభూషణ హకీం డి. రహంతుల్లా బేగ్ సాహెబుగారు, రాజమండ్రి.

పత్రికా స్వీకారము

సమదర్శిని

ప్రజోత్పత్తి ఉగాది సంచిక: ౧౯౩౧-౧౯౩౨. ఈసంచిక శ్రీవేంకటగిరిమహారాజావారి గౌరవార్థముగ ప్రచురితమైనది. డబుల్ రాయల్ సైజు: ౧౧౨ పుటలు. ఫెదర్ వెయిటుకాగితము. ఇందు నాలుగు త్రివర్ణచిత్రములు కలవు. వెల: చందాదారులకు రు ౧; ఇతరులకు ౧-౮-౦. పలువిషయముల గూర్చిన పద్యగద్యవ్యాసములు కలవు.

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధౌషధములు

అమృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రు. 0 8 0

దంతచూర్ణము

డబ్బీ 1కి వెల రు. 0 2 0; 12కి రు. 1 4 0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లు గట్టిపడును. చిగుళ్లనుండి రక్తము కారకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లుముత్యములవలె తెల్లగా నుండును. సర్వసామాన్యముగ వాడుటకు దగియున్నది.

తామర తైలము

డబ్బీ 1కి 0 6 0. 12కి 3 8 0.

తామర ఒకవిధమైన పురుగులవలన చర్మము మీదగాని, వెండ్రుకలలోగాని, లోచర్మములోగాని, గోళ్లలోగాని పుట్టవచ్చును. పురుగులలోని భేదములబట్టి తామరలోను రెండు మూడు భేదములు గలవు.

గుర్తులు:—దురద, ఉంగరముల వంటి చుట్లు, పొక్కులు, రసి కారుట, వెండ్రుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి కొంచెముగా లేచి శరీరమందంతట వ్యాపించి నిద్రపట్టని జిల యేర్పడును.

మోహినీ తైలము

5 తు॥ నూనెగల సీసా 1కి రూ. 0 12 0

స్త్రీపురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.

మెదడుకు చలువజేయును, కండ్లకు చలువజేయును, వెండ్రుకలు పెరుగును, వెండ్రుకలు రాలకుండును, వెండ్రుకలు నునుపుదేరును. మనోహరముగా నుండును, సువాసన గలిగియుండును, తలయందు చుండును పోగొట్టును, వాసన రమ్యముగా నుండును. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును, వెండ్రుకలను చిట్లనియ్యదు అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికి తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు. 0 4 0. వి. పి. 0 9 0

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేషబాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము, జిల మొదలగునవి నశించును. తప్పక పనిజేయును.

తేలుమందు

సీసా 1కి వెల రూ. 0 8 0 వి. పి. 0 13 0

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. ప్రతియింట నుండదగినది.

రోమహారి

డబ్బీ 1కి రు. 0 8 0 వి. పి. తో 0 13 0

ఈ భస్మమును నీటితో కలిపి పట్టించిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలంట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలుపెక్కదు, మంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి వెల రు. 0 6 0. వి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అఱచేతులు, చర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరుకారుటయు, జిలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈ తైలమును రాచిన, పగుళ్లుమాని జిల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు. పగుళ్ల నొప్పియు నయమగును. స్వల్ప క్రయము.

అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి. మదరాసు.

సాభిప్రాయ విశేషములు

ప్రపంచ మంతయును ప్రళయావస్థకు బాల్పడుచున్న వర్తమానసందిగ్ధసమయమునందు సమస్తలోకమునకును సుఖప్రదమైన ధర్మనిర్ణయమును జేయుట దుస్తరముగ నున్నది. ప్రపంచమునందు శాంతిసౌఖ్యములను సమకూర్చుటకు శాంతికాములు వారివారి సంస్కారమున కనురూపముగను పురుషార్థసాధనములను నిర్ణయించుచున్నారు. శాస్త్రజ్ఞులు శాస్త్రపరిశోధనలను, సాంఘికవేత్తలు సంఘవ్యవస్థలను, ఆర్థికపండితు లర్థనిర్ణయములను, మతాభిమానులు మతసిద్ధాంతములను, రాజ్యాంగకోవిదులు రాజ్యాంగనిర్మాణములను, పారిశ్రామికులు పరిశ్రమవ్యాపనమును పురుషార్థమునకు సాధనములుగ నిర్ణయించుచు ధర్మనిర్ణయములను జేయుచున్నారు. ఈపండితులు చేసెడి ధర్మనిర్ణయములు సామాన్యప్రజాహృదయమునందు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్న విధమును సభావ్యవహారములు, వార్తాపత్రికలు విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములే పురుషార్థమునకు లక్ష్యమైన వర్తమానయుగమునందు పురుషార్థమునకు మూలమైన ధర్మలక్ష్యము లుప్తమై అర్థకామలక్ష్యములు విపరీతము లైనవి. విపరీత మైన భాగ్యభోగలక్ష్యములు పరమానర్థములకు మూలము లగుచున్నవి. జాతులు, సంఘములు, కుటుంబములు, వ్యక్తులు, రాజ్యాధికారులు, మతగురువులు భాగ్యభోగములకై ధనదేవత నారాధించుచు ధర్మదేవతను విస్మరించి మహాప్రళయమును గలుగజేయుచున్నారు.

ధనమూల మిదం జగత్

జగత్తు ధర్మమూల మగుటకు బదులు ధనమూల మైనది. ధనార్జనమునకై వ్యక్తులు, జాతులు సకలమును సమర్పించుచు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నారు. ధర్మస్థానమును ధన మాక్రమించినది. భర్తృహరివర్ణన "సర్వే గుణాః కాంచన మాశ్రయంతి" సార్థక మైనది. పండితపామరలక్ష్య మంతయును ధర్మసంరక్షణమునందు గాకను ధనసంరక్షణమునందు వినియోగపడుచున్నది. పాశ్చాత్యరాజ్యములు ప్రపంచమునంతను నిర్మాణపదార్థములతో ముంచివేయుటకు గతించిన శతాబ్దియందు జేసిన ప్రయత్నములు విఫలము లైనను సోవియటురుష్యా ప్రపంచమునంతను పదేండ్లలో రుష్యానిర్మాణములతో ముంచివేయుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు విస్మయమును గలుగజేయుచున్నవి. యంత్రాలయములందు మానవులు బొమ్మలవలెను జేసెడి పనులు మానవధర్మమును సంకుచితము చేయుచున్న విధమసహ్య మైనను రుష్యా యవలంబించుచున్న మార్గము లోకమునం దంతటను జిజ్ఞాసకు

మూలమగుచున్నది. పాశ్చాత్యనిర్మాణపదార్థములు గలుగజేసిన యార్థికవిప్లవము ప్రత్యక్షముగ గోచరం బగుచున్నను రుష్యారాజ్యము నిర్మాణవిధానమునకు బూనుకొనుట మహావిప్లవమునకు మూలముగ నున్నది. ప్రపంచ మంతయును రుష్యావిధానమును ప్రతిఘటించునపుడు భావిపరిణామమును నిర్ణయించుట యసాధ్యము. వర్తమానపరిస్థితుల నుపశమింపజేయుటకు హూవరుగారు నిర్ణయించినపద్ధతి ప్రశంసాపాత్రముగ నున్నది.

హూవరుగారు, అప్పులను నిలుపుపద్ధతి

వర్తమానసంవత్సరమునందు లోకము నం దంతటను ధరలు పడిపోయినవి; పరపతి చెడినది; ధన మంతరించినది; ప్రజల కొనేశక్తి తగ్గిపోయినది. ఈ దురవస్థయందు హూవరుగారు అమెరికా అప్పుల నొకయేడాపుటకు జేసిన యేర్పాటులు ప్రపంచమునం దంతటను నామోదమును బడసినవి. గ్రేటుబ్రిటను అమెరికావలెనే తన యప్పుల నాపుట కంగీకరించినది. దుర్భరస్థితియందున్న జర్మను దేశమున కీ యేర్పాటు గ్రుక్కను త్రిప్పుకొనుట కవకాశము నొసంగినది. ఫ్రాన్సు మాత్రము 'ననేమిరా' యని పట్టు విడువకున్నది. ఫ్రాన్సు నావహించిన జర్మను పిశాచభయము మాత్రము విడువకుండుట విచిత్రముగ నున్నది. అమెరికాపట్టుదల, ప్రపంచ పరిస్థితులు ఫ్రాన్సునకు జ్ఞానోదయము గలుగజేయవలసియున్నవి. హూవరుగారి యేర్పాటుల నన్ని దేశములును నంగీకరించుటవలనను ప్రపంచమునకు తాత్కాలికోపశమనము గలుగుట సహజము. వివిధదేశములందును 400 కోట్ల రూప్యములు వ్యాపారపరిశ్రమల నభివృద్ధి జేయుటకు వినియోగపడునపుడు భరతవర్షమునందును వ్యాపారపరిశ్రమ లభివృద్ధిని బొందుట కవకాశము లేర్పడగలవు.

భరతవర్షము-ఆర్థికస్థితి

ఆర్థికస్థితి బాగుపడుటకు స్వతంత్రదేశములకు గల యవకాశములు పారతంత్ర్యము ననుభవించెడి భరతవర్షమునకు గలుగజాలవు. మారకపురేటు 18 పెన్నులు, సైన్యవ్యయము, విదేశోద్యోగులు, అప్పులు, విదేశ వ్యాపారము భరతవర్షమున కార్థికస్వాతంత్ర్యావసరమును చెప్పక చెప్పుచున్నవి. విదేశవస్త్ర బహిష్కరణముపట్ల బ్రిటీషుప్రజలు పెట్టుచున్న మహాఘోష భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ఫెడరలు విధానము కార్మికస్వాతంత్ర్యమునకు కీలకముగ నున్నది. రక్షణోపాయములు పారతంత్ర్య దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న హిందూస్థానమునకు గావలయును గాని స్వాతంత్ర్యసౌభాగ్యము ననుభవించుచున్న గ్రేట్బ్రిటనున కవసరములేదు. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లీ సామాన్యధర్మమును గ్రహించనంతవరకును ఫెడరలువిధానమువలననుగాని, రామ్సేమాక్డొనాల్డుగారు చేయదలచిన ధనసాహాయ్యమువలననుగాని హిందూస్థానమునకు ప్రయోజనము గలుగజాలదు. హైందవులస్వాతంత్ర్యమువలన హిందూస్థానమునకే కాక గ్రేట్బ్రిటనున

కును, ప్రపంచమునకును పరమప్రయోజనము గలుగగల విధమును గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన సత్యాగ్రహ ధర్మ లక్ష్యమును, పాశ్చాత్యప్రపంచము మహాత్ముని ధర్మలక్ష్యమున కొసంగుచున్న మహాస్వాగతమును విశదముచేయుచున్నవి. ప్రపంచము నావరించిన 'ధనమూల మిదం జగ' త్తనుభావమును 'ధర్మమూల మిదం జగ' త్తనుభావ మాక్రమించుటకు హిందూస్థానస్వాతంత్ర్యము గాంధి మహాత్ముని నాయకత్వముక్రిందను సత్వరముగను స్థాపించుట పరమావసరముగ నున్నది.

ధర్మమూల మిదం జగత్

పాశ్చాత్యసంస్కారము ప్రపంచమునందంతటను నఖండమైనధర్మము ఖండములైన యర్థకాముల యధీనమను విశ్వాసమును వ్యాపింపజేసినది. మారణసాధనములును, మద్యములును, పరపీడనమును సమకూర్చెడి ద్రవ్యము ధర్మసాధనముగను పరిగణింపబడుచు గౌరవసన్మానములకు సాధనం బగుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు తల యొకటికి రూ. 87 వంతున సంవత్సరమునకు 380 కోట్ల రూప్యములు మద్యపానమునకై వినియోగింపబడుచున్నది. యూరపుఖండమునందలి యితరరాష్ట్రములందలి మద్యవ్యయమును లెక్కలువేసిన యర్బుదముల రూప్యములకు లెక్కలు తేలును. భాగ్యవంతములైన పాశ్చాత్యదేశముల సంగతు లెటులున్నను దరిద్రగ్రస్తమైన హిందూస్థానపు స్థితిగతులు దుర్భరముగ నున్నవి. గాంధి-ఇర్విను ఒడంబడిక దుర్భరమైన ఈ యధర్మమును ప్రతిఘటించుటకు ప్రజల కధికారము నొసంగినది. సిద్ధాంతమునందు ప్రభుత్వ మొసంగిన హక్కును నధికారులు ప్రయోగమునందు ప్రతిఘటించుచున్న విధము దుర్భరమైన నిరంకుశవిధాన నిర్మూలనావసరమును విశదము చేయుచున్నది. పురుషార్థమునకు మూలమైన ధర్మమున కర్థకామముల నధీనము చేయవలసిన యవసరమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. అఖండమైన ధర్మమునకు ఖండములైన యర్థకామముల నధీనముచేయుగలవిధమును గాంధిమహాత్ము డవలంబించిన దౌర్జన్యరహితమైన సహాయనిరాకరణ ధర్మము విశదము చేయుచున్నది. కాంగ్రెసుప్రచారకులు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన దౌర్జన్యరహితమైన శాంతిమార్గము నవలంబించవలసిన యవసరమును గాంధిమహాత్ముడు యంగు ఇండియా పత్రికాముఖమునను చేయుచున్న ధర్మబోధలు విశదము చేయుచున్నవి. అమెరికా మొదలగు ప్రదేశములనుండి గాంధిమహాత్మునకు ధర్మోపదేశములను జేయుటకు వచ్చెడి స్వాగతములును ధర్మసందేశావసరమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. సందిగ్ధసమయమునందు భారతీయులు సత్యాగ్రహధర్మసందేశమును మానవకల్యాణమునకును, ప్రపంచశాంతికిని వినియోగపరచుటకు గాంధిమహాత్మునకు దోడ్పడవలసి యుందురు. అధికారవర్గమును స్వీయబాధ్యతను గమనించి ఇర్విను గాంధి యొడంబడికను చిత్తశుద్ధితో ధర్మవిజ

యము నకై వినియోగించుట శ్రేయస్కరము. ఆంధ్రరాష్ట్రవాసులును గాంధి మహాత్ముని ధర్మసందేశమును సంరక్షించవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులును, గుంటూరునందు గూడిన ఆంధ్రమహాసభలును విశదము చేసినవి.

ఆంధ్రమహాసభలు

గుంటూరునందు గూడిన యాంధ్రమహాసభల వ్యవహారములును, చేసిన తీర్మానములును యువజనహృదయములందు తాండవమాడుచున్న స్వాతంత్ర్యేచ్ఛను సువ్యక్తము చేసినవి. ఆంధ్రోద్యమాంగము లైన రాజకీయ సాంఘిక ఆర్థిక కళాది విషయములకు సంబంధించిన సభలు జయప్రదముగాను నిర్వహింపబడినవి. ఈమహాసభ లన్నియును ప్రజలప్రత్యబ్ధిగానమును, స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును, దృఢసంకల్పమును, కార్యదీక్షను విస్పష్టముచేసినవి. ఈ మహాసభ లన్నియును నేకకాలమునం దేకప్రదేశమునందు గూడుటవలనను దేశక్షేమపరాయణు లందరును కలిసి సేవావిధానమును, ప్రతిబంధకములను విచారించి నిర్ణయించుట కవకాశములు గలిగినవి. గుంటూరుపురమునందు సమావేశమైన భిన్నములైన సభలయందు పర్యాప్తంబైన కార్యవిధానము, వక్తల ప్రసంగములు ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వాతంత్ర్యాభిలాషను విశదము చేసినవి. యువతీయువకులు చూపిన త్యాగము, విశాలభావములు, వ్యాగోత్సాహము, కార్యదీక్ష భావిభాగ్యోదయమునకు శుభచిహ్నములుగ నున్నవి. యువజనులు పక్షములను, కక్షలను విడిచి దేశధర్మారాధనమును చేయగల విధమును వారి ప్రవర్తనలు, ప్రసంగము లువిస్పష్టము చేసినవి. యువజనులు త్రికరణశుద్ధిగను కాంగ్రెసుసిద్ధాంతములను, గాంధిమహాత్ముని సత్యాగ్రహోద్యమమును నారాధింపవలసిన యవసరమును భగతుసింగుగారు మొదలగు దేశభక్తుల సాహసధైర్యములను కొనియాడుచు చేసిన తీర్మానము విశదము చేయుచున్నది. కాంగ్రెసుప్రచారకులు, కాంగ్రెసు సభలు కాంగ్రెసుధర్మమును గాపాడుట ప్రథమకర్తవ్యము. కాంగ్రెసుధర్మమును పునఃప్రతిపాదనము జేయుటవలనను కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠ బలపడునుగాని భగతుసింగుగారి ప్రతిష్ఠకు భంగము గలుగదు. ధర్మానుష్ఠానమును యథార్థముగను జేయుట ప్రయోజనకరము గాని సందిగ్ధముగను జేయుట ప్రయోజనకరము గాదు. గాంధిమహాత్మునకు సత్యాగ్రహ సమరమునందు గలిగిన దిగ్విజయ మీధర్మము నసందిగ్ధముగను స్థాపించినది. ప్రపంచశాంతికిని, ఆత్మోపలబ్ధికిని సాధనమైన కాంగ్రెసు ధర్మమును పాలించుట ఆంధ్రరాష్ట్రమహాసభకును ననతిక్రమణీయము.

ఆంధ్రరాష్ట్రము

ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును గతించిన పదేండ్లయందును ఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెసు సంఘము గడించిన యనుభవము విస్పష్టము

చేసినది. ఆంధ్రుల ప్రతిష్ఠను, సాహసధైర్యములను సహాయనిరాకరణోద్యమము సువ్యక్తము చేసినది. రాజ్యాధికారములేని రాష్ట్రసంఘమువలన నెవరికిని ప్రయోజనము గలుగదు. రాజ్యాధికారము గల రాష్ట్రసంఘము ప్రజాభీష్టమును సమకూర్చుటకు దగియున్నది. ఉత్కళులు, కర్ణాటకులు సరిహద్దులను నిర్ణయించి రాష్ట్రనిర్మాణములను గోరునపు డుభయులతోను సంబంధముగల యాంధ్రులు నిశ్చేష్టతను వహించి యూరకుండజాలరు. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగము ఫెడరేషనుకు ప్రాణముగ నున్నది; భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగమునందు మూలసిద్ధాంతము మాత్రము ప్రతిపాదింపబడుచున్నది. భిన్నప్రాంతములకు సంబంధించిన లాభనష్టములను, సౌకర్యాసౌకర్యములను నిర్ణయించుటకు విశేషావకాశములు గలవు. ఆంధ్రరాష్ట్రప్రచారమును జేయుటకు నిర్ణయింపబడిన స్థాయిసంఘము కార్యాచరణమునకు బూనుకొని ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును సాధ్యముచేయుట ప్రజాస్వామ్యమునకును, ఫెడరేషనువిధానమునకును, దేశవికాసమునకును పరమప్రయోజనకరము గాగలదు. ఆంధ్రమహాజను లందరును ఆత్మవిశ్వాసమును, అన్యోన్యవిశ్వాసమును గలిగి ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును నవీన రాజ్యాంగమునందు సాధ్యముచేసి భారత రాజ్యాంగమునందు యథార్థమైన స్థానమును బడయుదురుగాత!

Printed and Published by K. Nageswara Rao, at the Andhra PatrikaPress, No.7,Thambu Chetty St., Madras